T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GALATASARAY LİSESİ'NİN KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ RİTÜELLERİ ÜZERİNE ETNOGRAFİK BİR ÇALIŞMA

Büşra ŞAHİN

DANIŞMAN
Prof. Dr. Filiz MEŞECİ-GIORGETTI

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri, Tezli Yüksek Lisans Programı

Temmuz, 2025

TEZ KABUL VE ONAYI

Büşra ŞAHİN tarafından, **Prof. Dr. Filiz MEŞECİ-GIORGETTI** danışmanlığında hazırlanan **" GALATASARAY LİSESİ'NİN KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ RİTÜELLERİ ÜZERİNE ETNOGRAFİK BİR ÇALIŞMA"** başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından **01/07/2025** tarihinde yapılan sınav sonucunda **oy birliği** ile başarılı bulunarak **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi

		İmza	**Sonuç**
DANIŞMAN	Prof. Dr. Filiz MEŞECİ GIORGETTI İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
ÜYE	Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
ÜYE	Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Aileme ithaf ediyorum…

BÜTÇE DESTEKLERİ

GALATASARAY LİSESİ'NİN KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ RİTÜELLERİ ÜZERİNE ETNOGRAFİK BİR ÇALIŞMA

Bu tez çalışması için herhangi bir kurumdan bütçe desteği alınmamıştır.

TEŞEKKÜR

Özgün çalışmaları olan saygıdeğer Prof. Dr. Filiz MEŞECİ GIORGETTI hocamın doktora çalışmasını okuduğumda zihnimde çok farklı ufuklar açmıştı. Okul ritüellerini ele aldığı bu çalışmasını okumak, içimde ben de böyle bir çalışma yapmak istiyorum fikri uyandırmıştı. Bu istekle başlayan çalışma yaşadığım zorlu durumlara rağmen yine Prof. Dr. Filiz MEŞECİ GIORGETTI hocam sayesinde aşıldı ve bu aşamaya geldi. Yeni bir dünyayı keşfetmemi sağlayan, aydınlatıcı yönlendirmeleriyle yol gösteren hocama en içten duygularımla teşekkür ediyorum.
Çalışmanın ilk safhasında çok değerli katkıyı sağlayan Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK hocama ve tez yazımı boyunca bana yardımcı olan bilgi birikimim için Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ hocama ayrıca teşekkür ederim. Çalışmanın gizlilik ilkesi nedeniyle isimlerini paylaşamadığım Galatasaraylı katılımcılarıma ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Ve her şeyden önce bana ilk okul olan sevgili aileme şu anda sahip olduğum bilgi ve beceri birikimim için teşekkür ediyorum. Tam olarak akademik bir çalışmanın nasıl olması gerektiğini öğrendiğim bu mütevazi çalışmamın, Eğitim Bilimleri alanına katkı sağlamasını temenni ediyorum.

Temmuz 2025 Büşra ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TEZ KABUL VE ONAYI ..... **ii**
BEYAN ..... **iii**
BÜTÇE DESTEKLERİ ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **viii**
TABLO LİSTESİ ..... **ix**
SİMGE VE KISALTMA LİSTESİ ..... **x**
ÖZET ..... **xi**
ABSTRACT ..... **xiii**
1. GİRİŞ **1**
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE **6**
3. YÖNTEM **24**
4. BULGULAR **31**
5. TARTIŞMA **111**
6. SONUÇ VE ÖNERİLER **117**
KAYNAKLAR **121**
EKLER **125**
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI **126**
ETİK KURUL İZİN YAZISI **127**
ÖZGEÇMİŞ **131**

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 4.1.: Galatasaraylılığa Doğru Gelişen Ritlerin Gruplandırılması. ……..37

Şekil 4.2.: Galatasaray Lisesine İlk Giren Kız Öğrencilerin Yazılarından Bir Kesit ……..39

Şekil 4.3.: Recaizade Mahmut Ekrem'in Büstünün Dikilmesi ……42

Şekil 4.4.: Gül Baba ile ilgili Okulun Çıkardığı Yazılar ……..50

Şekil 4.5.: Gül Baba İçin Yazılan Şiir ……..51

Şekil 4.6.: Bir Galatasaraylılık Örneği……..54

Şekil 4.7.: Galatasaraylılık Nedir Yazısı ……..60

Şekil 4.8.: Çay Partileri Karikatürü……...72

Şekil 4.9.: Okul Kapısı ile ilgili Yazı…….78

Şekil 4.10.: Galatasaray'ın Çavuşları……95

Şekil 4.11.: Tamburcu Ahmet Ağa……96

Şekil 4.12.: Şamata Gecesi Haberi……..101

Şekil 4.13.: Şamata Gecesinin Adının Skandala Karışması……103

Şekil 4.14.: Galatasaray'ın Pilavları……105

Şekil 6.1.: Galatasaraylı İnşa Süreci……118

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3.1.: Katılımcıların Bilgilerinin Yer Aldığı Tablo…….. 27

SİMGE VE KISALTMA LİSTESİ

Kısaltmalar	Açıklama
GSL	: Galatasaray Lisesi
Ktlmc	: Katılımcı

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GALATASARAY LİSESİ'NİN KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ RİTÜELLERİ ÜZERİNE ETNOGRAFİK BİR ÇALIŞMA

Büşra ŞAHİN

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri, Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman : Prof. Dr. Filiz MEŞECİ-GIORGETTI

Bu çalışmada Arnold van Gennep'in Geçiş Ritleri kitabında öne sürdüğü ritüel teorisi temel alınarak Galatasaray Lisesinin okul kültürünü inşa eden unsurlar incelenmiştir. Araştırma bir etnografik durum çalışmasıdır. Çalışmaya dair veriler liseden mezun olmuş 30 kişiden görüşme, gözlem ve doküman inceleme yöntemiyle elde edilmiştir. Mezunlar, 1950 ve 2024 arasında öğrenci olmuş kişilerden oluşmaktadır. Elde edilen veriler van Gennep'in ritüel teorisine göre sınıflandırılmıştır. Ayrılma/ Ön Hazırlık riti olarak; okulun fiziki, tarihi ve sosyal unsurları ele alınmıştır. Ara / Hazırlık riti olarak; öğrencilerin son sınıf olma durumları ele alınmıştır. Kaynaşma/ Son Hazırlık riti olarak; pilav günleri, şamata geceleri, jargonları, etüt ağabeyliği, protesto kültürleri, Grand Cour'a geçiş töreni ve lakap takmaları ele alınmıştır. Sınıflandırılan bu ritüeller, betimlenerek yorumlanmışlardır.

Çalışma boyunca okulun ritüelleri 1950 senesinden 2024 senesine kadar kronolojik bir sırayla izlenmeye çalışılmıştır. Ele alınan ritüellerin yıllar içerisinde öğrenciler tarafından yorumlandığı, geliştirildiği ve böylece okula olan aidiyet duygularının artırıldığı görülmüştür.

Temmuz 2025 , 143 sayfa.

Anahtar kelimeler: Galatasaray Lisesi, Okul Kültürü, Geçiş Ritleri

ABSTRACT

M.Sc. THESIS

AN ETHNOGRAPHIC STUDY ON RITES OF PASSAGE IN GALATASARAY HIGH SCHOOL'S CULTURE

Büşra ŞAHİN

İstanbul University-Cerrahpaşa

Institute of Graduate Studies

Department of Educational Sciences

Philosophical, Social and Historical Foundations of Education

Supervisor : Prof. Dr. Filiz MEŞECİ-GİORGETTİ-:

In this study, the elements that constitute the school culture of Galatasaray High School were examined based on Arnold van Gennep's ritual theory presented in his book The Rites of Passage. The research is an ethnographic case study. Data for the study were obtained from 30 graduates of the high school through interviews, observations, and document analysis. The graduates consist of individuals who were students between 1950 and 2024. The data obtained were classified according to van Gennep's ritual theory. As Separation/Preparation rituals, the physical, historical, and social elements of the school were examined. As Liminal/Transition rites, the students' status as seniors was examined. As Incorporation rites, Pilav days, Şamata (Hubbub) nights, jargon, graduate students' supervising, protest culture, initiation to the Grand Cour and name calling were examined. These classified rituals were described and interpreted.

Throughout the study, the school's rituals were traced chronologically from 1950 to 2024. It was observed that the rituals examined were interpreted and developed by the students over the years, thereby increasing their sense of belonging to the school.

July 2025, 143 pages.

Keywords: Galatasaray High School, School Culture, Rites of Passages

1. GİRİŞ

Küreselleşmeyle beraber eğitime olan bakış ve eğitiminden talep edilenler değişmeye başlamıştır. Bilginin hızla yayıldığı ve tüketildiği bir ortamda eğitim kurumlarının da değişmesi ve dönüşmesi kaçınılmazdır. Zygmunt Bauman (2023) eğitim üzerine düşüncelerini ifade ettiği kitabında *'akıllı füzeler'* metaforunu sıkça kullanır. Bu akıllı füzeler, seyahat ederlerken bilgi öğrenirler ve hedefi hareket halindeyse ona göre yönlerini değiştirebilirler. Eski balistik füzeler gibi önce teorik bir öğrenme aşamasından geçerek sabit bir hedefe odaklanmazlar. Fakat bu akıllı füzeler, elde ettikleri bilgileri çok eşelemeden kullanmalıdırlar. Çünkü hedef sabit değildir ve bilgi akışı çok hızlıdır. Edindikleri bilgiler de tek kullanımlıktır. Bu metaforla günümüz dünyasını anlatan Bauman, modern dünyanın ne kadar akışkan olduğuna, eğitimin de bundan ne kadar etkilendiğine dikkat çeker. Artan internet kullanımıyla beraber küresel boyutta yaşanan olaylar yerel olanla iç içe geçmektedir. Dolayısıyla Bauman'ın terimiyle dünya gittikçe *'küyerelleşen'* bir gezegen halini almaktadır.

Bahsi geçen bu küyerelleşme ile günümüz insanından beklenen beceriler de değişiklik göstermektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda OECD tarafından yayınlanan 'Eğitimin ve Becerilerin Geleceği 2030' adlı makalede gelecekte ortaya çıkabilecek sosyal ve ekonomik durumlar, meslekler için günümüz öğrencilerinin nasıl eğitim almaları gerektiğine dair fikirler sunulmaktadır (OECD Learning Compass 2030). Makalenin sosyal ve duygusal becerilerine değinildiği bölümünde değişen demografik yapıya dikkat çekilmektedir. Bu değişimle gerekli görülen beceriler arasında şu özellikler sıralanmaktadır; önemseme, sosyallik, sebat, ilgi duyma, duygusal istikrar, empati, öz farkındalık, saygı gösterme, iletişim kurabilme yeteneği (OECD Learning Compass 2030). Yazının devamında bilişsel becerilerin, sosyal ve duygusal becerilerden etkilendiği vurgulanmaktadır. Yani, sosyal ve duygusal becerilerin yüksek olduğu bir sınıf ortamında öğrencilerin bilişsel becerileri gelişmekte ve öğrenme şevkleri de artmaktadır. Makalenin bu bölümünde dikkat çekilen nokta da burasıdır. Dolayısıyla okul ortamlarında öğrencilerin okulla olan sosyal ve duygusal iletişimi önem arz etmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığının 28/10/2016 tarihinde Resmî Gazete yayımlanan 29871 sayılı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde geçen bazı maddeleri, yukarıda bahsi geçen 21.yüzyıl becerilerinin okullarda uygulanabilirliği açısından önemlidir.

Yönetmeliğin 5. maddesinde ‘Ortaöğretim kurumları işlevlerini Türk millî eğitiminin genel ve özel amaç ile temel ilkeleri doğrultusunda, evrensel hukuka, demokrasi ve insan haklarına uygun; öğrenci merkezli, aktif öğrenme ve demokratik kurum kültürü anlayışıyla yerine getirir’ ibaresi geçmektedir. Aynı yönetmeliğin 77. maddesinde şu ifadeler yer almaktadır; ‘Okul yöneticileri; öğretmenlere, öğrencilere, velilere ve çevreye eğitim ve öğretimde liderlik yapar, verimliliğin artırılmasına, ekip ruhunun oluşturulmasına, okulun çevreyle bütünleşmesine ve kurum kültürünün geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapar, okulu hizmete hazır durumda bulundurur’. Burada dikkat çeken *‘kurum kültürü’* kavramının iki defa geçiyor olmasıdır. Bu kavramla beraber geçen diğer ifadelere bakıldığında okulların, öğrencileriyle, velileriyle, öğretmenleriyle, bulundukları çevreyle bütüncül bir kurum arzulandığı görülmektedir. Dolayısıyla okulların sadece bir bilgi aktarımının yapıldığı ortamlar değil aksine okulların tüm paydaşlarının sosyal ve duygusal becerilerini kullandıkları bir ortam olması gerektiği vurgulanmaktadır. Yine aynı yönetmeliğin 109. Maddesinin ‘u’ bendinde öğretmenler kurulunda *kurum kültürü* oluşturulması çalışmalarına yer verilmesi gerektiği yazılıdır. Sonuç olarak Millî Eğitim Bakanlığının bu yönetmeliğine göre okulların kurumlar olarak kendilerine has kültürlerinin olması gerekliliği ve bu konuda çalışmaların olması arzu edilmektedir.

1.1. PROBLEM DURUMU

Yukarıdaki bölümde bahsi geçen *‘kurum kültürünün’* daha iyi anlaşılabilmesi için kültürün ne anlama geldiği ve kurumlarda kültürlerin nasıl gelişim gösterdiği ele alınmalıdır.

Kültürün tanımı oldukça zordur. Çünkü insan davranışlarının altında yatan çok farklı sebepler olabilir. Tylor (2024) kültürü; bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve toplumun bir üyesi olarak insan tarafından edinilen diğer yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütün olarak tanımlar. Sıralanmış olan bu unsurlar özellikle insanların bir arada bulunduğu ortamlarda açık bir şekilde görünür hale gelir. Kurum kültürü de bu bağlam içerisinde değerlendirilebilir. Kurum paydaşlarının alışkanlıkları, yetenekleri, gelenekleri, ahlakları, inanç ve tutumları gibi unsurlar da kurum kültürünü oluşturacaktır. Ritüel çalışmaları alanı itibariyle insan davranışlarını daha detaylı incelediğinden kurumlar olarak okulların kültürlerini ortaya çıkarmakta ve kurum kültürlerini güçlendirmekte daha geniş bir perspektif sağlayacaktır.

Ritüel çalışmalarında Arnold van Gennep'in (2022) ortaya koymuş olduğu geçiş ritüelleri teorisi ve bu teorisinde belirlediği ritüel aşamaları araştırmacılar için oldukça kullanışlı bir yol haritası çizmektedir. van Gennep (2022) ritüeli insanların hayatı boyunca edindiği ve içinden geçtiği konumlarıyla ilişkili olarak tanımlar. Ritüelleri; ayrılma ritüelleri, ara ritüeller ve kaynaşma ritüelleri olarak üçe ayırır. Ayrılma ritüelleri, bir halin tamamlanarak başka bir duruma geçmeye hazır olma evresidir. Okuldan mezun olmak, diploma almak, mezuniyet törenleri veya balolar ayrılma ritüellerine örnek olarak verilebilir. Ara ritüeller ise bireyin eşikte olduğu bir adımdan başka bir adıma geçtiği sırada yaşadığı durumu ifade eder. Lise son sınıf öğrencisinin ne mezun ne de okulunun öğrencisi gibi olması ve okul içerisinde diğer sınıflara göre imtiyazlarının olması bu duruma örnek verilebilir. Kaynaşma ritüelleri ise içine girilecek hal ile bireyin kaynaşmasını ifade eder. Bir okulda okuma yazmayı sökenlerin okuma bayramıyla hem birbirleriyle hem de eğitimle kaynaştırılması, okulların düzenlediği pilav günleri, okulların mezunlar derneklerinin etkinlikleri buna örnek verilebilir.

Okullardaki ritüellerin incelenmesi tarihsel süreç içerisinde değişimlerin neler olduğunu, ne gibi değişikliklerin okul kültürünü güçlü kıldığını, kurumsal aidiyetin artması için ne gibi unsurların önemli olduğunu görmemizi sağlar. Bu incelemeler, Millî Eğitim Bakanlığının vurgusunu yaptığı kurumsal kültürün artırılmasına da katkı sağlayacaktır.

Okulların ritüellerini araştıran çalışmalar eğitim ritüelleri adı altında yapılmaktadır. Eğitim ritüelleri alanında öncü çalışma Meşeci (2007)'nin yaptığı 'Cumhuriyet Sonrası Türk Eğitim Sisteminde Ritüeller: Kuramsal Bir Çalışma' başlıklı çalışmasıdır. Meşeci, bu çalışmayla eğitim ritüellerini tarihsel, toplumsal ve işlevsel bağlamda analiz etmiştir. Korkmaz (2020)'ın 'İlkokullarda Eğitim Ritüellerinde Değişimine İlişkin Öğretmen Görüşleri' ve Alğan (2014)'nın 'Ortaöğretim Okullarında Uygulanan Ritüellere İlişkin Öğrenci Görüşleri' adlı araştırmaları Resmî okul törenlerini öğrenci görüşleri üzerinden değerlendirmişlerdir. Eğitim ritüellerini içine alan okul kültürü adı altında yapılmış çalışmalar da bu alana ışık tutmaktadır. (Küçük,2002; Avcı,2007; Göleç,2019; Bucak,2024; Atmaca ve Dağ,2023; Şahin,2013) Bu çalışmalar çoğunlukla Resmî okul törenlerini ele alan ve bu törenlere karşı öğrencilerin görüşlerini içeren araştırmalardır. Fakat Atmaca ve Dağ (2023)'ın çalışmaları okulların ritüel bir unsuru olan sloganlar ve şarkıları ele alması açısından ayrı önem taşıdığı söylenebilir. Bir başka önemli bir çalışma ise Özbudun (1995) tarafından 'Ayinden Törene: Siyasal İktidarın Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri' adı altında gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar bu çalışma bir antropoloji çalışması olsa da ayinlerin törenlere dönüşmesi sürecinde

Resmî bayramların ve törenlerin gelişim aşamasını ele almasıyla önemli bir yere sahiptir. Tek bir okulun ritüellerini ele alan çalışmalar ise oldukça azdır. Meşeci-Giorgetti ve Karataş (2021) tarafından yapılan 'Etnografik Bir Okul Kültürü Araştırması: Haydarpaşa Lisesi Örneği' adlı çalışmada okul ritüelleri, okul kültürü bağlamında incelenmiştir.

Türkiye'nin tarihsel, kültürel ve akademik açıdan önemli eğitim kurumları bulunmaktadır. Bunların en başında, Osmanlı Devletinde ve Cumhuriyete geçişte çok sayıda önemli isim çıkarmış Galatasaray Lisesi bulunur. Galatasaray Lisesi 1481 yılında II. Bayezid tarafından Enderun Mektebi olarak kurulmuştur. Bir saray mektebi olarak kurulan bu okul 1838 yılına kadar bu şekilde hizmet etti. 1838 yılında II. Mahmut devrinde bu binanın Mekteb-i Tibbiye-i Şahane olarak hizmet vermesi kararlaştırılmıştır. 30 yıl boyunca tıp eğitimi verdikten sonra 1868 yılında eğitimde büyük bir reform olarak bu bina Mekteb-i Sultani olarak yeniden hizmete açılmıştır (Engin, 2021). Bu kadar köklü bir geçmişe sahip olan bu okulun kurum kültürü eğitim ritüelleri olarak ele alınması Türk eğitim tarihine dair bilgiler vereceği gibi okul ritüellerinin tarihsel gelişim aşamasını da görünür kılacaktır. Bu amaçla Galatasaray Lisesinin okul ritüellerinin tarihsel gelişimi yukarıda açıklanan Gennep'in (2022) geçiş ritüelleri teorisiyle incelenmiştir. Okulun ritüellerinin 1950 yılından 2024 yılına kadar nasıl bir değişim gösterdiği ele alınmıştır. Bu zaman aralığından önceki dönemlere dair bilgiler için ise ikincil kaynaklara başvurulmuştur. Bahsi geçen tarih aralığına dair bilgiler ise okuldan bu zaman aralığında farklı yıllarda mezun olan kişilerden elde edilmiştir.

1.2. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, Galatasaray Lisesinin okul kültürünün inşasında ve bu kültürün öğrencilere aktarılmasında önemli bir değişken olan geçiş ritüellerinin 1950 yılından 2024 yılına kadar tarihsel ve sosyal süreçlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için şu sorulara cevap aranacaktır;

1. Galatasaray Lisesinde uygulanan geçiş ritüelleri nelerdir?

2. Galatasaray Lisesinin geçiş ritüelleri tarihsel olarak nasıl inşa edilmiştir ve nasıl gelişmiştir?

3. Galatasaray Lisesi mezunlarının geçiş ritüelleri ile ilgili görüşleri nelerdir?

1.3. SINIRLILIKLAR

Bu araştırmaya konu olan ritüeller geçiş ritüelleri ile sınırlıdır. Türkiye'de bütün okullarda Millî günlerde uygulanan ulusal ritüeller bu araştırmanın sınırları dışındadır. Sadece Galatasaray Lisesinde uygulanan geçiş ritüelleri araştırmaya dahil edilmiştir. Galatasaray İlkokulu ve Ortaokulu araştırmaya dahil edilmemiştir. Ritüellere dair elde edilen görüşme verileri sadece Galatasaray Lisesi mezunlarıyla yapılan görüşmelerle sınırlıdır. Öğretmenler, idareciler ve hali hazırda Galatasaray Lisesi öğrencisi olanlar araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

1.4. TANIMLAR

Kültür: Belli bir grubun inandığı değerleri ve bunların davranışlarına ve tutumlarına yansımasını ifade eden genel ifade.

Okul Kültürü: Bir örgüt olarak okulun paydaşları tarafından paylaşılan ortak değerler ve tutumlardır.

Ritüel/ Rit: İnsanların ibadet amaçlı veya cemaat olarak bir arada senkronize olarak yaptıkları davranışlar. Çalışmada ritüel ve rit kelimeleri bu tanım temel alınarak birbirinin yerine kullanılmıştır.

Eğitim Ritüelleri: Ritüellerin eğitim sistemi içerisindeki yerini araştıran araştırma alanı.

Leyli: GSL'de yatılı olarak okuyan öğrenciler için kullanılan kelime.

Nehari: GSL'de gündüzlü olan, okula sadece gündüz gelip ders gören öğrencileri ifade eden kelime.

Leyli meccani: GSL'de parasız ve yatılı olarak okulda öğrenim gören öğrencileri ifade eden kelime.

Devre: GSL'de aynı dönemde okuldan mezun olmuş öğrenci grubunu ifade eden kelime.

Kadayıf: GSL jargonunda sınıfta kalan öğrenciyi ifade eden kelime.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Güncel anlamıyla ritüel; bir din veya inanç sistemine ait ibadet, ayin, merasim ve bu sırada uyulması gereken kurallar veya adet haline gelmiş unsurlar olarak tanımlanır (www.tdk.gov.tr., Erişim tarihi:20 Mayıs 2025). Bu tanımdan ritüellerin sadece ibadetle ilişkili olmadığı, insanların bir arada gerçekleştirdikleri eylemlerin de bu alana dahil olduğu anlaşılmaktadır. Ritüeller, bireyin kendi grubuyla kaynaşmasını sağlayan sosyal unsurlardır. Toplum içerisinde sosyolojik kaynaşmada okulların büyük bir paydaya sahip olduğu yadsınamaz. Okulların sahip oldukları kültürleri ve kendilerine has özgün ritüelleri okulların özgünlüklerini ortaya koymaktadır. Okullar hakkında ritüel çalışmaların yapılması güçlü okul kültürünün arka planında nelerin olduğuna dair bilgi verebilir. Çalışmanın bu bölümünde tümdengelim yöntemi ile öncelikle ritüel ile ilgili yapılmış çalışmalar ele alınacaktır. Daha sonra okul ritüelleri ile ilgili çalışmalara değinilecektir. Ritüellerin araştırıldığı çalışmalarda araştırmacılar tarafından ritüel kavramı yerine bazen ayin, tören, batıl inanç, büyü bazen de rit kavramları kullanılmıştır.

2.1. RİTÜEL ÇALIŞMALARI

Kıta Avrupası'nda Descartes'ın yaptığı *'akıl'* devrimiyle insanoğlunun mitolojik, efsanevi hikayeleri uzunca bir süreliğine tarihsel süreç içerisinde gayri akli olarak yerini almaya başladı. Aklın devrimiyle artık insanların eşyaya bakışı da değişim göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla oluşturulan kuramlar ve olgular da bu bakış açısının ürünü oldular. Özellikle de 18. yüzyılın son yarısında Hegel gibi düşünürlerin başlattığı aklı merkeze alan fikirler bir sonraki yüzyılda etkisi güçlenerek kendini göstermeye devam etti. Jeolog Darwin'in 'Türlerin Kökeni' kitabıyla kurumsallaşan bir zihniyet teşekkül etti (Darwin, 2024). Bu zihniyetin temelinde ilerlemeci bir tarih serüveninin olduğu fikri yatıyordu. Yani, insanlık hiç durmadan ilerleyecek ve bir medeniyet zirvesine ulaşacaktı. Böylelikle insanların tarihe bakışları da bu düşünceden etkilendi. Geçmiş hep ilkeldir, gelecek hep gelişmiştir. Dolayısıyla her toplum ilkellikten başlayarak gelişmişliğe doğru ilerler. Medeniyete ulaşmak bu düşünceye göre, aşama aşama gerçekleşiyordu. Bu düşüncenin kanıtlarından biri de beyaz halkların dünyanın geri kalan siyah

ve kahverengi halklarından daha gelişmiş bir hayat yaşamalarıydı. Daha hijyenik, daha görgülü, daha sistematik kısacası aklın merkeze alındığı ve bundan faydalanan bir medeniyetin varlığı gelişmiş olmanın kanıtıydı. Bu düşünceyle gelişen bir bilim dalı olan antropolojide insanlığın inanç gelişimi ve mitoloji alanlarında ciddi çalışmalar olmuştur. Lewis Henry Morgan bu alanda çalışan öncü antropologlardan biri olmuştur. Başyapıtı olan 'Eski Toplum' adlı kitabında insanoğlunun bir sosyal varlık olarak geçirdiği evreleri incelemiştir. Bu evreleri dört kısımda ele alır; buluşlar ve icatlar sayesinde aklın gelişmesi, yönetme düşüncesinin gelişmesi, aile düşüncesinin gelişmesi ve mülkiyet fikrinin gelişmesi (Morgan, 2022). Bu evrelere baktığımızda dahi insanın ve insanoğlunun gelişmesinin aşamalarla gerçekleştiğini, bir evreyi tamamlamadan başka bir evreye geçişin olmadığı lineer bir tarih anlayışını benimsediğini görürüz. Kısacası Morgan, bu eseriyle sosyal bir evrim anlayışını ortaya koyar.

Bu alanda karşımıza çıkan diğer bir öncü isim Edward Burnett Tylor'dır. İlkel kabilelerin dillerini, dinlerini, mitolojilerini, efsanelerini bütüncül bir şekilde ele alan Tylor, bütün bu alanları evrimci bakış açısıyla ele alır (Tylor,2024). Tylor (2024) 'İlkel Kültür' adlı kitabında yüksek ulusların, aşağı kabilelerden nasıl gelişerek evrildiğini örnekler vererek açıklamaya çalışır. Yazar kitabında evrimini tamamlamış halkları şu terimlerle niteler; yüksek uluslar, gelişmiş halklar, ilerlemiş uluslar. Evrimsel gelişimini henüz tamamlamamış halklar için de aşağı ırklar, aşağı kabileler ve özellikle de vahşiler kelimesini sıklıkla kullanır. Tylor (2024) kültürü; inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve toplumun bir üyesi olarak insan tarafından edinilen diğer yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütün olarak tanımlar. Eseri boyunca ele aldığı her sosyal unsuru evrimin sosyal hayattaki izlerini ispatlamak için kullanır.

Yine ilkel insanın konuştuğu dili de duygusal ve taklitsel olarak geliştirdiğini öne sürer. Dilin heyecan, ani tepki verme veya doğadan yansıma seslerle geliştiğini verdiği örneklerle açıklar. Ardından mitolojiye yer veren yazar, burada dini inancın ilk şekillerine, ilkel insanın doğayı ve evreni açıklamaya çalışan hikayelerine değinir. Kitabın geri kalan kısmında da animizm ve ayinlere yer veren yazar burada verdiği örneklerle insanlığın istikrarlı ve sürekli bir ilerleme yolunda olduğunu söyler (Tylor, 2024). Yazar, ayinler ve törenler başlığıyla ele aldığı bölümde ritüellerin ilkel çağdan kalma olup bunların günümüz modern Hristiyan dünyasının içinde de varlığını sürdürdüğünü iddia eder. Yani Tylor'a göre din de evrim geçirmiştir ve eski ritüeller şimdiki modern hayatta dua, kurban, oruç, vecd ve arındırma şekline dönüşmüştür. Duaları incelediği yerlerde yazar, duanın içeriğinde aşağı ve yüksek ulusları

ayıran bir husus olarak etik unsuru gösterir. Yüksek uluslar, dua ederken ahlak gelişimi ve manevi zenginlik için dua edebilirken aşağı uluslarda bunu görmek nadirdir. Dolayısıyla ahlakın gelişimi de aklın gelişimiyle paraleldir. Diğer bir ritüel olarak kurbanı ele alan yazar burada da eski, ilkel halkların hava, su, ateş, toprak içerisinde yaşayan ruh tanrıların adak kabul ettiğine dair örnekler verir. Mesela, güneşe içki sunma. İçki güneş ışığının vurduğu yere dökülür ve buharlaştığında da güneş tarafından içildiği düşünülür. Ya da bazen denize ya da nehre kurban verme gibi davranışları da görmek mümkün olur. Bazen bir hayvanın suya atılarak fırtınaların dinmesini istedikleri ya da deniz çok dalgalıysa denize pirinç, mısır, yağ gibi yiyecekler atarak denizin sakinleşmesini umduklarını aktarır. Bu tarz tanrıya kurban veya dünyevi hediyelerin verilmesi Tylor'a göre bir tür vergi verme usulüdür. Çünkü bu davranışın altında, kurban veren veya dünyevi nimetler sunan kişi aslında servetinin ve mülkiyetinin güvence altına alınmasını istemektedir. Burada dikkat edilmelidir ki, kurban verme sadece bu mülkiyeti garanti altına alma seviyesinde kalmamıştır, törensel bir saygı sunmanın da gelişimidir. Dolayısıyla yazar, vergi vermenin ilkel halinin kurban verme ritüeli olduğunu bu eylemin akıl yoluyla gelişmesiyle de modern toplumda devlete vergi vermek olduğunu belirtir. Sonuç olarak Tylor akıl devrimini yapan bir toplumun, bireyin hayatının her alanında kurumsal gelişmeler oluşturacağını söyler (Tylor, 2024).

Bir başka antropolog olan James Frazer da ritüel çalışmalarına farklı bir boyut kazandırır. Yüksek ulusların sahip oldukları modern hayatı vahşilere borçlu olduğunu söyler. Batıl inançların, vahşilerin davranışlarını daha medeni olmada yönlendirici bir rol oynadığını iddia eder. Frazer bu fikrini dört alt başlık altında inceler; hükümet, özel mülkiyet, evlilik ve insan yaşamına saygı (Frazer, 2024). Literatürdeki birçok ritüeli inceleyen Frazer, ilkel kabile üyelerinin kabile yöneticilerine duydukları haşyet dolu saygıları ve bu duygu üzerinde gelişen batıl inançlarının sivil düzenin inşasına doğru evrildiğini savunur. Yine benzer bir evrimsel gelişimi de özel mülkiyet için de söyler. Başkasının malına dokunan, komşusunun meyve ağacından meyve alan mal sahiplerinin yaptığı tılsımdan veya büyüden ölümcül derecelere varacak kadar hasta olabileceği inancını taşıyan ilkel kabileler aslında ilkel formlarda mülkiyet haklarını korumak istemişlerdir. Sınırların belirlenmesi, bu sınırların büyülerle korunması anlayışı evrilerek özel mülkiyet anlayışının oluşmasına fayda sağlamıştır (Frazer, 2024).

Frazer (2024), benzer uygulamaların evlilik müessesi için de olduğunu kaydeder. Zina eden kabile üyesinin ekinlere zarar verdiği düşüncesi zina edenleri cezalandırmayı meşru kılar. Ya da ensest ilişkilerin yaşanması halinde suçluların yıldırım çarpması veya kaplanlar

tarafından öldürülme gibi durumlarla cezalandırılacaklarına inanılır. Bu inancın temelinde insanların ahlaksızlık yapmaları durumunda doğa veya tanrı tarafından cezalandırılacağı fikri vardı. En temel hayati olan şey, insanın hayatını devam ettirebilme arzusudur. Bu arzunun gerçekleşmesi de tahıl ambarlarının, ekinlerin kısacası topraktan gelen tüm nimetlerin hayasızlık içeren tüm hal ve davranışlardan uzak tutulmasıyla sağlanabilir. Mesela ambara giren herhangi bir kabile üyesi terliklerini çıkartmalı ve cinsel açıdan da temiz olmalıdır. Aksi halde ambardaki tahılların kutsallığının yok olacağı ve kendisinin de hastalanacağı düşünülür (Frazer, 2024). Frazer, bütün bu korkuların ve bu korkulardan ötürü gelişen büyü ve tılsımların ilerleyen dönemlerde evlilik kurumunun ortaya çıkmasına fayda sağladığı görüşünü öne sürer.

Hayalet ve ölü insan korkusu, ilkel kabilelerde yaygın bir durum idi. Bu nedenle haksız bir şekilde öldürülen insanların hayaletlerinin onlara kötü bir şey yapacaklarından korkulurdu. Bu hayaletlerden korunmak için de büyüler ve tılsımlar işe koşulur. Katil olanın infazı veya ülke sınırları dışına çıkarılması gibi uygulamalar içeren birtakım cezai işlemler uygulanır. Frazer bu anlayışın ilkel zamanlardan bu yana gelişerek insan hakları hukukun oluşmasına zemin hazırladığını söyler. Kısacası bu batıl inançlar, büyüler ve ritüeller ilkellikten gelişmişliğe doğru insanlığa büyük hizmette bulunmuşlardır (Frazer, 2024).

Frazer yaptığı bir diğer akademik çalışma olan ‘Adonis, Attis, Osiris’te mitleri, ritüelleri ve dinleri inceler. Bu çalışmasında mitleri ele alan Frazer, dinleri aslında insanoğlunun doğayı gözlemleme ve kontrol etme ihtiyaçlarından ötürü doğmuş olan ritüellerin gelişmiş bir hali olarak görmektedir. Yani, modern hayattaki bilimin geçmişteki yeri din ve ritüeller idi. Yazara göre burada ritüeller, insanlığın doğanın üretkenliğinin devam etmesi için geliştirdiği düşünce ve davranış biçimleridir (Frazer, 2021).

Frazer, bu çıkarımlarına Antik Mısır ve Yunan medeniyetlerini, Avustralya, Amerika kıtalarının yerli halklarından ve Afrika, Hindistan’dan aktarılan kesitleri inceleyerek ulaşmıştır. Bu toplulukların hayatlarına dair bilgileri de Frazer, çoğunlukla misyoner kimselerin kaynaklarından elde ettiğini belirtmiştir. Bu kaynaklarda tapınakları ve insanların bireysel ya da topluca gerçekleştirdikleri ritüelleri inceleyen Frazer, bu davranışların temelinde insan hayatının idame ettirilmesini sağlayacak unsurların kontrol altında tutulması amacı olduğunu söyler. Antik çağlarda insanların yaz aylarında topluca şehre hayat veren nehre adaklar sunmaları, çiçekler bırakmaları bunun başlıca örneklerindendir. Özellikle Antik Çağlarda birçok yerde tapınaklarda heykelleri dikilmiş tanrıların ve tanrıçaların aslında baharın gelmesiyle yaşama ve çoğalma enerjisini artırdığına inanılan bir baba ve ana tanrıçanın değişik

türevleridir. Osiris, Tammuz, Adonis ve Attis adlarıyla simgelenen bu tanrılar yer ve bölgeye göre ad değiştiren aynı tanrıyı ifade etmek için kullanılan isimlerdi. Bu tanrılar kışın ölen, baharın gelmesiyle dirilen kişileştirilmiş ilahlardı. İlkel insanlar için ya da antropolojik olarak daha doğru tabirle vahşiler için mevsimler insan hayatında hayati bir öneme sahipti. Çünkü kışın gelmesiyle dünya karanlığa bürünür ve her türlü canlı için çoğalma sekteye uğrardı. Fakat baharın gelişiyle aydınlık, bolluk ve bereket yeryüzüne iner ve tüm canlıların üremesi ve karnını doyurması için en uygun zaman dilimi kendilerine sunulurdu. Dolayısıyla baharın başlangıcı yeni bir dönem demekti. İnsanlar da baharın geliş sebebini bu adları geçen tanrıların ve tanrıçaların uyanması ve ilişki yaşaması inancına bağlamaktaydılar. Nasıl ki insanlar cinsel ilişki kurarak çoğalıyor ve nesilleri devam ediyorsa aynı kural tanrılar için de geçerli olmalıydı. İlkel insanların gözünde de bahar aylarında canlı türlerinde artışın olması, tanrıların ilişki yaşamasının bir sonucu idi. Baharın gelişini de bu sebeple insanlar bu ilahların heykellerinin bulunduğu tapınaklarda veya bereketin bol olduğu nehir kenarlarında kutlamaktaydılar. İlkel insanların hayatlarının merkezinde doğanın kendisi bulunuyordu. Öyleyse kendilerini yediren, içiren, çoğalmalarını sağlayan bu doğaya dair her şey kutsal olmalıydı. Bu insanların hukuklarını, ticaretlerini, evliliklerini kısacası hayatlarını belirleyen temel unsur yine doğa ve onun döngüsü idi. Frazer de bu zihniyetin davranışları olan ritüellerin zamanla kurumsallaştığını iddia eder. Vahşilerin oluşturduğu bu mitlerin ve ritüellerin insanlığın din adı verilen kurumsal bir yapıyı ortaya çıkardığını ve insanlığın da aklını keşfetmesiyle bilimsel araştırmaların yapıldığı modern çağlara birikimli bir şekilde ilerlediğini savunur. Bu ritlerin ve ilkel inanışların sadece din kurumunu değil insanların devlet ve evlilik gibi kurumlarını inşa etmede büyük faydalarının olduğunu söyler (Frazer, 2021). Bu çalışmasıyla Frazer, insanlığın sosyal hayatının nasıl geliştiğine dair söylemlere önemli bir boyut katmıştır.

Ritüel çalışmalarına daha derin bir bakış açısı getiren bir başka antropolog olan Arnold van Gennep ritüellerin farklı formlarda yaşamaya devam ettiğini ve öz olarak da varlığını sürdürdüğünü savunur. Frazer (2021, 2024) ve Tylor (2024) ilkel insanların tapınaklarında, evlerinde veya daha başka yerlerde yemek yerlerken, bir yolculuğa çıkarlarken, ibadet ederlerken sergiledikleri davranış biçimlerini birbirinden bağımsız olarak sınıflandırmıştı. Vaftiz ritleri, cenaze ritleri, erginleme ritleri, ayrılma veya kaynaşma ritleri gibi farklı gruplandırmalarda bulunmuşlardı. Bu araştırmacılar ritlerin çoğunlukla evrimsel gelişimlerine ve ilkelliklerine odaklanmışlardı. İşte bu noktada van Gennep (2022), daha bütüncül bir yaklaşımı öne sürer. van Gennep'e göre önemli olan ritlerin ayrıntıları değil özündeki anlam ve törenler içindeki göreceli konumları olmasıdır. Bu konumları sekans olarak niteler ve insan

hayatının da bu sekans döngülerinden oluştuğunu vurgular. van Gennep, bireyin hayatının bir durumdan diğerine başarıyla geçmekten ibaret olduğunu ve insanların da ister ilkel olsun ister gelişmiş olsun bu döngüye eşlik etmesi için törenler icat ettiğini iddia eder. Çünkü bu törenler bir bitişin ve başlangıcın olduğunu insana somut olarak gösterir. Bu ilkel toplumlarda karşımıza ritüel olarak çıkarken gelişmiş toplumlarda da törenler olarak yerini alır. Dolayısıyla Gennep'e göre ritüeller özü itibariyle günümüzde yaşamaktadır. Frazer ve Tylor gibi araştırmacılar ritüelleri ilkel insanların aklı merkeze almayan davranışlarının sonucu olarak görürken, Gennep bu davranışların özünde bir sistematiğin olduğunu ve bu sistematiğin günümüzde de var olduğunu vurgular. Bu sistematiği Gennep (2022), Geçiş Ritleri adlı kitabında şu şekilde sınıflandırır;

1. Ön Hazırlık (Ayrılma) Ritleri
2. Hazırlık (Ara) Ritleri
3. Son Hazırlık (Kaynaşma) Ritleri

Bu üç aşama birbirinden bağımsız değildir, önem ve gelişmişlik olarak da birbirleriyle denk değildirler. Bu aşamalar, insan hayatındaki döngüyü ve sürekliliği vurgulamaktadır. van Gennep (2022), bu döngünün nasıl ki insan hayatı için geçerliyse toplum için de aynı şekilde geçerli olduğunu ifade eder.

İlk aşama olan *ön hazırlık (ayrılma) ritleri* cenaze, yolculuğa çıkma gibi durumlardaki ritüelleri kapsar. *Ayrılma ritleri*, bireyin belli bir konumdan başka bir konuma geçişini ifade eden ve sembolleştiren unsurlardır. Üniversite veya lise öğrencilerinin mezuniyet törenleri ayrılma ritine somut bir örnektir. Kitabında 'Maddi Geçişler' adlı kısımda van Gennep (2022), ilkel insanların sınırlarını belirlemek için kullandığı kurumuş tılsımlı kemiklerin veya kafataslarının modern dünyada yerini tel örgülü sınırlara, pasaportlara, polis kontrol noktalarına bıraktığını söyler. İlkellerin dünyasında sınırlar kurumuş kemiklerle, basit odun parçalarıyla belli edilir ve bu nesnelere yapılan büyülerle de güvenlik sağlanmış olur. Gelişmiş toplumlarda da bu sınırlar ihtişamlı büyük kapılarla, heykellerle, yazılarla ifade edilir ve bu sınırlar pasaportlarla, polis kontrolleriyle koruma altına alınır. Böylece hem ilkel yöntemle hem de modern yöntemle yabancı olan ve olmayan ortaya çıkarılmış olur. Yazar kitabının devamında 'hediyeleşmenin' ve 'selamlaşmanın' bireyler ve gruplar arasında bir ayrılma ritüeli olduğuna değinir. Dolayısıyla van Gennep (2022), ayrılma ritlerinin sadece törenlerle gerçekleşmediğini, bunun birtakım somut eşyalarla ve sosyal davranışlarla da gerçekleşebileceğini

vurgulamaktadır. Okulların giriş kapıları, öğrencilerin kimlik kontrolünden geçmeleri, okul içerisinde bulunan sosyal düzen ayrılma ritlerine örnek olarak verilebilir.

İkinci aşama olan *hazırlık (ara) ritleri* de çoğunlukla nişanlanma, gebelik veya erginleme törenlerini içerir. Bu aşamada birey bulunduğu bir konumdan başka bir konuma geçecektir fakat henüz tam olarak geçiş gerçekleşmemiştir. Birey eşiktedir ve ne eski konumundadır ne de yeni konumuna tam olarak geçiş yapmıştır. Henüz mezun olmamış ama mezuniyetine az kalmış öğrencilerin durumu *hazırlık (ara) ritleri* aşamasına örnektir.

Son hazırlık/ kaynaşma ritleri ise genellikle evlilik, doğum ve ad koyma törenlerini kapsar. Bu törenlerle bireyin yeni konumu toplum tarafından kabul edilmiş olur. Bir bebeğin dünyaya gelmesi ve isim konulması onun artık toplum tarafından tanındığı ve kabul edildiği anlamına gelir. Benzer şekilde evlilik törenlerinde de evlenecek çiftler toplum tarafından onay almış olur. van Gennep (2022), ilkel kabilelerin yabancı birini belli bir süreden sonra sınırlarına aldıklarını ve bunu gösterişli bir yemek yeme töreniyle yaptıklarını *kaynaşma riti* olarak aktarır. Dolayısıyla sadece törenler birer *kaynaşma riti* değildir. Topluca yemek yeme gibi sosyal davranışlar da birer *kaynaşma riti*dir. Okulda öğrencilerin birbirlerine ad takmaları, birbirlerini başka bir gruba karşı savunmaları, jargonları, okulun mezunlarına ve öğrencilerine verdiği toplu yemekler kaynaşma ritlerine örnek olarak verilebilir.

Geçiş ritleri teorisiyle van Gennep (2022), insan hayatının durağan olmadığını, bir döngü içerisinde bir aşamadan başka bir aşamaya geçerek ilerlediğini ve insan hayatının ilerlemeden ve konumlar değiştirmekten ibaret olduğunu söyler.

Her toplumu odalara ve koridorlara bölünmüş bir ev olarak değerlendiren Gennep (2022) bu odaları ayıran duvarları ve kapıları özel toplumların sınırları olarak ifade eder. Evin kendisi bir toplumun genelini temsil ederken, evin odaları ise özel toplumları yani genel toplum içerisindeki küçük toplulukları simgeler. Evin ana giriş kapısı genel toplumu diğer toplumlardan ayıran başat unsurdur ve odaların duvarları ve kapıları da genel toplum içindeki özel toplumları birbirinden ayıran simgesel sınırlardır. Bu sınırların belirginlik dereceleri o toplumun uygarlık seviyesini gösterir. Eğer özel ve genel toplum arasındaki sınırların belirginlik derecesi yüksek ise o toplumun uygarlık seviyesinin düşük olduğu anlamına gelir. Yani Gennep'e (2022) göre toplumun homojenlik seviyesi medeniyetle doğru orantılıdır.

Gennep, kitabında *kutsal* ve *ladini* terimlerini kullanır. Toplumun kendi içindeki hal ve hareketleri yani evin içindeki dünyayı *ladini*, evin dışında kalan dünyayı da *kutsal* olarak

tanımlar. Ladini hayat burada evinde, klanında yaşayan insanı tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Evin dış tarafı da yabancıların olduğu ve bireyde korkuyla karışık merakın olduğu dünyayı temsil eder. Bu nedenledir ki, ilkel toplumlar yabancı birini gördüklerinde bu yabancının büyüsünü bozmak için hemen yabancıyı köye almazlar, belli bir süre bekletirler. Bu davranış açıkça bir *ön hazırlık evresi* yani *ayrılma ritidir*. Bu evrede yabancının kötücül unsurlardan arındırılır. Bu bekleyişin ardından gelen ara dönemde de hediyeler alıp verilir ve erzaklar sunulur. Bu hediyeleşme dönemi bir bağın kurulmaya çalışıldığı *ara* yani *hazırlık evresi*dir. Son olarak da yabancıyla *kaynaşma evresi* yaşanır, yabancının gösterişli bir şekilde köye alınması ve topluca yemek yenilmesi gibi süreci kapsar (Gennep, 2022). Gennep'in, ritüelleri bir sistematik içerisinde ele alması ve detaylandırması teorisini günümüz toplumlarını inceleme açısından önemli bir başvuru kaynağı yapmıştır.

Bir başka din ve ritüel çalışması Emile Durkheim'ın 'Dinsel Hayatın İlkel Formları' eseridir (Durkheim,1912). Yazar din kavramını sosyal bir olgu olarak ele alır. Tarih boyunca din adında bir kurumun var olmasını bir hakikate dayanmasına bağlar. Ne kadar garip ve barbarca ritüel var ise bunlar insanın sosyal veya bireysel olarak ihtiyaçlarını karşılamasından kaynaklanır. Sosyali yani toplumu üstte tutan Durkheim, dine dair unsurların muhakkak surette kollektif unsurlar olduğunu vurgular. Geçmişte din, toplumlar için felsefe ve bilim işlevi görmekteydi. Dolayısıyla din, insanların entelektüel dünyalarının zenginleşmesini sağlamakla kalmadı aynı zamanda dünyalarını şekillendirdi. Bu nedenle Durkheim, dini bir rahip icadı olarak gören Edward Burnett Tylor gibi araştırmacıları eleştirir. Ve onların bu fikirlerine şu soruyu yöneltir 'kökeninde insana yaramayan ve insanla ilgili olmayan bir şey nasıl bilime dönüşür?'. Burada Durkheim, teoloji bilimini kastetmektedir. Durkheim din kurumunu rahip icadı olarak görmez, bir topluluğun icadı olarak görür. Ve her toplumun bir gerçekliği yansıttığını ve bu gerçekliğin de o topluma özgü olduğunu vurgular. Bu toplumun özellikleri kendine hastır ve evrenin başka bir yerinde ona benzer bir toplum yoktur (Durkheim, 1912).

Toplumların ayakta durabilmesi için minimum düzeyde fikir birliği ve minimum düzeyde mantık birliği gereklidir. Dolayısıyla toplumların ortaya koymuş oldukları simgeleri, sembolleri ve mitolojileri o toplumun zaman ve mekân içerisinde süren yoğun iş birliğinin sonucudur (Durkheim,1912). Durkheim dinin oluşum süreci olarak ilkel kabilelerin ortaya koyduğu ürünleri ele alır. En ilkel dinsel formun totemizm olduğunu iddia eder ve bunun gelişim süreci olarak Avustralya yerli kabilelerini örnek gösterir. Klanların toplantı yaptıkları yerlerde sayıca fazla bulunan bir bitkinin, hayvanın veya nesnenin zamanla bir toteme

dönüştüğünü ifade eder. Durkheim (1912) bitkilerin, hayvanların veya nesnelerin resimleri kanla veya başka boyama yöntemleriyle klan üyelerini başka klan üyelerinden ayırmaya yarayan bir unsur olarak kullanılmaya başladığına dikkat çeker. Böylece klanın bir toplum olarak kendini diğer toplumlardan ayırt eden ilk unsuru ortaya çıkmış olur. Bu resimleme artık bir ambleme dönüşmüş olur ve bu amblem klanın savaşa gireceği sırada savaş aletlerinin üzerine ve savaşçıların vücutlarına resmedilir. Klanın sınırlarını göstermek adına bu amblem kanla taşa ve toprağa nakşedilir. Belli başlı kullanılan taş veya tahta aletlerin de üzerine bu amblemler resmedilir. Bu amblemin bulunduğu ve resmedildiği bu nesneler bir kutsallık ifade eder. Klanın tarihini ve geleceğini gösteren kutsal eşyalar olurlar. Klanların şefleri de bu kutsal nesnelerden sorumludur. Bu kutsal nesneler korunaklı bir mağarada saklanır, bu mağara artık bir mabet işlevi görür. Bu mabette kavga, gürültü olamaz, ilahi bir sessizlik olmalıdır. Buraya sığınan bir hayvan olursa da bu hayvana zarar dahi verilemez çünkü bu mekân kutsal bir mekandır (Durkheim, 1912).

Dinin oluşumunu bu şekilde açıklayan Durkheim, dinin temelinde toplumun olduğunu, insanların bir araya gelerek bir din oluşturduklarını vurgular. Durkheim, dini kollektif olarak inşa edilen amblem etrafında şekillenen bir sosyal unsur olarak tanımlar. Ritüeli de bu amblemin resmedildiği eşyalarla klan üyelerinin ilişkisi ve bu ilişkiden doğan davranışlar olarak tanımlar. Durkheim bu çalışmasında ritüel kelimesi yerine *'rit'* kelimesini kullanmıştır (Durkheim,1912).

Sosyal hayatımıza dair ritüellerin varlığını ele alan bir başka araştırmacı da Erving Goffman'dır. Ritüellerin izini bir akıl hastanesinde süren araştırmacı yaptığı gözlemlerden çıkarımlarda bulunmuştur. Bu gözlemlerinden genel toplumun sosyal ilişkiler kurallarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bunun için Goffman öncelikle yüzün tanımını yapar. Yüz kavramını araştırmacı burada insanın sahip olduğu rollerin bir sonucu olarak tanımlar. İnsan hangi ortamda veya mekânda bulunursa bulunsun bir rolü üstlenecektir. Üstlendiği bu rolü kendisi de tecrübe ederek fark eder ve çevresindeki diğer insanların da bu role uygun olarak dolaylı veya dolaysız şekilde davranmasını talep eder. Dolayısıyla birey bu rolün kendisine kattığı artı veya eksi değerleri de böylece fark eder. Yüz kavramının içeriğini de bu değerlerin ilişkisi belirler. Yani, rolün oyuncusunun bu rolü oynarken bulunduğu ortamlarda görmeyi beklediği olumlu değerler oyuncunun yüzünü oluşturur (Goffman, 2021).

Mesela bir öğretmen, öğrencisinden kendisine saygı duymasını bekler. Öğretmende bu saygı beklentisini oluşturan unsur ise toplumun bu statüye biçtiği değer, yani 'yüzdür'. Toplum

öğretmenden bu yüze uygun davranmasını bekler aynı şekilde öğretmen de toplumdan kendi yüzüne uygun olacak tavır ve davranış görmek ister. Bu yüz, öğretmenin okul içinde ve dışında yürüyüşüne, konuşmasına kısacası takındığı tüm tavır ve davranışlarına sirayet eder. Bu sosyal kuralı sadece öğretmen örneğinde görmeyiz. Hayatın birçok alanında bu kural oyuncular tarafından icra edilir. Kuralların uygulanmasında birtakım aksaklıklar olduğunda görünmeyen, hiçbir yerde yazılı olmayan bu kuralların ne kadar gerekli ve sosyal hayatın işleyişini ne derece kolaylaştırdığını o zaman anlarız.

Dolayısıyla yüzler sosyal hayatımızı kolaylaştıran, toplum içerisinde değerimizi belirten, beklentilerimizin neler olacağını, nasıl davranmamız gerektiğini gösteren gözümüzle alenen göremediğimiz kutsal varlıklardır. Kutsal oldukları için bu yüzlerin korunması gerekir. Onlara yaklaşılırken bir törenle yaklaşılmalıdır. Bu törenler de ritüelleri gerektirecektir. Bu ritüeller bir bakışta veya bir kaş hareketinde dahi gizlenebilir. Her ne kadar gizli olsa da bu ritüeller oyuncuların sosyal ortamlarında konumlarını gösterecektir, çizgilerini belirtecektir ve kendisinin başkalarına ne şekilde yaklaşacağının dahi sinyallerini verecektir (Goffman,2021).

Goffman (2021), yüz kavramını bu şekilde tanımlar. Ritüeli de bu yüzün gerektirdiği davranışlar ve tavırlar bütünü olarak ele alır. Bazen ritüel yerine törensel davranışlar terimini de kullanır. Toplumsal hayatı dağınık olarak değil de düzenli ve kuralları olan bir sistem olarak görür. Bu yüzden toplumu irdelerken, merkeze bireyin kendisini değil bireylerin karşılaşmalarını almanın daha doğru olacağını savunur. Çünkü bu karşılaşmalarda toplumu oluşturan bireylerin kim olduklarına dair daha net görüntüler elde edilir. Bu karşılaşmalarda kuralları ihlal eden kişiler, toplum tarafından dışlanır veya akıl problemi olan biri olarak algılanırlar.

Goffman, toplumun kurduğu belli bir düzende, bu kurallar bütününü ihlal eden durumları inceleyerek düzene dair çıkarımlarda bulunmak amacıyla bir akıl hastanesinde gözlem yapmayı uygun görür. Çünkü akıl hastaları olarak tanımlanmış kişiler, diğer insanlarla olan karşılaşmalarında topluma göre tuhaf hareketlerde bulunurlar. Mesela, yolda yürürken tanımadığı birine birtakım özel sorular soran bir yetişkin açıkça sınır ihlali yapıyordur ve bu düzeltilmesi gereken bir davranıştır. Akıl hastası olarak adlandırılan bu kişiler aslında bize toplumun görünmeyen kurallarını hatırlatan kişilerdir ve bu sebeple detaylı bir incelemeye tabii tutulmalıdırlar (Goffman,2021).

Akıl hastalarının bozduğu düzen ve ihlal ettikleri kurallar Goffman'ın (2021) tabiriyle ritüel düzeni oluşturur. Bu düzene uyan doğru insan olurken bu düzene uymayan ise yanlış insan oluverir. Dolayısıyla ritüel düzenin doğası çok da adil değildir. Yargılamalar oldukça sert ve keskindir.

Goffman (2021), toplum içerisinde davranışlarımızı düzenleyen bir görünen bir de görünmeyen yasalar olduğundan bahseder. Birincisi asli kuralları ve ifadeleri içeren yasa olan hukuk, ahlak ve etik iken ikincisi ise törensel kurallara ve ifadelere hâkim olan görgü kurallarıdır. Birinci yasa görünebilir iken ikincisi gözümüzle görmediğimiz hatta bazen farkına varmadığımız kurallar bütünüdür. Burada törensel kuralların icra edildiği belli başlı iki unsuru ele alır; hürmet ve tavır. Hürmeti önemseme ve aidiyet duygularını içeren bir kavram olarak görebiliriz. Hürmet gösteren bir insan olurken hürmet gören ise bazen bir nesne bazen de bir insan olabilir. Mesela, annesini kaybetmiş bir adamın annesinden hatıra kalan bir eşarbı özenle saklaması ve belli günlerde eşarbı açıp bakması ona hürmet ettiğini gösterir. Bu durumda hürmeti gören bir nesnedir fakat hürmeti görenin bir insan olması konumuzla yakından ilişkilidir. Çünkü Goffman, merkeze insan ilişkilerini almaktadır. Buna örnek olarak asansöre binecek dört kişilik grubu ele alabiliriz. Birbirlerini tanımamalarına rağmen şahsi alanlarına saygı duymaları ve jest ve mimikleriyle konuşmadan birkaç dakikalığına bir arada olmaları da hürmetin bir başka çeşidi olabilir. Burada ele aldığımız şekliyle hürmet her zaman bu kadar kolay icra edilebilen bir davranış olmayabilir. Hürmetin simetrik ve asimetrik boyutlarından da bahsedilmesi gerekir. Simetrik hürmet çoğunlukla toplumsal anlamda eşit seviyedeki kişilerin birbirlerine karşı sergilediği davranışlarda görünür. Asimetrik hürmette ise hiyerarşinin varlığı hissedilir. Bir iş verenin iş yerinde çalışan temizlik görevlilerine bazen özel olabilecek sorular sorması mesela ailesinin nasıl olduğu gibi şeyler sorması gayet tabii karşılanacaktır hatta temizlik görevlisi bunu patronun bir nezaket tavrı olarak da görebilir. Fakat patronun sorduğu soruyu temizlikçinin sorması patron tarafından hoş karşılanmayacaktır (Goffman,2021). Sonuç olarak hürmetin uygulanışında bireyin sahip olduğu, kazandığı vasıflar yani yüzü önemli rol oynar. Hürmetsizlik, yukarıda bahsi geçen kuralların ihlal edilmesidir. Karşılaşan iki insan birbirlerini sözlü veya sözsüz yollarla ölçer, tartar ve bir yüz değerlendirmesi yapar. Bu değerlendirmelere göre hürmet gösterip göstermeyeceğine karar verir. Sözlü değerlendirmeler, karşılıklı bilgi alışverişine dayanırken sözsüz değerlendirmeler kılık kıyafete, fiziksel görünüşe, hal ve hareketlere dayanır. Bu değerlendirmelere göre insanlar yani oyuncular ya kaçınma ritüellerini ya da takdim ritüellerini uygulayacaktır (Goffman, 2021).

Goffman'ın detaylı bir şekilde tanımını yaptığı bu kavramlar, ritüel düzen olarak adlandırdığı oyunun temel unsurlarını oluşturan şeylerdir. Bir oyunda oyuncular, kurallara uyarak oynamak ister çünkü bilinmeyen bir şey insana ürkütücü gelir. Belli bir ritüel düzende oyuncu kendi yüzünün farkında olur ve beklentileri ona göre gelişir, başka oyunculara da onlarda gördüğü yüze göre davranış sergiler. Oyuncular arası etkileşim bu değerler üzerine inşa edilmiş olur. Bu kuralları hiçe sayan, statünün ne anlama geldiğini dahi anlayamayan ve buna göre davranış sergileyemeyen oyuncular ise oyuncu statülüğünden çıkarılır ve oyun sahasının dışına itilir. Kamu düzenini bozmaktan 'psikoz, akıl hastası' gibi damgalar yer. Fakat hakikatte ise bu damgayı yemiş kişiler insan karşılaşmalarının ritüel düzenine sağlam bilgiler verir (Goffman, 2021).

Şu ana kadar ele alınan konular aslında insanlığın zihniyetinin kronolojik gelişim veya değişim aşamalarını göstermektedir. Doğanın tam ortasında, yaşamının her anını doğanın akışına göre ayarlayan insandan, yüksek tapınaklar inşa edip sadece tepeden gördüğüyle evreni tanımlayan insana doğru gelişen zihinsel süreçleri kapsamaktadır. İnançlar, ritüeller, dinler günümüz toplumunda ne kadar dışlanmış olduğu düşünülse de her bir birey kendi kutsalını inşa eder ve bu kutsalı korumak için de elinden gelen çabayı gösterir. Bireylerin bu davranışları sosyal hayatlarında ilkel insanda olduğu gibi bir akış halindedir. Bu akışlar insanların karşılaşmalarında belli bir düzende akıp gitmelidir çünkü her bireyin kendi konumu kutsaldır. Bu düzene göre hareket etmek de sosyal hayatın kurallarını oluşturur. Belirli kuralların olması davranışların daha kolay gerçekleştirilmesini sağlar ve gelecek nesilleri de bu davranışlar sisteminin içerisine kolayca dahil edilmesini sağlar. Antropolog Arnold van Gennep'in (2022) geçiş ritüelleriyle belli bir konumun belli davranışlar içerisinde gerçekleştiriliyor olduğunu ifade etmesi ve böylece konumlar arası geçişleri belirleyen sınırların belirgin hale getirildiğini vurgulaması toplumsal davranışları incelemede görünür olmayanı görünür kılmada önemlidir. Öğrencilerin sınıf geçerken karnelerinin verilmesi, mezuniyet törenlerinin olması, bir ortaöğretim kurumunda ortaokul ile lise kademelerinin belli binalarla veya binanın katlarıyla belirlenmesi gibi durumlar yukarıda bahsini ettiğimiz görünür olmayanın görünür hale getirilmesidir. Merkezde hep aynı unsur vardır; insan. Konumların veya bu geçişlerin önemi bu merkezden gelmektedir. Bu konumların farkına varılması insanın hangi süreçlerden geçtiğinin fark edilmesine fayda sağlayacaktır.

EĞİTİM RİTÜELİ ÇALIŞMALARI

Antropolojik bir çalışma olan *Geçiş Ritleri* ile Arnold van Gennep, antropoloji alanına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. İlkel kabilelerin dışarıdan bakıldığında mantıklı bir işleyişinin olmadığını düşündüren ritüellerinin aslında modern hayatta var olduğunu söylemesi sosyal çalışmalarda da farklı araştırmaların yapılmasına zemin hazırlamıştır (Turner,2018; Levi-Strauss,2013; Goffman,2021).

Geçiş ritüellerini merkeze alan veya geçiş ritüellerinin bir teori olarak kullanıldığı eğitim çalışmalarının sayısı hayli fazladır.

Curry (2016), Tierney (1992) ve Hemmings (2006) yaptıkları geçiş ritüeli çalışmalarında okullardaki etnik kökeni ele alarak, siyahi, yerli ve Meksika kökenli Amerikalıların okul hayatlarındaki başarılarının veya başarısızlıklarının nedenlerini ortaya koymaya çalışmışlardır.

Curry (2016), Meksika kökenli öğrenci topluluklarını ele alarak bir ritüel olarak *'ateşte yürüme'* eylemini okul içerisinde uygulamanın olumlu sonuçlarına değinmiştir. Amerika California'daki sıradan bir devlet okulunda lise öğrencilerinin ateşte yürümeyi andıran bir etkinlikte kendilerini ifade eden ve gelecekte kendilerine hedef koyan konuşmalar yapmalarının kimlik gelişimlerindeki olumlu etkilerine dikkat çekmiştir. Öğrenciler okuldaki kademelerine göre sırayla bir kırmızı battaniye üzerinde okulun topluca bulunduğu bir ortam içerisinde önce bir konuşma yapar ardından temsili olarak ateş üzerinde yürür. Bu ritüelin okulda ortaya çıkan problemlere değinerek de yapıldığını yazar aktarmıştır. Bu ritüel ile öğrenciler kendilerini fark eder ve bulundukları ortamdaki sorunlarla nasıl başa çıkmaları gerektiğini öğrenir.

Hemmings (2006), çalışmasında etnik köken olarak dört farklı lise öğrencisinin Amerika'daki sıradan bir lisede kimlik oluşumlarının gelişimine odaklanmıştır. Öğrencilerin ailelerindeki kültürel ortam ile okul ortamında yaşadıkları çatışmanın ne boyutta olduğunu göstermeye çalışmıştır. Öğrenciler çoğunlukla dini olarak daha muhafazakâr bir aile yapısından gelirken gittikleri okulda bu yapılarına karşılık bulacak bir ortamları olmamaktadır. Hemmings, bu çatışmanın ortasında gençlerin kimlik oluşumunda ne gibi yöntemler kullandığını ortaya koyarak eğitim dünyasının bu detaylara inmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bir geçiş riti olarak liselerin farklı kökenlerden gelen öğrencilerin kimlik gelişiminde zorlanmalarının göz önüne alınması gerektiğini vurgulayarak eğitim çalışmalarında daha gelişmiş teorilerin olması gerektiği çıkarımını yapar.

Tierney (1992), Amerika'daki okullarda etnik kökenli öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının bir problem olarak ele alınmasında yeterli teorilerin olmamasından yakınmaktadır. Ayrıca ortaya konuların teorilerin, eğitim kurumlarında uygulanabilir öneriler getirmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

McNamara ve diğerleri (2002) öğretmen eğitiminde kullanılan yöntemlerin ve tekniklerin, öğretmen adayları üzerindeki etkisine odaklanmış, White (1989) ise de öğretmen adaylarının öğrencilik konumundan sıyrılıp, öğretici konumlarına geçmelerinde geçiş ritüelleri olarak nelerin olabileceğini araştırmıştır. Hart (1993), Bar Mitzvah gibi kültürel kodlar içeren ritüellerin çocukların konumlarını anlamada ne kadar önemli olduğunu hatırlatır. Geçmişteki bir şaman eğitmenin, öğrencileri karşısındaki hal ve hareketleri ile bütünlük arz eden öğretmenlik vasfını ve öğrencilerinin bir konumdan başka bir konuma geçmesine yardım etmesini değinen Hart, bu bütüncül yaklaşımın modern eğitim içerisinde de olması gerektiğini söyler.

Stokrocki (1997), bir sanatsal faaliyetin öğrencilerin kendi geçmişleriyle bağlantı kurmalarını ardından kil kullanarak yapmaya başladıkları heykellerin öğrenciler arasında çıkardığı yeni sosyal dinamiği geçiş ritüelleri kapsamında ele almıştır.

Kelan ve Jones (2009), içinde bulunduğumuz yüzyılın getirdiği bir sonuç olarak işe ayrılan zamanın esnek olmaya başlamasıyla çalışanların kendilerinin çalışma hayatına uyum sağlaması gerektiğini ve iş dünyasında sınırların daha şeffaf hale gelmesine neden olduğunu vurgulamışlardır. İş dünyasındaki kurumsal örgütün çalışanları üzerindeki etkisini MBA (İş yönetimi yüksek lisansı) yapan öğrenciler aracılığıyla anlamaya çalışmışlardır. Çalışmada geçiş ritlerinin birinci aşamasında öğrencilerin yüksek lisans eğitime girişlerinin nasıl olduğu ve nelerin onları bu eğitim alanına sürüklediği ele alınır. İkinci aşama olan ara ritlerde öğrencilerin eğitime alışma süreci olarak neler yaşadıkları, çevre değişiminin öğrencilere neler kattığını inceler. Ritin son aşaması olan kaynaşma kısmında da öğrencilerin gelecek hayallerinin bu eğitim doğrultusunda nasıl şekillendiği, öz güvenlerinin nasıl artış gösterdiği ele alınır.

Kayler-Thomson (2023), çalışmasında ergen erkek öğrencilerin kişilik gelişimde geçiş ritüellerinin faydasına odaklanır. Yine erkek öğrencilere yönelik çalışmanın yapıldığı bir diğer makale de Smith (2012) tarafından yazılmıştır. Benzer şekilde Bell (2003) de çalışmasında konumların değişiminde geçiş ritüellerinin bireyin başarısındaki etkisine odaklanır. Bu çalışmaların ortak noktası öğrencilerin, okul arkadaşlarıyla bir doğa ortamında beraberce kamp

yapmalarının akademik başarılarına ve öğrencilerin kendilerini fark etmelerinde olumlu sonuçlarına odaklanmasıdır. Okul ortamının dışında öğrencilerin ve öğretmenlerin birbirini daha yakından tanımaları ve doğa içerisinde birey olarak nasıl davranmaları gerektiğini öğrenen öğrenciler hem özel hayatlarında hem de akademik hayatlarında daha mutlu ve daha başarılı olmuşlardır.

da Silva ve diğerleri (2017), araştırmalarında bir giriş töreni veya diğer adıyla inisiyasyon töreni olarak *'praxe'* ritüelinin üniversite öğrencileri üzerindeki etkilerini araştırır. Öğrencilerin dışlama ve zorbalık yapmak için kullandığı bu törenin olumsuz etkisi öğrenciler üzerinde oldukça ağırdır. Buna benzer, bir gruba dahil olabilmek için öğrencilerin uyguladığı kabul törenlerine dair araştırmaların yapıldığı birçok çalışma bulunmaktadır (Koki,1999; Thompson,1998 ve dğr; Wilcox, 2003 ve dğr.).

Blumenkrantz ve Goldstein (2014), üniversiteyi bir topluluk ele almışlardır. Üniversitenin bütün öğrencileri kapsamasını sağlayacak bir topluluk olabilmesi için üniversiteye yeni gelen öğrencilere, üst sınıfların rehber olması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca sağlıklı bir toplum için, topluluğun asıl amacının kesin ve net bir biçimde ortaya koyulması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Üniversitede tartışma gruplarının oluşturulması, kulüplerin zenginleştirilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü bu ortamlarda öğrenciler birbirleriyle aktif bir etkileşim içerisine girebilmekte ve bu ortamlarda kolaylıkla bilgi veya düşünce aktarımlarında bulunabilmektedirler.

Dimitrijevic (2017), okullaşmanın ve okulların kurum olarak bir geçiş ritüeli olduğunu vurgumaktadır. Doğanın modern insanın elinde manipüle edilen bir eşya olarak yeniden düzenlendiğini söylemektedir. Okullaşmanın yani eğitimin, feodal sistemdeki kilisenin yerini aldığını ve sosyal düzeni sağlayan yegâne ritüel haline geldiğini ifade etmiştir. Nasıl ki eskiden vaftiz edilmeyen biri toplumdan dışlanıyor ise modern dönemde de eğitim sistemine dahil olmayan toplumdan dışlanır. Yazarın, bu makalede eğitimi bir geçiş ritüeli olarak ele alması ve kuramsal olarak eğitimi incelemesi diğer çalışmalardan farkını ortaya koymaktadır.

Görüldüğü üzere geçiş ritleri oldukça çalışılmış bir konudur. Bu ritlerin teorik kuram olarak en çok kullanıldığı alanın ise özellikle de başlangıç törenleri ya da diğer ismiyle kabul törenleri olduğunu görürüz. Bununla beraber diğer çalışmaların çoğunlukla geçiş ritlerinin öğrenciler veya öğretmen adayları üzerindeki bireysel etkilerine odaklanmaktadır. Okulun

kurumsal bileşeni olarak öğrencilerin okul kültürünü inşa eden geçiş ritüellerini merkeze alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Ülkemizde eğitimde uygulanan eğitim ritüellerine dair yapılmış çalışmaların da ritüel adı altında değil de çoğunlukla okul kültürü ve okul törenleri adlarıyla ele alındığı söylenebilir.

Küçük (2002), Avcı (2007) ve Bucak (2024) okul törenleri adı altında yaptıkları çalışmalarında öğrenci ve öğretmenlerin okulda kutlanan ulusal bayramlara dair görüşlerini anket yoluyla ele almıştır. Bu çalışmalarda törenlerin tarihsel serüvenine değinilse de merkezinde okul törenlerinin daha ne kadar etkili icra edilebileceği konusu irdelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmaların odak noktası okul törenleri değildir, törenlerin öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda geliştirilebilmesidir.

Okul törenleri adı altında ritüel incelemesi olarak Şahin'in (2013) çalışmasını gösterebiliriz. Bu çalışmada yazar, okul törenlerini okulun kültürünün bir parçası olarak ele almaktadır. Bu çalışmada belli bir tören seçilmiş veya bir tören sınıflandırılmasına gidilmemiştir. Ya da belli bir teori üzerinden törenler incelemeye tabi tutulmamıştır. Törenlerin okul kültürü üzerinde birleştirici, aidiyet hissini uyandıran bir etken olduğuna dair tespitlerde bulunulmuştur.

Bir başka okul töreni çalışması da 'Âmin Alayı' üzerinedir (Göleç, 2019). Bu çalışmada Âmin Alayı bir okul töreni olarak ele alınmış ve bu törenin öğrenciler açısından pedagojik değerlendirilmesi yapılmıştır. Tören kavramının tarihsel bağlamı üzerine durulmamış ve bir oryantasyon töreni olarak Âmin Alayı'nın öğrenci üzerindeki pozitif etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Ritüel adı altında yapılmış çalışmaların sayısının fazla olduğu söylenemez.

İlk ritüel çalışmasının da Özbudun (1995) tarafından gerçekleştirildiği söylenebilir. Özbudun bu çalışmasında ritüelleri ayin kavramıyla ele almıştır. Eski çağlardan başlayarak günümüz toplumunda ayinlerin törenlere dönüşüm şeklini irdelemiştir. Osmanlı tarihini, araştırmasında bu kronolojik süreç içerisine dahil etmemiştir. Yazar bu çalışmasında okul törenlerini direkt olarak ele almamıştır. Milattan önceki devirlerde kralların hükümranlıklarını meşru kılabilmek için dini unsurları kullandıklarını ritüelleriyle incelemiş ve insanlığın ilerleyen safhalarında da ulus devletlerin kurulmasında bu tarz ayinlerin törene dönüştüğünü tespit etmiştir. Bu törenlerle ulus devlet otoritesini ortaya koyar ve meşruiyetini ilan etmiş olur. Bu törenler toplumun da devletin kutsiyetini duygusal olarak hissetmesini sağlar. Özbudun

burada Cumhuriyet tarihimizdeki törenlerin gelişiminde de benzer uygulamaların olduğunu kaydetmiştir. Bu çalışma, okul törenlerinin uygulanma sebeplerinin tarihsel gelişimi açısından önemlidir.

Bir kuramsal eğitim ritüeli çalışması olarak Meşeci'nin (2007) doktora tezi, eğitim ve ritüel ilişkilerini ele alan Türkiye'de yapılmış ilk çalışmadır. Eğitim Ritüelleri başlıklı kitabında Meşeci-Giorgetti (2016), kuram olarak Durkheim'ın teorisini temele almıştır. Birleştirici ve ayırıcı ritüeller olarak sınıflandırma yapmıştır ve eğitim ritüellerini tarihsel olarak incelemiştir. Tarih öncesi çağlardaki eğitim ritüellerini, okul ve sınıf düzenlerini inceleyen yazar ardından antik çağlardan ve Çin ve Hindistan medeniyetlerini ele alarak eğitimdeki ritüelleri incelemeye tabi tutmuştur. Ardından Orta çağ döneminde eğitim ritüellerini incelemiş, ulus devlet sürecine giden zamanlarda eğitim ritüellerinin bundan nasıl etkilendiğini de ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bir ulus devlet olarak Türkiye'yi incelemeden önce Osmanlı dönemindeki eğitim ritüellerine de çalışmasında yer vermiştir. Son kısımda Cumhuriyet tarihinden bu yana tatbik edilen ritüelleri birleştirici ve ayrıştırıcı olarak iki kategoride ele almıştır. Birleştirici ritüeller olarak Millî bayramları, 10 Kasım Atatürk'ü anma törenini, bayrak törenlerini, istiklal marşını, bir zamanlar yürürlükte olan öğrenci andını göstermiştir. Bu törenlerin Millî birlik ve beraberliği pekiştirdiğini, aynı duygu etrafında birleşmeyi sağladığını vurgulamıştır. Ayırıcı ritüeller olarak da okul ve sınıfta sembolleri, öğretmenin öğrencisine karşı olan hiyerarşik üstünlüğünü ve öğrenci kıyafetlerini göstermiştir (Meşeci, 2007; Meşeci-Giorgetti,2016).

Bir başka araştırma olan, Etnografik Bir Okul Kültürü Araştırması; Haydarpaşa Lisesi Örneği adlı çalışma da eğitim ritüellerine dahil edilebilecek bir çalışmadır (Meşeci-Giorgetti ve Karataş 2021). Bu çalışmada araştırmacılar Haydarpaşa Lisesi'nin okul kültürünü ele almışlardır. Çalışmada kuram olarak Schein'ın (2010) örgütsel kültür tanımı ve derecelendirmesi temel alınmıştır. Bu derecelendirmenin birinci basamağını *'artifact'* yani gözle görülenler oluşturur. Bu basamakta örgütün sembolleri, ritüelleri, fiziksel ortamları, hikayeleri ve efsane gibi unsurlar bulunur. İkinci basamakta *'paylaşılan değerler'* bulunur. Burada örgütün kendine has çözüm yolları ve yöntemleri yer alır. Örgütün iş birliği yapabilmesi ve birbirlerine güven duymaları ortak değerlere sahip olmasıyla doğru orantılıdır. Üçüncü basamakta *'inanç ve varsayım'* bulunur. Bu inanç ve varsayım örgüt üyelerinin bilinçaltına işlemiş sorgulanmayan düşünceleridir. Bu düşünceler, nasıl hissedeceklerini nasıl davranacaklarına dair bir rehber görevi görür.

Alğan'ın ve Korkmaz'ın çalışmaları kuramsal bir temel üzerine inşa edilmiş değildirler. Alğan çalışmasında öğrencilerin okuldaki resmî törenler ve sınıf içi ritüeller hakkında öğrenci görüşlerini almıştır. Ritüelleri kuramsal olarak sınıflandırmaya gitmemiştir. Okulun resmî törenlerin öğrencilerde uyandırdığı ayrıştırıcı ve birleştirici özelliklerine değinmiştir (Alğan,2014).

Korkmaz, ritüelleri 'Birleştirici Ritüeller, Ayrıştırıcı Ritüeller, Geçiş Ritüelleri, Başlangıç Ritüelleri, Bitiş Ritüelleri' olarak ele almış ve bu ritüellerde herhangi bir değişim yaşanıp yaşanmadığına dair öğretmen görüşlerini alarak araştırma yapmıştır. Yine belli bir kurama göre böyle bir sınıflandırma yaptığı söylenemez. (Korkmaz,2020)

Atmaca ve Dağ (2023) çalışmalarında okul marşlarını ele almışlardır. Bu marşların okul kültürüne ve okula aidiyet duygusuna etkisini araştırmışlardır. Çalışmada 46 devlet ve özel okulun marşlarını inceleyip içerik analizine tabi tutmuşlardır. Marşlarda geçen kavramlar kodlanarak okullarda bu kavramların ne sıklıkla geçtiğine dair vaka modellemesiyle bunu göstermişlerdir. Çalışmada sloganların, marşların bir ritüel değer olarak ele alınması eğitim ritüelleri çalışmaları açısından önemlidir.

Türkiye'de yapılmış araştırmalarda okul kültürünü geçiş ritüelleri kuramıyla inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada geçiş ritüelleri bir kuram olarak temel alınacaktır. Galatasaray Lisesinin okul ritüellerinin nasıl oluştuğu, nasıl uygulandığı, ritüel performansa katılanların hangi duyguları yaşadığı, ritüellerin bu okulun kültürünü oluşturmada nasıl kilit bir rol oynadığı araştırılacaktır. Bu çalışmayla başarılı olarak gösterilen markalaşmış okulların kültürlerinin nasıl inşa edildiğine dair bir fikir sunmak.

3. YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, Galatasaray Lisesinin okul kültürünün inşasında ve bu kültürün öğrencilere aktarılmasında önemli bir değişken olan geçiş ritüellerinin tarihsel ve sosyal süreçlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için şu sorulara cevap aranacaktır;

1. Galatasaray Lisesinde uygulanan geçiş ritüelleri nelerdir?
2. Galatasaray Lisesinin geçiş ritüelleri tarihsel olarak nasıl inşa edilmiştir ve nasıl gelişmiştir?
3. Galatasaray Lisesi mezunlarının geçiş ritüeller ile ilgili görüşleri nelerdir?

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, bireylerin veya grupların toplumsal veya insani bir soruna yükledikleri anlamı araştırma ve anlama yaklaşımıdır. Araştırma süreci ortaya çıkan sorun ve süreçleri, genellikle katılımcıların bulunduğu ortamda toplanan verileri, özelden genel temalara doğru tümevarımsal olarak yapılan veri analizini ve verinin anlamını yorumlayan araştırmacıyı içerir (Creswell ve Creswell, 2021, s.4).

Çalışmanın konusu Galatasaray Lisesi ile sınırlandırıldığından, çalışma araştırma deseni olarak durum çalışmasıdır. Durum çalışmaları, belli bir kişi, grup veya kurum ile sınırlandırılan bir alanı incelemeyi ve yorumlamayı amaçlar. Bu çalışma deseninde birden fazla kaynaktan veri toplanması ele alınan durumla ilgili derin bir anlayış geliştirmeyi sağlar. Bu desende başlıca veri toplama araçları gözlem ve görüşmelerdir (Ozan Leylum, ve dğr. 2017).

Araştırmanın tüm basamaklarında Gennep'in (2022) geçiş ritüelleri temel alınmış, araştırma soruları, veri toplama araçları ve veri çözümlemesi bu teoriye göre yapılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın bir teori ortaya koymak gibi bir hedefi bulunmamaktadır. Elde edilen veriler önceden yapılandırılmış bir teoriye göre analiz edileceğinden araştırma amacı itibariyle betimsel bir çalışmadır. Bu çalışmalar bir olayın veya olgunun betimlenmesinde

kullanılırlar. Bu yöntem sayesinde bir durum, önceden belirlenmiş bir kurama göre incelenebilir (Çetin,2023).

Araştırmada Galatasaray Lisesinin okul kültürü ele alınıp geçiş ritüellerini inceleneceğinden bu çalışma alanı itibariyle etnografik bir durum çalışmasıdır. Etnografik çalışmalar toplumluların kültürünü, davranışlarını inceleyen nitel araştırma desenleridir. Bu desen, bir topluluğun özgün yönlerini betimlemede ve yorumlamada kullanılır (Çetin, 2023).

3.1.1.Veri Toplama Süreci

Araştırmanın sorularına cevap verebilmek için doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşmeler ve gözlem yapılmıştır.

Doküman incelemesi olarak Galatasaray Lisesi'ne ilişkin yapılmış tarihsel çalışmalar, anı kitapları, mezunlar derneği ve okul internet sitesi incelenmiştir. Bunun yanında Galatasaray Lisesi öğrencilerinin 1940-2025 tarihleri arasında çıkardıkları Akademi, Galatasaray Dergisi, Le Tambour, Tambur ve Sultani Dergilerinin tüm sayıları ve Galatasaray Lisesi yıllıkları incelenmiştir.

Gözlem aşamasında okulun mezunlarının kurduğu Galatasaraylılar Derneği ve okul ziyaret edilmiştir. Dernek ve okulda kısa süreli gözlemler yapılarak notlar alınmıştır. Okul gözlemi sürecinde okul idaresi öğrencilerle görüşme ve uzun sınıf ziyaretlerine izin vermediğinden bu gözlemler kısıtlı süreler içerisinde yapılmıştır. Gözlemler okulun mimari özellikleri, fiziksel durumu, bahçesi, ritüellere ilişkin önemli alanların görülmesi ile sınırlı kalmıştır.

İstanbul'un Levent mahallesinde bulunan ve *Camia* ve *Cemiyet* olarak nitelenen Galatasaraylılar Derneği, okulun ritüellerinde önemli yer tutmaktadır. Bu dernek, okulun pilavlarından sonra mezunların vakit geçirdiği, okula dair birçok şeyin konuşulduğu ve paylaşıldığı önemli bir merkezdir. Bu derneğe Galatasaray Lisesi'nde en az bir yıl okuyanlar üye olabilmektedir. Derneğin binasının giriş kısmında okulun tarihine dair bilgi veren bazı kitaplarını, öğrenci karnelerini, resimlerini sergileyen küçük bir camekan bulunmaktadır. İki katlı bir yapı olan bu binanın üst katında derneğin idari işleri yürütülmektedir. Bu fiziki özellikleri dışında dernek, Galatasaray camiasının yaptığı etkinliklere, projelere ev sahipliği yapmaktadır. Galatasaraylıların günlük hayatlarında gelip arkadaşlarıyla vakit geçirebildiği, bazen toplantıların veya sohbetlerin yapıldığı bir mekân olarak iş görmektedir. Dernek aynı

zamanda camia dışından gelenlere de belli saatlerde kafe hizmeti vererek bütçelerine destek sağlamaktadır. Derneğin resmî web sitesinde Galatasaray camiasına dair etkinlikler, projeler gibi birçok etkinliğin haberi yayınlanmaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacının kendi hazırladığı bilgi formu ve veri toplama aracı ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde gönüllülük esas alınmıştır. Görüşmeler, katılımcıların rahat olabilecekleri ortamlarda ve zaman aralıklarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden birkaçı dernekte veya katılımcıların ofislerinde gerçekleştirilmiştir. Diğer görüşmeler de online uygulamalar veya telefonla görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında, katılımcıların rahatsız olduğu şeylerden kaçınılmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde katılımcıların çalışmaya gönüllü katıldıklarına dair imzalı onayları alınmıştır, yüz yüze görüşülemeyen katılımcılarla da bu onay sözlü bir şekilde ses kaydına geçirilerek alınmıştır. Görüşmeler ortalama 50 dakika sürmüştür. Görüşme boyunca katılımcılara 12 soru sorulmuştur. Görüşmelerde alınan cevaplarda yetersizlik hissedildiği durumlarda sondaj sorular kullanılarak katılımcıların anlatımlarını detaylandırmaları istenmiştir.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM / KATILIMCILAR ÇALIŞMA GRUBU

Çalışmada Galatasaray Lisesi'nden mezun olmuş 30 kişiyle görüşülmüştür. Mezunlara kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır. Bu yöntem evren hakkında kesin bilgiye sahip olunmadığı durumlarda kullanılmaktadır. Araştırmacı bu durumda evrene dair en çok bilgi sahibi kişiye ulaşıp ardından zincirleme bir şekilde başka kişilere ulaşmaya çalışır. Araştırmacının görüştüğü kişilerin güvenini kazanması, edinilen bilgilerin doğruluğu açısından önemlidir (Baltacı, 2018). Çalışmada katılımcıların isimleri, okuyucunun anlayacağı şekilde kodlanarak verilmiştir. Örneğin, 1980 yılında mezun olmuş bir erkek katılımcı (1980/E) olarak belirtilmiştir. Eğer aynı yıl içerisinde birden fazla erkek katılımcı var ise bu durum (1980/E2) şeklinde cinsiyetinin yanında sayıyla belirtilmiştir. Benzer şekilde 1990 yılında mezun olmuş kadın bir katılımcı (1990/K) şeklinde belirtilmiştir. Eğer aynı yılda mezun olmuş başka kadın katılımcı var ise bu (1990/K2) olarak belirtilmiştir.

Tablo.3.1.: Katılımcı Bilgileri.

Katılımcı No.	**Mezuniyet Yılı**	**Cinsiyeti**	**Katılımcının Kodu**	**Katılımcı No.**	**Mezuniyet Yılı**	**Cinsiyeti**	**Katılımcının Kodu**
Ktlmc 1	2003	Erkek	2003/E	Ktlmc 16	1991	Kadın	1991/K2
Ktlmc 2	1976	Erkek	1976/E	Ktlmc 17	2002	Erkek	2002/E
Ktlmc 3	1981	Erkek	1981/E	Ktlmc 18	1980	Erkek	1980/E
Ktlmc 4	1981	Erkek	1981/E2	Ktlmc 19	1979	Kadın	1979/K
Ktlmc 5	1985	Erkek	1985/E	Ktlmc 20	1979	Kadın	1979/K2
Ktlmc 6	2008	Erkek	2008/E	Ktlmc 21	1981	Erkek	1981/E3
Ktlmc 7	1991	Kadın	1991/K	Ktlmc 22	1977	Erkek	1977/E
Ktlmc 8	2024	Kadın	2024/K	Ktlmc 23	2002	Erkek	2002/E2
Ktlmc 9	2000	Kadın	2000/K	Ktlmc 24	1991	Kadın	1991/K3
Ktlmc 10	2003	Kadın	2003/K	Ktlmc 25	1998	Erkek	19987/E
Ktlmc 11	1989	Erkek	1989/E	Ktlmc 26	2003	Erkek	2003/E2
Ktlmc 12	1959	Erkek	1959/E	Ktlmc 27	1958	Erkek	1958/E2
Ktlmc 13	1987	Erkek	1987/E	Ktlmc 28	1959	Erkek	1959/E3
Ktlmc 14	1959	Erkek	1959/E2	Ktlmc 29	1980	Erkek	1980/E2
Ktlmc 15	1958	Erkek	1958/E	Ktlmc 30	1974	Kadın	1974/K

Toplam 30 kişi ile görüşülmüştür. 21'i erkek 9'u kadındır. Kadın katılımcıların daha az olmasının sebebi, 1965 yılına kadar Galatasaray Lisesinin bir erkek lisesi olmasıdır. Araştırmaya katılan katılımcılar farklı dönemlerde mezun olmuş kişilerden oluşmaktadır.

1950'li yıllardan mezun 5 kişiyle görüşülmüştür, bu grubun tamamı erkektir.

1970'li yıllardan mezun 5 kişiyle görüşülmüştür, bu grubun 2'si erkek, 3'ü kadındır.

1980'li yıllardan mezun 8 kişiyle görüşülmüştür, bu grubun tamamı erkektir.

1990'lı yıllardan mezun 4 kişiyle görüşülmüştür, bu grubun 3'ü kadın 1'i erkektir.

2000'li yıllardan mezun 8 kişiyle görüşülmüştür, bu grubun 3'ü kadın 5'i erkektir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veri toplama araçları araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Öncelikle katılımcılar, bu çalışmaya gönüllü katıldıklarına dair bir onam formu doldurmuşlardır. Formda araştırmacının ismi ve soy ismi, iletişim adresleri, araştırmanın detayına dair bilgiler verilmiştir. Formda katılımcıların çalışmaya katılmama ya da katıldıktan sonra çalışmayı bırakma haklarının olduğu ve araştırmada toplanan tüm verilerin gizli tutulacağı belirtilmiştir. Formun alt kısmında katılımcıların ses kayıtlarının alınacağına dair bilgilendirme yapılmıştır.

Katılımcılara görüşme esnasında araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme soruları sorulmuştur. Görüşme soruları toplamda 14 sorudan oluşmaktadır. Sorular hazırlanırken geçiş ritüelleri teorisi temel alınmıştır. Sorular okulda ritüellerin yapıldığı durumlara yönelik olarak hazırlanmıştır. Sorular hazırlandıktan sonra dil uzmanın görüşü alınmıştır. Sorulardan birkaçı şu şekildedir; '*Sizin için Galatasaray Liseli olmak ne demektir? Galatasaray Lisesindeki ilk gününüzü anlatabilir misiniz? Kendinizi gerçekten Galatasaray Lisesinin bir üyesi olarak hissettiğiniz an ne zamandı? Galatasaray Lisesinde yatılı olmak, evci olmak, daimî olmak… bununla ilgili neler söylersiniz? Galatasaray Lisesinde sıradan bir gün nasıl geçerdi? Okulun önemli ve özel günleri olur muydu anlatır mısınız?'* Bu sorularla şekillenen görüşmeler sohbet havasında geçmiştir. Katılımcılar, sorulara cevap verirlerken sondaj sorularla ritüellere ilişkin detaylı bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Sondaj sorular, araştırmacının konuyla ilgili daha fazla bilgi almak istediğini ifade eden soru cümleleridir. Örneğin; *'biraz daha açar mısınız, bu ifadeyle ne demek istediniz, eklemek istediğiniz bir şey var mı'* gibi sorular (Creswell ve diğ., 2021).

Çalışma için İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'nın Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın veri toplama kısmına Etik Kurulu'ndan izin çıktıktan sonra başlanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların kimlikleri çalışma boyunca gizli tutulmuştur. Katılımcıların kimlik bilgileri dışında, yayınlanmasını istemediği bilgiler de gizli tutulmuştur.

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırmada veri toplama süreci ve veri çözümleme süreci eş zamanlı olarak yürütülmüştür. Doküman incelemesi, literatür araştırması ve görüşmeler döngüsel olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle Galatasaray Lisesi tarihini konu alan kitaplar incelenmiştir. Daha sonra eğitim ritüellerini incelemek için kullanışlı olacak bir teori araştırılmıştır. Gennep'in (2022) geçiş ritüelleri teorisi bir okulun ritüellerini çözümlemede oldukça kullanışlı olduğu kabul edilmiştir. Veri toplama araçlarından görüşme formunda bulunan yarı yapılandırılmış görüşme soruları geçiş ritüelleri teorisinden yola çıkılarak yapılandırılmıştır.

Galatasaray Lisesinin okul kültürünün inşasında ve bu kültürün öğrencilere aktarılmasında önemli bir değişken olan geçiş ritüellerinin tarihsel ve sosyal süreçlerini ortaya çıkarmak amacıyla üç araştırma sorusunun cevaplanmasında veriler şöyle çözümlenmiştir:

Araştırmanın birinci sorusu olan Galatasaray Lisesinde uygulanan geçiş ritüellerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla öncelikle görüşme sorularından yola çıkarak ritüeller listesi yapılmıştır. Bu ritüeller listesi Gennep'in (2022) Ön Hazırlık (Ayrılma) Ritleri, Hazırlık (Ara) Ritleri, Son Hazırlık (Kaynaşma) Ritleri sınıflaması temel alınarak üçe ayrılmıştır.

Araştırmanın ikinci sorusu olan Galatasaray Lisesinin geçiş ritüelleri tarihsel olarak nasıl inşa edildiğini ve nasıl geliştirildiğini ortaya koymak amacıyla öncelikle dokümanlarda, anı kitaplarında, dergi ve gazetelerde bu ritüellerin oluşum ve gelişimine ilişkin bilgiler taranmıştır. Ardından görüşme yapılan en kıdemli mezunun mezuniyet tarihi temel alınarak en genç mezunun aktardıklarına doğru kronolojik sıra içerisinde Galatasaray Lisesinin geçiş ritüellerinin gelişimleri incelenmiştir. Böylece hem geçiş ritüellerinin nasıl ortaya çıktığı hem de zaman içerisinde nasıl değişim gösterdiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Geçiş ritüellerini kendi içlerinde var olan hiyerarşi içerisinde nasıl değiştirip dönüştürdükleri kronolojik bir sırayla açıklanmıştır. Gerekli görülen bazı yerlerde okulun yazılı ve görsel kaynaklarına, okuldan mezun olmuş kişilerin hatıra kitaplarına başvurulmuştur.

Araştırmanın üçüncü sorusu olan Galatasaray Lisesi mezunlarının geçiş ritüelleri ile ilgili görüşlerini anlayabilmek için kendi ritüel deneyimlerine ve bu deyimleri esnasında hissettikleri duygulara, ritüellerin devreden devreye nasıl aktarıldığına odaklanılmıştır. Görüşme yapılan mezunların ifadelerinden mümkün olduğunca bire bir aktarım yapılmıştır. Geçiş ritüellerine ilişkin deneyimler, duygular Gennep'in (2022) ritüel sınıflamasına göre ayrılmış ve bir ritüelin tarihi kökeni, işlevi, aktarımı, öğrencilerde yarattığı hisler, davranışlarına olan etkiler aynı başlık altında analiz edilmiştir. Çalışmada veriler analiz

edilirken Goffman’ın (2022) ortaya koyduğu ritüele ilişkin görüşlerinden de faydalanılmıştır. Çalışma boyunca ritüel ve rit kelimeleri eş anlamlı olarak birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. GALATASARAY LİSESİNİN TARİHİ

Okulun kuruluş tarihi 1481 yılına dayanmaktadır. Bu yıl Galatasaray camiası nezdinde ilk kuruluş olarak görülür. Literatürde bulunan birçok kaynakta da okulun ilk kuruluş tarihi olarak 1481 yılı gösterilmektedir (Engin,2016; İsfendiyaroğlu, 1952). 1481 yılında Sultan II. Bayezid, avdan döndüğü sırada Galata sırtlarında bir kulübe görür. Kulübenin çevresi güllerle doludur. Kulübede yaşayan ihtiyar bir zat bulunur ve adı da Gül Baba'dır. Buraya misafir olan Sultan Bayezid, ev sahibi ihtiyara bir isteğinin olup olmadığını sorar. Kendisi de, şu an Galatasaray Lisesinin bulunduğu yeri işaret eder ve buraya bir mektep kurulmasını ve orada ilim öğrenen gençlerin olmasını talep eder. Bu isteğini geri çevirmeyen Sultan II. Bayezid, gösterilen yere bir İçoğlanlar Kışlası Mektebi yaptırmıştır (Engin,2016; İsfendiyaroğlu, 1952). Günümüz Galatasaray Lisesinin de tarihi bu şekilde başlamış olur. İstanbul Ansiklopedisi'ndeki bilgilere göre ise Galata Sarayı Lisesi demek daha doğrudur, çünkü Galatasaray adı Beyoğlu'nda yaşamış azınlıkların bozuk ağız şeklinden türemiştir (www.istanbulansiklopedisi.org, Erişim tarihi:25 Mayıs 2025). Bu ilk kuruluş hikayesi Galatasaray Lisesinin önemli bir yapı taşını oluşturmaktadır. Bu hikâye okulun adeta mitolojik bir unsuru gibidir. Okul bahçesinde bulunan Gül Baba lahiti okulun kuruluşunun 1481 yılına işaret ettiği gibi okulun önemli bir köklü kuruluş olduğunu mekânda bulunanlara hissettirir.

1481 yılında bir Enderun Mektebi olarak kurulmuş olan Galatasaray Lisesinin asıl kuruluş tarihi olarak 1868 tarihi gösterilse abartı olmayacaktır. Çünkü 1868 yılı, bugün tam teşekküllü bir kurum olarak karşımıza çıkan Galatasaray Lisesinin temelinin atıldığı tarihtir. 18. ve 19. yüzyıllar Osmanlı Devletinin toplumsal hayatında ciddi değişimlerin ve dönüşümlerin olduğu bir dönemdir. Bu değişimlerin temeline inildiğinde *laiklik* olduğu görülecektir. Ülkeler arası ticaret hayatı ve Avrupa'yla olan birçok temas, batılı bir yaşamdan uzak kalmayı engellemiştir. Bu batılı yaşamın ya da daha doğru ifadeyle modern yaşamın temelinde Avrupa halklarının kiliseye karşı koymaları ve laik bir toplum anlayışı yatmaktaydı (Ortaylı,2018).

Ortaylı, laik kavramını ruhban sınıfına ve ruhaniyete ait olmayan yaşam biçimi olarak ifade eder. Laique, laicus, ladini kelimeleri de laik kelimesinin kökenini oluşturur (Ortaylı,2018). Osmanlı Devletinin yönetim şeklini oluşturan din temelli millet anlayışı da bu modern toplum düzenine geçiş çabalarında bir düalite oluşturduğu açıktır. Osmanlı Devletinin birçok reform çabaları da bunun delili gibidir. Laik bir düzende, toplumda her ne kadar farklı milliyetten, dinden, cinsiyetten insan bulunsa da toplum standart bir hukuk mevzuatına ve tek bir yönetime tabiidir. Fakat Osmanlı'nın içinde bulunduğu dönemde laik yönetim ve hukuk anlayışı bir anda yürürlüğe girecek gibi değildi. Devlette yaşayan her cemaat kendi dünyası içinde yaşıyor, eğitim ihtiyaçları da yine kendi içlerinde karşılanıyordu. Özellikle eğitim alanında gayrimüslim tebaa düzenli bir sistemiyle, müslim tebaadan daha iyi durumdaydı (Ortaylı,2018).

Tanzimat döneminde kurulan birçok okul yükseköğretim seviyesindedir. Bu okullara bazen okuma yazması olmayan yaşça büyük talebelerin de gittiği bilgisi edinilmektedir (Engelhardt,2017). Dolayısıyla Osmanlı içerisinde yaşayan Müslim tebaanın ilköğretimden başlayarak yükseköğretime programlı bir şekilde öğrenci yetiştirdiği söylenemez. Lisenin ilk müdürü olan Ernest De Salve, okulun 1868'deki kuruluşunu anlattığı yazısında Osmanlı Devleti'nde eksik olarak işaret ettiği de yukarıda sayılan unsurlardır (De Salve,1874).

De Salve yazısında Osmanlı İmparatorluğu'nun azınlık halklarıyla kaynaşmamış olduğunu eleştirir ve bu tebaanın çocuklarının hiçbir ayrım gözetilmeksizin bir okulda eğitim görmeleri gerektiğini söyler. De Salve, Türk toplumunda dinin ve dini hükümlerin halen yer edindiğini ve bunun da aslında istenilen toplumsal dönüşmede bir engel teşkil ettiğine dikkat çeker (De Salve,1874). Dolayısıyla Osmanlı'da düzenli ve laik bir eğitim yoktur. İlköğretim ile yükseköğretim arasındaki boşluk toplumu cahil bırakmıştır ve kendi dünyalarında yaşayan birbirinden habersiz cemaatler oluşturmuştur. De Salve bu saydığı eksikliklerin imparatorluğu bir yok oluşa sürükleyeceğinden endişe eder ve bu yok oluştan kurtulmanın çaresi olarak eğitimi işaret eder.

1868 yılından önce Osmanlı hükümeti tarafından Paris'e öğrenciler gönderilmiştir. Bu öğrencilerin sayısının 40 olduğu ve eğitim gördükleri okulun adının da Mekteb-i Osmani olduğu kaynaklarda geçmektedir. Avrupa'ya öğrenci gönderme fikrinin de başarılı bir şekilde sonuçlanmadığı kaynaklarda geçmektedir (Şişman, 1996; De Salve, 1874, Ortaylı,2018).

Tüm bu ihtiyaçlar doğrultusunda Fransız Büyükelçi M. Bourre, Sultan Abdülaziz'e Osmanlı'nın belli şehirlerinde ortaöğretim derecesinde okullar açmasını tavsiye etmiştir. Tanzimat bürokratlarından olan Sadrazam Ali Paşa ve Hariciye Nazırı Fuad Paşaların çabalarıyla Pera platosunda boğaza bakan yerde bulunan Galata Sarayı binasını yeni açılacak okul için seçmişlerdir. Böylece burada 1868 yılında Mekteb-i Sultani adında bir lise kurulmuştur (De Salve ,1874; Engelhardt,2017).

Böylece hem gayrimüslimlerin hem de müslim öğrencilerin yan yana bir mektepte okuyabilmesi mümkün olmuştur. Okulda hem Türkçe hem de Fransızca öğretim olması ve bu iki bölümden ayrı ayrı mezun olunabilmesi planlanmıştı. Okulun kurulmasından rahatsız olan Rusya, İstanbul topraklarında Rusça eğitim veren bir okulun da yine bu tarzda kurulması için çaba harcasa da başarılı olamamıştır. Hristiyan tebaanın çocuklarının Musevi ve Müslüman çocuklarıyla bir arada bulunacağı fikri Papa'yı hoşnut etmediği için Katolik öğrencilerin bu okula gitmesini menetmiştir. Fakat bu sorun da Fransa'nın girişimleriyle bertaraf edilmiştir (Şişman, 1996). Rahatsız olan sadece Papa ve Rusya değildi, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi Yeni Osmanlılar da bu okula karşı çıkmışlardır. Fakat tüm olumsuzluklara rağmen Mekteb-i Sultani, 1 Eylül 1868'de 341 öğrenciyle eğitim ve öğretime başlamıştır (De Salve,1874).

Fransız diplomatların ve Tanzimat bürokratlarının girişimiyle eşitlikçi bir ortamda Osmanlılık ruhuyla her dilden ve dinden öğrenciye kapılarını açan bu okul, Osmanlı aydınları çıkarmıştır. Laiklik temel alınarak açılan bu okul, günümüz Galatasaray Lisesi topluluğunca halen temel prensipleri arasında gösterilir. Bu durum okulun tarihsel bağının güçlü olduğunu yansıtan bir örnektir.

Okulun ilk Türk öğrencisi, Osmanlı son döneminde önemli görevlerde bulunan Abdurrahman Şeref Efendi'dir. Osmanlı'nın son vakanüvisti de olan Şeref Efendi, Galatasaray Lisesi ruhunda önemli bir yer teşkil eder. Özellikle Şeref Efendi'nin 'okul ikinci ailedir, sosyal kardeşlik orada başlar' sözü bu okulda öğrenim gören her talebenin zihninde yer eder. Okulun çıkardığı önemli aydınlardan bir diğeri de Tevfik Fikret'tir. Hayatının belli bir döneminde Mekteb-i Sultani'ye müdürlük yapan Fikret, okula adeta bir damga vurmuştur. Fikret'in okul için yazdığı şiir de ileride okulun marşı olarak bestelenmiştir. Okula müdür olarak hizmet etmiş her iki Osmanlı aydını sözleriyle, icraatlarıyla, büstleriyle ve marşlarıyla halen Galatasaray Lisesinin ruhunda yaşamaktadırlar.

Mekteb-i Sultani'nin 1893-1898 yılları arasında talebesi olmuş Bulgar öğrenci Simeon Trayçev Radev, okula dair anılarını anlattığı kitabında okulun çok sıkı bir disiplinin olduğunu yazar. Öğrencilerin yatakhanelerden sınıflara, sınıflardan bahçelere geçişlerinin ikişerli sıralarla olduğunu ve bu düzenin mütemadiyen devam ettirildiğini aktarır. Ayrıca yazar, okulun üç bahçesi olduğunu ve bu bahçelerin yaş büyüklüğüne göre tasnif edildiğini söyler. Okulda yemeklerin bol ve sağlıklı olduğunu ve her gün pilav çıktığını aktarır. Radev ayrıca okuldan bazı çocukların Boğaz'ın Avrupa yakasında, yüksek dereceli konukların ve okul hocalarının da bulunduğu mükellef bir sofraya katıldıklarını aktarır. Radev, kitapta bu sofraya 'Ziyafet-i Seniye' adı verildiğini söylemektedir. Bu sofrada seçilen müslim ve gayrimüslim talebelerin sultana methiyeler düzen konuşmalar yaptığını söylemektedir (Radev,2018). Radev'in aktadığı bu detay Bab-ı Ali'nin nezdinde okulun önemini gösterir. Radev'in bahsini ettiği bu sofra günümüzde Galatasaray Lisesinin pilav günlerinin başlangıcına ilham olduğu hissini vermektedir. 1923 yılında bu okuldan mezun olan Suat Aray'ın (1959) okul disiplinine dair aktardığı bazı noktalar Radev'in (2018) aktardıklarıyla benzerlik göstermektedir. Özellikle okul içerisinde öğrencilerin ikişerli sırayla sınıflardan bahçelere veya yatakhanelere geçmeleri ve okul bahçelerinin yaş büyüklüğüne göre yani sınıflara göre ayrılması gibi kurallar bu benzerliği yansıtmaktadır. Okulun günümüzde de bahçelerinin sınıfların derecelerine göre ayrılması bu özelliklerin kimilerinin bir geleneğe dönüştüğünü göstermektedir.

Mektebin tarihinde, binanın birkaç defa yandığı ve bazı tarihlerde okulun bina değiştirmek zorunda kaldığı kaynaklarda aktarılmaktadır (Engin,2016; De Salve,1874). Suat Aray kitabında mektep binasının 22 Şubat 1907'nin pazar gecesinde bir yangın atlattığını aktarır. Yangında III. Napolyon tarafından okula hediye edilen kütüphanesinin ve müzesinin yandığı aktarılmaktadır. Binanın tekrar inşaatı bir seneyi bulmuştur ve bu sürede öğrenciler öğrenimlerini Beylerbey'inde geçirmiştir (Aray,1959).

Bu yangından kısa süre sonra I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla okulun işleyişi de bu gelişmelerden etkilenmiştir. Okulda görev yapan Fransız hocaların kimileri ülkelerine geri dönmüş, okuldaki eğitimin de kalitesi bu nedenle düşmüştür. Mekteb-i Sultani öğrencileri öğrenim gördükleri bu zorlu yıllarda, savaş gemilerinin Boğaz'dan geçişine ve okulun hastaneye çevrilmek zorunda kalışına tanık olmuşlardır (Aray,1959). Savaş yıllarında okuldan birçok öğrenci cephelere savaşmaya gitmiştir. Şehit düşen öğrenciler ve okul çalışanları olmuştur, bu şehitlerin isimleri okulun bir koridorunda altın harflerle yazılıdır.

1923 yılında Mekteb-i Sultani'den mezun olan öğrenciler diplomalarını Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti namına almışlardır. Bu sene Mekteb-i Sultani ismi son kez geçmiştir. Bu seneden sonra okulun ismi Galatasaray Lisesi olarak değiştirilir (Aray,1959).

Atatürk ömrünün son yıllarında, Galatasaray Lisesi'ni dört kez ziyaret etmiştir. Atatürk'ün bu okulu dört kez ziyaret etmesi, okula ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Günümüzde de Galatasaray Lisesi tarafından bu ziyaretler hala hatırlanmakta ve bu ziyaretlerden biri baz alınarak mezunların bir araya gelebileceği bir *pilav günü* düzenlenmektedir. Okul ilk kurulduğu günden bugüne Fransızca ve Türkçe ders vermektedir (Engin,2021).

Okulun kurulduğu günden bu yana kuruluş ilkelerinden vazgeçmemesi, müfredatının yoğun ve bir yükseköğretim seviyesine yakın olması Galatasaray Lisesi'ni hem akademik yönüyle hem de kurum kültürüyle öncü bir lise yapmıştır. Bilhassa Cumhuriyetin ilk yıllarında okulun geleneğe dönüşen özellikleri göze çarpmaktadır.

Bugün birçok okulda var olan pilav günü gibi okul mezunlarını bir araya getiren etkinliklerin ilki Galatasaray Lisesi'nde yapılır. 1934'te ilk defa kuzulu pilav yenilmiştir ve bu lisenin bir geleneğine dönüşmüştür. Türkiye'de ilk açılan futbol kulübü olan Galatasaray Spor Kulübü, bu okulun öğrencileri tarafından 1905'te kurulmuştur. Yine lisenin '*Neşriyat Kolu*' adı altında faaliyet gösteren ve okula dair yazıların olduğu dergiler ve gazeteler de 1932 yılından bu yana farklı isimler altında yayınlanmıştır. Okul ilk kurulduğunda bir erkek okulu olarak eğitim öğretimine başlar. 1965 yılına gelindiğindeyse okula ilk defa kız öğrenciler alınır ve halen de karma bir okul olarak hizmet vermektedir. İlerleyen yıllarda lisenin binası yetersiz kalınca Ortaköy'deki Feriye Saraylarından İbrahim Tevfik Efendi Sahil Sarayı okula tahsis edilir. 1992 yılında ise bu bina kısa süre sonra kurulacak olan Galatasaray Üniversitesi'ne devredilmiştir. Galatasaray Lisesi kurulduğu günden bugüne modern bir eğitim vizyonunu ortaya koymaktadır (Engin,2021).

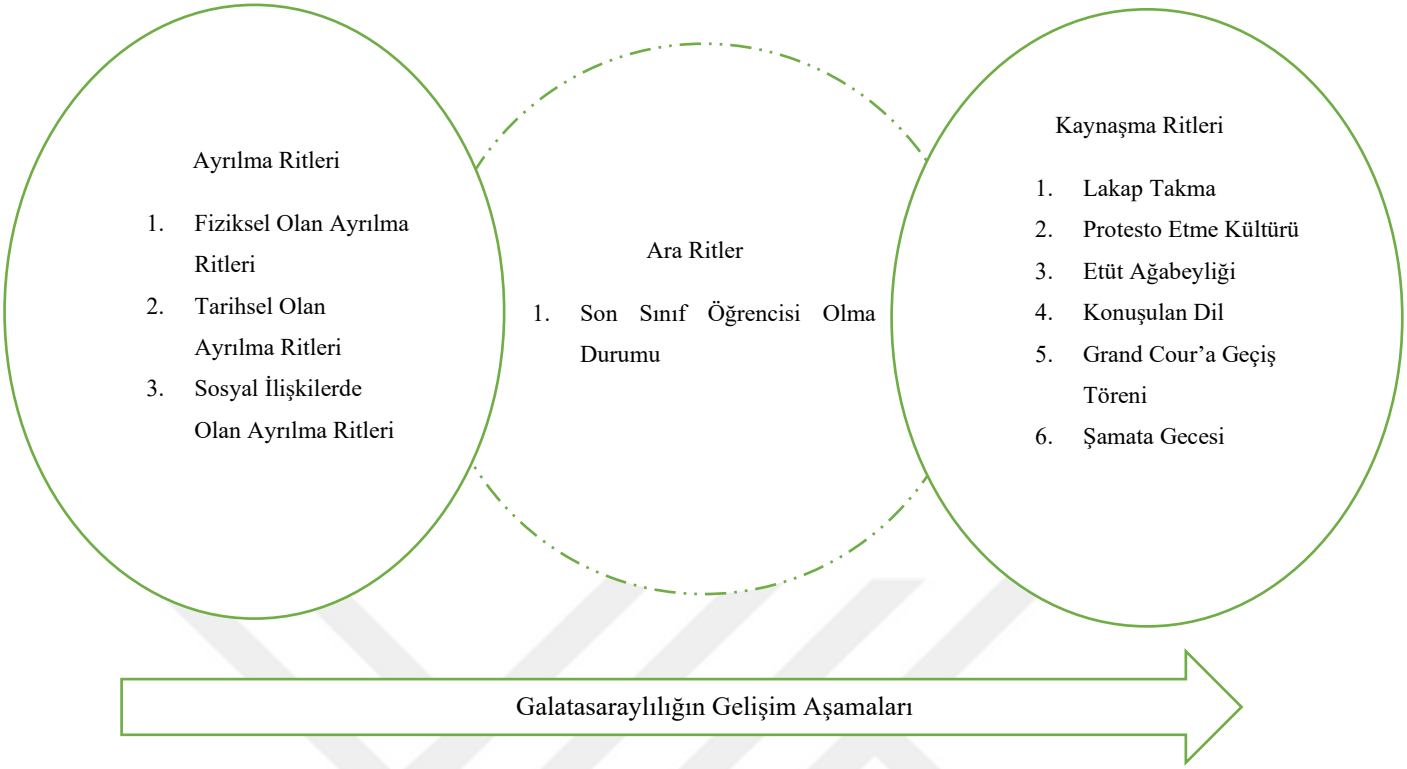
4.2. GALATASARAY LİSESİNİN GEÇİŞ RİTÜELLERİ

Galatasaray Lisesinin bir kurum olarak uzun tarihi boyunca derin bir kimlik inşa ettiği aşikardır. Sınırlarına dahil ettiği her bireye bir damga vurmayı başardığı, yetiştirdiği insanlara bakılarak anlaşılabilir. Burada bir kavram olarak *Galatasaraylı kimliğinden* ya da *Galatasaraylılıktan* bahsetmek daha doğru olacaktır. Görüşmelerden edinilen bilgilere ve izlenimlere göre *Galatasaraylılığın* okulun ritüelleri içerisinde saklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölümde Galatasaraylı kimliğini oluşturan ritüeller Gennep'in (2022) geçiş ritüelleri kapsamında ele alınacaktır. Ritüeller; ayrılma ritüelleri, ara ritüeller, kaynaşma ritüelleri olmak üzere üç sınıfa ayrılarak incelenecektir.

Gennep (2022), ayrılma ritüellerini bireyin bir konumdan veya herhangi bir topluluktan birtakım sembolik veya arınma törenleriyle ayrışması ya da fiziki olarak ayrılması olarak tanımlamıştır. Buna göre doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden yola çıkılarak Galatasaray Lisesinin ayrılma ritüelleri olarak şu unsurlar tespit edilmiştir: *Fiziksel Olan Ayrılma Ritleri, Tarihsel Olan Ayrılma Ritleri, Sosyal İlişkilerde Olan Ayrılma Ritleri*.

Gennep'in (2022), ara ritüellerinde birey ne eski konumuna aittir ne de içine dahil olacağı yeni konumuna aittir. Kısacası birey eşiktedir ve bu süreç bireyin eski konumunun ne olduğuna ve yeni konumunun nasıl olacağına dair bilgiler edindiği aşamayı ifade eder. Buna göre doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden yola çıkılarak Galatasaray Lisesinin ara ritüelleri olarak şu unsur tespit edilmiştir: *Son Sınıf Öğrencisi Olma Durumu.*

Gennep (2022), kaynaşma ritüellerini bireyin yeni konumuna ya da grubuna dahil olması olarak tanımlamıştır. Bu süreçte bireyin bu yeni konumu törenle kutlanır, yemekler yenilir veya hediyeler verilir. Buna göre doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden yola çıkılarak Galatasaray Lisesinin kaynaşma ritüelleri olarak şu unsurlar tespit edilmiştir: *Lakap Takma, Protesto Etme Kültürü, Etüt Ağabeyliği, Konuşulan Dil, Grand Cour'a Geçiş Töreni, Şamata Gecesi, Galatasaray Pilavı.*

Şekil 4.1.: Galatasaraylılığa doğru gelişen ritüellerin gruplandırılması. Ara ritüeller kesin bir konum bildirmediği için şeması kesik çizgiler şeklinde temsil edilmiştir.

4.2.1. Ayrılma Ritüelleri/ Ön Hazırlık Ritüelleri

Ayrılma ritüelleri, yeni bir alanın ve dönemin sınırlarının çizilmeye başlandığının işaretlerini verir. Özellikle okula başlama ve okuldan mezun olma bunun en somut örnekleridir. Ayrılma ritüellerinin sadece bu törensel hareketlerden oluştuğunu söylemek doğru olmayacaktır. İnşa edilen binalara sınırların çekilmesi, demir parmaklıkların konulması, kimlik kartlarının okutularak bir kuruma geçişin sağlanması, destanların ve hikayelerin var olması ve aktarılması, kılık kıyafet ile kimin hangi gruptan olduğunun anlaşılması da ayrılma ritüellerinden sayılabilir. Yapılan doküman analizi ve görüşmeler sonrasında Galatasaray Lisesinin ayrılma ritüelleri; *fiziksel*, *tarihsel* ve *sosyal ilişkilerde* ayrılma ritüelleri üç alt başlık altında incelenmiştir.

4.2.1.1. Fiziksel Olan Ayrılma Ritleri

Fiziksel ayrılma ritleri, okulun fiziksel yapısına dair olan unsurları kapsamaktadır. Okulun iç ve dış mimarisi, okulun panolarında veya sınıflarında bulunan yazıları, sloganları, marşları, şarkıları, resimleri, tabloları, öğrencilerin kılık kıyafetleri bu alana girmektedir. Bu unsurların her biri bu okula aidiyeti belirleyen ve okulu genel toplumdan ayıran detaylardır.

İlk olarak okulun kapıları ele alınmalıdır. *Kapılar*, yabancı olanla olmayanın ayrıldığı 'yuvanın' sınırlarının belli olduğu yerlerdir. Galatasaray Lisesinin İstiklal Caddesi'ne açılan o büyük kapısı da bu sınırın ihtişamlı bir örneğidir.

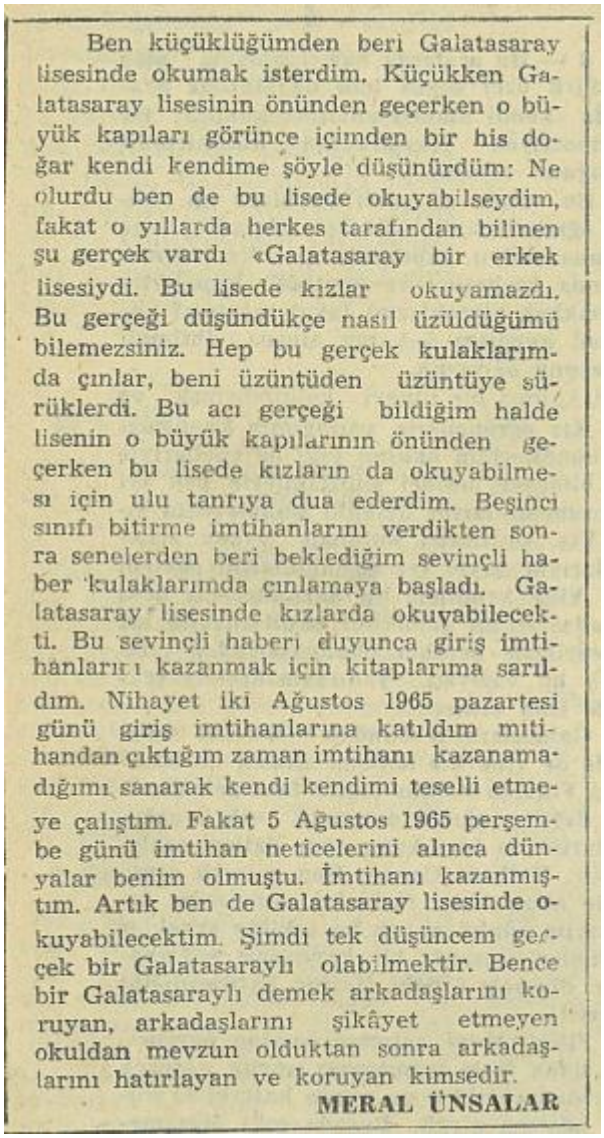
2000 yılı mezunu bir katılımcı kapının kendisinde uyandırdığı duyguları şöyle anlatmaktadır:

'Lise kapısı, İstiklal Caddesi'nden geçerken kapıyı gördüğüm anda bile bana şu his gelir, tam orası var. Orası bizim, orası var. Bu caddede bir sorun yaşadığımda ben biliyorum ki yine o kapıdan girdiğimde beni koruyacak birileri var' (2000/K). Bu ifadelerden kapının bir ayrılma ritüeli olduğu açıktır. Katılımcı yıllar sonrasında dahi bu kapıyı gördüğünde kendini güvende hissetmektedir, böyle bir kapının var olduğunu bilmesi dahi katılımcıya güç vermektedir.

'Koskocaman bir kapısı vardır onun. Sultan Abdülhamit zamanında yaptırılmış. Onun yan kapısından içeri giriyorsunuz. Ondan sonra kocaman bir bahçe, kocaman bir bina.' (1980/E). Katılımcının kullandığı *'koskocaman'* kelimesi önemlidir. 'Koskoca kapısı olan bir kurum elbette ki önemli bir kurumdur' düşüncesi sezilmektedir. Dolayısıyla okulun kapısı 'önemi' gösteren bir simgesel unsurdur.

Benzer şekilde 1987 yılı mezunu kapının büyüklüğü ve kendisinde uyandırdığı duyguları şöyle ifade etmektedir: *'Kayıtlar Beyoğlu'nda yapılıyordu. Beyoğlu'nda da önünden geçmişsinizdir. O büyük demir kapı kayıt zamanı açıktı biz gittik hatırlıyorum. Oradan gelince insan tabii kocaman kapı falan bir de kocaman okul yani hani şey olarak alan falan. 12 yaşında bir çocuksun falan böyle bir şaşırıyorsun falan.'* (1987/E). Yine burada 'kocaman/büyük' kelimelerine vurgu yapılmaktadır. Katılımcı için kapının büyüklüğü önemli bir safhayı temsil etmiştir. Büyük bir kapıya, geniş bir alana sahip binaların önemli yerler olduğu düşüncesini hissettirmektedir katılımcı bu ifadeleriyle.

Okulun çıkardığı ‘Galatasaray’ adlı derginin 1965 yılı aralık sayısında okula giren bir kız öğrencinin şu yazısına yer verilmiştir;

Ben küçüklüğümden beri Galatasaray lisesinde okumak isterdim. Küçükken Galatasaray lisesinin önünden geçerken o büyük kapıları görünce içimden bir his doğar kendi kendime şöyle düşünürdüm: Ne olurdu ben de bu lisede okuyabilseydim, fakat o yıllarda herkes tarafından bilinen şu gerçek vardı «Galatasaray bir erkek lisesiydi. Bu lisede kızlar okuyamazdı. Bu gerçeği düşündükçe nasıl üzüldüğümü bilemezsiniz. Hep bu gerçek kulaklarımda çınlar, beni üzüntüden üzüntüye sürüklerdi. Bu acı gerçeği bildiğim halde lisenin o büyük kapılarının önünden geçerken bu lisede kızların da okuyabilmesi için ulu tanrıya dua ederdim. Beşinci sınıfı bitirme imtihanlarını verdikten sonra senelerden beri beklediğim sevinçli haber kulaklarımda çınlamaya başladı. Galatasaray lisesinde kızlarda okuyabilecekti. Bu sevinçli haberi duyunca giriş imtihanlarını kazanmak için kitaplarıma sarıldım. Nihayet iki Ağustos 1965 pazartesi günü giriş imtihanlarına katıldım mıtihandan çıktığım zaman imtihanı kazanamadığımı sanarak kendi kendimi teselli etmeye çalıştım. Fakat 5 Ağustos 1965 perşembe günü imtihan neticelerini alınca dünyalar benim olmuştu. İmtihanı kazanmıştım. Artık ben de Galatasaray lisesinde okuyabilecektim. Şimdi tek düşüncem gerçek bir Galatasaraylı olabilmektir. Bence bir Galatasaraylı demek arkadaşlarını koruyan, arkadaşlarını şikâyet etmeyen okuldan mevzun olduktan sonra arkadaşlarını hatırlayan ve koruyan kimsedir.

MERAL ÜNSALAR

Şekil 4.2.: Galatasaray Dergi, 1965 Aralık sayısı, okula giren kız öğrencinin okula giriş hikayesi.

Öğrencinin bu yazısında, okulun kapıları dikkat çekmektedir. Öğrenci okula kız öğrencilerin alınmadığını biliyor olsa da okulun kapısı onun hayalini süslemektedir. Bu okulda okuyabilmek için dualar etmektedir. Bu yazıdan bu kız öğrencinin okulun içerisine girmediğini fakat önünden dahi geçmenin ona mutluluk verdiği anlaşılmaktadır. Öğrenciye bu mutluluğu veren şey ise okulun mimari bir unsuru olan kapısıdır.

1979 mezunu bir katılımcı ise kapının güzelliğine vurgu yapmaktadır:

'*Kapısı çok güzeldir bilirsiniz. Dikkat çeker muhteşem. Yani biz çocuklar için o görüntü tabii cazip görünürdü. Ailemiz de bunun bilincinde olduğu için o şekilde bizi oralarda dolaştırıp göstermişti. Yani beni annem dolaştırmıştı. Mesela bak burası Galatasaray …. . Burayı kazansan ne iyi olur gibi'* (1979/K). Katılımcı burada henüz çocukken ailesinin teşvikindeki kapı detayını ortaya çıkarmaktadır. Büyük ve ihtişamlı kapılardan geçmek dahi insana bir vasıf, önemli bir konum kazandırır ve aileler de bunun bilincinde olarak çocuklarına hedefler koymaktadırlar.

Kapının önemi ve genel olarak okulun fiziksel yapısının yarattığı duyguları 2003 yılı mezunu bir katılımcı şöyle ifade ediyor:

'O … o demir kapıların muhafaza ettiği o institüsyona girmek, işte orada tavanlar yüksek, pencereler kocaman yani o küçük çocuklar için önemli bir, kendini farklı hissettiren bir yer'(2003/E2). Katılımcı burada okulun sadece okulun kapılarına değil, pencerelerine ve tavanlarına da değiniyor. Bu mimari unsurların öğrencide ne kadar kalıcı izler bıraktığı bu ifadelerde görülmektedir. Dolayısıyla Galatasaray Lisesine kim ne zaman girerse girsin veya ne zaman mezun olursa olsun, okulun iç ve dış mimarisi öğrencileri kendine çeken bir yapıya sahip. Lisenin İstiklal Caddesine bakan o büyük kapısı bu kurumdan olanla, olmayanı ayırt eden bir ayrılma ritidir ve bu ritler öğrencilerin duygularına, fikirlerine mezun olduklarında dahi sirayet etmektedir.

Bir başka ayırıcı unsur ise okulun girişinde bulunan *büstler*dir. Bu büstler okul tarihinde önemli rol oynamış kişilerin büstleridir. Halihazırda okulun giriş kısmında 9 tane büst bulunmaktadır. Okulda Atatürk büstü dışında dikilen bu büstlerin ilki 1931 yılında Tevfik Fikret adına dikilmiştir (Aras, 2017). İkinci büst de 1947 yılında Recaizade Mahmut Ekrem için dikilmiştir. İlerleyen yıllarda bu iki büste 7 ayrı büst daha eklenmiştir. Büstler okulun kuruluş tarihine göre sıralanmıştır. Büstlerin bu sıraya göre dizilimi şu şekildedir; Gül Baba, Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezit, Sultan Abdülaziz Han, Abdurrahman Şeref Efendi, Tevfik Fikret, Recaizade Mahmut Ekrem, Behçet Güçer, Ruşen Eşref Ünaydın.

Bu büstler, okula her gün giriş yapılan yan kapının bulunduğu yerdedirler. Bu nedenle okula giriş yapan herkes bu büstleri görmektedir. Bu büstler, okul öğrencileri için oldukça derin anlamlar içerir. Okulun köklü bir kurum olduğuna, okula çok emek verildiğine dikkat çeken

sembolik heykellerdir bu büstler. Bu büstlerin önünden geçmek her öğrenci için ‘ben bu kuruma aitim’ düşüncesinin ritüel olarak icrası anlamına gelir.

2002 yılında mezun olmuş bir katılımcı büstlere ilişkin duygularını şöyle ifade ediyor:

‘Şöyle...Liseden girdiğinde... Liseden kapına girip... Galatasaray tarihinde… Önemli insanların... Büstleri var. Yani heykel değil. Şuradan itibaren büstleri var. İşte... Okulu ilk kuran 2. Bayezid'in büstü var. Asıl kurucusunun Abdülmecid'in büstü var. Abdülhamit Han'ın büstü var. Tevfik Fikret'in büstü var. Önemli insanların büstleri var. Onları her sabah görüp giderken... Böyle bir şey oluyorsun zaten... Nasıl diyeyim... Onun verdiği bir sorumluluğu hissediyorsun üstünde. Bu okulda okurken... Bak bu kadar insanın bu okulda emeği var. Kurulmasında, açılmasında... O sorumlulukla... O duygularla gidiyordum ben şeye. Derslerime…’ (2002/E2). Katılımcı için bu büstler öğrencinin bu okulda ve bu okuldan sonraki hayatında da başarılı olması gerektiğini hatırlatan unsurlardır. Büstler ayrıca okulun ne kadar köklü olduğunu göstermektedir. Bu kuruma dahil olanların, olmayanlardan farkını da sembolik bir şekilde ifade eder.

1950’lerde öğrenci olmuş katılımcılardan biri bu büstlerin onların zamanında olmadığını ifade etmiştir;

‘Onlar daha sonra yapıldı. Onlar herhalde 20-25 yıldan beri var. Bizim girişimizde yoktu. Onlar müdürler. Okulun müdürlüğünü yapmış veya önemli faydası olmuş. Sonradan yapıldı. Bizim zamanımızda yoktu’ (1958/E).

İlk büstün 1931’de Tevfik Fikret için dikildiği ve 1947 yılında ikinci büst olan Recaizade Mahmut Ekrem büstü olduğu daha önce ifade edilmişti. Dolayısıyla katılımcının öğrenci olduğu yıllarda bu iki büst mevcuttur.

Şekil 4.3.: Okulun çıkarmış olduğu dergisinde Recaizade Mahmut Ekrem'in büstünün okulun bahçesine bir tören eşliğinde açılışı yapılmıştır. Törende Mahmut Ekrem'in oğlu ve torunu da bulunuyor (Kaynak: Galatasaray Dergisi,1947 Mart sayısı).

1950'li yıllarda katılımcının zihninde bu büstün yer etmeyişi büstlerin sayısına bağlanabilir. Şu anda büstlerin sayısı dokuz. Büstün bir veya iki tane olması öğrencinin hatırasında bir iz bırakmamış olabilir. 1974 yılı mezunu bir başka katılımcı da büstlere dair şu detayları vermektedir:

'O içerideki giriş yolu ve heykelleri hatırlıyorum. Heykellerde bir değişme olmuştur yıl içinde. O kadar ısrarlı bir şey söylemeyeceğim ama tabii ki' (1974/K). Katılımcı heykelleri hatırladığını söylüyor fakat bu heykellerde de değişme olabileceğini de ekliyor. Dolayısıyla 1950'li yıllardan sonra büstlerin öğrencilerin zihinlerinde kalıcı bir yer bırakacak etkide ve sayıda olduğu söylenebilir. Galatasaray Lisesinin bir okul olarak kendini diğer okullardan ayırıcı ritlerine ne kadar önem verdiği, bunu sembolleştirerek sürdürdüğü burada görülebiliyor.

Okulu diğer liselerden ayıran bir nokta da okulun Çanakkale Savaşında şehit düşen öğrenci ve hademeleridir. Okulun ana giriş kapısına açılan koridorda şehitler için böyle bir bölümün olması okulun tarihi olarak ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu öğrencilerine göstermektedir. Teneffüslerde öğrencilerin buralardan geçerken bu levhayı ve şehitlerin isimlerini görmeleri okulun güçlü geçmişini daimî olarak hatırlatan bir ritüeldir. 2003 yılı mezunu bir katılımcı okulun şehitleri ve şehitlik koridoru hakkındaki bilgileri şöyle sıralamaktadır:

'Çanakkale cephesindeki zaten müstahkem mevkii komutanı Cevat Çobanlıpaşa da bir Galatasaray mezunuydu. Galatasaray bina(sı)nın üç kapısı vardır. Ön yüzünden baktığımızda. Ana

kapıdan girdiğimizde öğretmenler odasına çıkan zaten orası şehitliktir. Şehitlik. Girdiğimizde vatan uğruna şehitlerimiz diye lise şehitlerinin listesi, isimleri Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale şiirinden mısralar güzel mermer özel altın yaldız ile işlenmiştir' (2003/E).

Bu şehitlik bölümüne 1950'li senelerde öğrenci olmuş katılımcının aktarımında rastlanmamıştır. Okulun şehitleri hep anılmış olmakla beraber, şehitlik bölümü daha sonra mezunların kurmuş olduğu vakıflar aracılığıyla yaptırılmıştır. 1958 yılı mezunu bir katılımcı bu durumu şöyle anlatmaktadır:

'Yok, o vakfın kurulmasından sonra yapılan etkinliklerdir. Vakıf imkanlarıyla onları yapmak mümkün oldu' (1958/E). Katılımcı burada 1977 yılında kurulan Galatasaraylılar Yardımlaşma Vakfını işaret etmektedir. Bu vakfın kurulmasıyla okulun şehitlik bölümünün yapılabildiğini ifade etmiştir. 1959 yılı mezunu bir katılımcı şehitlerin anıldığını şöyle anlatıyor:

'Galatasaray'dan 15-16 yaşlarında Çanakkale'ye giden büyüklerimiz anılırdı. Ve Tevfik Fikret Salonu'nda muhakkak bir toplantı yapıldığını anımsıyorum. Bazı arkadaşlar ders kaynıyor falan diye de hoşlanabilir. Dersten de hakikaten çok şey öğrenildiği zamanlardı oralarda' (1959/E). Bu yıllarda şehit düşenler için anma törenlerinin yapıldığı ifade edilmektedir. Fakat okulda ilerleyen yıllarda Çanakkale Şehitleri için ayrılan özel bir bölümünün olmasının ve bu şehitlerin bu lisede okumuş öğrenciler olması okulu diğerlerinden ayıran bir ayrıntının derinleşerek sembolleştiğini göstermektedir. Okulda böyle özel bir bölümün bulunması okul öğrencilerini birbirine bağlayan, kaynaştıran bir unsur iken diğer okullara göre bu bölüm ayırt edici bir görev görmektedir.

Bir başka ayrılma riti olarak okulun duvarlarındaki yazılar ele alınmalıdır. Katılımcılar sıklıkla okul duvarlarındaki yazılardan ve bu yazıların kendilerinde uyandırdığı hislerden bahsetmişlerdir. 1980 mezunu bir katılımcı duvarlardaki yazıları, ayetleri ve kendisinde uyandırdığı duyguları şöyle ifade etmektedir:

'Mesela Galatasaray Lisesinin yedinci sınıfında okuduğumuz sınıfın çepeçevre bir ayet vardır tepesinde. Yani ayetin yazılı olduğu bir sınıfta okuyorsunuz tamam mı? Şimdi hatırlamıyorum ayette ne yazıyordu bir daha gidip okumak lazım olur ama zihnimde duvarında ayet yazılı bir sınıfta okuyorsunuz. Burası yerli yurtlu Osmanlı'nın bir okulu. Bunlar size okulun hissettirdiği şeyler' (1980/E2). Katılımcı burada okulun kendisine tarihsel bağının hiç kopmayan bir yerde okuduğu hissiyatını verdiğini vurguluyor. Okulun kökünün ne kadar eski ve sağlam olduğuna dikkat çekiyor. Katılımcı bu unsurların öğrenciyi, bu kurumdan olmayanlardan nasıl ayırt ettiğini ön plana çıkarıyor.

Duvarlardaki yazılara ilişkin 1974 mezunu bir katılımcı da benzer duygularını paylaşıyor. Kendisinin okuduğu yıllarda lise eğitimi sekiz yılda tamamlanıyordu. Bu yıllarda Galatasaray Lisesinin iki ayrı kampüsü bulunmaktadır. Birinci asıl bina yani lise eğitiminin verildiği Beyoğlu'ndaki bina, ikincisi ise yetiştirici veya hazırlık sınıfları olarak adlandırılan bölümün bulunduğu Ortaköy kampüsü. Ortaköy'deki bu bina tarihi Feriye Saraylarından biridir. Bu bina günümüzde Galatasaray Üniversitesi olarak hizmet vermektedir. Bu tarihi binadaki detaylara dair hatıraların o dönemde Galatasaray Lisesi sınırları içerisinde yaşanmış olmasından ötürü bu detayların da liseye ait ayırıcı ritüellerden olduğu söylenebilir.

''Okuldaki ilk günümü tabii hiç unutmuyorum. Çünkü Ortaköy'e gittik. O Ortaköy'ün büyüsü ve güzelliği. Şimdiki gibi yan binalar vesaire yok. Sadece ortadaki küçük minik saray olan bina var. Ve o bizim dersliklerimiz. Binadan içeriye girdik önce birinci kata. Kocaman bir şey, hol. Karşısında duvarda kocaman bir yazı. ''Bilen bilmeyeni yener Mustafa Kemal Atatürk''. Ve annem dedi ki ''bunu görüyorsun değil mi, bunu hiç unutmayacaksın'' dedi. Hala gözlerim yaşarır aklıma geldikçe. Ondan sonra üst kata çıktık. Sınıflar üst kattaydı. Kocaman bir sınıf, kocaman camlar. Oturduk ve tabii eylül falan olduğu için herhalde hava çok güneşli ve güzel. O zaman perdeler var. Bildiğimiz kumaş perde. Atıyorum açık bej falan gibi böyle bir renkte. Perdeler kapalı. Ben ortada bir sıradayım. Şimdi iki perdenin arasından denizi görüyorum. Ve o kadar görmek istiyorum ki'' (1974/K). Okulun koridor duvarlarında yazan bu yazının ne kadar etkili olduğunu, üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin unutulmadığı görülmektedir. Sadece okulun duvarında yazan yazı değil aynı zamanda deniz manzarası, sınıfın pencereleri gibi unsurların da ne kadar önemli olduğu önemli diğer bir detaydır.

Duvardaki ''bilen bilmeyeni yener'' yazısının 1990'lı yıllarda öğrencilik yapmış bir katılımcının da ufkunu açtığını, ilerleyen yaşlarında yolunu aydınlatan bir söz olduğu aşağıdaki ifadelerden anlaşılmaktadır;

'Hazırlık bilim koridorunda çok kocaman bir yazı vardı, belki anlatmışlar. Bilen bilmeyeni yener. Ya 12 yaşındayım, o söz ne demek bilmiyorum. Bilen bilmeyeni yener yani. Sınavı yaparsan başarılı olursun demek, herhalde. Şimdi 12 yaşındaki çocuğun Galatasaray'da girdiği ilk sınıfın, sadece orada var bu arada, hazırlıkların olduğu yerde var. Kocaman bir yazı var, bilen bilmeyeni yener. Türk kanı olan bilmem ne kanını yener değil. Müslüman veya Hristiyan olan bilmem nedir üstündür değil. Şu tarih şundan üstündür değil. Yani biliyorsan olur diyor, bilmiyorsan olmaz diyor yani. Bilgi. Şimdi bu, aydınlanma felsefesinin bir sonucu olarak bakabilirsin. Ya diyor ki hayatın boyunca her zaman bu bilgiye ihtiyacın olur. Bilgin olmazsa hiçbir şeye yaramazsın. Yetenek demiyorum, bilgi diyor, bilgi. Bilen bilmeyeni yener. İşte dünya tarihi bunun zaten uzun bir özeti yani. Dünya tarihi bilen bilmeyeni

yenmiş zaten. Mevzu bu bence' (1998/E). Sonuç olarak burada kurum kültürünün oluşmasında ve gelişmesinde bir yapının iç ve dış mimarisi büyük rol oynamaktadır. Galatasaray Lisesinin hem Ortaköy binasının hem de Beyoğlu binasının Osmanlı Devleti döneminde inşa edilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Osmanlı Devletine ait detaylar ile Cumhuriyete ait detayların tarihsel olarak nasıl bir gelişim gösterdiği, okulun zamanla yaptığı büstlerle, duvarlarına yazdığı yazılarla ritüel düzeninde yaptığı değişikliklerde görülebilmektedir. Okulun önemli ve özel olduğuna dair duygu ve düşüncelerin tarihsel süreç içerisinde bunların nasıl sembolleşerek somutlaştığı ve artarak ilerlediği katılımcıların ifadelerinde ve okula ilişkin dokümanlarda görülmektedir.

Okulun tarihsel süreç içerisinde önemli gördüğü kişilerin büstlerini dikerek, önemli gördüğü bir Kur'an ayetini veya M. Kemal Atatürk'ün bir sözünü duvarlarına yazarak, Çanakkale Şehitlerine okul koridorunda ayrı bir yer vererek tarihsel anlamda önemli olayları ve kişileri somutlaştırarak görünür kıldığı söylenebilir. Böylece okul her bir üyesine kendisinin özel bir mekânda olduğunu ve bu mekâna girenlerin de özel bireyler olduğunu ritüel bir düzen içerisinde iletmektedir.

Bir başka fiziksel ayrılma riti ise öğrencilerin giyim kuşamları, *kıyafetleri* ile alakalıdır. Çünkü belli bir grubun belli kurallar dahilinde giyinmesi o grubun sınırlarının belli edilmesi anlamına gelir. Okullarımızda uygulanan tek tip kıyafet kuralı da bu sınırların okul dışında belirli olmasını sağlamak amacı taşır. Galatasaray Lisesinin mezunları öğrenciliklerinde uygulanan kılık kıyafet konusundaki kuralları şöyle ifade etmişlerdir:

'Serbest tamamıyla serbestti. (Alt sınıflar için de kıyafet serbest miydi sorusuna katılımcının verdiği cevap:) Evet. Hiçbir şey yoktu öyle yasak yoktu' (1958/E3). Bu ifadelerden 1950'li yıllarda öğrencilerin üniforma konusunda rahat oldukları anlaşılmaktadır. Fakat zamanla bazı zorunlulukların uygulanmaya başlandığı anlaşılmaktadır. 1974 mezunu bir kadın katılımcı bunu şöyle ifade etmiştir:

'*Yatılıları daha çok kılık kıyafetlerinden anlardık çünkü onlar çok rahattı. Yani eşofmanla falan gelirlerdi. Hatta biz delirirdik çünkü biz kızlara da çok fazla baskı uygulanırdı. ... Ama yani mesela Galatasaray Lisesi'nde kızların pantolon giymesi benim sayemdedir. Çünkü o kış kaloriferler yanmıyor, Millî Eğitim ödenek göndermemiş. Oğlan çocuklar hepsi yatılı. Eşofmanın üstüne pantolon, bir kazak bir kazak daha iniyorlar aşağıya. Biz zavallı kızlar, beyaz gömlek, gri etek. O zaman doğru dürüst külotlu çorap bile yok veya çok pahalı hepimiz alamıyoruz. Soket çoraplar, bacaklarımız morarırdı yani hatırlıyorum resmen soğukta'* (1974/K). Bu katılımcı 1966 yılında okula giren ikinci kuşak kız

öğrencilerdendir. Burada kıyafet konusunda aktardıkları oldukça önemlidir. Erkek öğrencilerinin özellikle de yatılı öğrencilerin kıyafet konusunda çok daha rahat olduğunu fakat bu rahatlığın kızlarda olmadığı anlaşılmaktadır. 1979 mezunu bir diğer kadın katılımcı da kıyafet zorunluluğunu şöyle ifade ediyor:

'Giydik. En son güne kadar giydik. Forma giymeme diye bir şey yoktu. Sadece karne günlerinde birazcık bir serbestlik olurdu. Ama gene de formalı gelirdik yani. Birazcık daha böyle renkli bir hırka falan giyme şeklinde. Hiç kıyafet serbestliği bizim dönemimizde olmadı' (1979/K). Katılımcı burada okul yönetiminin kıyafet konusunda disiplinli olduğunu ifade etmiştir.

1980'li yıllarda erkek öğrencilerin kıyafetlerinin ise ne kadar rahat olduğunu 1981 mezunu erkek katılımcı şöyle ifade ediyor:

'Okul kıyafeti de yoktu bizim zamanımızda. Okul kıyafeti işte ona bir tek ceket kravatla gelinirdi. Bir ara bir kravat mecburiyeti koymaya kalktılar. .... gitti böyle kocaman peçete gibi kravatlar aldı getirdi hepimize. Onları taktık, sonradan onu da kaldırdılar. Biz dalga geçiyoruz işte kravatlar …' (1981/E). Erkekler için uygulanan kıyafet serbestliğinin bir devamlılık arz ettiği söylenebilir. Öğrencilere kravat zorunluluğu getirilmek istense bile, bunun bir kural olarak çok da yer edinmediği görülmektedir.

'Ama Marmara Üniversitesi'nde idare hukuku profesörü olan Yıldızhan Yayla Bey geldiğinde 1980'lerin ortalarında onu değiştirdi. Serbest bir kıyafete geçirdi, izin verdi. Kendi inisiyatifiyle verdi ve çok da başarılı oldu açıkçası. Forma sıkıcı olan bir şeydi çünkü sürekli etüt saatlerinde o kıyafetlerle bulunmak sıkıcıydı. Önceleri ortaokuldayken müdürümüz çok sıkardı bunu hatta ben o yüzden bir kere sınıftan atıldım. Kravatımı giymeyi unutmuştum vesaire falan. O yüzden kâğıttan bir kravat yapmıştım' (1989/E).

Katılımcı (1981/E)'nin aktarımından okulun kıyafet konusunda daha kurallı olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla 1980'li yıllarının sonuna doğru kıyafet serbestliğinin yerini birtakım kurallara bıraktığı söylenebilir. Bunun öğrencilerin zihinlerinde olumsuz bir yer ettiği de ima edilmektedir. Çünkü öğrenciler okul ders saati sonrasında yapılan etütlerde bile okulun üniformasıyla ders çalışmışlardır. Kravat takmayan öğrencilerin de derslere alınmadığı da buradan anlaşılmaktadır. Fakat değişen okul müdürünün kendi inisiyatifiyle bu zorunluluğu da kaldırdığı görülmektedir.

'Çok sivildi. Bizim dönemimizde de öyle. Çok sivildi. Yani şöyle. Erkekler gri pantolon giyerlerdi. Böyle yalandan bir kravat takarlardı. Kızların da gri eteği vardı ama üstüne istediğimiz

kazağı giydiğimizi hatırlıyorum' (1991/K3). Bu yıllarda kıyafet zorunluluğunun Resmî kural olarak var olduğu fakat bu kurala çok da uyulmadığı anlaşılmaktadır.

'Hele zaten bizim 12. sınıfta diyeyim ben. Biz sivil kıyafetle geliyorduk. Onu söyleyen oldu mu bilmiyorum. Ama özellikle son bir iki gün galiba daha alt sınıflar da (serbest) gelebiliyordu. Biraz daha artık serbest olduğumuz bir dönemdi' (1991/K). Yine aynı dönemde mezun olmuş bir diğer katılımcı son sınıfa geçen öğrencilerin tam olarak sivil geldiğini, okulun son zamanlarında da kıyafet serbestliğini alt sınıfların da uyguladığını ifade ediyor.

'Şimdi Galatasaray'da yükseldikçe, sınıf yükseldikçe bazı haklar ve özgürlükler kazanılır. 9. sınıftan itibaren de istediğin zaman okul dışına çıkabilirsin. Yani zaten şimdi insanlar pek anlamıyor ama o zamanlar bütün okullarda kıyafet zorunluluğu var. Bizim okulda serbestti. Saç-sakal sıkıntısı var diğer okullarda. Benim saçlarım buradaydı yani. 9. sınıftan 12. sınıfa kadar uzundu. Saç-sakal falan bir sıkıntı yok' (1998/E). İlerleyen yıllarda idarenin yine kılık kıyafetlerine çok karışmadığı, hatta öğrencilerin kılık kıyafetle ilgili kendi içlerinde yine var olan hiyerarşik düzene göre tekrar şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Önceki yıllarda son sınıfların tam olarak serbest geldiğini katılımcılar ifade etmişlerdi, bu yıllarda da öğrencilerin bunu bir geçiş ritüeli haline getirdiği anlaşılmaktadır.

'Şimdi bizim yıllarımızda ilk girdiğinizde kıyafet küçük sınıflara yani en alt hazırlıklara ve orta bire normal üniforma var. Orta ikiye geldiğinizde üst serbest, altta sadece gri, klasik pantolon veya etek giymek zorundasınız. Orta üçe geldiğinizde tamamen serbest artık. Orta üçten sonra, sekizden sonra yani dokuz, on, on bir. Buralarda hiç üniforma, kıyafet yok. Sivil.' (2003/E). 2000'li yıllara gelindiğindeyse kıyafetlerin sınıflara göre giyilme şeklinin değiştirilmesi ritüeli aynı şekilde uygulanmaya devam edilmiştir.

'...şey vardı mesela işte üniformamız parça parça dağılırdı bizim. Hazırlık 1'de, 2'de, orta 1'de full üniforma giyilir. Yani Galatasaray Lisesinin sunduğu forma neyse o. Orta 2'de etek ya da pantolonu giymek mecburi. Üstündeki gömleği istersen farklı renklerde seçebilirsin. İşte orta sonda artık serbest kıyafete geçiyorsun falan gibi' (2003/K). Bu yıllarda okumuş kadın katılımcı da benzer ifade vermektedir. Dolayısıyla eskisi gibi kılık kıyafette cinsiyet ayrımı yapılmamaktadır.

'Biraz böyle özgürlük ortamı gibi bir şey. Serbest kıyafet, saçlar uzun...' (2008/E). İlerleyen yıllardan bu katılımcının kıyafet konusunda aktardıklarından yarı serbest bir ortamın olduğu ima edilmektedir. *'Özgürlük ortamı gibi bir şey'* cümlesini kullanması bunu göstermektedir. Katılımcı bu ifadesiyle okulda kıyafet konusunda yaşamış olduğu kademeli özgürlüğü işaret ettiği anlaşılmaktadır.

Nihai olarak kıyafet konusunda kuralların 1950'li yıllardan başlanarak 1980'lerin başına kadar sıkı bir şekilde tatbik edilmediği görülmektedir. Fakat aynı serbestliğin 1965'te okula alınmaya başlayan kız öğrenciler için de uygulandığını söylemek doğru olmayacaktır. Kız öğrencilerin hatıralarında kıyafetlerin önemli olduğu, bu konuda erkeklerin ne kadar rahat oldukları yer edinmiştir. İlerleyen dönemlerde 1980'lerin sonuna doğru erkek öğrenciler için de kıyafet kurallarında yeniliklere gidilmiş. Bu kuralların denetiminin idare tarafından yapıldığı görülmektedir. Fakat bu kuralların da çok kalıcı olmadığı, okul müdürünün kendi inisiyatifiyle değişiklik yaptığı ifade edilmiştir. Özellikle 1990'lar ve sonrasında serbestliğin yaygınlaştığı anlaşılmaktadır. Bu serbestliği de öğrenciler kademeli bir şekilde kendi içlerinde tatbik etmişlerdir. Burada önemli olan nokta öğrencilerin kıyafetle ilgili kuralları kendi içlerinde geleneksel bir hale getirmiş olmalarıdır. Bu kıyafet kurallarıyla üst sınıflar kendi sınırlarını belli etmişler, alt sınıfların da alt sınıflar olduklarını yine kılık kıyafetleriyle belli etmişlerdir. Bu sınırlar öğrenciler arasında belirgin bir şekilde var olmuştur. Öğrenciler, sınıfları değiştikçe sınırlarını belli eden fiziki unsurları da değiştirmişlerdir. Bu kılık kıyafetlerin sınıflara göre değişiklik göstermesi açıkça bir ayrılma ritüelidir. Öğrencilerin konumlarının değiştiğine dair bilgiler vermektedir. Bu tarz kuralların katılımcıların zihinlerinde nasıl yer edindiğini ve bu kurallara dair anılarını anlatırken güzel hatıralar olarak anmaları da kuralların insana faydalı bir sosyal unsur olduğunu göstermektedir. İnsanı ürküten belirsizlikler olduğunu ve bunu bertaraf etmek için de insanların kurallar icat ettiklerinden bahsedilmişti. Özel bir toplum olarak okul içerisinde öğrencilerin bir ayrılma ritüeli olan kılık kıyafeti eskiye dayanan kurallar üzerine nasıl bina ettiği bu örneklerle görülmektedir.

4.2.1.2. Tarihsel Olan Ayrılma Ritleri

İnsanın kendisini soyut bir varlık olan zaman içerisinde bir yere konumlandırma çabası geçmişte olanlarla ilgilenmesine neden olmaktadır. Güncel olarak bulunduğu konuma dair bir tarihsel sıra izleyerek bu günlere nasıl geldiğinin özetini ortaya koymaya çalışır. Benzer davranış kurumlarda da görülür. Bir kurumun ne kadar eskiye dayanan tarihi varsa bu övünülecek bir şeydir. Çünkü onlara göre o tarihi silsileyi içeren hikâye hiç bozulmadan, daha da büyüyerek ve gelişerek ilerlemiştir. Zannedilen bu olsa da bu tarihi hikayeler her zaman gerçeği yansıtmaz aksine o kişinin ya da o kurumun görmek ve duymak istediği şeylere göre tarihi hikayeler de şekillenebilir. Günümüzde herhangi bir okulun web sitesine baktığımızda tarihçe adı altında okulun neden kurulduğu, ne şekilde kurulduğu hakkında bilgi verildiği görülür. Okula dair bu bilgilerin verilme sebebi okulun kimliğine dair bilgilerin aktarılmak istenmesidir.

Galatasaray Lisesinin kuruluşunda önemli rol oynayan *Gül Baba*'nın hikayesi de bu tarihçe içerisinde mitolojik bir rol oynamaktadır. Gül Baba, II. Bayezid devrinde yaşamış bir zattır. Kendisi gül yetiştirmeyi çok seven biriymiş. Galata sırtlarında kendine ait bir kulübesinde yaşayan zatın bu güllerle çevrili mütevazi evi, av dönüş yolunda olan II. Bayezid'in gözüne ilişir. Bu kulübeyi ziyaret eden Sultan, ev sahibi olan Gül Baba'nın herhangi bir isteği olup olmadığını sorar. Gül Baba adlı bu zat da Sultandan şimdiki Galatasaray Lisesinin olduğu yere bir mektebin inşa edilmesini ve burada ilim öğrenilmesini ister (Engin, 2021). Okulun kuruluşuna dair olan bu hikâye, okulun tarihçesinde önemli bir yere sahiptir.

Mezunların bu hikâyenin doğruluğuna dair inançlarını gösteren aktarımları şöyledir:

'Galatasaray'a gittiğinizde o da ta Gül Baba'dan beri gelen koca bir okul.' (1980/E2).

Katılımcının burada Gül Baba'dan bahsederken '*ta*' kelimesini kullanması dahi aslında okulun kuruluşunun ne kadar eski olduğunu belirtmektedir ve bu katılımcının zihnine işlemiştir. Köklü bir okulda okuduğunun bilinç detaylarıdır bunlar ve bu küçük detaylar Galatasaraylı olmayı sağlayan, burada öğrenci olanları diğerlerinden ayıran unsurlardır.

'Tabii. Şimdi mesela hafta sonu Budapeşte'deydim bu hafta sonu. Pazar günü de orada mesela Gül Baba'nın türbesine gittim. Orada mesela Galatasaray'ın manevi kurucusu olarak kabul edildi. Ve mesela orada görevli Macar Bey müessesine hatıra olarak aldım bunu. Şimdi müessesinin sorumlusu işte müessesinin sorumlusu da tabii hoş geldiniz dedi filan bilumum yani tanımak istedi. Orada bir rehberlik yapacak, mihmandarlık yapacak. Ben akademisyen olduğumu, tarihçi olduğumu söyledikten sonra bir de tabii Galatasaray'dan da mezun olduğumu söyleyince, 'aa' dedi çok güzel dedi. Zaten dedi talebeler düzenli olarak ziyarete geliyorlar dedi buraya çok sık dedi. Demek ki Budapeşte'deki Gül Baba. Tabii bir tarihsel parantez açalım. Şimdi Sultan II. Beyazıt devrinde Galatasaray'ın manevi kurucusu olan zat bir Gül Baba. Ama tabii Osmanlı asırlarında şu an on kadar, şu an tespit edilebilmiş on kadar Gül Baba, Gül Dede var. Galatasaray'ın kurucusu olan II. Beyazıt devrinde Kadirî Tarikatı'ndan, Kadirî Tarikatı'ndan bizzat ve Beyoğlu'ndan, kabri şerifi Beyoğlu'ndadır. Galatasaray'dan Tophane'ye inerken sağ tarafta bir ara sokaktadır. Şimdi Budapeşte'de Gül Baba ise Bektaşi Tarikatı'ndan, Kanuni Sultan Süleyman devrinde yaşamış bir zattır. Ondan sonra fakat bir karışıklık neticesi Galatasaray'ın manevi kurucusu o Budapeşte'de Gül Baba olarak kabul edilmiş süreç içerisinde. Tabii bunda şunun da faktörü vardır. O baba Bektaşi olduğu için Galatasaray'ın seküler değerleriyle daha uyumlu olduğu düşünülmüş. Kadirî Tarikatı'nda tabii durum daha farklı. Şimdi mesela Beyoğlu'ndaki esas Gül Baba türbesine ziyarete gitmezler de aşağı yukarı, Budapeşte'dekilerin daha sık gittiklerini anlamış olduk. Orada bir tarihsel olgular açısından da durum bu. Ama yine de hani bir laf vardır galatı meşhur ya da nispet edilme derler. Yani işte nispet etme olayı onun gibi. O şekilde

şimdi zaten Budapeşte'deki türbede sarı kırmızı güllerle donatılmış, sarı kırmızı vitraylarla döşenmiş etraf vesaire. Orası da işte bakıyoruz en son üç cilt bir eser ortaya konmuş. Oradaki Budapeşte'de Gül Baba'nın şeyiyle ilgili. Şimdi ama demek ki hafta sonu burada esas bahis oradan açıldı. Demek ki hafta sonu bir ziyarete gitmişiz, turistik ziyarete bir Avrupa şehrine. Orada da yine Galatasaray ile ilgili bir ziyaret. Yani o tarihsel olarak, olgusal olarak yanlış olduğunu bilsem de yine gittik. Ve diğerlerinin de gittiğini gördük' (2003/E).

Katılımcının her ne kadar doğru bilgi olmasa da Gül Baba Türbesi'ni ziyarete gitmesi bu hikâyenin okulun mitolojisinde ne kadar güçlü bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

'İşte arka tarafta yani şeyde, botanik bahçesinde işte Gül Baba'nın olduğu söylenen bir lahit vardır ama gerçek değil tabii ki yani içinde bir mezar falan yok. Ama işte Gül Baba'nın lahdi olduğu söylenir.' (2008/E).

Gül Baba hikayesi, okulun çıkarmış olduğu dergi ve gazetelerde de sıkça yer almaktadır;

Budapeşte'deki Gülbaba türbesi

11-14 Mayıs 1998 tarihleri arasında bir toplantı için Budapeşte'de idim. Budapeşte'ye gidince orada da bir "Gülbaba Türbesi" olduğuna bildiğim için GÜLBABA'yı da ziyaret etmek istedim. Gittim ve gördüm.

Sitesi edilen türbe geçen sene açıldı. Açılış için resmi bir törene yapıldı. Açılışında Kültür Bakanı olarak Fikri SAĞLAR'da hazır bulunmuştu. Gazetelerden izlediğim kadarıyla bu açılış vesilesiyle Kültür Bakanımız Fikri SAĞLAR'ın yaptığı konuşmada, Budapeşte'deki GÜLBABA'nın, Galatasaray Lisesi'nin mezarı konusunu GÜLBABA olduğunu da belirtmiştir. Bu bir resmi tesbit mi'dir, yoksa uydu sistemi yapmanın getirdiği bir karışıklık mı, bir benzetme mi'dir bilmiyorum.?

Budapeşte'de ziyaret ettiğim GÜLBABA Türbesi Budapeşte'ye hakim, güzel ve sakin bir tepede bulunuyor. Ana yoldan türbeye giden yola Macarlar "Gülbaba Sokağı" ismini vermişler. Ana sokaktan 100 metre kadar kadif inişli bu Gülbaba Sokağı'na birtürlü karşımıza türbe gelmiyor. Türbe, girişi kapısının benzer üstünde ve sol tarafta Gülbaba'nın bir heykeli dikilmiş. Heykel normal insan boyunda. Ancak bir kaidenin üstüne oturtulduğu için yüksekliği artıyor. Bu durumda heykelin yanında durulduğunda, normal bir insanın boy yüksekliği Gülbaba'nın gibisi hissiatına geliyor.Türbe kapısından içeriye girince 9-10 metrekarelik inşiten sonra girişi, fırdı ve bakımlı bir iç avlaya geliyor. Türbe temiz, modern ve insana huzur veren bir yapı. İç avlunun ortasında kapalı bir türbe binası var. Gülbaba'nın mezarının bulunduğu bu yapı tipik Osmanlı mimarisinde yapılmış bir binadır. Anadolu'da çok çok Sultan, baba, dede ve emiş kimseler için yapılmış türbeler, aynı mimari yapılardır. Türbe binasında, bununon Türk Dervişi Gülbaba'nın Türbesi olduğuna belirten bir de taş levha konulmuş. Bu ünlü Türk dervişine Fatiha okudum ve huzur içinde türbesinden ayrıldım.

Buna rağmen eden rehberin anlattıklarından da anladım ki Macarlar da Gülbaba'yı benimsemişler ve seviyorlar. Ona sahip çıkıyorlar.

Macarlar'ınd ıGülbaba'nın İstanbul'daki lisesinin mezevi kurucusu "Gülbaba" olduğuna seviyorlar de var. bos tarihçi değilim. Bu konuda kesin birşey söylemem tabiatile doğru olmaz. Yalnız genel bazı kabullerden hareket edersek Budapeşte'deki Gülbaba'nın, aynı tarihlerde yaşan başka bir Gülbaba olduğu sonucuna da varılabilir.

Budapeşte'deki Gülbaba türbesinin devamına asılmış bir taş tasvim levhasında "(1543-1544) tarihleri arasında bvasda ya şamış Türk dervişi Gülbaba" yazısı var. Bu tarihler Kanuni Sultan Süleyman'ın yurt dışına, Macaristan'a, Budin'e sefer yaptığı, onlu Estergon kentinin ve kalesinin Osmanlılarca fethedildiği yıllardır. Bu gibi seferlerde orda ile birlikte çok sayıda bektaşi dervişinin, emirlerin de bulunduğu bilinmektedir. Bektaşilik Yeniçeri Ocağı'nın resmi tarikatı idi.

İstanbul'da Gülbaba'nın Padişah ikinci Beyazıt ile ünlü karşılaşması 1482'dedir. Bu karşılaşmada, Gülbaba 50 yaşında olsa, kitabeye göre Budapeşte'ye gittiği tarih de 1543 olduğuna göre demek oluyor ki, aradan 41 yıl geçmiş. Bu durumda Gülbaba'nın o tarihteki yaşı (50+41)=91 olur. O günün zor ulaşım ve çetin harp şartlarında 91 yaşında bir dervişin gidip Horasan erenlerinin yaşadıkları görevleri yapması, askerlere moral, güç vermesi ne derece realist olur bilemiyorum. Bu bakımdan bu soruna bizim de tarihçilerin bulunmesi gerekir. Bektaşilik Yeniçeri Ocağı'nın resmi tarikatı olduğu için, aynı tarihlerde Budapeşte'deki Gülbaba'nın, aynı tarihlerde yaşamış başka bir Gülbaba olduğu sonucuna da varılabilir.

Budapeşte'deki Gülbaba türbesinin devamına asılmış bir taş tasvim levhasında "(1543-1544) tarihleri arasında bvasda ya şamış Türk dervişi Gülbaba" yazısı var. Bu tarihler Kanuni Sultan Süleyman'ın yurt dışına, Macaristan'a, Budin'e sefer yaptığı, onlu Estergon kentinin ve kalesinin Osmanlılarca fethedildiği yıllardır. Bu gibi seferlerde orda ile birlikte çok sayıda bektaşi dervişinin, emirlerin de bulunduğu bilinmektedir. Bektaşilik Yeniçeri Ocağı'nın resmi tarikatı idi.

İstanbul'da Gülbaba'nın Padişah ikinci Beyazıt ile ünlü karşılaşması 1482'dedir. Bu karşılaşmada, Gülbaba 50 yaşında olsa, kitabeye göre Budapeşte'ye gittiği tarih de 1543 olduğuna göre demek oluyor ki, aradan 41 yıl geçmiş. Bu durumda Gülbaba'nın o tarihteki yaşı (50+41)=91 olur. O günün zor ulaşım ve çetin harp şartlarında 91 yaşında bir dervişin gidip Horasan erenlerinin yaşadıkları görevleri yapması, askerlere moral, güç vermesi ne derece realist olur bilemiyorum. Bu bakımdan bu soruna bizim de tarihçilerin bulunmesi gerekir. Bektaşilik Yeniçeri Ocağı'nın resmi tarikatı olduğu için, aynı tarihlerde Budapeşte'deki Gülbaba'nın, aynı tarihlerde yaşamış başka bir Gülbaba olduğu sonucuna da varılabilir.

Erdoğan Karakoyunlu

GSL Yayın Kolu çalışmalarına katılın

Galatasaray'ın kuruluşu ve Gülbaba

Tarihi "Galatasaray Lisesi'nin Padişah II. Beyazıt tarafından kurduğu ve onun mezarı konusuna "GÜLBABA" (3) hakkındaki bilgilerimizi sizlerle paylaşmak yer almıştır.

1-EVLİYA ÇELEBİ (2)'de özellikle Galatasaray'a ayrılmış bir yer olmasa da şöhretinden dolayı Gülbaba türbesinin de varlığından bahsedilmiştir. Galatasaray'dan da söz eder, ve 16. cildinde sayfa 179'de "Galatasaray'a aşağıdaki şekilde değinir.

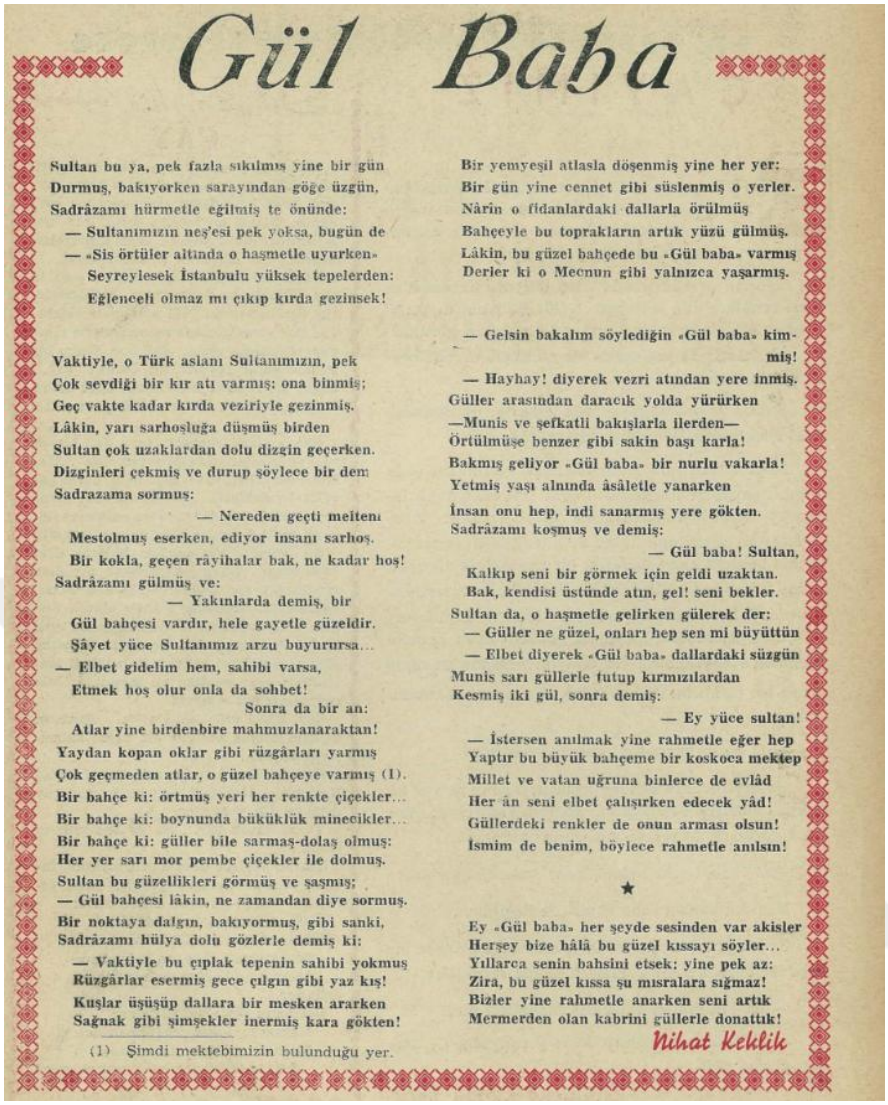
"(Sultan)nın Has BUDİN'e sahip olup,... yedi gün, yedi gece donanma ikram olundu,... Önce mihmandı bulduçı hünkar imarete oldu Efdalzadi Efendi vaaz. Ve sanaa FETHİYE yurt duşma, Macaristan'a, Budin'e sefer yaptığı, onlu Estergon kentinin ve kalesinin Osmanlılarca fethedildiği yıllardır. Bu gibi seferlerde orda ile birlikte çok sayıda bektaşi dervişinin, emirlerin de bulunduğu bilinmektedir. Bektaşilik Yeniçeri Ocağı'nın resmi tarikatı idi.

İstanbul'da Gülbaba'nın Padişah ikinci Beyazıt ile ünlü karşılaşması 1482'dedir. Bu karşılaşmada, Gülbaba 50 yaşında olsa, kitabeye göre Budapeşte'ye gittiği tarih de 1543 olduğuna göre demek oluyor ki, aradan 41 yıl geçmiş. Bu durumda Gülbaba'nın o tarihteki yaşı (50+41)=91 olur. O günün zor ulaşım ve çetin harp şartlarında 91 yaşında bir dervişin gidip Horasan erenlerinin yaşadıkları görevleri yapması, askerlere moral, güç vermesi ne derece realist olur bilemiyorum. Bu bakımdan bu soruna bizim de tarihçilerin bulunmesi gerekir. Bektaşilik Yeniçeri Ocağı'nın resmi tarikatı olduğu için, aynı tarihlerde Budapeşte'deki Gülbaba'nın, aynı tarihlerde yaşamış başka bir Gülbaba olduğu sonucuna da varılabilir.

Vefa Semendereoğlu

Şekil 4.4.: Okul gazetelerinde ve dergilerinde okulun 1481 yılına ait kuruluş hikayesi çokça geçmektedir (Kaynak: Galatasaray Lisesi, Tambur Gazetesi 1998 Eylül sayısı).

1948 yılı şubat ayında lisenin çıkardığı dergide Gül Baba için bir şiir yayımlanmıştır;

Gül Baba

Sultan bu ya, pek fazla sıkılmış yine bir gün
Durmuş, bakıyorken sarayından göğe üzgün,
Sadrâzamı hürmetle eğilmiş te önünde:
— Sultanımızın neş'esi pek yoksa, bugün de
— «Sis örtüler altında o haşmetle uyurken»
Seyreylesek İstanbulu yüksek tepelerden:
Eğlenceli olmaz mı çıkıp kırda gezinsek!

Vaktiyle, o Türk aslanı Sultanımızın, pek
Çok sevdiği bir kır atı varmış; ona binmiş;
Geç vakte kadar kırda veziriyle gezinmiş.
Lâkin, yarı sarhoşluğa düşmüş birden
Sultan çok uzaklardan dolu dizgin geçerken.
Dizginleri çekmiş ve durup şöylece bir dem
Sadrazama sormuş:
— Nereden geçti meltem
Mestolmuş eserken, ediyor insanı sarhoş.
Bir kokla, geçen rayihalar bak, ne kadar hoş!
Sadrâzamı gülmüş ve:
— Yakınlarda demiş, bir
Gül bahçesi vardır, hele gayetle güzeldir.
Şâyet yüce Sultanımız arzu buyurursa...
— Elbet gidelim hem, sahibi varsa,
Etmek hoş olur onla da sohbet!
Sonra da bir an:
Atlar yine birdenbire mahmuzlanaraktan!
Yaydan kopan oklar gibi rüzgârları yarmış
Çok geçmeden atlar, o güzel bahçeye varmış (1).
Bir bahçe ki: örtmüş yeri her renkte çiçekler...
Bir bahçe ki: boynunda bükülük minecikler...
Bir bahçe ki: güller bile sarmaş-dolaş olmuş:
Her yer sarı mor pembe çiçekler ile dolmuş.
Sultan bu güzellikleri görmüş ve şaşmış;
— Gül bahçesi lâkin, ne zamandan diye sormuş.
Bir noktaya dalgın, bakıyormuş, gibi sanki,
Sadrâzamı hülya dolu gözlerle demiş ki:
— Vaktiyle bu çıplak tepenin sahibi yokmuş
Rüzgârlar esermiş gece çılgın gibi yaz kış!
Kuşlar üşüşüp dallara bir mesken ararken
Sağnak gibi şimşekler inermiş kara gökten!

(1) Şimdi mektebimizin bulunduğu yer.

Bir yemyeşil atlasla döşenmiş yine her yer:
Bir gün yine cennet gibi süslenmiş o yerler.
Nârin o fidanlardaki dallarla örülmüş
Bahçeyle bu toprakların artık yüzü gülmüş.
Lâkin, bu güzel bahçede bu «Gül baba» varmış
Derler ki o Mecnun gibi yalnızca yaşarmış.

— Gelsin bakalım söylediğin «Gül baba» kimmiş!
— Hayhay! diyerek vezri atından yere inmiş.
Güller arasından daracık yolda yürürken
—Munis ve şefkatli bakışlarla ilerden—
Örtülmüşe benzer gibi sakin başı karla!
Bakmış geliyor «Gül baba» bir nurlu vakarla!
Yetmiş yaşı alnında âsâletle yanarken
İnsan onu hep, indi sanarmış yere gökten.
Sadrâzamı koşmuş ve demiş:
— Gül baba! Sultan,
Kalkıp seni bir görmek için geldi uzaktan.
Bak, kendisi üstünde atın, gel! seni bekler.
Sultan da, o haşmetle gelirken gülerek der:
— Güller ne güzel, onları hep sen mi büyüttün
— Elbet diyerek «Gül baba» dallardaki süzgün
Munis sarı güllerle tutup kırmızılardan
Kesmiş iki gül, sonra demiş:
— Ey yüce sultan!
— İstersen anılmak yine rahmetle eğer hep
Yaptır bu büyük bahçeme bir koskoca mektep
Millet ve vatan uğruna binlerce de evlâd
Her an seni elbet çalışırken edecek yâd!
Güllerdeki renkler de onun arması olsun!
İsmim de benim, böylece rahmetle anılsın!

★

Ey «Gül baba» her şeyde sesinden var akisler
Herşey bize hâlâ bu güzel kıssayı söyler...
Yıllarca senin bahsini etsek; yine pek az:
Zira, bu güzel kıssa şu mısralara sığmaz!
Bizler yine rahmetle anarken seni artık
Mermerden olan kabrini güllerle donattık!

Nihat Kekilik

Şekil 4.5.: Gül Baba için yazılan bir şiir (Kaynak: Galatasaray Dergisi, 1948 Şubat sayısı).

Okulun kuruluşunda adı geçen Gül Baba karakteri okul öğrencileri üzerinde efsanevi bir etkiye sahiptir. Bu efsane, bir toplum olarak Galatasaray Lisesi öğrencilerini bir araya getiriyor ve öğrencileri okula bağlayan mitolojik bir unsur görevi görüyor. Katılımcıların ifadelerinde de bu bağı görmek mümkündür. Bu hikâye sayesinde öğrenciler özel bir camiaya ait olduklarını dolaylı bir şekilde aktarmaktadırlar. Gül Baba miti aslında Galatasaray Lisesi öğrencileri için bir ayrılma ritüelidir. Bu ritüel öğrenci ve mezunları birleştirici bir işlev görürken, Galatasaray Liseli olanlarla ile buradan olmayanları ayırıcı bir özelliğe sahiptir.

4.2.1.3. Sosyal İlişkilerde Olan Ayrılma Ritleri

Herhangi bir ortamda toplu halde bulunan bir grup insan, dışarıdan bakıldığında uyumlu bir cemaat imajını uyandırır. Grup üyelerinin birbirlerine karşı üslupları, birbirleriyle olan tanışıklık süreleri veya birbirlerine yakınlaşırken izledikleri bürokratik süreçler gibi unsurlar dışarıdan uyumlu cemaat imajını sağlar. Burada lisenin içerisinde özel bir topluluk olarak öğrencilerin oluşturmuş olduğu ritüel düzenleri geçiş ritleri bağlamında ele alınacaktır.

Bir öğrencinin henüz Galatasaray Lisesi üyesi olmadan önceki hali düşünüldüğünde öğrenci bu evrede henüz okula ait değildir ve öğrenciye göre okul bütünlük arz eden bir yapı olarak görünür. Öğrenci buraya girmenin bir usulü ve buranın içerisinde bir düzenin olduğunu fark eder fakat bunu tanımlamak veya detaylandırmak zordur çünkü bunlar görünmeyen yasalardır. Bu görünmeyen yasalar Goffman'ın (2021) tabiriyle törensel yasalardır. Bu camianın bir devlet okulu olarak ülkece bilinmesi, köklü bir tarihinin olması, buradan çıkmış kişilerin tanınmış kişiler olması bu bahsi edilen yasaların hürmet boyutunu destekleyen unsurlarıdır. Dolayısıyla öğrencinin bu okulu kazanır kazanmaz çevresinden aldığı tepkiler bu törensel yasaların içine girişinin bir ön hazırlığını yani ayrılma ritini oluşturmaktadır.

'... Sonra çevreden aldığınız tepki de zaten daha kazandığınız andan itibaren okurken ya da mezun olduğunuzda toplumdaki ne diyelim otomatikman bir unvan gibi aldığınız olumlu geri dönüşler tabiri caizse bir nevi statü elde etmiş olmanız, bir çeşit bunu destekliyor'(2003/E). Katılımcının burada bu boyutu '*unvan*' olarak ifade ediyor ve bu okulu kazanır kazanmaz artık yeni bir kimliğe sahip olunduğu ima ediliyor.

'...Bunun bir anlamı var, bu oraya giren öğrencilerin kendilerini kendi kuşakları içinde en başarılılar, en zekiler, en yetenekliler olarak hissetmeleri anlamına geliyor girerken. Girdikten sonra da bu his veya bu değer azalmıyor. ... Aynı zamanda o lisenin prestijini, o lisenin itibarını ömür boyu sürecek şekilde kazanmış olmak anlamına geliyor. Aynı zamanda da bir networkün, sosyal çevrenin içinde olmak anlamına geliyor. O network de o lisenin eski mezunlarından hep oluştuğu için görece yüksek sosyoekonomik statüye sahip, görece yüksek profesyonel işlerde çalışan, görece yüksek gelirli insanlar, bir kısmı belki yurtdışında olan, bir kısmı yurtdışına gidip geri gelen insanlardan oluşan bir çevrenin bir parçası olmak anlamına geliyor'(2008/E).

Katılımcının burada kullandığı kavramlar oldukça önemlidir; *'prestij, en başarılı, en zeki, itibarı ömür boyu kazanmak'*. Katılımcı bu okul sayesinde oldukça ayrıcalıklı bir çevreye giriş yaptığını ve bu çevrenin öğrenciye ömür boyu fayda sağladığına vurgu yapmaktadır.

'…Yani hoşumuza gidiyordu. Okul çok güzeldi zaten. Yani o ayrıcalıklı hissediyordun kendini her zaman. O kapıdan girerken mesela ya da işte otobüsle geliyordum ben. … Mesela otobüsten Galatasaray Lisesinde iniyorsun falan. Orada okuyorsun. O sana gurur veriyordu' (1991/K) Katılımcı okulun durağında inmenin bile kendilerine bir hava kattığını, çevrede öğrenciye olumlu bakıldığını vurguluyor. Bu okula giden öğrenci otobüste, mahallesinde kısacası içinde bulunduğu her ortamda diğerlerinden yani bu okuldan olmayanlardan hemen ayrışıyor ve daha üstün bir konumda olduğunu her an hissediyor.

'… yani ben bir yerde Galatasaray mezunuyum dediğim an Galatasaray'a arzu edip giremeyen insanlar ağzı sulanarak bakıyor bana. Şimdi bu sizi etkiliyor mu? 63 küsür yaşına etkilememesi lazım ama etkilemiyor desem yalan olur yani. Hakikaten ben bayağı bir yere girmişim yani. O zaman 15 bin kişiliğine giriliyordu bu imtihana. Diyelim ben orada 120'ye girmişim. Bugün 100 binler giriyor ama o zaman içinde girmişim yani. Şimdi bu büyük bir şey. Bu hayatının üzerinde hep bir elbise gibi tamam mı?' (1980/E2).

Burada katılımcı durumu ifade ederken '*elbise*' kavramını kullanmaktadır. Yaşının ilerlemesine rağmen bu okuldan mezun olmanın ayrıcalığını adeta bir kıyafet gibi üzerinde taşımaktadır. Bu kıyafet kendisini girdiği her ortamda ayrıştırmaktadır.

'Bizi taklit eden çok ama bizim gibi olan yok. … Bizi taklit eden var mı? Evet, daha sonradan. Robert Kolejliler çıktı, İstanbul Erkekler çıktı, Kabataş Liseliler çıktı. … Bir defa çok eski bir okuluz. Çok değerli insanlar yetiştirmiş bir okuluz. O yüzden kendimizi ayrıcalıklı hissediyoruz. Kurulduğu günden bu yana zeki öğrencileri almış bir okul. O yüzden kendimizi ayrıcalıklı hissettirmeyi sağlayan bir okuldayız' (1979/K2). Galatasaray Lisesinin üstünlüğünü *'ayrıcalıklı, bizi taklit eden çok'* gibi ifadelerle defalarca vurgulayan katılımcı bunun sebebinin okulun tarihsel olarak derin olmasına ve değerli insanlar yetiştirmesine bağlıyor. Bu ifadeleriyle de katılımcı kendini bulunduğu her ortamda farklı bir konumda görmektedir.

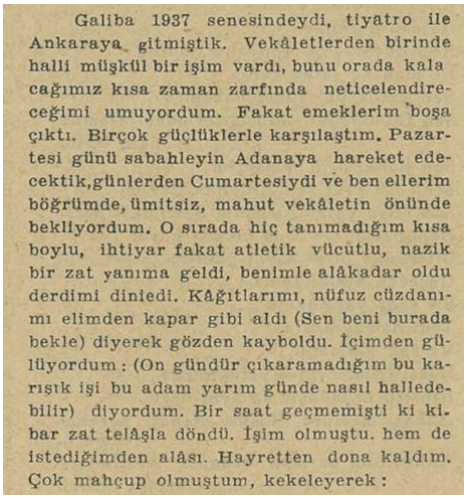
'Bir kere şöyle bir şey vardır. Nasıl söyleyeyim, hayat ya da insanlar sizi doğal şımartıyor. Bir şey oluyor, bir yerdesiniz. Nerede okuyorsun? Galatasaray'da okuyorum diyorlar. Ooo diyor herkes. Ondan sonra büyükler sorguluyor. Ne yapıyorsun? Ne okuyorsun? Galatasaray. Bu zaten size otomatikman bir şey oluyor, doldurma oluyor. Önemli, okul iyi. Ondan sonra bir yerde ilgilendiğiniz bir konuda bir insanla karşılaşıyorsunuz ya da onun bir kitabını okuyorsunuz. İlgileniyorsunuz, görüyorsunuz. Bir kısmı Galatasaraylı çıkıyor. İdol birine bakıyorsunuz, Galatasaraylı çıkıyor. Bir de öyle avantaj var. Bunlar size okulu daha çok sevmeye, bağlanmaya da yan etkiler oluyor' (1980/E). Katılımcının burada Galatasaray'ın onları nasıl *'doğal bir şekilde şımarttığı'* ve önemli bir

konuma getirdiği görülmektedir. Hürmeti hak eden bir okulun tarihsel gerekçelerinin, üyelerine de hürmet gösterilme gerekçelerinin nasıl şekillendiği bu örneklerden anlaşılmaktadır.

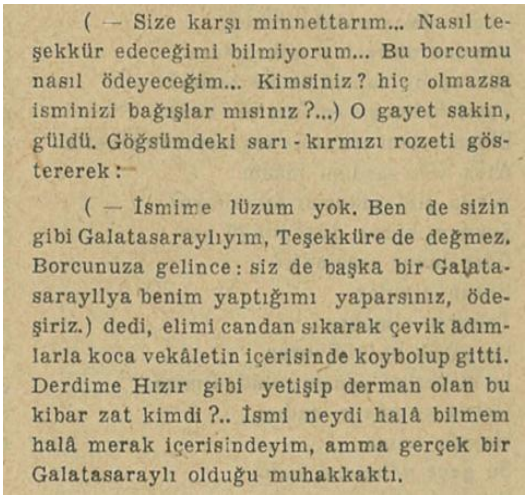
Görüldüğü üzere okulun sadece mimari unsurları değil okulun adı, yetiştirdiği insanları, tarihi bu okula giren her öğrenci için bir damga görevi görmektedir. Okulun geçmişteki başarılarını, sonradan mezun olan her öğrenci adeta bir madalya gibi taşımaktadır.

Okulun sosyal ilişkilerinde ayırıcı bir etken olan başka bir unsur ise genel adıyla abilik/ablalık müessesidir. Dilimizde büyüklerimize hürmetin bir ifadesi olarak kullandığımız abi ve abla kavramı Galatasaray Lisesi içerisinde güçlü bir hiyerarşi ile yaşatılmaktadır. Büyüklere muhakkak surette abi diye hitap edilmesi ve hürmet gösterilmesi, küçüklerin de sevilip sayılmaları, gözetilmeleri Galatasaraylılığın temel prensibidir. 1965'te liseye kız öğrencilerinin alınmasıyla artık ablalık da bu müesseseye dahil olmuştur.

Okulun öğrencilerinin ve mezunlarının birbirlerine sahip çıkması yaşça büyük olanın, buna sadece bir yaş büyük bile olmak da dahildir, küçük kardeşine yol göstermesini, maddi manevi her konuda yardımcı olmasını gerektiren büyük bir sorumluluğu gerektirir. Yaşça küçük olan öğrencilerin ve mezunların ise büyüklerine her ortamda mutlaka saygı göstermesini ve ast üst ilişkisine uygun olacak şekilde davranmasını gerektirir. Bu dayanışma ve yardımlaşma Galatasaray ruhunu oluşturan temel mayadır ve tam anlamıyla Galatasaray Liseli olanla olmayanı ayıran bir ritüelin icrasıdır.

Galiba 1937 senesindeydi, tiyatro ile Ankaraya gitmiştik. Vekâletlerden birinde halli müşkül bir işim vardı, bunu orada kalacağımız kısa zaman zarfında neticelendireceğimi umuyordum. Fakat emeklerim boşa çıktı. Birçok güçlüklerle karşılaştım. Pazartesi günü sabahleyin Adanaya hareket edecektik, günlerden Cumartesiydi ve ben ellerim böğrümde, ümitsiz, mahut vekâletin önünde bekliyordum. O sırada hiç tanımadığım kısa boylu, ihtiyar fakat atletik vücutlu, nazik bir zat yanıma geldi, benimle alâkadar oldu derdimi dinledi. Kâğıtlarımı, nüfuz cüzdanımı elimden kapar gibi aldı (Sen beni burada bekle) diyerek gözden kayboldu. İçimden gülüyordum: (On gündür çıkaramadığım bu karışık işi bu adam yarım günde nasıl halledebilir) diyordum. Bir saat geçmemişti ki kibar zat telâşla döndü. İşim olmuştu. hem de istediğimden alâsı. Hayretten dona kaldım. Çok mahçup olmuştum, kekeleyerek:

(— Size karşı minnettarım... Nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum... Bu borcumu nasıl ödeyeceğim... Kimsiniz? hiç olmazsa isminizi bağışlar mısınız?...) O gayet sakin, güldü. Göğsümdeki sarı-kırmızı rozeti göstererek:

(— İsmime lüzum yok. Ben de sizin gibi Galatasaraylıyım, Teşekküre de değmez. Borcunuza gelince: siz de başka bir Galatasaraylıya benim yaptığımı yaparsınız, ödeşiriz.) dedi, elimi candan sıkarak çevik adımlarla koca vekâletin içerisinde koybolup gitti. Derdime Hızır gibi yetişip derman olan bu kibar zat kimdi?.. İsmi neydi halâ bilmem halâ merak içerisindeyim, amma gerçek bir Galatasaraylı olduğu muhakkaktı.

Şekil 4.6.: Galatasaraylılık örneğine dair (Kaynak: Galatasaray Dergi 1947 Ağustos Sayısı).

Yukarıdaki anı 1933 yılında Galatasaray Lisesinden mezun olmuş tiyatro ve sinema oyuncusu Reşit Baran'a aittir. Baran, Ankara'da önemli bir işi olduğunu ve bu işi halletmesinin

ne kadar uzun sürdüğünü aktarmaktadır. Ceketine taktığı sarı kırmızı rozet onu diğerlerinden ayıran fakat hiç görmediği Galatasaraylılarla birleştiren bir unsur olmuştur. Yardımlaşmanın ve bu okuldan her kim olursa olsun bir kardeşlik bağıyla bağlı olduğunu göstermektedir bu hikâye. Bu yardımlaşmanın, kardeşlik bağının ilerleyen zamanlarda aynı şekilde devam ettiği 1998 yılında mezun olmuş katılımcının aktardıklarında da görülmektedir:

'Hazırlık 1 veya 2'deyiz hatırlamıyorum. Okulu kırdık. Yani şöyle servislerle geldik okula okulun arka tarafından atladık. Derslere girmeyeceğiz. Zırtapozluk yapacağız. Atariye gideceğiz yemek yiyeceğiz sinemaya gideceğiz falan filan. Ortaköy'deyiz. Ortaköy'den Beşiktaş'a otostop çekiyoruz. Genelde de biz de çocuğuz yani bir de okul kıyafetlerimiz de var herkes alıyor. Bir de Galatasaray arması var Galatasaray Liseli çocuklar falan filan. Şimdi otostop çekiyoruz. Bir tane bir araba geldi eski. Biraz ileride durdu ama araba sapsarı. Biz de taksi diye şey yapmadık. Arabaya bakmadık bile otostop çekmeye devam ediyoruz biz. Orada sarı bir araba duruyor. Biz böyle otostop çekmeye devam ediyoruz. Sonra araba hala orada duruyor. Sonra araba geri geri gelmeye başladı. Biz de bakıyoruz arabaya niye geri yani biz taksi istemiyoruz falan diyoruz ya. Anlatabiliyor muyum? Biz taksi istemiyoruz arabaya. Sonra araba durdu. Ondan sonra böyle yaklaştıkça böyle eski antikavari bir araba. Sonra kapı açıldı. Böyle yanına gelip eliyle açtı içeriden uzun saçlı biri. Çocuklar gelin gelin dedi. Bir baktım Barış Manço. Çocuklar gelin gelin dedi. Ben böyle hayatımda gördüğüm ilk ünlü o. O zaman hazırlık 1'de isem 12 yaşındayım. Hazırlık 2'de isem 13 yaşındayım. Ben arkaya geçtim……. öne geçti. Ben böyle bakıyorum hala. Yani konuşamıyorum ben. Ondan sonra Barış Manço. Ben Barış Manço'yu çok severim. Hala da çok severim. Allah rahmet eylesin. Böyle bakıyorum. Gerçek mi falan diye. Diyor ne yapıyorsunuz ya. Oğlum diyor bekliyorum sizi. Siz diyor ne yapıyorsunuz falan. Ben konuşamıyorum. ….. diyor ki biz sizi taksi sandık diyor. Böyle araba taksi mi olur falan. Ondan sonra böyle konuşuyoruz. Siz adam dedi ki Barış Manço bu dedi. Ya ne sizi oğlum dedi. Abi deyip geçeceksin dedi. Abi deyin oğlum dedi. Ben de buradan mezunum. Ben Barış Manço'nun Galatasaray mezunu olduğunu o arabada öğrendim. Bilmiyordum yani. Ve şey yaptım. Aa falan bilmem ne şudur budur. İşte ne yapıyorsunuz ne ediyorsunuz falan. Dedik ki Beşiktaş'a gidiyoruz dedik. Keşke desem. Ya Avcılar'a gidiyoruz desem. Anladın mı? Yol yürüse yani. Veya abi siz nereye gidiyorsunuz. Biz oraya gelip gidiyoruz falan desem. Yani orası da arabayla 5-6 dakika yani. Biz orada Atarici'ye gidiyoruz. Siz dedim nereye gidiyorsunuz diyor. ….. diyor ki abi defter alacağız diyor. Kırtasiyeye gidiyoruz. Barış Manço da gülüyor. Aa tabii diyor defterdir defterdir diyor. Sonra bizi bıraktı. Dedik teşekkür ederiz falan. Ve indik arabadan yani. Hayatımın en güzel 5-6 dakikasından biriydi yani' (1998/E).

Her iki örnekte de abi-kardeş ilişkisinin okul dışında nasıl yaşandığı görülmektedir. Bu aileden biri ünlü olsun veya olmasın Galatasaraylı, Galatasaraylıdır. Birbirlerine gözle görülmeyen bağlar, abilik müessesesi ile görünür haldedir ve bu bağlar bir Galatasaraylı nerede

olursa olsun muhakkak bağlayıcı bir etkiye sahiptir. Bu abilik/ablalık kurumunun okulda ne şekilde icra edildiği ve bunun nasıl bir ilerleme gösterdiği ele alınmalıdır. Bu törensel kanunun ilk basamağını oluşturan şey öğrencinin yaşı olmaktadır.

'Galatasaray'da büyük sınıflara abi denir. Bir sene bile büyük olsa ve onu da o altı buçuk yaşında öğrenirsiniz o şeyi. Nedir o? Kural demeyeyim, ananeyi diyeyim. Galatasaray hayatı diyeyim. Ben bugün bile benden bir yaş büyük döneme tanımadığım kişilere abi derim hala. Yani samimi olmadıklarıma hala abi derim. Hatta benim iki yaş büyük ablam bile var' (1977/E). Katılımcı bu kuralları bir *'anane'* olarak betimliyor, bir gelenek olduğunu vurguluyor. Bu geleneğin yaşanılarak öğrenildiği ve gelecek nesillere de bu şekilde aktarıldığı görülmektedir.

Benzer ifadeler 1985 mezunu bir katılımcıda da görülmektedir: *'Abi kardeş ilişkisi çok önemlidir Galatasaray'da. Bir yaş dahi büyük olsa karşındaki kişiye saygıyı göstermek zorundasın. Eğer zaman içerisinde ilişkin genişlerse o abi bir yaş, iki yaşta kayboluyor. Ama mesafeler hep duruyor. O kendiliğinden oluşan bir şey'* (1985/E). Katılımcının *'kendiliğinden'* kelimesini kullanması bu kuralların nasıl kemikleştiğini göstermektedir, gözle görülmese de o kurallar yaşanmaktadır ve aktarılmaktadır.

1976 mezunu erkek bir katılımcı kızların bu sisteme dahil olmasını anlatmaktadır: *'Zaten bir gelenek şeyi var işte abi olma. Yani bir alt sınıfın abisidir. Bu okulda kızların olmadığı dönemler için böyle. Kız eğitimi de 1965'te başlamıştı galiba. Kızlar okula gelmeye başladığı zaman bu sefer de ablalık kavramı çıktı. Yani onlar bir üst sınıf bir alt sınıftakinin ablasıdır'* (1976/E).

Yaşça büyük olan kişinin abi veya abla olarak hitap edilmesi okulun birinci kuralıdır. Okulun içerisinde öğrenciler arasında gelişen sosyal ilişkinin merkezinde de bu kural yatmaktadır.

'Kız yoktu. Erkek öğrenciler arasında da mutlak bir dayanışma vardı. Hele hele yatılılar arasında. Kesin herkes birbirine yardım ederdi. Abilik, kardeşlik. Ta o zamandan beri var. Abiler, küçüklere daima kol kanat gererlerdi. Ama paylarlardılar. Döverlerdi de. Normal. Küfür ederlerdi. Yaparlardı. Ama biz küçük çocuklar olarak, zamanın küçük çocukları olarak onlardan çok örnek aldık. Söyleyeceğim ana öz şu, Galatasaray Lisesi'nde ağabeyler yol gösterirdi, teşvik ederdi. Küçükler de ağabeylere büyük saygı gösterirlerdi' (1958/E3).

Abiler, abi olduğu için küçükleri üzerinde dayak atma, küfürlü konuşma hakkına da sahiptir fakat bu olumsuzlukların yanında büyükler, küçüklerine kol kanat açmak, yardımcı olmak konusunda da sorumlu idi.

'Abiler bazen... Korumalar olurdu. ..... Yani herhangi dışarıda bir şey olsa filan hemen duyduğum kadarıyla. İşte bana şurada şunu yaptılar filan deyince birkaç Galatasaraylı birden oraya gider. Ne oldu burada filan diye soruştururlar' (1959/E2). Abiler her ne kadar sert olsalar da abiler dayanılacak, güvenilecek bir mercidir. Daha sonraki yıllarda da bu kuralın devam ettiği görülmektedir:

'*Yani Galatasaray Lisesi öğrencilerinden büyük sınıflar vardı. Büyük sınıflarda bir mutlak üstünlük vardı. Yani Kapıdan çıkmak yasak. Ama kapıdan çıkmama müsaade edecek olan büyük sınıftı. Seni ya çıkarır ya çıkarmaz. İdare falan karışmazdı o işe. Dolayısıyla o abileriniz ders yapamıyor, problemim var. Aile problemi, maddi problemim var. Veya sınavdan kırık almışsa gelip çalıştırırlar.'* (1981/E2).

Büyükler hem korku hem de güven vermektedirler. Dolayısıyla büyükler yani ağabeyler küçüklerin gözünde '*istenilen yabancılardır*'. Bulundukları konum hem korkuyu hem de hürmeti gerektirmektedir. O konuma ulaşmak da yaşça olgunlaşmayı gerektirmektedir. Burada dikkat çeken bir başka nokta, katılımcının *'kapıdan çıkmama müsaade edecek olan büyük sınıftı, seni ya çıkarır ya çıkarmaz, idare falan karışmazdı o işe'* ifadesidir. Burada katılımcının hatırında kalan bu noktadan aslında abilik sisteminin mekâna işlemiş hali görülmektedir. Yani okulun belli sınıflarının, belli bahçelerinin bu sisteme göre düzenlendiği ve bunun üst sınıflarca denetlendiği anlaşılmaktadır. Bunun örnekleri 1923 yılında liseden mezun olmuş Suat Aray'ın 'Bir Galatasaraylının Hatıraları adlı kitabında da görülmektedir (Aray, 1959). Aray, hatıra kitabında okul kuralı olarak okulun bahçelerinin sınıflara göre ayrıldığını ve ancak izinle bir başka bahçeye geçilebildiğini aktarmaktadır. Okulun büyük bahçesi olarak adlandırılan Grand Cour'un büyük sınıfların bahçesi olduğunu ve bunun öğrenciler arasında bir caka vesilesi olduğunu da aktarır. Bir başka örnek de 1954 yılında okuldan mezun olmuş Ahmed Yüksel Özemre'nin hatıralarında geçmektedir. Özemre (2018), kitabında son sınıf öğrencilerinin imtiyazları olduğunu ve bunlardan birinin de büyük bahçe olan Grand Cour'a çıkabilmek olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla tek imtiyazın Grand Cour olmadığı, mekâna işlemiş başka kuralların olduğunu da belirtir. Fakat burada önemli olan nokta hiyerarşinin mekanla somutlaşmasıdır.

1958 yılında mezun olmuş bir katılımcı bu durumu şu cümleleriyle ifade ediyor:

'Başka koridorlara gidince yolunuzu şaşırmış gibi ... giderseniz orada kendinizi yabancı hissedersiniz ve çekinirsiniz. Kimse sanki size gelecektir, senin burada ne işin var diyecek gibi kimse demez ama o çekince, o zaman ne oluyor? Kendi akranlarınızın olduğu boyutlarda şey yapıyorsunuz.

Bir nevi self control gibi bir şey o. Bahçede de öyle, okulun bahçesinde belli bölümler vardır. Belli bölünme yok ama kendiliğinden sektörlere ayrılmış, ortaokullar orada top koşturur. Grand Cour dediğimiz esas bölümümüz, orada futbol oynanan şey vardır, orada sigara falan da içeriz onun tuvaletinde falan, o artık iyice büyükler. Orada bize yer yok. Zaten abiler orada bizi görürse, senin burada ne işin var deyip dışarı kovalar. Bir o vardır, yani o Grand Cour ayrı bir şeydir' (1958/E2).

Burada okulun sadece bahçelerinin değil koridorların da bu kurala tabi olduğu görülmektedir. Suat Aray'ın Grand Cour için caka vesilesi dediği bahçe için bu katılımcı *'esas bölümümüz'* ifadesini kullanmaktadır. Son sınıfların ne kadar imtiyazlı ve bu imtiyazların mekanlara somut bir şekilde yansıdığı görülmektedir. Bu imtiyazlarla okul içerisindeki öğrenci toplumu birbirlerinden hiyerarşik olarak ayrılmaktadırlar ve bu imtiyazlar birer ayrılma riti görevi görmektedirler.

1974 mezunu katılımcı bu hiyerarşinin devam ettiğini şu şekilde ifade etmektedir:

'...Yani adı konmamış kurallar. Tabii ki kendinden büyüklere, abilere, ablalara saygı göstereceksin. ... Evet 12. sınıfların ayrıcalıklı olması gibi bir kural vardı tabii ki. Biz lisedeyken. Yani mesela onlar Grand Cour dediğimiz futbol sahasının olduğu yere bir tek onlar girebilirlerdi. Normalde başkaları giremezlerdi. Keza işte ne bileyim onlar burada top oynuyorlarsa sen gidip ben oynayayım dediğinde normalde oynayamazdım genelde.' (1974/K).

Katılımcı bu imtiyazlardan bahsederken çok da memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat kurallar aktarılmaya devam etmiştir.

'12. sınıf bir nevi imtiyazlıdır. Artık mezun olacağı senedir. Dolayısıyla birtakım haklar. Mesela arka bahçeye herkes giremez. Öğrencilerin hepsi giremez. Ama 12. sınıflar girebilir. Zaman zaman okuldan öğrencilerin kaçmasını önlemek için kapıda nöbetçi öğretmen durur. Ama 12. sınıflar onlara yardımcı olur. Onlar da bir nevi müdür muavini gibi hareket edebilirler. İdare daha toleranslı bakar 12. sınıf öğrencisine. Dolayısıyla sabah erken kalkmadıysa göz yumulur. Sabah eğitimlere inmez kahvaltıya iner mesela. Veya kahvaltıya da inmez ve oradan derse gelir' (1976/E).

Katılımcının son sınıf öğrencileri için '*müdür muavini*' tabirini kullanmaktadır. Son sınıf öğrencileri için ne kadar hürmet gösterildiği bu örnekte görülmektedir. Okulda tam yetkiyi alabilecek bir konuma yükseldiklerinin bir göstergesi gibidir bu imtiyazlar.

'Çok da askerde mantık yoktur derler küçük sınıflar sizin bahsettiğiniz Grand Cour giremez işte şunlar şunlar şu koridora giremez o okul kendi içinde yazılı olmayan kurallar bütünü üretir. Daha önce söylemiştim size biz hala bir sınıf büyüğümüze abla deriz yani öyle bir hiyerarşi ama bunun kitabının hiçbir yerde yazılısını arayıp bulamazsınız o içselleştirdiğin gibi onu yaşarsın uygularsın

dolayısıyla okulun tabii ki tarihi yapısını mesela o heykellerin olduğu bölüm orada biz küçük yaşlardayken parmaklığa kadar yürümemize izin vermezlerdi o parmaklıktan belli bir yere kadar gelirdi o heykellerin olduğu yere kadar geçemezdik sonra işte ortaokul geçtikten sonra oraya kadar yürüme hakkımız da oldu yani okulun içinde elde edilmiş bir şey okuldan çıkamıyorsun' (1981/E). Bu kuralların yazılı ve Resmî olmadığını bilen katılımcı, öğrenciyken bunların yaşanılarak öğrenildiğini ve bunların da tatbik edilerek aktarıldığını söylemektedir. Belli bir zaman sonra dikilen büstlerin dahi sonradan bu kurallardan da nasibini aldığı görülmektedir. Dolayısıyla eskiden var olan koridor ve bahçe kuralları detaylandırılarak devam ettirilmiştir.

'Üst sınıflarda görece abi kavramı vardı ama en üst yani son mezun olacak o zaman lise 4 seneydi. Lise 3 ve lise 4'lerin bulunduğu koridora falan girmek bile yasaktı. Abiler hemen ne işin var senin burada, niye dolaştın, kim için geldin, yoksa öylesine giremezsin buraya falan diye bizi korkuturlardı. Öyle bir korku da vardı' (1980/E). Katılımcının bu ifadelerinden bu sistemin denetlendiği görülmektedir. Üst sınıfların kızmaları, korkutmaları bu amaca yönelik davranışları içermektedir.

'Yaşınızla birlikte bir kere şöyle de bir şey var. Galatasaray'da çok net bir, aslında liyakat sistemi vardır. Yani buna ki hiyerarşi de diyebilirsiniz ama aslında liyakat da. Yani okulda siz bu anlamda şey yaptıkça büyüdükçe sizin aslında arkadan gelenlere karşı şeyiniz de artar. Söz sahibi olursunuz. Bu söz sahibi olmayı illa onları zorbalamak gibi düşünmeyin. Tam tersi. Grand Cour'da 11. sınıfta Grand Cour'a girme hakkınız vardır. Oraya girebilirsiniz. Şimdi 11'den küçükler oraya giremezler. Mesela. Ya da dışarıda Beyoğlu'nda kafeler vardır. 9. sınıftan itibaren Lüxemburg Kahvehanesine gidebilirsiniz. Ama 11'den itibaren ancak Paris Kahvehanesine gidersiniz. İsimler de bu arada kahvehanenin ismi olduğu için değil. Lüxemburg küçük, Paris büyük. Yani büyükler için. Kendi içinde bu kurallar seti aslında çok anlamlı bir yandan. Çünkü bir, size hem sınırlarınızı öğretiyor. Hem sorumluluk duygunuzu geliştiriyor.' (1991/K3).

Burada 12. sınıf değil de 11. sınıfı son sınıf olarak görülüyor. Çünkü katılımcının okuduğu dönemde lise eğitimi üç sene olarak gerçekleşiyordu. Katılımcının bu ifadelerinden hiyerarşinin mekanını genişlettiği görülmektedir. Katılımcının bu kuralları aktarırken memnuniyet duyarak anlatması, bu kuralların sorumluluk bilincini aşıladığını söylemesi bu kurallara hürmet ettiğini göstermektedir. Katılımcının bu kuralların kendilerine olumlu etkileri olduğunu söylemesinin sebebi, hiyerarşik kurallarla sınırların belirgin olması ve öğrencilerin nasıl davranmaları gerektiğini aşama aşama öğreniyor olmaları olabilir. Bu aşamalılık öğrencilerin zihin dünyasına daha uygun geldiği söylenebilir. Katılımcıların ifadelerine kronolojik olarak bakıldığında öğrencilerin bu törensel kuralların uygulanışını bir ritüel haline

getirdikleri görülmektedir. Benzer ifadeleri okulun yayımladığı gazete olan Tambur gazetesinde de görmek mümkün;

BUR HAZİRAN 1996

Galatasaray

Benim görüşüme göre Galatasaraylılık: kelime anlamı oldukça farklı iki kelimenin bileşiminden oluşmuştur; Sevgiye dayalı hiyerarşi başta çok anlamsız gelebilir, ama Camia'nın içine girdiğiniz zaman ister istemez düşüncelerinizin değiştiğini görürsünüz.

Tek ortak yönünüz sınava giriş tarihiniz olan insanlara aranızda oluşan arkadaşlıktan öte bağ dışarıdan bakıldığında olanaksız görünebilir. Fakat derine inildiğinde bu bağın oluşmasının asıl nedeninin içinde bulunan ortam olduğunu farkedersiniz.

İlk bakışta abla-ağabey-kardeş ilişkisinde baskının egemen olduğunu düşünebilirsiniz. Ama zamanla baskının yerini ne kadar güzel bir sevgiye bıraktığı inanın sizi çok şaşırtacaktır. Çevrenizdeki insanların yakınlığı ile her geçen dakika Galatasaray'ı aileniz gibi benimsemenize neden olacaktır. Ve size bu ailenin armağanı hayatınız boyunca yanınızda olacak ağabey ve ablalar, güçlü bir karakter ve sağlam dostluklar olacaktır. Yani hayatınızda size gerekebilecek tüm değerler.

HANDE ALTILAR

Şekil 4.7.: Okul gazetesinden bir kesit (Kaynak: Galatasaray Lisesi Tambur Gazetesi 1996 Haziran sayısı).

Gazete geçen yazıya göre okul öğrencisi Galatasaraylılığı sevgiye dayanan hiyerarşiye dayandırmaktadır. Katılımcının aktarımında da benzer ifadeleri görmek mümkün. Buradan okul içerisindeki bu hiyerarşik yapının öğrenciler tarafından sevilerek uygulandığı anlaşılmaktadır. Sevildiği için de yeni gelen öğrencilere zevkle aktarılmaktadır.

Galatasaray Lisesi öğrencilerinin de okulun dışında da bu hiyerarşik yapılarını yani ritüel düzenlerini muhafaza ettikleri görülmektedir. Bu durumun sadece öğrenciyken geçerli olmadığı mezun olduktan sonra da devam ettiği, katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır.

'Hiç unutmam Galatasaray'ın çok anlı şanlı bir adamı gelmiş bizim üniversitede rektörle konuşuyordu. Böyle havalı mavalı bir Galatasaraylı tamam mı? Ben de yanlarına gittim onların. Falan konuşurken böyle adam hava atıyor falan dedim ben de Galatasaray mezunuyum. Haa falan yaptı adam. Tabii ben sakallıyım falan beni çok Galatasaraylı olarak vermedi. Ben kaç devresindensin dedim. Adam benden 3-4 devre küçük. Ben dedim ki ben 112'yim senin abinim dedim. Adamın bütün hali hareketi değişti. O saatten sonra o havalı adam bitti tamam mı? Yani ben onun abisiyim yani benim yanımda edepsizlik edemezsin diyebilirim ona' (1980/E2). Katılımcı hiyerarşinin sadece okulda kalmadığını, mezunların birbirlerini gördükleri her yerde her ne kadar yaşları ilerlemiş olsa dahi ne kadar güçlü şekilde devam ettiğini ifade etmektedir.

1998 yılında mezun olmuş katılımcı mekâna dair hiyerarşik yapıyı şöyle ifade ediyor:

'*Yani tabii şimdi dediğim gibi yükseldikçe kazandığın haklar, girebildiğin yerler var. Fouaille diye bir kafe vardı şu anda yıktılar. Tam böyle demir kapının önündeki giden yola girdiğinizde Galatasaray Lisesi görünmeden solda bir kafe vardı ve o kafeye sadece son sınıflar girebiliyor ve çay*

sigara serbest' (1998/E). Sigara içmenin serbest olduğu belli bir kafe var ve buraya sadece son sınıflar girebiliyor. Bu imtiyaza sadece son sınıflar sahip.

Okulun hiyerarşik yapısının yine mekâna göre dağıtılmasına 2002 mezunu başka bir katılımcı şöyle anlatmaktadır: *'... Çünkü okulun belli ritüelleri belli kuralları var. Bu kurallar idarenin koyduğu değil kendi içerisindeki kuralları var. Mesela Ortaköy'deyken biz hazırlık 1'iz. Hazırlık 2'ler şuradaki banka sallıyorum yani bank değil de oturabilir ama hazırlık 1 oturamaz. Zamanla öğrenmişiz. Veya 6. sınıfa geçtiğimizde artık Beyoğlu tarafına geçtiğimizde ilk tabii şunu öğretiyorlar. Artık Beyoğlu'na geçtiniz. Bütün Galatasaray sınıfı burada artık. Ortaokul, liseler burada. Haberiniz olsun. Lise katına çıkamazsınız. Bu idarenin koyduğu bir şey değil. Ortaokullar lise katına çıkamaz. Veya çıkması gerekiyorsa da birinden izin alması lazım. Bir dediğimiz kim? Herhangi bir lisedeki birinden o anda lisede okuyan üst dönemdeki birinden izin alması gerekir. Bu kurallar yıllar ilerledikçe belli özgürlükleri elde ediyorsunuz'* (2002/E).

Üst sınıfların isteğine göre herhangi bir bank alt sınıflar için oturulabilir olur veya olmaz ve okul koridorlarından geçerken dahi izinler alınmalıdır. Kısacası hiyerarşi okulun her yerine dağıtılmıştır. 2003 mezunu başka bir katılımcının buna dair ifadeleri şöyledir:

'Onun dışında mesela her yıl kazanılan bazı şeyler vardı okulda. Mesela Orta Cour, Grand Cour dediğimiz bunlar Fransızcadan geliyor. İşte bahçeler, farklı bahçeler vardı. Farklı bahçe ve kantinler. Veyahut da sınıfların olduğu koridorların açılımı vardı. Oraya o yaşa gelindiğinde, o sınıfa yükselindiğinde artık o bahçenin, o koridorun kullanımına hak kazanılıyordu. Ve bu böyle bir, yine geçiş töreni gibi bir şey diyeyim. Bir üst sınıf, bir alt sınıfın artık hoş geldiniz der gibi, işte koridorun veyahut da bahçenin girişinde toplanıp o girişi karşıladıkları, işte yine şarkılar o bizim loy loy dediğimiz Galatasaray'ın şarkılarını söylenerek o girişin yapıldığı törenler olurdu. Eğlenceler olurdu. Orada biraz böyle şakalaşmak için işte su savaşları falan filan olurdu. O çok eğlenceli, müthiş bir şeydi bence' (2003/K).

Burada karşımıza 'loy loy' çekme ritüeli çıkmaktadır. Sınıf yükseldikçe hak kazanan öğrencilerin bu hakların kutlanıldığı görülmektedir. Aynı katılımcı 'loy loy çekme' ritüelini başka bir yerde şu şekilde tanımlıyor; *'Loy loy çekmek dediğimiz bir şey vardır bize has bir durum. Bahsettiğim gibi bize ait şarkılar var. Beyoğlu'nda gezerken bir mektep buldum. Adını Sultani koydum diye falan. Onları bir araya gelip kol kola zıplayarak yaptığımız. Onun dışında bir sürü ritüelimiz var zaten bize ait.'* Öğrencilerin bu kuralları nasıl renklendirdiği, çeşitlendirdiği burada görülmektedir. Bu çeşitlendirmelerin de öğrencileri okula nasıl bağladığı anlaşılmaktadır. Katılımcının bu ritüellerden bahsederken *'bir sürü ritüellerimiz var bize ait'* ifadesini

kullanması bu aidiyetini göstermektedir. 2003 mezunu başka bir katılımcı bu durumu şu şekilde tanımlıyor;

'Sonra işte loy loy çekme denen şey. Yine yani böyle büyük bir halka teşkil edip. İşte büyük bir halka teşkil edip ondan sonra şey. Hani bizim cehri zikir yapan tarikatlardaki devran halkası gibi geniş bir halka teşkil edip orada işte söylenen belli şarkılar var. Nesilden nesile aktarılan filan. O şekilde dağılma' (2003/E). Katılımcı bu 'loy loy çekmeyi' bir zikir halkasına benzetmektedir. Bu benzetmenin de öğrencileri fiziki olarak bir araya getirmesi bakımından doğru bir benzetme olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak bu şarkılı, zıplamalı bu eğlence, öğrenciler arasında bu sınıf geçişlerini kolaylaştırıcı ve yumuşatıcı bir işlev görmekte. Bu tarz kutlamalar ve eğlenceler 1959 yılında mezun olmuş katılımcıların ifadelerinde görülmemektedir.

'Okula gittim. Dikkatimi çeken bir husus vardı ki bizim zamanımızda olmayan bir şey. Mektebin son günü, son eğitim günü. Bir bakıyorum, bizim avluda bir gümbürtü, kıyamet koparıyorlar. Ne söyledikleri belli değil. Şarkı mı okuyorlar. Nasıl biliyor musunuz? Halka halka hepsi birbirinin içinde böyle bir küme halinde. Zıplıyorlar, hopluyorlar, şarkı söylüyorlar. Bu hala devam ediyor. Böyle bir şey yoktu. Yani vardı ama böyle sıkı fıkı değildi. Şimdi bu iyi de niye sıkı fıkı olmuş? Şimdi en önemli değişiklik bir defa bu. Gördüğüm en önemli değişiklik' (1959/E2).

Bu değişikliğin sadece loy loy çekmelerle kalmadığı da aşikardır. Zamanla hiyerarşinin varlığını ve kurallarını anlatan oryantasyonların da ortaya çıktığı görülmektedir. 2002 mezunu bir katılımcı buna öğrencilerin 'diskur' adını verdiklerini ifade etmektedir:

'...Ama mesela işte her yılın başında illaki gelip de şu tarihte diye değil zaman zaman işte yapılan bazen işte yine diskur diyorum. Bazen de böyle bir şekilde kuralı herhangi biri delerse veya işte çok fazla insan delerse işte arkadaşlar sizi öğle teneffüsünde şurada topluyoruz. Hepiniz gelin, deyip böyle ne bileyim 150 kişi bir sınıfa girdiğimiz işte 10 kişi de bir üst dönemden kişiler onlar bize işte bir şeyler anlatıyorlar falan. ... Bunun tabi dediğim gibi yani idarenin karıştığı şeyler değildi. İdaredekilerin de zaten bir çoğunluğu Galatasaray Lisesi mezunu. Tabi bu söylediğim kurallar da şöyle yalnız belli dönemlerde değişen kurallar. Ama bazıları da gerçekten uzun süre devam eder' (2002/E).

Abilik ve ablalık müessesini öğrencilerin toplantılar yoluyla gelecek kuşaklara nasıl aktardıkları görülmektedir. Ritüel düzenin yıllar geçtikçe detaylanması bu düzenin nasıl işlediğine dair bilgilerin de gelecek kuşaklara aktarılmasını yani *'diskuru'* zorunlu kılmış olabilir. İdarenin öğrencilerin bu davranışlarına saygı duyması hatta idareden çoğunun Galatasaraylı olması bu düzenin gelişerek aktarılmasına yardımcı olmaktadır.

1958 yılında mezun olmuş iki katılımcı bu tarz toplantıların olmadığını aktarmaktadırlar:

'Yok geçmişte abiler vardı da onlar günlük yaşam içinde olaylar bazında belki daha küçüklerle gelip görüşme konuşmaları olabilirdi. Tabii onlar ritüellik yönden bakarsan bazen yerleşik alışkanlıkları anlattıkları olurdu büyüklerin' (1958/E). Buradan toplantı değil de küçük görüşmelerin var olduğu anlaşılmaktadır. Aynı yıllardan bir başka katılımcı şunları aktarmaktadır:

'Hayır, hayır, hayır. Orada siz kendi öğreniyorsunuz. İyisiyle, kötüsüyle. Karakterinize uygun olarak eğer yatılı okulun bir şeyi vardır, kuvvetli olmak lazım. Eğer kuvvetli değilseniz ezilirsiniz. O sizi 12. sınıfa kadar öyle götürür. Ama şey değil, jungle, vahşi bir şey değil. Ama adapte olacaksınız, öğreneceksiniz, çok açık vermeyeceksiniz. Kolay değil yani işte haftanın beş günü berabersin, orada bir öğreten kimse yok' (1958/E2). Katılımcı okuldaki sosyal düzenin zorlu bir yaşam olduğunu ifade etmektedir fakat aynı zamanda bunun öğrenciyi büyüten, geliştiren tarafına da vurgu yapmaktadır. 1959 mezunu bir başka katılımcı da yine benzer şekilde kimsenin bir kural öğretmediğini, öğrencinin kendi kendine uyum sağlamayı öğrendiğini vurguluyor;

'Önce uyum sağlayacaksın, ondan sonra öğreneceksin. Yani dikkat etmesini öğreneceksin falan vesaire. Bunu tabii daha çok arkadaşlarından öğreniyorsun. Üst sınıflar sana söyleyemiyor. Büyük ağabey zaten onlar konuşmuyorlar, bizle bir anlamda. Konuşanları var ama genelde üst sınıf üst sınıf. Biz kendi aramızda konuşuyoruz, oynuyoruz falan öyle' (1959/E).

Benzer ifadeler 1960 ve 1970'li yıllarda öğrenci olmuş katılımcılarda da görülüyor:

'Bizim zamanımızda öyle diskur filan görmedik biz. Görmedik yani öyle bir oryantasyon filan olmadı bize. Biz kendi yağımızda kavrulduk. Zaten kavrulmuş olarak geldik 5 sene. İlkokulda Galatasaray'dan geliyoruz. Bazı etüt abileri eski Galatasaray Lisesi öğrencileriydi ilkokulda da ondan sonra. Bir iki öğretmenimiz Galatasaray Lisesi mezunuydu ilkokulda da ondan sonra. Yani Galatasaraylı abilerle de yoğrulup gelmiştik. Ama bizim zamanımızda öyle sınıflara girip de oryantasyon filan yapılmadı' (1977/E). Yine kuralların yaşanarak öğrenildiği anlaşılmaktadır, öğretmenlerin ve etüt abilerinin de Galatasaray Lisesi mezunu olması kuralların dolaylı yoldan öğrenilmesine yardımcı olmuştur.

'Yok yok hiçbir oryantasyon olmadı. Bizde F sınıfına kadar gruplar vardı. Yani yetiştirici A, B, C, D, E, F. Bizde Ç ile birlikte, ...'yle benle birlikte C konumundaydık. Beş kız, 20 erkek. Düşünebiliyor musunuz? Beş kız, 20 erkek. Yani insan ister istemez kızlar birbirine bağlanıyor. Başka bir arkadaşınız yok çünkü' (1979/K2). Buradan kız öğrencilerin sayı olarak az olmasının da önemli bir detay

olduğu anlaşılıyor. Sayılarının az olması onları bir araya getirmiş. Lakin bu yıllarda da bahsi edilen toplantılar görülemiyor.

1980'li yıllarda artık değişimlerin başladığı anlaşılmaktadır. Oryantasyon kelimesinin dahi kullanıldığı, okulun kurallarına dair bilgi aktarımının yapıldığı anlaşılmakta. Yukarı kısımlarda hiyerarşinin mekâna yayılmasının ele alındığı yerde, okul dışında kafelerin, alışveriş yapılacak mekanların artış göstermesinin okul içerisindeki hiyerarşinin de genişleyerek çeşitlendirdiğine değinilmişti. Burada da benzer bir yorumda bulunulabilir. Öğrencilerin girip çıktığı mekanlarının artış göstermesi mekâna ait hiyerarşik kurallarının da artmasına sebep olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kuralların artış göstermesi de oryantasyon gibi faaliyetlerin artışıyla doğru orantılı olduğu söylenebilir.

'Oryantasyon yapılıyordu. Okulun belli gelenekleri var. Onlarla ilgili, yani burada şöyle daha mesela ağabey demek, abla demek, üst sınıflarla aranda belli bir hiyerarşik ilişkinin olduğunu başından söylenmesi' (1991/K).

İlerleyen yıllarda ise daha detaylı oryantasyonların ya da öğrencilerin tabirleriyle diskurların olduğu görülmektedir;

'... Daha ilk günden onu anlatmışlardı ve o çok güzeldi. Ve yine daha ilk günden bu ablalık abilik denilen kültürü anlatmak üzere üst sınıflardan ziyarete gelip anlatmışlardı. ... Bu daha ilk günden yaşadığımız bir şeydi ve böyle çok büyük bir heyecandı. .... etüt ağabeyleri dediğimiz Galatasaray Lisesinin mezunu olup Galatasaray Lisesinde yatılı olarak kalan etüt ağabeyleri vardı. Onlar gelip işte bu öğrencilerin birbirine olan desteklerini ve o kültürü anlatıyorlardı. Yani acayip bir oryantasyon var. Ve işin güzel yanı, büyüdüğümüzde de biz oryantasyonu yeni gelen öğrencilere yapıyorduk. Onunla ilgili de bir aktarım var' (2003/K).

Burada etüt abilerinin ve ablalarının sisteme dahil olduğu ve yeni gelen öğrencilere okul hiyerarşisi konusunda yardımcı oldukları görülmektedir. Bu yıllarda tam anlamıyla bir oryantasyon gerçekleşiyor, gelenekselleşmiş düzen doğrudan yeni gelen üyelere aktarılıyor.

Diskura dair bir başka örneği 2002 mezunu başka bir katılımcı veriyor:

'Pazartesi sabahı ben eşyalarımı yerleştirdim. İlk defa yatılı kalıyorum. ... Ve şeydi akşam etüte girdik işte. İlk gün. Ondan sonra bir sınıf üsttekiler yani biz hazırlık biriz. Hazırlık ikiler. Bir dönem üstümüz. ... Bakın burası Galatasaray Lisesi buranın belli kuralları vardır. Diskur deriz biz ona. Yani diskur çekmek deriz. Diskur çekmeye başladılar. İşte siz bize abi diyeceksiniz abla diyeceksiniz böyle böyle. Falan filan. İşte ... ama o baskıyı tabii negatif anlamda söylemiyorum yani. Hatta sonrasında

pozitif anlamda söyleyebilirim. Hani abi diyeceksiniz abla diyeceksiniz demeye başladılar. Biraz kuralları öğretmeye başladılar o konuda. Öyle söyleyeyim' (2002/E).

Katılımcı bu hiyeraşiyi bir nevi baskı olarak nitelese de bu kuralların kendisine pozitif etkisi olduğunu aktarmaktadır.

2008 mezunu olan katılımcı bu konuya dair şunları ifade ediyor:

'Üst devreler de özellikle hazırlıklara yönelik, hazırlıkta gelenlere yani yeni gelenlere yönelik hazırlık öğrencilerini toplayıp bazı diskurlar çekerler. Yani bazı bilgilendirici faaliyetler yaparlar. İşte bu okul böyledir, bu okul şöyledir, burada şöyle kurallar vardır. İşte şuraya giremezsin, buraya giremezsin, şuraya girebilirsin. İşte üst devrelere abi diyeceksin, abla diyeceksin. Ondan sonra işte serbest kıyafet var ama çok da abartamazsınız. Çok marka giymeyin, çok gösterişçi olamazsınız. Veya mesela kızlara yönelik çok dekolte, çok açık giyinemezsiniz falan gibi. Bunları söylediklerini biliyorum ilk haftalarda' (2008/E). Yine bahsi edilen diskurun bu yıllarda da olduğu anlaşılmaktadır ve oldukça detaylı bir şekilde kuralların aktarıldığı görülmektedir.

'Tanıtım konusunda idareden ziyade aslında öğrenciler diyebilirim. Okula ilk geldiğimizde tabi bu yatılıların daha çok deneyimlediği bir şey. Ama üst devreler okulu anlatır, geleneklerle ilgili bilgi verebilir. Bize yol gösterir. Şu ders için şunu yapabilirsiniz. Galatasaraylılık aslında ne demek ya da onunla ilgili de bilgiler verirler. Biz birbirimize destek oluruz. Abi abla nedir, devre nedir, mektep nedir? Bunlardan bahsederler. Aslında bu şekilde ilerlemiş olur. Çoğunlukla aslında onların bize anlatışıyla biz ilk başta bunu öğrendik. Ve sonrasında biz de alt devrelerimize anlattık.' (2024/K).

Katılımcı burada diskurların *'yol gösterici'* olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla okul içerisindeki sosyal düzenden, yeni gelenlerin haberdar edilmesi bu şekilde gerçekleşiyor. Öğrenciler bu diskurlar aracılığıyla Galatasaraylılığın ne demek olduğuna dair ilk eğitimlerini almış oluyorlar.

Burada Galatasaray Lisesinin günümüzde olduğu haliyle öğrencilerin kendi içlerinde yaptıkları bir organizasyon olan oryantasyonun 1950 ila 2024 arasındaki tarihsel sürecinde nasıl bir gelişim gösterdiği açıklanmaya çalışıldı. 1950'li yıllarda ve öncesinde üst sınıflara ait olan bahçelerin, koridorların sınırlarla korunduğu, bu sınırları ihlal edenler olduğunda üst sınıflar tarafından sözlü veya fiziksel bir şekilde uyarıldığı anlaşılmıştır. 1950 yılı öncesinde de bu hiyerarşik geçiş ritüellerinin günümüze kıyasla sert bir uygulanışı olduğu katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Fakat zamanla okul çevresindeki mekanların değişmesi ve dönüşmesi hem kız öğrenci hem de erkek öğrenci sayısının giderek artış göstermesi gibi sebeplerle okul içerisinde sosyal ağların gelişim ve artış gösterdiği söylenebilir. Fakat burada

temel olan şeyin öğrencilerin geçmişten gelen *'ananeyi'* nasıl dönüştürdükleridir. Bir kural olarak büyüklere hürmet etmenin merkeze alınarak okula dair birçok şeyin nasıl dönüştürüldüğü aşikardır. İnsanın geçmişten edindiği bilgilerin üzerine ne kadar çok mana ve ritüel yüklediği bir okul özelinde anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak burada konumdan konuma geçişlerin sert ve keskin olduğu bir dönemden detaylı kuralların olduğu bir döneme geçişi gözlemlenmektedir. van Gennep (2022) ritüellerin kaybolmadığını, dönüşerek varlıklarını sürdürdüklerini öne sürmüştü. Genel toplum içerisinde özel bir toplum olarak Galatasaray Lisesi örneğinde Gennep'in teorisinin doğrulandığı görülmektedir. Bu hiyerarşik yapının varlığı öğrencilerin sınırlarını ve mekanlarını belirleyen bir ayırıcı rittir fakat bu rit yeri geldiğinde üstünü ve astını kaynaştıran bir tutkal görevi de görmektedir.

Başka bir ayırıcı rit olarak da katılımcıların aktardıkları *'rozet töreni'* anılarıdır. Bu tören resmî olarak okulun idaresi tarafından yapılmıştır ve yeni gelen öğrencilerin yabancılıklarını üzerlerinden atmaları sağlanmıştır. Okula dair tarihi, mimari ve birçok detayına dair bilgiler bu törenin yapıldığı gün öğrencilere aktarılmıştır. 2000 mezunu bir katılımcı bu anısını şöyle ifade etmektedir:

'Bize bir tur yaptırdılar. Bir Beyoğlu'nu gösterdiler. İki Galatasaraylılar Derneği'ni gösterdiler. Bizim mezunlar derneğimiz. Cemiyet deriz oraya da. Oraya götürdüler. Bir de adaya götürdüler. Ve dediler ki artık buralar sizin eviniz. Beyoğlu'nda esas bir giriş töreni, tam bir ritüel yapılıyor. Şöyle oluyor. Tevfik Fikret Salonu var. Tevfik Fikret Salonu'nda her birimiz sırayla sahneye çıkıyoruz. Ve orada bize bir rozet takılıyor. Ama o salona çıkmadan önce de Lise'nin bir ana kanat, eski mimari, 19. yüzyılın mimarisi, Lise'nin binası, üç kanat, orta kanatın girişi, tam giriş kapısının içinde, arka tarafında bir şehitlik var. Çanakkale şehitliği. İlk önce bize orası gösterilir. Hepsinden önce. Çünkü Çanakkale Savaşı sırasında savaşta şehit olmuş olan ağabeylerinizdir denir. Bu insanlar sizin ağabeyinizdir. Siz onların kardeşisinizdir denir. Ve sonra o rozet takılır. Sonra cemiyet gösterilir, okul gösterilir. Ve denir ki siz artık Galatasaraylısınız. Ömrünüz boyunca öyle olacaksınız.' (2000/K).

Bu rozet töreni üç ayrı aşamada gerçekleşerek bir ayrılma ritüeli olmuştur. Önce Galatasaray Lisesine dair sınırların gösterilmesiyle başlanmış ve bu sınırların öğrencilere tanıtımı yapılmıştır. Bu sınırlar önce okulun Beyoğlu'ndaki kendi binasıdır. Ardından mezunlar derneği olan Galatasaraylılar Derneği daha sonra da Galatasaray Adası gösterilmiştir. Bu tanıtımla açıkça öğrencilere biz büyük bir aileyiz ve sınırlarımız okulun dışına taşmıştır denilmektedir. Galatasaraylılığın sadece okul binasında yaşanmadığının ifade edilmesidir. Bu

ritüelin ilk aşamasıdır. İkinci aşamasında okulun tarihiyle bir bağ kurulmaktadır bu da şehitler anıtının tanıtımı yapılarak sağlanmıştır. Bu şehit olan kişilerin de öğrencilerin abileri oldukları vurgulanmıştır. Ritüelin son aşaması da okulun Tevfik Fikret Salonunda yapılan rozet törenidir. Bu törende öğrencilere rozet verilerek okulla somut bir bağ kurulmuştur. Çünkü Gennep'in (2022) aktardığı gibi hediye alıp vermek bir bağ kurmaktır. Burada da okulun yeni gelen öğrencilerine sembolik bir hediye takdim etmesi de bu bağın kurulduğunu göstermektedir.

2002 mezunu başka katılımcılardan rozet törenine dair başka detaylar görülmektedir:

'Sabah kalkmıştık okula gittik. O gün şey vardı. Açılış töreni vardı. Sadece yeni girenlere özel. Okulun da Tevfik Fikret Salonu'nda oturduk. O tören vardı. İlk şeyler. Herkes çıkıp kendini tanıtıyordu. Hangi şehirden geldin. Nerelere geldin. Ve hangi takımı tuttuğunu söylüyordu. Ben Beşiktaşlıydım. Eskiden. İlk girdiğimde. Tabi ilk gün sana sunucu yapıyor. Adın ne. Nerelisin. Nereden geldin. İlkokul nerede okudun falan filan. Sana rozet takıyor. Hangi takımlısın diyor. Beşiktaşlıyım diyorsa adam şey diyor. Artık Galatasaraylısın sen. Takımın falan değişti falan.' (2002/E2).

1998 mezunu başka bir katılımcı törende futbolcuların olduğunu da aktarmaktadır:

'Şöyle oldu ilk tören Beyoğlu'nda. Oraya gittim. Orada zamanın ünlü futbolcuları falan da gelmişti. Böyle herkese rozet takılıyor Galatasaray rozeti. Tevfik Fikret Salonu'nda. Tarihi o salonda. İşte futbolcular geliyor sırayla onlar kişiye falan böyle şey yapıyor. Ki o zamanlar böyle Tanju, Simovic, Prekaz gibi çok ünlü yani şeyler var' (1998/E).

Öğrenci için bu rozet, okulun artık bir ferdi olduğunun, bu ailenin bir çocuğu olduğunun göstergesi olmuştur. Bu rozet töreni gibi benzer bir törene önceki yıllarda öğrenci olmuş mezunların ifadelerinde rastlanmamaktadır:

'Valla yeni gelen arkadaş epey oldu. Onların bazıları transfer olarak geldi. Demin söylediğim gibi bazıları uyum sağladı, bazıları uyum sağlayamadı, onlar ayrıldılar. Ama genelde ortam kapsayıcı yani kabul edici bir ortam var. Onlar da oyunlara futbol oyunu olsun, tenis, masa tenisi olsun filan, satranç olsun. Onlardan da çocuklar, çocuğuz o zaman yani oynamak istiyoruz ve konuşuyoruz ondan sonra. Etüt sırasında yardımlaşma var, sen bu notu nasıl aldın, bu ev ödevini nasıl çözdün filan gibilerden. Çok kısa zamanda bir uyum sağlanıyor. Gelenler zaten hakikaten isteyerek geliyorlar, benim anladığım kadarıyla. Ve çok fikren açık insanlar oluyorlar. Benim sınıflarımda öyleydi'(1959/E).

1950'li yıllarda öğrenci olmuş bu katılımcının okulun oryantasyon yapıp yapmadığına dair verdiği cevabında öğrencileri okula ısındırmaya çalışan herhangi bir ritüelin uygulandığı görülmemektedir. Katılımcının bu sorulara verdiği cevaplarda *'uyum sağlamak'* ifadesini sıkça

kullanması dikkat çekicidir. Okula uyum sağlama konusunda eyleme geçen aktörler çoğunlukla öğrencilerin kendileri olmuştur. Dışarıdan yani okul tarafından bir müdahale olmadığı anlaşılmaktadır.

Okula uyum sağlama konusunda 1970'li ve 1980'li yıllarda öğrenci olmuş katılımcıların da benzer ifadeleri olduğu görülmektedir;

'*Hayır bize oryantasyon yapılmadı. Belki hocalara yapılıyordur. Biz direkt hocalarla muhatap oluyorduk. Fransız geliyordu, kendini tanıtıyordu. Ben biyoloji hocanızım, gene Fransızca olarak. Ondan sonra o bizi tanıdı. Konuşurduk hemen başlardık derslere. Öyle bir oryantasyon falan bu oryantasyonlar falan hep sonradan çıktı. Yoktu bizim zamanımızda. Şimdi bizde bile oryantasyon var. Asistan geliyor oryantasyon, öğrenci geliyor oryantasyon. Bizim zamanımızda hemen biz oryante oluyorduk kendi kendimize. Hoca bize yapıveriyordu, öyle diyeyim. Ben hatırlamıyorum öyle bir şey'* (1979/K). Burada katılımcının verdiği cevap dikkat çekicidir. Oryantasyon tarzı girişe hazırlık etkinliklerin ne idare tarafından ne de öğrenci tarafından yapılmadığı anlaşılmaktadır.

'Bizim zamanımızda öyle şeyler yok diye düşünüyorum' (1991/K).

'Okulun ilk günden bahsediyorsunuz daha çok herhalde. İnanın öyle bir şey pek hatırlayamıyorum. Düşünüyorum. Çok hatırlayamadım. En azından çok iz bırakmamış bende' (1991/K2). 1991 yılında mezun olmuş katılımcılarda da rozet töreni gibi okul tarafından yapılan oryantasyon benzeri etkinliklerin olmadığı anlaşılmaktadır. 2000'li yıllarda öğrencilik yapmış olan mezundan da rozet takma gibi bir tören değil de müdürün konuşması şeklinde bir oryantasyonun yapıldığı bilgisi edinilmektedir;

'Mesela biz ilk gün işte bahçedeki resmî törenden sonra binanın içine bizi hazırlık sınıfını o zamanki müdür aldı, hepimizi aldı Tevfik Fikret Salonu'na ve konuşma yaptı yani böyle. Çok da gerginiz tabii 13 yaşındayız yani 13 yaşında çocuklarız. Çoğumuz ilk defa ailemizin dışında Beyoğlu gibi bir yerde bulunuyoruz falan. Dolayısıyla bize bir konuşma yaptı. Çok hatırlamıyorum ama mesela şöyle şeyler söyledi. Yani Galatasaray Lisesinde okumak ayrıcalıktır, özeldir falan gibi şeyler söyledi. Ve işte buradan mezun olunca Fransızca biliyor olacaksınız, İngilizce biliyor olacaksınız, İtalyanca biliyor olacaksınız. İşte şöyle bir kültürünüz olacak, böyle bir şeyiniz olacak gibi bir şeyler söylediğini hatırlıyorum. Dolayısıyla böyle Resmî ağızdan söylenen şeyler de var' (2008/E).

Her ne kadar rozet takılan bir tören olmasa da burada okul müdürünün okulun yeni üyelerini bir araya getirerek öğrencilerin buzunu çözecek, onların yabancılıklarını üzerlerinden atmasını sağlayacak oryantasyon olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak okul, bazı yıllarda rozet töreni ile yeni gelen öğrencilerini Galatasaraylılığa hazırlamıştır ve bazı yıllarda da bunu okulun konferans salonunda sade bir konuşmayla da yapmıştır. Öğrencilerin kendilerinin yaptığı oryantasyon da okulun yaptığı rozet töreni gibi etkinlikler açık bir şekilde üyelerin eski konumlarından yeni konumlarına geçiş yapmalarını sağlamıştır. Öğrenciler bu törenler sayesinde sadece konumlarının değil aynı zamanda kimliklerinin de yenilendiklerinin farkına varmışlardır. Tüm bu toplantıların ve törenlerin birer ayrılma riti ya da ön hazırlık riti olduğu açıktır.

Fakat öğrencilerin kendilerinin yapmış olduğu oryantasyon ile okulun yapmış olduğu oryantasyon arasında bir kıyaslama yapıldığında, Goffman'nın (2021) terimiyle törensel yasaların gelişiminin daha düzenli bir seyir izlediği söylenebilir. Ama aynı şey asli yasa olan okulun yapmış olduğu oryantasyon için geçerli değildir, bu yasaların gelişiminin dalgalı olduğu söylenebilir. Bunun altında yatan sebep şu olabilir; törensel yasalara ait ritüeller gelenekselleşerek sosyal örüntünün kemiğini oluşturur. Unutulmaları oldukça zordur çünkü insanların duygularına direkt hitap eder. Okulun düzenlemiş olduğu bir ayrılma ritüeli olarak rozet töreninin düzenli uygulanmayışı da buna bir örnek olabilir.

Okulun törensel yasalarından olan bir başka ayrılma ritüeli, 1990'lı yıllar ve sonrasında öğrencilik yapmış katılımcıların aktardıkları kesitlerde görülmektedir. Bu ayırıcı ritüel şu şekilde gerçekleşmiştir; okulun eğitim-öğretim döneminin son günü olan cuma gününde İstiklal Marşını sadece mezun olacak grup olan son sınıflar okumuş ve diğer sınıflar da bunu sessizce dinlemişlerdir. Bu davranış açık bir şekilde mezun olacak öğrenciler ile okulda öğrenime devam edecek öğrencileri ayıran, sınır çizen bir ritüeldir. 2000 mezunu olan bir katılımcı bu anısını şu şekilde aktarmaktadır:

'Haziran'ın son yani okulun kapandığı haftanın Cuma'sı o sene mezun olan devre İstiklal Marşı'nı söyler. Herkes susar, bir tek o İstiklal Marşı'nı söylerler. ... Hem alt devrelerin vedasıdır. Hem de işte mezun vedasıdır. O yapılır. Ondan sonra da hani İstiklal Marşı bittikten sonra da loy loy dediğimiz eğlence başlar. Alt devreler işte o mezun olan devreyi veda etmek için onun etrafını sararlar. İşte hep beraber zıplanır, atlanır. İşte şarkılar söylenir vesaire.' (2000/K).

Aynı ritüeli 2002 mezunu bir başka katılımcı şu şekilde aktarıyor:

'Pazartesi, cuma günleri istiklal marşı okunur. Şey çok anlamlıydı mesela, okuldaki son istiklal marşını, bizde öyle bir gelenek var. ... Son istiklal marşını son sınıflar okur. Öbürleri okumaz, okul ritüeli olarak söyleyeyim sana. Okuduğumuz son istiklal marşı çok duygusaldı. Zaten istiklal marşı okuduğun zaman, dinlediğin zaman insanın tüylerini diken diken eden bir şiir. Onu okuması çok

duygusal bir andı benim için. Sanırım o zaman ilk Galatasaraylı hissettim kendimi. Tam olarak hissettim diyebilirim' (2002/E2).

Bu ritüelin ilk aşamasında mezun olacak öğrenciler İstiklal Marşı okuyarak kendilerini mezun olmayacak öğrencilerden ayırmaktadırlar. Ardından tüm öğrencilerin bir araya gelmeleri ve loy loy çekmeleri mezun olacak öğrencilerin mezun olarak kabul edildikleri anlamına gelmektedir. Katılımcının *'ilk tam olarak Galatasaraylı hissettim'* şeklinde cümle kurması da buradan kaynaklanmaktadır.

Bu ritüel, 1950'li ila 1980'li yıllar arasında öğrenci olmuş katılımcıların ifadelerinde görülmemektedir. Bu sebeple bu ritin de sonradan öğrenciler tarafından geliştirilerek uygulandığı söylenebilir. Bu ritüelin yine merkezinde abilik/ablalık sisteminin olduğu yatmaktadır. Büyüğe saygı duyma, okuldan ayrılışına saygı gösterme gibi duyguların olduğu anlaşılmaktadır. Bu duyguların öğrenciler tarafından gösterildiği bir başka örneği de 2024'te mezun olan katılımcının ifadelerinde görülmektedir:

'Mezun olacağımız zaman işte mayıs ayına falan tekabül ediyor sanırım. Bizden alt devreler bize bir veda seremonisi gibi bir şey hazırlıyorlar. Bize böyle akrostiş, şiir vs. güzel sözlerden oluşan pankartlar hazırlıyorlar. Çarşaflara yazıyorlar bunları. Ve işte okulun her tarafına asılıyor. Okulun içine bizim fotoğraflarımızı yapıştırıyorlar duvarlara. Aslında bir uğurlama töreni gibi. Hem çok duygusal hem de aslında onların vefalarını gösterdiği çok güzel bir etkinlikti. Çok etkilenmiştim, duygulanmıştım. Sevinç, hüzün hepsi bir aradaydı' (2024/K). Alt sınıfların pankart hazırlamaları, büyüklerinin fotoğraflarını yapıştırmaları gibi faaliyetler de mezun olacak öğrenciler için açıkça bir ayrılma ritüelidir.

Her okulun en temel ayrılma riti mezuniyet törenleridir. Burada Galatasaray Lisesinin mezunlarının mezuniyet hatıraları kronolojik olarak ele alınacaktır.

'Hatırlamıyorum aslında hakikaten. Yani 50'li senelerde herhalde daha o icat olmamıştı falan mı diyeyim, nasıl diyeyim? Ama diploma töreninde yani aşağı yukarı 50'de falan iyi bir konuşmalar oldu. İşte bu arkadaş şuraya gitti, bu arkadaş buraya gitti. Ne bileyim eğitime Fransa'ya gitti, bilmem nereye falan gitti. O bir övünme ortamı yaratıyordu. Değerlendirme ortamı yapmaya çalışıyordu. O iyi bir şeydi tabii ama... Şimdiki gibi madalya falan verildiğini hatırlamıyorum.' (1959/E).

Bu katılımcının ifadelerinden çok belirgin bir kutlamadan bahsetmek mümkün değildir. Fakat 1958 yılı mezunu bir başka katılımcının ifadelerinden bir törenin yapıldığı anlaşılmaktadır:

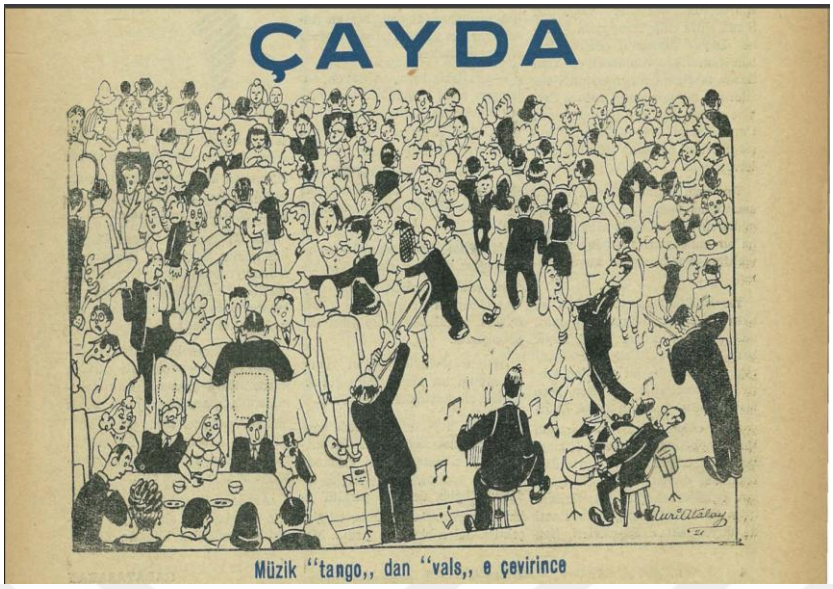
'Mezuniyet törenini az çok hatırlıyorum. Yani şey, anneler babalar da geldiği için bir ciddi hareket olurdu. Tabii bir de şu var, bir sevinç vesilesiydi netice itibariyle. İnsanın hayatında bir merhale kapanıyor ama bir yenisinin hele mezuniyet töreni gününe kadar geleceğe de nasıl olacağı yönünde bir karar da çıkmışsa, mesela bizim mezuniyet töreninde ben nereye gideceğimi biliyordum. Çünkü temmuz ayında sınava girmiştik Robert Kolej. Temmuz'un ortasında belli olmuştu kazandığımız. Dolayısıyla hem geleceğe geçiyoruz hem geçmişi kapatıyoruz. Hareketli güzel günler oluyordu. ... Yok, hiçbir şey yoktu bizim zamanımızda. Ne kep vardı ne hiçbir şey yoktu' (1958/E).

Burada katılımcının anlatımından sade bir mezuniyet töreni olduğu anlaşılmaktadır.

'Hayır, hayır, hayır. Efendim, diyelim ki okul ne zaman kapandı? Haziran'ın ilk haftası, 7 Haziran. Okulun son günü, son ders bitti. Hadi çocuklar, Allah'a ısmarladık. ... O bir şey yapılmış. Efendime söyleyeyim. ..... çalıştı. Biraz haylaz olmasına rağmen. O ödülle mezun oldu galiba. O ödül alanlarla safında olduğu için bir grup gelmişler. Ve onlara ödüllü bir mezuniyet şeyi yapmışlar galiba' (1958/E2). Buradan da mezuniyet töreninin akademik olarak başarı kazanmış öğrenciler için düzenlendiği görülmektedir. Fakat kutlama gibi bir etkinliğe yine rastlanmamaktadır.

'Ama okulun doğru düzgün, derli toplu, adam akıllı bir ritüeli vardı. Her sene mezuniyetten sonra son haftasında, okulu bitirirken tabi, son haftasında illaki bir danslı çay yapılırdı. Danslı çay o zaman oranın adı da danslı çay idi. Çünkü o zamanlar ben gençliğimde müzisyenlikler yaparken İstanbul'da danslı çay odası vardı. Taksim Belediye Gazetesi vardı, çok çok meşhurdu. Her sene orada Galatasaray Lisesinin son sınıf öğrencilerinin danslı çayı olurdu. Saat işte 2'de başlar, 5'e 6'ya kadar sürer. Bizim de o sene oldu tabi, 59'da da oldu' (1959/E2).

Burada mezuniyet töreninden sonra danslı çayların olduğu öğrenilmektedir. Bu danslı çaylara okulun çıkarmış olduğu dergilerde de rastlanmaktadır. 1948 yılının şubat ayında çıkan dergide '*Daimiler Çaya Nasıl Hazırlandılar*' başlığı altında okulda daimilerin (ailesi İstanbul dışında olan yatılı öğrenciler) çay partisine nasıl hazırlandıkları anlatılmaktadır. Yatılıların partide dans edebilmek için gittikleri kurslardan, *'dame'sız* yani eşsiz kalmamak için de kız arkadaş ayarlamaya çalıştıklarından bahsedilmektedir. Yine derginin aynı sayısında çay partilerini anlatan bir karikatür bulunmaktadır:

Şekil 4.8: 1948 yılına ait Galatasaray Dergisi'nde çıkan bir çay karikatürü (Kaynak:1948 Galatasaray Dergisi, Şubat sayısı).

Katılımcının bahsettiği çayların 1940'lı yıllarda da icra edildiği bu karikatürden anlaşılmaktadır.

1970'li yıllarda yapılan mezuniyet törenlerinde öne çıkan bir unsur olarak Galatasaray Adası görülmektedir:

'Bizim mezuniyet törenimiz Galatasaray Adası'nda yapılmıştı. Daha doğrusu iki ayrı mezuniyet töreni yapıldı. Bir tanesi okulda diplomalar verildi. ... Tevfik Fikret Salonu'nda. Orada diplomalar verildi ve altın Galatasaray rozeti okul tarafından takıldı. Ondan sonra o akşam mı yoksa ertesi akşam mı hatırlamıyorum. Galatasaray Adası'nda bir de balo yapıldı' (1977/E).

'Çok eğlendik balo yaptık onu hatırlıyorum. Ciddi ve normal diploma törenini çok fazla hatırlamıyorum. ... Ama Galatasaray Adası'nda bir balo yaptık. Dillere destandı, şahaneydi, çok eğlendik. Böyle şeyleri hatırlıyorum. ... Yani muhtemelen yine pasaja falan gidilmiştir. Ama en çok baloyu hatırlıyorum. Yani hakikaten çok çok eğlenmiştik. Çünkü bir de Galatasaray Adası tabii çok önemliydi bizim için o zamanlar. Çok güzel bir şeydi. Çok hoş olmuştu' (1974/K).

Galatasaray Spor Kulübü tarafından 1957'de mimar Sarkis Balyan'ın varislerine ait Kuruçeşme'deki adanın satın alınmasıyla, lisenin mezuniyet balolarının ilerleyen yıllarda burada yapılmaya başlandığı anlaşılmaktadır (https://kultursanat.istanbul/haberler/galatasaray-adasi-sarkis-balyan-adasi ,Erişim tarihi:26 Mayıs 2025). Ayrıca okulun mezun öğrencilerine taktığı altın rozet de önemli bir detaydır. 1980'li yıllarda mezun olanlardan da benzer şekilde Galatasaray Adasına dair detaylar görmek mümkün:

'Katıldık, evet. Mezuniyet töreni şaşalı, güzel oluyor. Çünkü bizim tarihi bir salonumuz var, Tevfik Fikret Salonu. Orası çok zaten gösterişli bir yer. Orada işte konuşmalar yapılıyor, tek tek herkese diploması veriliyor falan. Bana da rahmetli, iyi bir coğrafya hocası vermişti. O etkileyici tabii, mezun olma gayet iyi. Ama bizde öyle herhangi bir özel kıyafet yok, kep atma falan gibi şeyler olmaz' (1981/E). Mezuniyet kıyafetine dair bir detay görülmemektedir.

'Yani mezuniyet töreni biraz daha şey oluyordu. Orada plaket dağıtılıyordu. Mezuniyette de işte yani ne derler dönem birincisi, ikincisi, üçüncüsü falan şey oluyordu. Ama onun dışında yani herkese plaket veriyorlardı zaten. Mezuniyet plaketi dağıtılıyordu. ... Mezuniyet gününün akşamında eğlence oluyordu. Bizim zamanımızda genellikle bu Galatasaray Adası var ya orada olurdu. E o güzel olurdu' (1987/E). Kıyafete dair burada da bir detay görülemiyor, fakat plaketlerin olması diğer önemli bir noktadır.

'*Ben de okul üçüncüsü olmuştum. Ona da şaştım. Yani ne okul üçüncüsü olacağımı biliyordum ne de sahneye çıkacağımı biliyordum. Yine aynı salonda, Tevfik Fikret Salonu'nda tören yapıldı. Bize plaket verdiler, hediye verdiler. Çok şaştım yani. Onun dışında hiçbir sene, şöyle başarılıdır, bu böyle başarılıdır, yani çıkıp gösterme şeklinde bir şey olmadı. Ama takdirname alanlara, takdirnamesi teşekkür olanlara teşekkür veriliyordu. O da böyle abartmadan, kimsenin alınacağı kırılacağı bir şekilde veya mahcup olacağı bir şekilde değil. ... Akşamleyin Galatasaray Adası'nda balo vardı'* (1979/K). Yine burada mezun olanlara okulun konferans salonunda plaket verildiği görülmektedir fakat mezuniyet kıyafetine dair bir şey olmadığı da anlaşılmaktadır. Yine önemli nokta balonun Galatasaray Adasında yapılmasıdır.

'Tabii benim şöyle bir şansım oldu. Birinci olarak bir konuşma yapma şansım oldu. Çok duygusal bir konuşmaydı yani. En çok tabii öğretmenlere dediğim kadar abilerime, ablalarıma. Yani ve kardeşlere de birtakım öğütlerde bulunarak. Ailelere teşekkür ederek öyle bir konuşma yapmıştım. Bizim zamanımızda şu anda öyle mi bilmiyorum. Biz pelerin giyiyorduk siyah. Ucunda siyah, kırmızı, sarı şeritler vardı' (1991/K2). Bu ifadelerden 1990'lı yıllarda okulda yapılan mezuniyet töreninde cübbe giyilmiştir ve cübbelerde Galatasaray'ın renkleri olan kırmızı, sarı detayları da cübbede gösterilmiştir.

'Evet. Şeylerimiz vardı. Siyah üstü Galatasaray Armalı cübbelerimiz. Cübbelerimizi giydik. Ama şapka, bizde şey yoktu. Kep var ya öyle şeylerimiz yoktu. Bir tek Galatasaray Armalı cübbemiz vardı. Cübbemizi giydik. Sırayla bizde metal plaket verilmişti. Metal plaketlerimiz verildi. ... Başka bir gün Galatasaray Adası'nda akşam yemeği oldu. Balo ... Galatasaray Adası'nda. Akşam yemeği oldu' (1991/K3).

Sonuç olarak 1990'lı yıllarda yapılmış mezuniyet törenlerinde Galatasaray armalı kepsiz cübbeler, rozetler, plaketler ve Galatasaray Adasında balo ya da akşam yemeği karşımıza çıkmaktadır. 2000'li yıllarda ise yukarıda anlatılanlardan farklı olarak katılımcıların ifadesinde okulda yatılı kalmanın bir ritüel olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca mezuniyet töreni ve balosundan sonra Galatasaray Lisesinin mezunlar derneği olan Galatasaraylılar Derneğinde kahvaltı yapıldığı ve o sırada da derneğe üye oldukları görülmektedir;

'*Bir tane Galatasaray Adası var. İlk mezuniyet törenimiz oradaydı. İkinci mezuniyet törenimizde diplomamızı aldığımızda lisedeydi. O gece lisede kaldık biz, yatakhanede. Sonra sabah olunca da bizim Galatasaraylılar Cemiyeti'ne gidip orada güzel bir kahvaltı yapmıştık. Bizim mezuniyetimiz böyle oldu'* (2002/E2).

'*Lise mezuniyeti 3 aşama. Bir lisede Tevfik Fikret salonumuz vardır. … İşte onur derecesi, bilmem ne derecesi varsa onların ekstra hediyesi, alkışlanması takdiri. Ondan sonra konuşmalar falan filan. İkincisi şeydir, bizim senemizde ne yazık ki Galatasaray Adası kapalıydı, o yüzden üniversitede yapılmıştı. Ama genellikle Galatasaray Adası'nda okulun düzenlediği bir mezuniyet balosu olur. Biz üniversitede yapmıştık, orası da güzeldi, deniz kenarında. Öyle bir törenimiz var. Bir de mezuniyet töreninin sabahında Galatasaraylılar Derneği'nde mezuniyet kahvaltısı. 13.sınıfa hoş geldiniz diye, daha üst dönemlerden mezun abilerin gelip konuşmalar yaptığı, dernek üyeliklerini başlattığı bir mezuniyet kahvaltısı. ... Bir tek şey, Fransız ekolü olduğumuz için bizde kep yoktu. Cübbe var sadece'* (2003/K).

Mezun olacak öğrencilere plaketler, hediyeler verilerek somut bir bağ kurulması sağlanmış ardından mezunlar derneğinde kahvaltı yapılarak da mezunların okuldan kopmaları engellenmiştir. 2000, 2002 ve 2003 yıllarında mezun olan başka bir katılımcılar mezuniyet anılarını şöyle aktarmaktadırlar:

'Valla mezuniyet nasıl geçti … bizimki şeydi. Galatasaray Adası'nda yaptığımız. Ondan sonra yani genellikle bizim şeylerimiz, eğlencelerimiz işte bol gırgır şamatalı, bol yemekli, alkollü geçer. Öyle söyleyeyim. Dolayısıyla yine öyle bir şeydi. Öyle bir ortamdı. Yani mezun olduk ertesi sabah bizi kahvaltıya aldı' (2002/E).

'*Benim için aileler geldi, onu hatırlıyorum. Yani okulda bir şey oldu, aileler geldi. Ama detayını açıkçası hatırlamıyorum. Sonrasında Galatasaray Adası'nda yemek yendi. Müdürle beraber, müdür ve öğretmenlerle beraber. Onun haricinde son hafta şeyi hatırlıyorum. Şimdi hani ama mezuniyet senesi, son haftası yanlış hatırlamıyorsam. Hocalarla beraber de Beyoğlu'na çıktık, bütün okulca yemek yedik. Yedik işte böyle, dolandık. Bunu hatırlıyorum, son sene'* (2000/K)**.**

'Biraz hatırlıyorum. Biraz fotoğraflardan, biraz da Tevfik Fikret alanındaydım. Ama çok çok net hatırlamıyorum. Bir kere bir geleneğimiz var. O da yatakhaneler açılırdı bizim kullanımımız için ve bütün geceyi orada geçirirdik. Yani mezun olan geçirirdi daha doğrusu' (2003/E2).

Mezuniyet törenleri her okul içerisinde mezun olan öğrencilerin mezun olmayanlardan ayrıldığı bir ritüeldir. 1950'li yıllarda mezun olmuş katılımcıların her ne kadar detaylı ve renkli bir mezuniyet töreni hatıraları olmasa da anlattıklarından, müdürün konuşma yapmasıyla aslında bir mezuniyet töreninin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında çay partilerinin olması da mezun olanların bir kutlamayla uğurlandığını göstermektedir. Sadece bir katılımcının bunu hatırlaması bu çay partilerine mezun olanların o dönemlerde çok rağbet etmemesinden kaynaklanıyor olabilir. Fakat ilerleyen yıllarda Galatasaray Adası'nın satın alınmasıyla mezuniyet törenlerinde değişim yaşandığı açıktır. Okulda Resmî olarak yapılan mezuniyet törenlerinde rozetler takılmış, akademik olarak başarı göstermiş öğrenciler ödüllendirilmiş ve bu çok da bariz bir şekilde değil oldukça mütevazi bir yöntemle gerçekleştirilmiştir. Okulda yapılan bu törenlerden sonra yukarıda da belirtildiği gibi baloların yapıldığını ve bunların da Galatasaray Adasında gerçekleştiği görülmektedir. Dolayısıyla 1950'lerdeki çay partilerinin balolara dönüştüğü söylenebilir. 1980'li yıllarda da benzer uygulamanın devam ettiği anlaşılmaktadır. 1990'lı yıllarda okulda yapılan mezuniyet törenlerinde bir yenilik olarak Galatasaray armalı cübbelerin olduğu ifade edilmişti. Bu cübbelerin, mezuniyet törenindeki işlevi de ayrılma ritüelini güçlendirmektedir. 2000'li yıllarda ise mezuniyet töreni silsilesine yeni bir başka ritüel olarak Galatasaraylılar Derneğinde kahvaltı yapmanın eklendiği görülmüştür. Bir ayrılma ritüeli olarak gerçekleşen mezuniyet törenin bu yolla bir başka ritüele de geçiş sağlandığı anlaşılmaktadır. Galatasaraylılar Derneği, Galatasaray Lisesinden mezun olmuş kişilerin üye olduğu bir dernek. Bu dernekle mezunlar bir araya gelerek vakit geçirme imkânı elde ediyorlar. Mezun olan öğrencilerin mezuniyet töreni ve balosundan sonra burada kahvaltıya alınmaları da aslında mezun olmuş öğrencilerin okuldan çok kopmadan hemen bir okuldan ayrı grup olan mezunlar grubuyla kaynaşmaları sağlanmaktadır.

Sonuç olarak okulun mezuniyet törenlerinin her on yıllık dönemde nasıl bir değişikliğe uğradığı bu örneklerde görülmektedir. Her on yılda okulun mezun olan öğrencilerine verdiği değeri gösteren hürmetin sürekli artış halinde olduğu söylenebilir. Okulun mezuniyet törenlerindeki bu gelişmelerinden anlaşılıyor ki mezuniyet bir kopuş değil tekrardan bir bağlanma, yeniden bir Galatasaraylı olma halidir.

4.2.2. Ara / Hazırlık Ritleri

Ara ritleri oluşturan temel husus, eşikte olmaktır. Yeni bir konuma geçiş yapılacaktır fakat ne eski konuma ait olunur ne de yeni konuma. Burada Galatasaray Lisesine ait ara rit olarak şu nokta ele alınacaktır;

- Son sınıf öğrencisi olma durumu.

4.2.2.1. Son Sınıf Öğrencisi Olma Durumu

Ayrılma ritleri bölümünde Galatasaray Lisesi öğrencileri arasında eskiye dayanan gelenekselleşmiş bir abi-kardeş sisteminin olduğu ifade edilmişti. İlerleyen yıllarda kız öğrencilerin okula alınmasıyla abla-kardeş ilişkisinin de bu sisteme dahil olduğu da belirtilmişti. Burada böyle bir sistemin hiyerarşik bir sosyal yapıyı oluşturduğu da açıklanmıştı. Bu sistemle zirvede olan ile henüz zirve yolunda olanların ayrımının kesin bir şekilde ortaya koyulduğu söylenebilir. Dolayısıyla hedef hep yukarıya doğrudur. Kutsal olan şeyin de bu zirveye çıkılmasıdır. Dolayısıyla bu sistem içerisinde zirveye çıkmış olanlar da kutsallığa erişmiş kutsal varlıklar olarak kabul edilecektir.

Galatasaray Lisesinin kutsallığı bu liseyi bitirmekte yani son sınıfı tamamlayabilmekte yatmaktadır. Bu son sınıfa erişmiş olanların da ne tam olarak kutsal olduğu ne de bu kutsallıktan uzak oldukları söylenebilir. Son sınıfa gelmiş Galatasaray Lisesi öğrencileri, Galatasaraylı olmanın eşiğindedirler. Son sınıf öğrencilerine ait bu durumun da eşikte olma hali olduğu görülmektedir. Ne tam olarak Galatasaraylıdırlar ne de bundan uzaktırlar. Zirveye bu kadar yakınken o zaman bu grubun da belli bir '*ayrıcalığa*' sahip olması da kaçınılmazdır. Burada en eski mezunlardan başlanarak bu ayrıcalıklı grubun ne gibi imtiyazlara sahip oldukları ele alınacaktır:

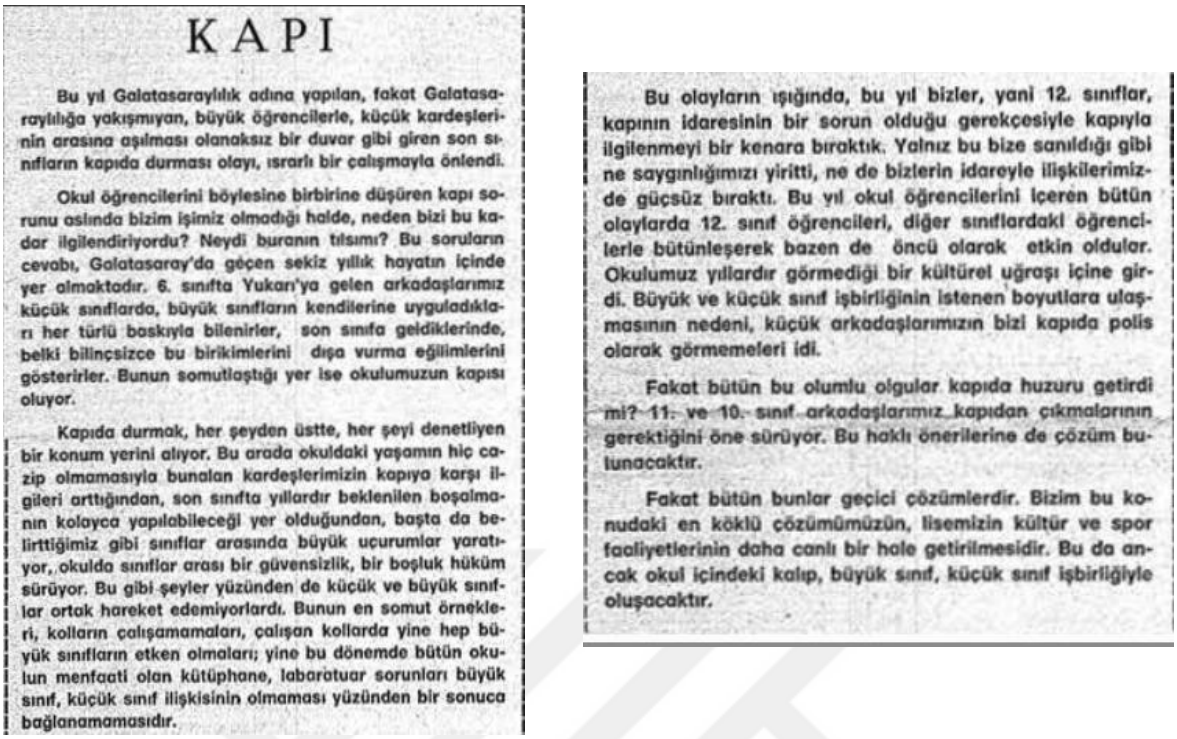
'Matematik dersiydi hiç unutmuyorum. Birisi kapıya tekmeyle vurdu içeri girdi. Son sınıftan birisiymiş. Şaşırdı Fransız öğretmen. ... Adamcağız şaşırdı, dondu, kaldı. Öyle ne oluyor ki? Sonra vurdu kapıyı, çekti, gitti. Yani müdürün yapamayacağı bir şey yani' (1958/E3). 1950'li yıllarda öğrenci olmuş bu katılımcının ifadelerinden anlaşılıyor ki son sınıf öğrencisi mekânın sahibi gibi hareket eder. Burada kullanılan ifade de olduğu gibi bazen müdürün yapamayacağı şeyi bile yapabilir.

'Evet 12. sınıfların ayrıcalıklı olması gibi bir kural vardı tabii ki. ... İşte dediğim gibi 12. sınıfların koridoru zaten ayrıydı yani o çok doğal olarak. Onun dışında Tevfik Fikret'in önündeki koridor

da hakeza. Yani o iki koridor 12. sınıflara ayrılmıştı. Çünkü hani bir de hafızlar koridoru derdik biz oraya' (1974/K). 1960'lı ve 1970'li yıllarda da son sınıfların ayrıcalıklı olması gerektiğine dair kuralların veya kural anlayışının olduğu görülmekte. Yine koridorların düzeninde son sınıfların kendilerine ait bölgeler bulunuyor. Ayrıca son sınıflara *'hafızlar'* denildiği de ifade edilmektedir böylece son sınıflar hem alt sınıflardan ayrılmış oluyorlar hem de *'ayrıcalık'* kazanmış oluyorlar.

'Çünkü son sınıfa gelince bir ayrıcalıklı durum oluyor son sınıflar. 12. sınıflar bir nevi artık giderek şey gibi hareket ederler. Yani müdür muavini gibi hareket ederler. Onların daha fazla uyuma imtiyazı vardır yani. ... Şimdi o bir gelenek oluşturmuştur 12. sınıfa gelince. 12. sınıf bir nevi imtiyazlıdır. Artık mezun olacağı senedir. Dolayısıyla birtakım haklar. Mesela arka bahçeye herkes giremez. Öğrencilerin hepsi giremez. Ama 12. sınıflar girebilir. Zaman zaman okuldan öğrencilerin kaçmasını önlemek için kapıda nöbetçi öğretmen durur. Ama 12. sınıflar onlara yardımcı olur. Onlar da bir nevi müdür muavini gibi hareket edebilirler. İdare daha toleranslı bakar 12. sınıf öğrencisine' (1976/E).

Yatakhanede, bahçe kullanımında, okula giriş çıkışta son sınıfların alt sınıflarda olmayan haklara sahip olduğu ve bunun bir geleneğe dönüştüğü görülmektedir. '*Müdür muavini*' ifadesi de ilgi çekicidir. Çünkü adeta okulun sahibi gibidirler. Katılımcı okul kapısında son sınıf öğrencilerinin nöbetçi öğretmenlere yardım edebilmek adına onlara yardımcı olduğu bilgisini vermektedir. Okulun çıkardığı gazete olan Tambur'da şöyle bir yazı bulunmaktadır;

KAPI

Bu yıl Galatasaraylılık adına yapılan, fakat Galatasaraylılığa yakışmıyan, büyük öğrencilerle, küçük kardeşlerinin arasına aşılması olanaksız bir duvar gibi giren son sınıfların kapıda durması olayı, ısrarlı bir çalışmayla önlendi.

Okul öğrencilerini böylesine birbirine düşüren kapı sorunu aslında bizim işimiz olmadığı halde, neden bizi bu kadar ilgilendiriyordu? Neydi buranın tılsımı? Bu soruların cevabı, Galatasaray'da geçen sekiz yıllık hayatın içinde yer almaktadır. 6. sınıfta Yukarı'ya gelen arkadaşlarımız küçük sınıflarda, büyük sınıfların kendilerine uyguladıkları her türlü baskıyla bilenirler, son sınıfa geldiklerinde, belki bilinçsizce bu birikimlerini dışa vurma eğilimlerini gösterirler. Bunun somutlaştığı yer ise okulumuzun kapısı oluyor.

Kapıda durmak, her şeyden üstte, her şeyi denetliyen bir konum yerini alıyor. Bu arada okuldaki yaşamın hiç cazip olmamasıyla bunalan kardeşlerimizin kapıya karşı ilgileri arttığından, son sınıfta yıllardır beklenilen boşalmanın kolayca yapılabileceği yer olduğundan, başta da belirttiğimiz gibi sınıflar arasında büyük uçurumlar yaratıyor, okulda sınıflar arası bir güvensizlik, bir boşluk hüküm sürüyor. Bu gibi şeyler yüzünden de küçük ve büyük sınıflar ortak hareket edemiyorlardı. Bunun en somut örnekleri, kolların çalışamamaları, çalışan kollarda yine hep büyük sınıfların etken olmaları; yine bu dönemde bütün okulun menfaati olan kütüphane, laboratuar sorunları büyük sınıf, küçük sınıf ilişkisinin olmaması yüzünden bir sonuca bağlanamamasıdır.

Bu olayların ışığında, bu yıl bizler, yani 12. sınıflar, kapının idaresinin bir sorun olduğu gerekçesiyle kapıyla ilgilenmeyi bir kenara bıraktık. Yalnız bu bize sanıldığı gibi ne saygınlığımızı yiritti, ne de bizlerin idareyle ilişkilerimizde güçsüz bıraktı. Bu yıl okul öğrencilerini içeren bütün olaylarda 12. sınıf öğrencileri, diğer sınıflardaki öğrencilerle bütünleşerek bazen de öncü olarak etkin oldular. Okulumuz yıllardır görmediği bir kültürel uğraşı içine girdi. Büyük ve küçük sınıf işbirliğinin istenen boyutlara ulaşmasının nedeni, küçük arkadaşlarımızın bizi kapıda polis olarak görmemeleri idi.

Fakat bütün bu olumlu olgular kapıda huzuru getirdi mi? 11. ve 10. sınıf arkadaşlarımız kapıdan çıkmalarının gerektiğini öne sürüyor. Bu haklı önerilerine de çözüm bulunacaktır.

Fakat bütün bunlar geçici çözümlerdir. Bizim bu konudaki en köklü çözümümüzün, lisemizin kültür ve spor faaliyetlerinin daha canlı bir hale getirilmesidir. Bu da ancak okul içindeki kalıp, büyük sınıf, küçük sınıf işbirliğiyle oluşacaktır.

Şekil 4.9.: Galatasaray Tambur Gazetesi, 1977 Mart sayısından bir kesit.

Gazete haberinde son sınıf öğrencilerinin kapıda durdukları ve güvenliği sağlamada yardımcı oldukları görülmektedir. Bu kapıda durmanın artık bir eziyete dönüştüğü ve buna da son verildiği haberde aktarılmaktadır. Son sınıf öğrencilerinin imtiyazlara sahip olduğu okulun çıkan yayınlarında da görülmektedir.

'12. sınıf son sınıfta öğrenciler mezun olurken bizim bir şamata gecesi diye bir gecemiz vardır' (1981/E). Son sınıfların mezun olurken mezuniyet programından ayrı olarak şamata adı altında bir gece düzenlemişlerdir. Son sınıf öğrencilerinin okulda tiyatral gösteri yapabilme hakkına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

'Bir tek 12. sınıfları öğlen paydosunda okula çıkış izin verildi güvenlik açısından' (1985/E). 1980'li yıllarda da yine öğle arasında okuldan çıkış yapabilen tek grup son sınıf öğrencileridir.

'Yani son sınıf demek okuldaki her şeye karar veren sınıf demek yani. Yani hangi sınıflar nereye gider ne yapar ne eder okuldaki sorunlar bilmem neler falan her şeyle son sınıfla ilgileniyor' (1998/E). Buradan okulda her şeye karar veren sınıfın son sınıf olduğu, öğrenciler arasında karar yetkisinin son sınıflarda olduğu öğrenilmektedir. Okulun sorunlarıyla ilgilenen, okul içerisinde kuralları koyan grup son sınıf öğrencileridir.

'Fuaye aslında son sınıfların girebildiği bir yer. 10.ve 11. sınıfların. Bir de arka bahçe var. Oraya da sadece son sınıflar girebilir. İşte 10'da 11'de artık gelirsiniz mesela Fuaye'de kahvaltı edilir. Şey vardır, tava vardır kantincilerin hazırladığı işte sosisli falan. Tava kahvaltısı. O yenir genellikle. İşte gazete okunur' (2000/K). Burada önemli nokta son sınıf olarak görülen 11'ler ve 10'ların yine imtiyazlı olmasıdır.

'Okulun son günü. Mezuniyet değil de okulun son günü. O fuaye dediğim son sınıfların girdiği yerde. Orada işte yine ritüellerden bir tanesi. İşte biz Fuaye'de şey yaparken biz ağlaşırken, ağlaşırdık orada. Ondan sonra bu sefer Kral 12 denir bu arada. Son sınıfa Kral 12. Yani 12. sınıf denir. Çünkü işte 6, 7, 8 ortaokul, 9, 10, 11 lise. İşte Kral 12 artık. Bir de eskiden 12. sınıf da varmış bu arada. Çok eskiden. O yüzden işte son sınıfa okulun kralı ve 12. sınıf denir. İşte okuldaki diğer bütün alt dönemler. İşte Kral 12, Kral 12 diye böyle inlete inlete tezahüratlar yapar. Böyle işte ağlaşmalar olur. Fuaye tarafında tabii çok üzüldüğümüzü, ağladığımızı hatırlıyorum' (2002/E).

Burada yeni bir terim ortaya çıkıyor *'kral'*. İstediğini yapabilen, kural koyan ve kural bozan kısacası tek yetkili kişi. Yine fuayenin sahibinin son sınıflar olduğu görülmektedir. Bir ritüel olarak da fuayede ağlaştıkları görülmektedir son sınıf olmalarından dolayı.

'*Şamatalar vardı, ne yazık ki yasaklanmıştı sonra ama şamatalar son sınıfın, şubat tatili zamanında yapılırdı o şubat tatiline girmeden'* (2003/K). Burada da son sınıfların şamata gecesi adı altında eğlenceli bir gün düzenleyebildikleri görülmektedir.

'*Onlara kral devresi denir, kral denir onlara. Onlarla böyle çok temas etmedik yani. Ve çok şey bir hiyerarşi var…. Son sınıflar, yani biz girdiğimizde son sınıf olanlar, mesela çok çok temas etmiyorduk. … Son sınıfa gelince botanik bahçesi, Fuaye, kantini falan gibi yerlere girmek gibi şeyler, o tür şeyler oluyor'* (2008/E). Katılımcı ifadesinde *'kral'* kelimesini kullanmıştır. Ve alt sınıftan olanların bu devreyle çok temas halinde olmadığını da vurgulamıştır. Fuaye kafesine ve botanik bahçesine girebilenlerin yine son sınıflar olduğu görülmektedir.

Tüm bu aktarılan ifadelerde son sınıf öğrencilerinin, zirve yokuşunu tırmanmış ve bu tırmanışı nihayete erdirecek bu grubun mekânın sahipleri olduğu, eskiden hafızlar olarak nitelenirken daha sonraları kral olarak adlandırıldıkları, adeta müdür muavini gibi hareket ettikleri, mekanların sınırlarını belirleyenler oldukları, kuralları onların koyup daha sonra değiştirdikleri ve yeni gelen öğrencilere de bu kuralları anlattıkları ortadadır. Sonuç olarak öğrenciler arasındaki sosyal düzeni sağlayan grup son sınıf öğrencileridir. Bu gruptaki öğrenciler rahatça otururlar, rahatça sigara içerler, rahatça giyinirler ve bunu bir ayrıcalıklı grup olarak yaparlar. Bu öğrenciler bir 'tamlığa' yani tam bir Galatasaraylı olmaya adaydırlar ve bu

yüzden yarı kutsal elemanlar olarak alt gruplar tarafından sözleri dinlenmeli, istekleri yerine getirilmelidir. Eşikte olan bu öğrenci grubunun davranışlarında eşikte olduklarının etkisi açıkça görülmektedir. Son sınıf öğrencilerinin içinde bulundukları duyguları, 1998 mezunu bir katılımcının şu sözleri özetlemektedir:

'Şu anda biz konuşunca bile çok garipsiyoruz ve gülüyoruz. Şimdi veliler ekibi öğretmenler falan geliyor. Şimdi önce öğretmenler açısından anlatıyorum. Öğretmenler geliyor işte son sınıflar kafenin önünde böyle bacak bacak üstüne atmışlar. Önünde çay böyle sigara içiyorlar. Ve kimse de bunu garipsemiyor. Şimdi öğretmenler falan biliyor. Yani öğretmenler zaten okulun içinde sigara serbest. Şimdi bu tabi içinde garipsenmiyor ama veliler de gelip gidiyor yani. Şimdi orada 13 yaşındaki çocuğun velisi de oradan o yoldan gelip geçiyor. Öğretmen konu görüşmesine gelmiş bilmem neye gelmiş falan filan. Veliler de geliyor böyle saçlı sakallı uzun saçlı bilmem ne bin bir türlü adam var zibidi gibi. Orada çay sigara içiyorlar okulun ortasında. Ya böyle çok garipsiyorlardı. Onu hatırlıyorum. Ve şimdi biz düşündüğümüzde biz de garipsiyoruz. Ya bu nasıl bir şeydi falan filan diye yani. ... Yani son sınıf. ... Onun için orada oturmamdaki o psikoloji ya okulun sahibi biziz psikolojisi vardı onu hatırlıyorum yani' (1998/E).

4.2.3. Kaynaşma / Son Hazırlık Ritleri

Kaynaşma ritleri, adından da anlaşılacağı üzere bireyin geçiş yaptığı konuma geçişin son hazırlığını içeren davranışları ve törenleri kapsar. Bu evrede bireyler, eski konumlarından sıyrılmışlardır ve yeni konumlarının içerisindedirler. Burada kaynaşma ritleri olarak şu husular ele alınacaktır:

- Lakap Takma
- Protesto Etme Kültürü
- Etüt Ağabeyliği
- Konuşulan Dil
- Grand Cour'a Geçiş Töreni
- Şamata Gecesi
- Galatasaray Pilavı

4.2.3.1. Lakap Takma

Bir kişiye isim koymak veya bir şeyi adlandırmak aslında o nesneyi ve kişiyi benimsediğimiz anlamına gelir. Ad koyarak bir kişiyi aslında takımımıza dahil ettiğimiz yani o kişiyle kaynaştığımızı dolaylı olarak ifade etmiş oluruz. Nasıl ki aileye yeni bir üye dahil

olduğunda ona isim koyuyor ve bunu kimi zaman törenle ilan ediyor isek, özel topluluklar olarak da öğrencilerin birbirlerine isim veya daha doğru ifadeyle lakaplarıyla hitap etmesi de aynı temele dayanmaktadır. Yani, lakap takılanın bulunduğu topluluk tarafından aslında kişiliğiyle veya fiziksel özellikleriyle tanımlandığı ve o şekilde benimsendiği anlamına gelir. Bu lakaplar her ne kadar incitici olsa da aslında temelinde bu düşünce yatar. Galatasaray Lisesi mezunlarının ifadelerinden lakap takmanın önemli olduğu görülmektedir. Hatta kimi katılımcılar bu lisede doğru kişiye doğru lakap takıldığını, lakabı olmayan birinin de aslında çok da özelliği olmayan biri olduğunu söyleyerek ad takmanın önemine vurgu yapmışlardır.

'Lakap tabii, lakap tabii olur. Lakap, Galatasaray'a özgü veya doğru adama doğru lakaplar takılır. Biz o tarafımızla övünüyoruz. ... Lakap vardır tabii, herkesin lakabı var. Benim lakabım kördü. Çünkü benim gözüm bayağı bir zayıflamıştı 6. sınıftayken, orta birdeyken daha doğrusu işte. Zayıflamıştı ama gözlük almam biraz gecikti. Yanımda oturan, rahmetli olan bir arkadaşımız vardı, …… Ben ona soruyordum. Tahtaya bir şey yazıyor, ben görmüyorum, ona soruyordum. O sonunda bana döndü, sen kör müsün ya dedi ve benim adım kör kaldı ondan sonra. Benim lakabım da öyleydi' (1958/E).

Burada katılımcı lakap takmanın önemine dikkat çekmektedir ve kendi lakabının derste yaşadığı bir olaya istinaden takıldığını ifade etmektedir.

'Ondan sonra birkaç tane Mehmet olursa mesela bir tanesine Ayı Mehmet diyebiliyorsun. Yani hangi Mehmet diyeceğine işte Ayı Mehmet geldi falan diyorsun. Böyle herkese aşağı yukarı böyle bir takma ad takılıyor. Ama o yani daha çok ayırım yapmak için kullanılan bir üslup diye bakıyorum. Ama kaç sene sonra hala adam tıp doktoru olmuş ona bile ayı bilmem ne eşek bilmem ne falan diyebiliyor yani. Ama o şeyden geliyor yani çocukluktan arta kalmış bir espri olarak. Ben öyle görürüm. Orada bir kötülük yok, aşağılamak yok, küfür yok yani' (1959/E).

Katılımcı lakapta kullanılan kimi kelimelerin hoş anlamlar ifade etmese de aslında bu lakapların öğrencilerin birbirilerine olan sevgi ve muhabbetlerinden kaynaklandığını vurgulamaktadır.

'Yani büyük oranda herkesin lakabı vardır. Ve çoğu zaman lakaplar söylenir. Yani isimler söylenmekten çok lakaplarla hitap edilir birbirlerine' (1976/E). Lakaplar isim yerini almışlardır, öğrencilerin bu davranışı birbirlerine olan samimiyeti göstermektedir.

'Yani bugün hala bazı arkadaşlarımız var. İsimlerini bilmekte zorlanırız. Hatırlamakta lakaptan hatırlarız da isimlerini bilmekte de zorlanırız' (1977/E). Lakapların insanların kimlikte geçen adları gibi bir işlevi olduğu görülmektedir, o kadar ki gerçek adları unutulmaktadır.

'Bir Galatasaraylının Hatıraları' adlı kitabında Suat Aray (1959), okulda lakap takıldığından bahseder. Öğrencilerin lakaplarından memnun olduklarını hatta okuldan kimilerinin soy adı kanunu çıkmasıyla bu lakaplarını soy isim olarak aldıklarını söyler. Mesela öğrenciler Arapça dersine giren Fehmi Efendi'ye Dazır Duzur lakabını takarlar. Bu lakap da ders hocasının öğrencilere 'dazır duzur ceza yazarım' şeklindeki uyarısından gelmektedir. Suat Aray, yazının devamında Fehmi Efendi'nin oğlu Emin'in soy isminin Dazıroğlu olduğunu aktarır. Bu örnekte görülmektedir ki, okulda öğrenciler tarafından hocalarına takılan bir lakap dahi uzunca seneler kullanılmıştır ve soy adı olarak da kalıcı hale dönüşmüştür. Galatasaray Lisesinin lakap takma kültürünün ne kadar eski olduğu ve bu geleneğin halen devam ettiği buradan anlaşılmaktadır.

'İnsanlar böyle lakap takıyor. Lakaplarıyla daha çok tanınıyorlar. Bazılarının gerçek ismini bile unutuyorsun. Sürekli o lakaplar söylendiği için. Lakaplar belli olaylardan ötürü, belli gözlemlerden ötürü verildiği için genellikle de isabetli oluyor onun şeyi bakımından ... İnsanların benimsemesiyle oluşan bir şey. Çoğu kimsenin lakabı var. Lakabı olmaması esasında iyi de sayılmaz. Çünkü bir anlamda bir özelliği yok gibi veya dikkat çekmemiş gibi bir anlama da gelebilir belki' (1981/E3).

Burada katılımcı, bir öğrencinin lakabının olmayışının silik bir karaktere sahip olduğu fikrindedir, takılan lakaplardan öğrencilerin memnun olduğu anlaşılmaktadır.

'Ben hazırlıktayken ben kalecilik yapardım. Boyum da şimdikinden herhalde 20-25 cm daha kısaydı ama kollarım şimdi olduğu kadar uzundu böyle yerlerde sürünürdü. Kollarım boyum uzadıkça kollar yukarı çekti oradan .... kaldı lakabım ama şimdi .... namıyla anılır o lakabını beğenmeyip de ona itiraz edenlerin daha üstüne giderler zaten toplumun içinde benim hala bizim dönemde mesela 3 tane .... mezun olduk biz hani hangi .... denildiğinde bilinir, müdahale etmeyeceksin vardır bir sebebi kabul edeceksin' (1981/E).

Burada da katılımcı, toplum tarafından konulan bir lakabın bir sebebinin olduğunu ve bu sebebi de çok sorgulamamak gerektiği kanaatindedir. Yine aynı şekilde bir başka katılımcı da bu düşüncede olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

'Galatasaray Lisesinin belki de verdiği en önemli şey herhalde insanın kendi gibi olma özgürlüğünü veriyor. Ne bileyim bir insan hani lakap olayı var mesela. Körse adam kör diye lakap alıyor mesela. Ve onunla bir yerde barışıyorsun herhalde ya da kabul ediyorsun' (1991/K).

'Kendin olma özgürlüğü' ifadesi dikkat çekicidir. Okulda her şey özgürce söylenmektedir, isim olarak takılmaktadır ve öğrenciler kendileriyle barışık halde yaşamayı öğrenmektedirler. Yukarıda da bir başka katılımcının *'kabul edeceksin'* ifadesi bu düşünceyle paraleldir. 2002 yılında mezun olmuş katılımcının ifadelerinde de benzer detaylar olmaktadır:

'Mesela şey diye lakaplar da var. Babadan oğula demeyeyim de. Abiden kardeşe geçen. Mesela bir arkadaşım var. Üç kardeş. Galatasaraylılar. Üçü de kazanmış. Hepsinin de arasında bir dört beş yaş var. Üç erkek. Bizdeki en küçükleri. En büyüklerine işte bir lakap koymuşlar. O ortancaya kalmış. Miras kalmış lakabı. Ondan da bizimkine kalmış. Üçünün de lakabı aynı. Öyle lakaplar da vardı. Ve o kişiler lakabı yaşardı yani. Yani hatta işte ben bir arkadaşıma şey dedim. Yani bir kere. İşte ismini söyledim. Yakın arkadaşım. İşte yani şey de söyleyeyim. .... dedim. Ondan sonra. ... Hani lakabıyla çağırmadığım için kızdı. Yani. O kadar lakabına alışmış arkadaşlarımız da vardı' (2002/E).

Büyükten küçüğe geçen lakaplar vardır ve bu lakaplar unutulmamaktadır. Aradan yıllar geçse dahi bu lakapların kullanılması gerekmektedir çünkü dargınlık sebebi olabilir.

'İnanılmaz takma isim vardır. Eğer birinin takma ismi yoksa senin sanki ait olamamış gibidir. Yani bu kadar kendini göstermemiş ki takma ismi yok gibi. Mesela ilk adım ..., bana .... derlerdi. Pek çok kişilere özellikleri üzerinden lakaplar takılırdı. Hala lakapları üstünden iletişim kurduğum kişiler var. Gerçek adını hatırlamadığım kişiler var' (2003/K).

1950 yılından bu yana lakap takmanın hiç aksamadan devam ettiği söylenebilir. Aktarılan kimi lakapların bazen argoya ve hakaretamiz sayılabilecek kelimeler olduğunu da belirtmek gerekir. Fakat katılımcılar bu lakapların gücenilecek kelimeler olmadığını tamamen samimiyetten kaynaklanan tabirler olduğunu vurgulamışlardır. Her ne kadar gücenilecek lakaplar olsalar da bu takma isimler onların Galatasaray topluluğu tarafından benimsendikleri anlamına gelmektedir. Bir öğrenci topluluğu içlerinde belli bir özelliği ortaya çıkan kişiye o özelliğe paralel olarak isim takmaları şu iki şeyi göstermektedir; birincisi bu topluluk kendi içinde düzen oluşturmuş bir kaynaşık toplumdur, ikincisi ise lakap takılan kişi de toplum tarafından onaylanmış, kabul edilmiş bir üyedir. Katılımcıların lakaplarla, arkadaşlarının özelliklerini açıkça ifade ettiklerini aktarmaları ve bunun bir Galatasaraylılık olduğunu söylemeleri de bu iki nedene dayanmaktadır. Sonuç olarak isim takma, lakap takma gibi şeyler açıkça bir kaynaşma ritüelidir.

4.2.3.2. Protesto Etme Kültürü

1950'li yıllarda öğrenci olmuş katılımcıların ifadelerinden öğrencilikleri sırasında vatanseverlik duygusunun merkezde olduğu ve bu merkezin etrafında şekillenen öğrenci davranışları olduğu anlaşılmaktadır. Bu duygunun baskın olmasında İkinci Dünya Savaşının yeni bitmiş olması ve savaş izlerinin halen canlı olması gibi nedenler sıralanabilir. Bu dönemlerde Cumhuriyetin çok genç olması, zorlu ekonomik şartlarının oluşu toplumda bir savunma psikolojisi meydana getirdiği bu yıllarda öğrenci olmuş katılımcılarda görülmektedir. Dolayısıyla öğrenciler arasında dayanışmanın bu şartlardan da etkilendiği söylenebilir:

'Ben Kemalist bir çocuğum. Yani şu anlamda memleketi kalkındırmak. Memleket en önemli, yani benden daha önemli olan memleket. Ve bu memleketi nasıl kalkındıracağız? Avrupa ile nasıl başa çıkacağız? Ben orada yani bütün aşağı yukarı sınıfça bunu düşünürdük. Hangi dalda meslek bulalım kendimize? Ondan sonra çok arkadaş hariciye diyordu. Kimisi askeriyeye gitti falan. Mühendise giden epey oldu. Sanatkârlar çıktı. Yani maksat Anadolu'yu, biraz o zaman çok az gelişmiş bir Anadolu var. Ondan yükselmek. ... . Onun verdiği bir atmosfer var. O atmosferin kamçıladığı ruhlar var. Ondan sonra adam olalım. Ondan sonra sinema mı yapacağız, tiyatro mu yapacağız, şarkı mı yapacağız? Mühendislik mi yapacağız? Vatana, millete faydalı olsun. Yani en büyük, en çok konuşulan mevzulardan biri buydu' (1959/E).

Katılımcının ifadelerinden o dönemin zihin dünyasına dair bilgiler çok net edinilmektedir. Savaşmanın sadece cephede olmadığı, kendilerini çok iyi eğiterek Anadoluda yükselişe geçirecek devrim yapmak isteyen bir gençliğin olduğu görülmektedir. Yine bu yıllardan bir başka katılımcıya kendilerinden sonra gelen kuşakların yapmış olduğu birtakım yaramazlıkları onların yapıp yapmadığı sorulunca şu cevap alınmaktadır:

'Onlar çok yanlış şeyler. Bugün oluyor onlar. Yakın geçmişte böyle şeyler oldu. Yakın geçmişte demiyim, 70'lerde falan başladı böyle şeyler. Tabi yanlış şeyler. Camı kırmanın hiçbir anlamı yok. Biz daha durağan gençlerdik. Biz orada hiçbir şey kırıp dökmedik. Bugünküler öyle şeyler hatırlıyorsa yanlış şeyler hatırlıyorlar. Doğru şeyler, iyi şeyler değil bunlar' (1958/E).

Yine bu cevaptan anlaşılıyor ki bu dönem gençleri günlük okul hayatlarındaki aktivitelerinde gelecek kuşakları düşünmüşlerdir ve ona göre hareket etmişlerdir. Bu anlayışın yanında okulda toplu yaşama kültürünün de zorlayıcı olduğu anlatılmaktadır:

'Böyle nereye geldim? Nereye düştüm? Havasına girmişim. Biraz da süslüymüşüm. İlk defa okula gidiyorum. Beni annem süslemiş herhalde. Pomponlu çoraplar giydirmiş. Kısa pantolon. Papyon mu kravat? Tabii bu yatılı okulda çok kolaylıkla tiye alınacak bir konu. Tarifi orada. Yani epey bir şey. Arkadaşlar arasında o tasvire epey maruz kaldım. Ama çok şükür ezdirmedim kendimi. Eğer ezilseydim o yerleşirdi bana. Sekiz yıl boyunca üzerime yapışır kalırdı. Kalmadı. Onu iyi atlattım herhalde' (1958/E2).

Burada katılımcının '*ezdirmedim kendimi*' ifadesini kullanmasının bu kültürde var olmanın zorluğuna dikkat çekiyor.

'*İyisiyle, kötüsüyle. Karakterinize uygun olarak ... yatılı okulun bir şeyi vardır, kuvvetli olmak lazım. Eğer kuvvetli değilseniz ezilirsiniz' (*1958/E2). Burada bu zorluğu katılımcı küçük yaşta yatılı kalmaya bağlıyor. Benzer bir yorumu 1959 mezunu başka bir katılımcıda görüyoruz:

'Bir kere disiplin meselesi var. Yani uyuşum meselesi var, geçinme meselesi var. Yani 500 küsur insanla geçineceksin, kavga etmeyeceksin. Kavga etmedik değil ama yani kaide o uyuşumlu olacaksın' (1959/E). Burada katılımcı uyum sağlamanın önemine dikkat çekiyor.

Toplu yaşamanın kendine has bir deseni ortaya çıkardığı söylenebilir. Bunu küçük yaşta fark eden katılımcılar, bu desenin içerisine kendilerinin geliştirdikleri birtakım yöntemlerle girmeye çalışmışlardır. Ve bu uyum sağlamanın, bu desen içerisinde yer almanın da eğitim-öğretimin büyük bir parçası olarak gördükleri de ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu davranışın kaynaşma ritüelinin bir türü olduğu söylenebilir. Fakat ilerleyen yıllarda öğrenciler arasında aşağıda aktarılan şu özelliklerin gittikçe arttığı görülmektedir:

'Yani kurallar bütünü tabii ki vardır. Bu değerlerden gelen ve kaynaklanan. Yani işte insanları dışlamamak veya bir mesela o çok klasiktir. Hani biraz hababam sınıfından da gelen, süzülen. Hani bütün birbirine bağlı okullarda da görülen. Hani çocukla işte arkadaşını deşifre etmemek. Onunla dayanışma göstermek. Sınıfta bir şey yapıldı, suçlu aranıyor. Evet yani o suçluyu ele vermemek gibi. Hepsini üstlenmek gibi. Kaç kere toptan ceza almışızdır bu yüzden yani' (1974/K).

Birbirini dışlamamak, arkadaşını deşifre etmemek, suçluyu ele vermemek gibi özellikleri sıralanabilir. Bu özelliklerin ilerleyen yıllarda daha çok öne çıktığı söylenebilir. 1981mezunu katılımcının şu ifadeleri bunu desteklemektedir:

'Sınavlarda bizim şeydir. Kağıtlar dağıtıldıktan sonra herkes dersin en kötü olan 4-5-6 tane arkadaşımıza bakarız onlara. Onlar böyle bakarlar yaparlarsa sorun yok yani idare ederiz falan diye. Onlar böyle sorular çok zaten sınıfta kalacaklar. Onlar çok kötü derlerse bütün sınıf boş kâğıt verir. İsmini soyadını numaranı yazarsın. Hocalar da gitmeyin etmeyin falan. Bunun bir örneğini de bir tane kardeşimiz, biz hepimiz boş kağıt verdik çıktık tarih dersinde. Bir tek o kaldı. Çıkmadı sınıftan. O da grev kırıcılığı gibi bir şey. Koridorda hepimiz. Çok da sevdiğimiz bir arkadaşımız. Dersin sonuna kadar yazdı. 4 sayfa falan yazdı. Biz koridordan bağırıyoruz 'dışarıda dayak var dışarıda dayak var' diye. En son ders bitti. Bir tane boş kâğıda ismini yazdı. Bütün yazdıklarını yırttı. Onu verdi çıktı. Hoca ile dalga geçmek için. Hoca bir kişi çıkmadı elimde. Bir kişi rehin gibi böyle seviniyor. O da böyle ellerini beline koymuş. Pencereye bize bakıyor. Biz pencereden dışarıda dayak var. O da hocaya yazıyor da yazıyor. Hoca da başında bekliyor. Bir kişi çıkmadı. Çünkü bir kişi çıkmadığı zaman ceza alma ihtimalin daha yüksek. Ama herkes çıktığı zaman idare bakıyor. Niye böyle oldu çocuklar diyor. Falan. Sınav yenileniyor. Daha kolay sorularla. O bir tepki. Bu kadar zor sınav olmaz. Sınavı bizim seviyemize göre yapın tepkisi' (1981/E).

Yine aynı katılımcı farklı bir protesto şeklini de yatakhanede yaptıklarını aktarmaktadır:

'... biraz eski bir zamandan bahsettiğim için maalesef etüt abisi denen yani bizi gözlemlemekle bize mukayyet olmakla görevli abilerin dövme alışkanlığı vardı, çok dayak yedik biz ve yani dayak yemek şöyle yatakhanede mesela gece işte dokuz buçukta ışıklar söner yatılacak ona yirmi kala veya onda geçerken yatakhanede iki kişi konuştuğunu duyar bir ses çıkar onda kim konuştu der kimse söylemez, söylenmez bizde çünkü, açar ışıkları açın elleriniz der kim uyumuşsa uyanır sıra dayağına herkesi çekerdi mesela bunlar çok ama yani bir kere iki kere değil çok geçer çat çat çat' (1981/E).

Dolayısıyla bu yıllarda eskiye nazaran tepki koyma, karşı çıkma kısacası protesto yapma geleneğinin güçlendiği görülmektedir. Sınavlarda öğrencilerin birbiriyle dayanışması, yatakhanede dayakla karşılaşınca arkadaşını ele vermemek adına sessiz kalmaları gibi durumlar adeta bir kaynaşma ritüelidir. Bu gibi örneklerin gittikçe arttığı anlatılan anılarda görülmektedir:

'Birisine bir şey oldu mu diyelim sınıftan birine birisi bir şey yaptı bir hoca bir idareden birine ceza verdi kendimizce haksız yere. O zaman işte bütün sınıf derse girmiyor. Bütün sınıf yatakhanede bilmem ne yapıyor. Onlar yatılılarda çok şey vardır öyle. Yani burada Galatasaray'da önemli olan öğrencilerin birbiriyle dayanışmasıydı. İdare kısmı bizi gerçekten pek ilgilendirmiyordu yani. Ben okula geliyordum, gidiyordum. O okuldu. Bir okul vardı bir de Galatasaray vardı. Okul Millî eğitime ait herhangi bir liseydi. Derse giriyorsun çıkıyorsun. Ama bizim için Galatasaray dersin dışında başka bir şeydi' (1991/K).

Burada katılımcının Galatasaray olarak gördüğü şeyin öğrencilerin inşa ettiği bir kurum olarak görmesi kayda değerdir. İdareyi bir okul olarak nitelerken, Galatasaray adında bambaşka bir varlığın olmasından söz ediyor. Asıl önemli olanın da bu okulun değil Galatasarayın olmasıdır. Bu tarz cümlelere 1950'li yıllarda okumuş kişilerin ifadelerinde rastlanmamaktadır. Bir başka önemli gelişme de öğrencilerin yıllar geçtikçe bu kültüre bir isim vermesidir.

'O zamanlar Galatasaray'ın Avrupa maçları zamanı. Galatasaray'da maç okul tatil olurdu. Yani o zamanlar toplu maça gitme vardı. Şimdi maç günü tatil maça gidiyorsun. Yani tatil derken bazı 9. ve 10. sınıflar. 10-11 diyelim. Lise 3 ve Lise 2 diye anlayın siz. Onların derse girmeme hakkı vardı. Ve bu yok yazılmıyordu yani. Buna biz off-site koyma diyoruz' (1998/E). 1998 mezunu katılımcının bu ifadesinden *'offsite'* teriminin kullanıldığı öğrenilmektedir. Yılların ilerlemesiyle yukarıda ele alınan öğrenci özelliklerinin bir geleneğe dönüştüğü görülmektedir.

'... Offsite diye bir şey var. Sınıf boş. Galatasaray'ın kardeşliği dediğimiz şeye bir örnektir aslında. Örneğin işte bir ders deseniz işte. 30 kişilik sınıf. Öğrencinin biri bir yanlış da yapıyor olabilir doğru da yapıyor olabilir ama bir şekilde öğretmenle bir şeyle takıştı. Ve işte öğretmen de ona bir şekilde bir öğretmenin davranmaması gerektiği gibi davrandı. Olmaması gereken bir şekilde davrandı.

Yani. Hakaret de olabilir bu. Veya hani ciddi bir haksızlık da olabilir. Ondan sonra. Yani dolayısıyla bizim öğrenci tarafı haklı da olabilir haksız da olabilir ama hani uygulamayı anlatıyorum. Bir kişi arkadaşlar offsite yapıyoruz diyor. Offsite. ... Sonra işte o olayın sonucunda işte muhtemelen ya işte bir şekilde disipline veriliyoruz. Ya verilmiyoruz. Yani Galatasaray kültüründe olan bir şeydir' (2002/E).

Burada da offsite koymanın bedelleri olsa da öğrencilerin bunu bir dayanışma olarak gerçekleştirdikleri görülmektedir. Öğrenci yanlış yapıyor olsa da dayanışma daha önemlidir ve öğrenciler muhakkak surette birbirlerini destekler. 2003 mezunu başka bir katılımcıdan da bu offsite kelimesi yerine *'Galatasaray Tokadı'* kullandığı görülmektedir:

'... bir de genel olarak mesela sınıf boşaltmayı hatırlayamıyorum ama bu tarz bazı eylemlerin şeyleri vardı. Mesela Galatasaray Tokadı diye bir şey vardır. O tarz şeyler var, evet. Offsite, evet' (2003/E2).

Burada tokat kelimesinin kullanılması offsite kelimesine göre daha güçlü bir mana içermekte. Çünkü öğrencilerin gerçekten bir karşı koyma gücüne sahip olduklarını, karşı tarafa haddini çok rahat bildirebileceklerini göstermektedir.

1950 yılından günümüze kadar Galatasaray Lisesinin protesto kültürlerinin oluşumunda yatılı olmanın büyük bir etkisi görülmektedir. Yatılı olmanın, katılımcıların ifadesiyle *'uyuşumu, adapte olmayı'* zorunlu kılması dayanışmayı tetiklediği ve bu okul içerisinde kendine has bir düzen oluşturduğu da aşikardır. Bu düzenin de dinamik olduğu katılımcıların hatıralarında görülmektedir. Yeni kuralların kendiliğinden oluşması, bu kurallara göre bu okul öğrencilerinin uyum sağlaması, burada öğrencilerin bir arada yaşadıkları her an kaynaşma halinde bulunduklarını göstermektedir.

Galatasaray Lisesinin geçmişine bakıldığında da protestoların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Galatasaray Lisesinin geçmişteki efsanevi okul müdürü Tevfik Fikret'in müdürlüğünden istifa ettiğinde okulun son sınıf öğrencilerinin bu durumu protesto ettikleri, Fikret'in göreve geri dönmediği takdirde okulu terk edeceklerini söyledikleri bir akademik çalışmada ele alınmıştır (Dağlar,2006). Bir başka protesto örneği de Suat Aray'ın (1959) eserinde görülmektedir. Yazarın aktardığına göre öğrencilere göre haksız olan herhangi bir durumda öğrenciler teneffüste 'hoop gümm' diye bağırırlar. Bu sırada öğrencilerin arkası dönük olduğu için kimin bağırdığı belli olmaz. Bu 'hoop gümm' nidalarını duyan diğer öğrenciler de eşlik eder ve öğrenciler protestolarını yapmış olurlar.

Bu protesto davranışları okul öğrencilerini fiziki olarak bir araya getiriyor ve bir hedefe odaklıyor. Öğrencilerin bu hali bütün devre olarak topluca hareket etmelerini ve Galatasaraylılık dayanışmasını yaşamalarını sağlıyor. Öğrencilerin de Galatasaraylı dayanışması adını verdikleri bu protesto kültürünün 1950 yılından günümüze düzenli bir şekilde gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bir araya gelerek ortak bir karar olarak bir öğretmeni veya bir durumu protesto etmeleri bu davranışın açık bir kaynaşma ritüeli olduğunu göstermektedir.

4.2.3.3. Etüt Ağabeyliği

Etüt ağabeyliği ya da abiliği, adından anlaşılacağı üzere öğrencilerin etüt saatlerinde derslerine yardımcı olan abilerdir. Etüt ablalarının da kız öğrencilerin okula alındıktan sonra ortaya çıktığı görülmektedir. Fakat çok eskiye dayanan bir gelenek olduğu için genel adı etüt abiliği olarak geçmektedir. Etüt abilerinin görevlerinin sadece etütle sınırlı kalmadığını katılımcıların aktarımlarında görmek mümkün:

'Benim erkek kardeşim yatılı okuduğu için etüt abisi oldu. Kendisi daha 16-17 yaşında bir etüt abisiyken günlerce, gecelerce kendinden küçük sınıftaki sorumluluğu olan diğer yatılı öğrenci ateşlendi diye Taksim İlk Yardım'da başında sabahlamıştır. Şimdi ertesi sabah onun da dersi var, onun da sınavı var' (1991/K3).

Sadece derslerde değil öğrencilerin sağlık sorunlarıyla da yakından ilgilendiğini görüyoruz. Etüt abileri aynı zamanda yatakhanelerde görev alır ve öğrencilerin yatış kalkış saatlerinden de sorumlu olurlar. Ramazan aylarında öğrencileri kaldırıp sahur yaptıkları da olmaktadır:

'Mesela Ramazanlarda yatakhanede sahur güzeldi. Onu işte organize ediyorduk biz de Etüt abisi olarak. Yani oruç tutmayanlar bile sahura katılanlar vardı. O da bir gece yemeği gibi. Ve zaten eğer ki sahura da kalkmak istiyorsan, o bir Galatasaray geleneğidir. Yatağının ucuna havluyu bağlarsın' (2003/E).

Etüt abileri her zaman lise mezunlarından oluşmamakta, bazen Millî Eğitimden görevlendirilen kişiler de etüt abiliği yapabilmekte ya da son sınıf öğrencileri de bu görevi üstlenebilmekteydi.

'Bazen Millî Eğitimin gönderdiği öğretmenler olur. Genç öğretmenler, bekar öğretmenler orada kalırlar. Bazen de son sınıf öğrencileri olur. Son sınıf öğrencileri etüt abisi olarak kalır. Öğrencilere yardım etsin diye, başında dursun diye. Kimi zaman etüt abileri ruh hastası olur,

öğrencilere eziyet yapar. Gerekli gereksiz bir gürültü oldu diye döver, şey yapar. Kimi zaman iyi bir etüt abisi, zayıf öğrencileri bu konuda kuvvetli başka bir sınıftan öğrenciyle çalıştırtır' (1981/E3).

Etüt abilerinden bazen dayak yenildiği de olmuştur. Bu etüt abiliği sistemiyle okul öğrencileri okulun geçmişine dair, okulun geleneklerine dair birçok şey öğrenme fırsatı yakalımışlardır;

'Bir de tabii şöyle bir kurum var. Etüt abiliği diye bir şey vardı. Bilirsiniz. Beyoğlu'nun etüt abileri vardı. Ortaköy'de etüt ablaları vardı. Onlar da akşamları tabii. Ya işte etüt saati ama konuşuluyordu. Sohbet ediliyordu falan. Orada ablalar veya abiler anlatırlardı bir şeyler. Geçmişe yönelik falan filan. Bir de orada bir bilgilenme kaynağı oluyordu yani' (1987/E).

Bu bilgi alışverişleri sadece Galatasaray'ın geçmişine dair olmadığı aynı zamanda okulun öğlencileri ve etüt abileri arasında bir bağ geliştirdiği anlaşılmaktadır. Bu bağ onları birer Galatasaraylı yapmaktadır.

'Etüt abiliği olmanın sonraki yıllarda acayip şeyi var. Yani etüt abiliği, şimdi onun sınıfında olan çocuklarla bir bağ oluşturuyor. Gene ayrıca bir bağ oluşturuyor. Geçen biz, bizim o zamanki etüt abimizi biz bulduk bir yerden. ... Etüt abimizi getirdik, burada ağırladık, yedirdik, içirdik, gönderdik. İyi ki de yapmışız. 20 gün sonra vefat etti' (1981/E2). Aradan yıllar geçse dahi etüt abileri hatırlanmakta, küçük yaşlarda kurulan bu bağlar hiç kopmamaktadır.

'Şimdi bir gün ... geç saatte evime doğru gidiyorum. Hava kararmaya başlamış. Birkaç tane çocuk var. Beni görünce sevindiler böyle. ... Ya meğerse ben etüt abiliği yaparken onlar küçük sınıftalarmış. Tabi mezuniyetten yıllar sonra geçiyor. Abi dedi, bizi hatırladın mı? Yok dedim, hatırlayamadım. Sen etüt abiliği yapıyordun, biz de işte o zaman ortaokuldaydık. Sen bize gelmedin ama biz seni tanıyoruz falan filan dediler. Biz şeyde kaldık, vapuru kaçırdık, paramız da kalmadı falan filan. Kalacak yer de yok. Gelin dedim benim eve. Dört tane çocuk. Gelin dedim, akşam bende kaldılar. Yedik, içtik vesaire. Tanımıyorum, etmiyorum ama böyle bir şey var. Onları bırakamazsınız yani' (1989/E).

Bu görevi yapanların okulla bağları arttığı gibi kardeşleriyle de bağları artmakta. Bu bağın olmasından dolayı da mezun öğrencilerin etüt abiliği yaptığı da görülmektedir.

'Ama mesela Galatasaraylılık konusunda okuluma çok şey borçlu olduğumu hissedip, ben de bir şeyler yapmalıyım dediğim zaman 1989'da oldu. Çünkü bir idare hukuku profesörü Yıldızhan Yayla liseye müdür oldu. Ben de o sırada idare hukuku asistanıydım. Beni yardıma çağırınca Galatasaray Lisesi'nde gündüzleri hukuk fakültesinde asistan, geceleri de Galatasaray Lisesi'nde kütüphaneyi açan ve geceleri de orada kalan bir etüt abisi oldum. ... Dolayısıyla o mesela Galatasaray Lisesi'ne karşı

adeta bir borçluluk, bir görev hissi bana çok şey katmış. Okuluma ben de biraz hizmet etmeliyim fikrinin bir etkisiydi' (1981/E3).

'Bu okul bana çok şey kattı, öyleyse ben de bir şeyler yapmalıyım okulum için' düşüncesi de etüt abiliği yaparak yerine getirilmiş oluyor. Okula olan borç bu yolla ödenmiş oluyor. Mezun olan öğrencilerin de okulla bağları kesilmemiş oluyor.

Etüt abiliğinin öğrencide bıraktığı kalıcı izlerin farkında olan mezunların bu sistemi iyileştirmek için çabaladıkları görülmektedir:

'sonra etüt abisi olduk biz dayağı tamamen kaldırdık yani onlarla çok gururluyum benim devrem yani ki bizim aramızda da vardı dayanamayıp dövenler ama yani bizden sonra iyice söndü o yani bir küçüğüne ıu şey kuvvet uygulama şiddet uygulama bizden sonra çok azaldı biz çünkü çok çektik çok dayak yedik' (1981/E).

Bir katılımcı, emekli olduğu turizmcilik sektörüne girişinin okuldaki etüt ağabeyinin onları turizm rehberliğine yönlendirmesiyle olduğunu anlatmaktadır ve hikayesini şu sözlerle tamamlamıştır:

'Bütün bunların orijininde Galatasaray'da bir akşam etütte iken .... abinin gelip böyle bir rehber kursu var demesi. Hayatım o şekilde çizildi. Galatasaray'da o akşam çizildi. Daha ne diyeyim size mezuniyetten sonra Galatasaray'da. Hayatım o akşam çizildi. O akşam .... bizim sınıfa gelmeseydi, bundan hiç bahsetmeseydi ne olurdu bilmiyorum. Turizmci olmayacaktım belki' (1977/E).

Okulun etüt abiliği uygulaması bu yöntemle mezun öğrencilerle, henüz mezun olmayan öğrencilerini kaynaştırmak istediğinin bir göstergesidir. Etüt abisi veya ablası konuşmasıyla, okuduğu üniversiteyle, okula dair anlattığı anılarıyla henüz mezun olmamış öğrencilere bir örnek teşkil eder ve bir Galatasaraylı temsil edilmiş olur. Bu görevi yapan etüt abisi veya ablası da okula olan manevi borçlarını bir şekilde ödemiş olurlar. Okulda uygulanan bu sistemin mezunlarda ne kadar kalıcı izler bıraktığı, okulun geleneğine dair birçok unsurun aktarımında ne kadar yarar sağladığı görülmektedir. Sonuç olarak etüt abiliğinin ve ablalığının açıkça bir kaynaşma ritüeli olduğu söylenebilir.

4.2.3.4. Konuşulan Dil

Bir topluluğu, bir arada tutan diğer bir unsur da konuştukları dilleridir. Bu dil ile insanlar yaşadıklarını, duygularını, hayallerini paylaşabilirler. Burada konuşulan dilin sadece Türkçe, Arapça veya İngilizce gibi belli gramer kurallar bütününden oluştuğunu söylemek doğru olmayacaktır. Aynı dilin konuşulduğu bir ülkede, farklı jargonlara, terminolojiye sahip özel

topluluklardan da bahsedilebilir. Özel toplumlar olarak okullara has gelişen dilin de bu gruba dahil olduğu söylenebilir.

Daha önceki bölümlerde bir araya gelmiş bir topluluğun bir arada bulunması dışarıdan onları özel bir cemaat yaptığı ele alınmıştı. Burada toplulukların şu temel unsurların varlığına işaret edilmektedir;

- bir grup insanın bir araya gelmesi için bir mekânın olması gerekir,
- bu grubun belli bir amaç doğrultusunda hareket etmeleri gerekir,
- yine bu grubun konuşup anlaşabildikleri ortak bir dillerinin olması gerekir.

Dolayısıyla bir okul ele alındığında, okulun binası mekân unsurunu, okulun yaptığı eğitim ve öğretim de bu grubun amacını ve okuldaki her bir üyenin anlaşabildiği bir dilinin ya da jargonun olması da bu grubu bir arada tutan dil unsurunu oluşturur.

Bu bölümde bir kaynaşma ritüeli olarak Galatasaray Lisesinin öğrencilerinin konuştukları dilin veya jargonun tarihsel süreç içerisinde nasıl şekillendiği ele alınacaktır.

'Valla şey de vardı. Kibar konuşan da vardı. Kaba saba, itişip kakışanlar da vardı. Tabi bu sınıfta da vardı. Kimi talebe ezilmeye mahkumdur derler. Kimi talebeye dokunamazlar ağırlığı vardır. Yani her türlü insan vardı. Pek belirgin olarak herkes argo falan değildi' (1958/E3). Bu aktarımdan konuşma dili olarak bu yıllarda öğrencilerin heterojen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

'*Erkek öğrenciler arasında da mutlak bir dayanışma vardı. Hele hele yatılılar arasında. Kesin herkes birbirine yardım ederdi. Abilik, kardeşlik. Ta o zamandan beri var. Abiler, küçüklere daima kol kanat gererlerdi. Döverlerdi de. Normal. Küfür ederlerdi. Yaparlardı'* (1959/E2). Argo konuşmaya dair ilk bilgiler burada görülmektedir. Büyüklerin küçüklerine rahatlıkla hitap ettiği, yeri geldiğinde küfrettiği de anlaşılmaktadır. Büyüklerin rahatlıkla argo konuştukları buradan çıkartılabilir.

'*Tabii Galatasaray'dayken Fransızca kelimeler konuşmaya giriyor. Yani bunun Türkçesi yok mu var ama onlar da Arapça kökenli olduğu için doğru mu kullanıyorduk, yanlış mı kullanıyorduk? Bunu da pek bilemem. Ama o kültür de var. ... Mesela bildiri kelimesi nerede icat oldu biliyor musun? Eskiden ilan derlerdi. İlan kelimesinin yerine bildiri geldi. Yani bunu Beyoğlu'nda çalışan arkadaşlarımızdan ilk defa öğrendim ben. O zaman ilk defa gördüm. 11. sınıfta filanım. Yani 58 filan olması lazım. Ve bildiri geldi. Yani nasıl tiyatro yapacaklardı anlatıyorlar. Biz bilinmiş tiyatro eserlerini sahneye koymayacağız. Kendimiz de eserler koyacağız diyorlar. Bildiri o şekilde geldi. Bu tabii insana*

biraz hem heyecan veriyor hem bir değişikliğin geldiğini de haber veriyor. … O yeni kavramı anlatırken de ilan demiyorlar da bildiri diyorlar' (1959/E).

Katılımcı özellikle Türkçe kökenli kelimelerin kullanıma girdiğini vurguluyor ve bunu insanların özenli bir şekilde takip ettiğini söylüyor. Bu durumun kendilerine heyecan verdiğini ve ufuk açıcı olduğunu da ekliyor. Konuşulan dilin artık daha çok öz Türkçe kelimelerden oluştuğu ve Arapça kelimelerden arındırıldığı görülmekte. İlerleyen yıllarda da benzer hususlar görülmektedir:

'Şöyle vardır. Tabii bir oğlan çocuk okulu olduğu için başlangıçta ne yazık ki … Çok uzun zaman hala bile çok küfürlü konuşma alışkanlığı vardır. Hem oğlan çocuk olmanın getirdiği hem de futbol, kulübü, spor maçlara gitmek bizim zamanımızda maçlar bir ritüeldi. Yani ritüel diyorsunuz mesela o zaman cumartesi günleri de okul vardı. Ve diyelim ki mühim bir maç var Galatasaray-Fener maçı. Bize liseye bilet gelirdi öğrencilere. Ve bizim beden eğitimi öğretmenimiz isteyenleri toplayıp başımızda öğretmen olmak kaydıyla maça giderdik. Yani o kadar mühimdi bizim için maçlar. Ve dolayısıyla hani biraz ondan da gelen maalesef küfürlü konuşma alışkanlığı. Ve hatta o küfürler de kimi zaman çok cinsiyetçi küfürler biliyorsunuz Türkiye'de. Bundan mesela benim sıyrılmam biraz vakit aldı. Biraz vakit ve feminist bilinçlenme gerektirdi. … Bir de aralara Fransızca kelimeler sokuşturmak' (1974/K).

Burada kadın katılımcı argo konuşmanın bir alışkanlık olarak okuldaki öğrencilik yıllarına dayandığını söylemektedir. Özellikle okulun geçmişte bir erkek okulu olması, spor müsabakalarına götürülmeleri ve burada çoğunlukla argo konuşulan bir ortamda bulunmaları argonun alışkanlığa dönüşmesinde çok büyük etkendir. Katılımcının bu alışkanlığından sıyrılmasının ayrı bir çabayla gerektirdiği de anlaşılmaktadır. Okulun yabancı dilinin Fransızca olması günlük konuşma dillerine sirayet ettiği görülmektedir.

'Bizim döneme az miktarda da olsa kızlar girdi. Az miktarda. Tamam onların olduğu ortamda biraz kendimize dikkat ediyoruz ama benim dönemimin kızları benim kadar argo konuşurlar. Hiç erkekten hiç farkları yoktur. Öğrenmişlerdir bizden zamanında aynı şekilde argo konuşmaya devam ederler. Hepsi erkek Fatma. Şimdi yeni dönem daha dikkat ediyor gibime geliyor' (1977/E).

Buradan katılımcının bulunduğu 1970'li yıllarda argonun çok yaygın olduğu ve kız öğrencilerin okula girmesiyle de onların da bu argo konuşmaya katıldıkları bilgisi edinilmektedir.

'Yok, okuldayken yani öyle bir şey yok. Okul sonrasında tabii o samimiyet ilerlediği için bizim tuhaf bir şeyimiz vardır. Yani birbirimize sevgimizi küfürle gösteririz. Onu da tabii söylemeyeceğim

burada ama... Hatta ben şirketimde çalışan iki tane arkadaşım, bir kardeşimi buraya yemeğe getirmiştim liseli olmayan. Döndükten sonra ertesi gün bana işte şey dedi, ay dedi işte şu şu lafını dedi. Türkçe'de bizim bilmediğimiz iyi bir anlamı mı var, burada herkes birbirine öyle hitap ediyor dedi. Bizim için o bir şeydir, kendi aramızda o gerçek anlamını taşımaz…' (1981/E).

Katılımcının günlük hayatında dahi argo konuşma büyük yer tutmaktadır, arkadaşlarına sevgisini argoyla ifade etmektedir. Başkaları bu durumu tuhaf karşılasa da bu sevgi aktarımı halen argo kelimelerle devam etmektedir.

'Ben acayip mutlu oluyorum. Bu ortamda. Bunu senede 2-3 sefer tekrarlıyoruz biz. Bazen eşler de geliyor. Ama çoğunlukla biz kendi kendimize oluyoruz. Zaten eşlerle gelsek biz ayrı oturuyoruz. Çünkü bizim konuşmalarımız onları rahatsız edebiliyor. Çünkü küfürlü konuşuyoruz. Ya da kısıtlama olmadan konuşuyoruz kendi aramızda. Buradaki yaşlı insanlara denk geldiniz mi? Denk gelseniz onların konuşmalarına …. Bizim garsonlar falan ilk başlıyorlar, geliyorlar. Küfürlü nasıl konuşurlar bu yaşlı adamlar. Biri profesör olmuş biri bilmem ne olmuş. Bana batmıyor ama onlara battı. Rahatsız etmiyorlar. Rahatsız edecek bir şey yok. Çünkü onlar 14-15 yaşında çocuklar artık onlar. Bunun için böyle konuşacaklar doğal yani' (1981/E2).

Burada da katılımcı kendinden önce mezun olmuş ağabeylerinin ilerleyen yaşına rağmen argo konuşmalarının çok normal kabul edilmesi gerektiğini söylüyor. Çünkü bu konuşma tarzı onların çocuklarından kalma bir gelenek ve bir araya geldiklerinde de bu gelenek kaldığı yerden devam ediyor.

1991 mezunu bir katılımcı argo konuşmaya dair çok detaylar veriyor:

'Ben 12 yaşında oraya girdiğimde bir erkek kardeşim var. Bizim evde çok küfür falan edilen bir ev değil. Ben de böyle kibar bir kızdım. Öyle yetiştirildim. … Herhalde onu öğreniyorsun duya duya. Çünkü çok küfür edilen bir ortamdasın. … Her şey küfür, argo konuşarak ifade edilebiliyor. Bir gün işte bir şey oldu. Babam telefonda konuştu falan. Ben dedim ne olmuş dedim. Bir şey olmuş, kötü bir şey olmuş yani. Bilmem ne, bir şey söyledi. O (… argo ifade…) dedim. O ne? 13 yaşındasın. O güne kadar hiç şey yapmamış kızın sana. Sonra alıştı ailem de alıştı. Seri olarak küfür etmiyorum ama rahat argo konuşurum. … Bir kadında erkeksilik de değil belki ama o kendini rahat ifade etme, o sansürsüz konuşma. Galatasaray Lisesinin belki de verdiği en önemli şey herhalde insanın kendi gibi olma özgürlüğünü veriyor' (1991/K).

Yukarıda katılımcıların aktardıklarına benzer bir yorum burada da görülmektedir. İnsanın kendini rahat ifade etmesinde argo konuşabilmenin önemine değiniliyor. Bu da

özgürlüğün bir parçası olarak görülüyor. Galatasarayın verdiği özgürlüğün içinde argo konuşmak da önemli bir yer tutuyor. İlerleyen yıllarda da benzer ifadeler görülmekte:

'Çok argo. Çok küfürlü konuşur. Biz de öyle konuşurduk. Yani evet argo. Çocuğun eğlencelerinden. Bizde de. Yani şey gibi bir şey düşünmeyin. Hiçbir şekilde. Galatasaray Liseli hani böyle. Ne bileyim işte papyonuyla böyle bilim adamı gibi konuşur falan değil. Bildiğiniz baya haytadır yani' (2002/E).

Burada katılımcı bir Galatasaraylının dışarıdan tahmin edildiği gibi *'papyonuyla kibar bir beyefendi'* değildir tam tersine *'haytadır'* ifadeleri dikkat çekicidir.

'İlk kayıt için gitmiştik tabi. ... İnsan çekiniyor çok böyle. O zaman 14 yaşında bir çocuksunuz. Ondan sonra bir şey tarafı vardı. Ama adab-ı muaşerete uyabilecek miyiz orada? Nezaket kuralları, oranın kendisine göre farklı görgü kuralları var, alt kültürü var bunu biliyoruz. Sonra ama esas çarpıcı olan bu kayıt esnasında sonra ilk gün gittim ki ilk güne başladık. İlk teneffüs oldu. Ben kantine gittim ki işte insanlar küfürlü konuşuyorlar. Talebe epey sinkaflı konuşuyor. Ondan sonra işte böyle oturma kalkma falan herhangi bir şey yok. Özen falan yok' (2003/E).

Yukarıda *hayta* olarak tanımlanan bir Galatasaraylı imajının detayları burada görülmektedir.

'*Çok ilginç bir şey var. Biraz küfür konusunda rahatızdır. Kız öğrenci, erkek öğrenci fark etmez. Biraz rahat küfür kullanırız. Küfürbaz falan anlamında söylemiyorum. Duygusal ifadede bu varsa vardır. Terbiyesizlik anlamında da asla söylemiyorum. Sadece o rahat iletişim anlamında söylüyorum'* (2003/K). Katılımcı yine aynı şekilde argo konuşmanın kendilerini daha rahat ifade etmelerini, özgürlüklerini sağladığını vurguluyor.

'Çünkü biz de işte mesela bizim söylediğimiz şarkılardan bir tanesi, son sınıfta özellikle söylenen şeylerden bir tanesi. Ne diploma ister bu devre ne de üniversite. İşte küfür var arada. Çok da umrumdaydı ÖSS. İşte mektebi değişmem bir şeye. Arada bir şey var küfür olduğu için ben değiştirdim' (2008/E). Bu örnekten okulun şarkılarında dahi argonun yer edindiği görülmektedir.

Argo konuşmanın dışında bazı dönemlerde kullanılmış kelimelerin halen kullanımda olduğu bazılarının da unutulduğu katılımcıların aktarımlarında görülmektedir:

'Sınıfta kalana kadayıf denir Galatasaray jargonunda. İki kere kalırsan kaymaklı kadayıf olursun' (1989/E). Kadayıflı kelimesini görüşülen katılımcıların hepsi kullanmaktadır. Halen kullanıldığı buradan teyit edilebilmektedir. *'Kadayıf diyorlar. Bir sene sınıfta kalana kadayıf, iki*

sene kalana kaymaklı kadayıf diyorlar. Üç sene kalırsa fıstıklı kaymaklı kadayıf deniyor' (2003/E). Bu cümleden de fıstıklı kadayıfının da olduğu anlaşılmaktadır.

'Müstahdemlere çavuş deme geleneği…' (2000/K). Okulda çalışan hademelere de çavuş denildiği görülmektedir. Bunu bir başka katılımcıdan duymakta mümkün; *'Biz hademelerimize asla hademe demezdik, çavuş derdik, nereden geliyor o gelenek bilmiyorum. Hatta bir tanesinin tamburcu zil olarak, zil yerine tambur kullanılırmış 1950'lere kadar, ders aralarında. O tamburu çalan Ahmet Ağa isimli bir çavuşumuz var yani, hademmiz. Onun heykeli var bugün okulda'* (1989/E). Burada okulun tarihine, geleneklerine sahip çıkışı bir başka örnek olarak Tamburcu Ahmet Ağa heykelinde görülmektedir. 'Çavuş' kelimesinin kullanımına dair okul gazetesinde şöyle bir haber görülmektedir;

Galatasaray'da çavuşlar unutulamaz

Hepimizin bildiği gibi, Galatasaray'da bambaşka bir yeri vardır çavuşların. Lisemize hizmet verenleri onurlandırmak amacıyla, 29 Aralık 1995 Cuma günü, Aktüalite Merkezi'nde bir toplandı düzenlendi. GSL Müdürü Prof. Dr. Erdoğan Teziç, çavuşlarımıza verdikleri hizmetler için teşekür ederek birer saat hediye etti. Aynı gün, emekli çavuşlara da plaket verildi.

Şekil 4.10.: Galatasaray Lisesi Tambur Gazetesi, 1996 Haziran sayısı.

Okulun hademelerine plaket ve saat hediye edildiği öğrenilmektedir. Okul bir kurum olarak öğrencileriyle, idaresiyle ve hademeleriyle bir bütündür imajı verilmektedir. Tamburcu Ahmet Ağa için de okulun daha eski yayınlarında çok sayıda resim ve yazılar bulunmaktadır. Bunlardan birinde Ahmet Ağa'nın vefatı için yazılmış şöyle bir yazı bulunuyor;

Mektebin en sevimli ve en emektar hademesi

Ahmet ağa'yı kaybettik!..

En emektar hadememiz Tanburcu Ahmet Ağa, iki ay evvel izinli olarak gittiği memleketinde müssif bir kaza neticesinde ölmüştür. Ahmet Ağa Galatasaray muhitinde en tanınmış ve en sevilmiş bir sima idi. Dergimizin bu köşesini ona ayırdık. Aşağıdaki yazıda mektebimizin eski bir talebesi Hüsamettin Türsan'ın Ahmet Ağa hakkında düşüncelerini bulacaksınız.

AHMET AĞA, genç ihtiyar bütün Galatasaraylıların tanıdığı meşhur bir şahsiyettir. Galatasaraylı olup ta onu görüp bilmeyen hemen hemen yoktur diyebilirim. Hattâ içimizde belki «List» in adını işitmemiş olanlar çıkarsa da Ahmet Ağanınkini duymıyanların çıkacağına pek o kadar ihtimal veremem.

Belki bu yazımı okuyanlardan be adam «List» le Ahmet ağayı nasıl mukayese edersin diye soracak olanlar da bulunabilir. İşte onlara cevabım:

List piyanosunu nasıl eşsiz bir maharetle çalmışsa Ahmet ağa da tamburunu işte o derecede bir maharetle takırdatırdı. List piyanosuyla nasıl binlerce kalbe hitap ettiyse Ahmet Ağa da tamburiyle tıpkı onun gibi binlerce genç kalbe hitap etmiştir.

Hem bizim ihtiyarcık sade kalplere değil midelere de hitap ederdi ki bu bakımdan «List» e bir noktadan faikiyet te temin etmiştir. Öğle yemeğini haber veren tambur sesini duymak için kulaklarımızı tazı gibi dikerek beklediğimiz dakikaları düşünün bir kere... O, gök gürültüsünü andıran ses duyulunca âdeta iftar topu atılmış gibi herkes koridorlara dökülür ve yemekhaneye deli gibi koşuşurduk....

Ya hele son dersten çıkma tamburu!.. Bu sonuncu sesin ne demek olduğunu neharî arkadaşlardan dinlerseniz bizim virtüoz Ahmet Ağanın ne derece kıymetli bir müzisyen olduğuna sizlerin de kanaat getireceğinize eminim...

Kısacık boyu, pos bıyığı ve kırmızı yanaklariyle orta kapının mermer direğine yaslanarak tambura sert sert vuruşu şu an bile gözlerimin önünde... Onun bu çalış tarzına trampet obasındaki izci arkadaşlar kıskanarak bakarlardı...

Ecel, işte bu canlı heykeli de yıktı... Filvaki onun asıl yıkılışı mektebe zillerin takılmasiyle olmuştu ya... Bu kâfir icadı nesneler cırtlak sesleri ile baykuş gibi ötmeğe başladıkları zaman Ahmet Ağa artık emektar tamburunun öldüğünü anlamış ve onun güler yüzü o günden sonra bir daha gülümsememişti bile...

Ahmet ağanın ölümiyle Galatasaray tarihi bir sahifesini daha kapamış (çevirmiş) oldu.

Allah rahmet eylesin!

Ahmet Ağa tanburunu son defa çalarken

Şekil 4.11.: Galatasaray Dergisi 1947 Ekim sayısından bir örnek.

'Köbe diye bir kelime vardı. Köbe yalaka demek. Aslında yalaka anlamında köbe demek. Ben köbeyi başka bir yerde duymam ama belki vardır. O köbe nereden gelmiş onu da hani bilmiyorum' (1987/E). Buradaki kelimenin de halen kullanımda olup olmadığı şüphelidir, sadece bir katılımcıdan böyle bir kelimenin kullanıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak 1950 senesinden günümüze doğru kronolojik olarak bakıldığında argo konuşmanın yukarıda geçen ifadelerden özellikle *'kadayıf, çavuş'* kelimelerinin kullanılmasının öğrenciler arasında kaynaştırıcı bir görev gördüğü söylenebilir. Yalnız burada katılımcıların aktarımlarından argo konuşmanın Galatasaraylıları birbirine bağlamada daha başarılı olduğu açıktır. 1950'li yıllarda daha çok üst sınıf öğrencilerinin özellikle de son sınıf öğrencilerinin argo konuştuğu göze çarpmaktaydı. Fakat ilerleyen zamanda bu durumun küçük

sınıflarda da olmaya başladığı, kız öğrencilerin okula gelmesiyle de çok da sekteye uğramadığı anlaşılmaktadır. Kız öğrencilerin de bu duruma uyum sağladığı konuşmalarından anlaşılmaktadır. Katılımcıların Galatasaraylılık olarak tanımladığı kavramın içerisinde özgürlüğe büyük önem atfettikleri konuşmalarında görülmektedir. Bu özgürlüğün içerisinde rahat davranmak, kendini rahat ifade etmek de bulunmaktadır. Özel bir toplum olarak Galatasaray Lisesinin konuşma dilinde önemli bir yer tutan argonun geçiş ritleri teorisinde bir kaynaşma riti olduğu açıktır.

4.2.3.5. Grand Cour'a Geçiş Töreni

Galatasaray Lisesinin çok katmanlı ve sert bir hiyerarşisinin olduğu ve bunu merkeze alan bir sosyal düzenin varlığına dair bilgiler önceki bölümlerde aktarılmıştı. Galatasaray Lisesinde hiyerarşiden kastedilen şeyin temeli yaşça büyük olmaya dayanmaktadır. Yaşça büyük olmak demek sınıf olarak da bir üstte olmak anlamına geliyor. Burada üstte olan, altında olanından yani küçüğünden sorumludur. Altta olanın yani yaşça küçük olanın da üstünün yani büyüğünün sınırlarını korumak ve saygı duymak gibi görevleri vardır. Burada 1950'den günümüze kadar okul içerisinde yukarıda bahsi geçen hiyerarşiye dair geçiş ritlerinin nasıl olduğu ele alınacaktır.

Bu hiyerarşi içerisinde okul sınırları içerisinde kutsal olan son sınıfa erişebilmektir. Çünkü asıl hedef olan Galatasaraylılık kimliği okulu başarıyla bitirip tamamlamak anlamına gelir. Bu nedenle üst sınıf özellikle son sınıf en kutsal olan imtiyazlı gruptur. Okul içerisinde koridorların, kullanılan bankların dahi hiyerarşiyle düzenlendiği görülmektedir. Bu kısım kronolojik sırayla ele alınacaktır:

'*Başka koridorlara gidince yolunuzu şaşırmış gibi giderseniz orada kendinizi yabancı hissedersiniz'* (1958/E2).

1950'li yıllarda koridorların sınıflara göre bölündüğü görülmektedir. İlerleyen yıllarda da benzer uyarıların ve korkunun olduğu görülmektedir:

'Lise 3 ve lise 4'lerin bulunduğu koridora falan girmek bile yasaktı. Abiler hemen ne işin var senin burada, niye dolaştın, kim için geldin, yoksa öylesine giremezsin buraya falan diye bizi korkuturlardı. Öyle bir korku da vardı' (1980/E).

'... küçük sınıflar sizin bahsettiğiniz Grand Cour giremez işte şunlar şunlar şu koridora giremez o okul kendi içinde yazılı olmayan kurallar ... ' (1981/E). Yine burada sadece okul bahçelerinin değil koridorların da hiyerarşik kurallarla korunduğu görülmektedir.

'Mesela revire çıkacaksın, hastasın. Revire çıkmak için 10. sınıfların koridorundan geçmen gerekiyor. İzin beklersin orada. İzin birinin üst devreden biri olacak. Revire gideceğim, geçebilir miyim? O tamam der, o şekilde. Mesela yine de sonra biri çevirir, sorar. Dur bakalım izin aldın mı? Kimden aldın? Hani şey bu şekilde' (2003/E). Bu yıllarda ise koridorlardan geçmek için acil bir sebep olsa dahi o koridorun sahibi olan devreden birinin izni olması gerekiyor.

'*Veyahut da sınıfların olduğu koridorların açılımı vardı. Oraya o yaşa gelindiğinde, o sınıfa yükselindiğinde artık o bahçenin, o koridorun kullanımına hak kazanılıyordu'* (2003/K). Yine benzer şekilde koridorların sınıflara göre ayrıldığı ve o sınıfa yükselenlerin artık o koridoru kullanmaya hakkı olduğu anlaşılmaktadır.

Yine benzer şekilde okulun bahçelerinin de kullanımında bu kuralların olduğu görülmektedir. Özellikle en büyük bahçe olan Grand Cour'un sahibi yine imtiyazlı grup olan son sınıf öğrencileri oluyor. Dolayısıyla okulda en kutsal olan yerin bu büyük bahçeye girmeye hak kazanmak olacağı da açıktır. Katılımcıların bu bahçeye dair aktardıkları kurallar şöyledir;

'*Grand Cour dediğimiz esas bölümümüz, orada futbol oynanan şey vardır, orada sigara falan da içeceğiz onun tuvaletinde falan, o artık iyice büyükler. Orada bize yer yok. Zaten abiler orada bizi görürse, senin burada ne işin var deyip dışarı kovalar. Bir o vardır, yani o Grand Cour ayrı bir şeydir, on birler, on ikiler'* (1958/E2).

'Arka tarafta Grand Cour diye bir yer vardı oraya ancak abiler girer. Çünkü abiler orada sigara içiyorlar. Kardeşler giremez bu çocuklar giremezsiniz buraya. Anlatabildim mi? Şimdi bunlar mesela işte büyüye saygı ... bir abicilik' (1980/E2).

'Tabi Grand Cour bildiğimiz o. Orada sigara içiliyordu. Kimin ne sigara içtiği biliniyordu' (1985/E).

'Şimdi bizde Grand Cour diye bir yer var. Grand Cour'a giriş için işte son sınıf olman gerekiyordu veya lise 2'de mi giriyorduk ne? Mezun olacak abiler orayı sana devrediyor' (1998/E).

Yukarıda sayılan kuralların ortak noktası bu bahçeyi sadece büyüklerin yani son sınıfların rahatlıkla kullanabildiği ve burada öğrencilerin rahatlıkla sigara içebildiğidir. Kimi katılımcılar buraya girebilmek için 11. sınıf veya 12. sınıf veyahut da orta sonda olmak gerektiğine dair ayrıntı vermişlerdir. Bu detaylar buradaki analizin dışında tutulmuştur. Çünkü eğitim sisteminde zaman içerisinde yapılmış değişikliklerden dolayı kimi zamanlarda 11. sınıflar son sınıf olurken kimi zamanlarda da 12. sınıfların son sınıf olduğu olmuştur. Bu gibi

ayrıntılar çalışmanın odak noktasında değildir. İlgilenilen mesele, öğrencilerin bu kemikleşmiş hiyerarşik sistemin akışında getirdikleri bir yenilik olan geçiş ritleridir.

1950 ve 1990 arasında öğrenci olmuş kişilerle yapılan görüşmelerden okulun kültürün zor olduğu, kız öğrencilerin bir hayli zorlandıkları fakat bu zorlukların onlara dirayet kazandırdığı, ast ve üst ilişkilerine uyum sağlayarak riayet ettikleri anlaşılmaktadır.

'Bayağı disiplinli bir yaşam var. Ama tabii bu insanların önce çocuk sonra da işte onlu yaşların insanları olduğunu unutmamak lazım. Ona göre bir adaptasyon zor bir zaman aslında biliyor musun?' (1959/E).

'Yani şimdi bir kere çok zor bir okul aslında şu açıdan zor. Dersleri çok ağır. Yani ilk başladığımda işte veya diyelim hazırlıktan ortaokula geçtik ve önünde uzun yıllar var. Şimdi ve çok ağır dersler var' (1976/E).

'Olmazdı bazen dışlanma da oluyordu tabii. Galatasaray'da var olmak zor bir şey' (1991/K).

'Tabii böyle bir camiada entegre olmak belki daha zor gelecek ama işte o harç Galatasaraylıktı' (1991/K2).

'Yani şimdi zor bir okuldur. Kültürü de zor bir okuldur. Ama yine de dediğim gibi bir yere ait olma hissini o kadar kuvvetli bir şekilde verir ki zorluklar çarptığımız zaman daha hafif basar' (2000/K).

Yukarıda alıntılanan cümlelerden Galatasaray Lisesinin kültür açısından çok da kolay bir yer olmadığı görülmektedir ve bu durum güncel bir konu değil 1950'li yıllardan bu yana var olan bir gerçek. Bu durumun hem kız öğrenciler hem de erkek öğrenciler için aynı derecede zor olduğu anlaşılmaktadır. Hiyerarşik kanunlara uyuşum göstererek bu kültürde var olmaya çalışan öğrencilerin 1990'lı yıllarda bu kuralların konumdan konuma geçişinde geliştirdikleri birtakım ritüellerin olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bu zorluklara göğüs germe öğrenciler arasında bir dayanışmayı daha doğrusu Galatasaraylı dayanışması oluşturduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu zorlu süreçlerin kuralları, zamanla öğrenciler tarafından tekrar yorumlanmıştır ve Galatasaraylılığa yeni bir katman kazandırmıştır. Özellikle en kutsal bölge olan Grand Cour'a girişte gerçekleştirilen törenler en önemlileridir.

'Şimdi biz geliyorduk. Evet, şimdi bizde Grand Cour diye bir yer var. Grand Cour'a giriş için işte son sınıf olman gerekiyordu. ... Mezun olacak abiler orayı sana devrediyor. Sen toplu olarak giriyorsun. İki tane kapısı var, bir kapıyı kapatıyorlar. Sen toplu olarak girmeye çalışıyorsun. Onlar da

orada seni şey yapıyor, girmemeni istiyor yani. Böyle bir şey, dalaşma var yani. ... Geliyor seni ıslatıyorlar. Hortum alıyorlar, ıslatıyorlar. İşte o zamanlar şey var, elektrik tabancası alanlar vardı abilerden. Elektrik tabancasıyla şey yapıyor. Cız diye böyle çarpılıyorsun. Ondan sonra böyle daralıyor, daralıyor. Tamam diyorlar, giriş serbest. Ondan sonra herkes sigara paketi alıyor iki tane. Abilere kapıda vererek, onlar orada bir şey çember alıyor. Sigara paketlerini abilere vererek giriyorsun. Öyle bir giriş izni var' (1998/E). 1998 mezunu bu katılımcının aktardıklarına benzer bir anı 2002 mezunu bir başka katılımcıda da görülmektedir;

'Ve işte sene sonunda ... bildiğiniz şey yapıyor. Hani bir çeşit oyun diyeyim yani. Grand Cour'un giriş yerini savunmaya çalışıyor şey. ... Böyle davullarla, zurnalarla. Yani böyle yüz kişi, yüz elli kişi birden girmeye çalışıyor. Onlar yüz kişi, yüz elli kişi savunmaya çalışıyor. İşte koşanlar, kaçanlar, düşenler ondan sonra çarpmalar falan ne ararsınız var. Ama yani o çok şey bir şey, muhteşem bir şey. Yani öyle söyleyeyim. Ondan sonra en son işte yani bir yere kadar kabul etmiyorlar. Bu arada şey derlerse üst devre, çık çık derse girmiş de olsanız kovuluyorsunuz. Diyelim ki ele geçiriyorsunuz. Yok çık dışarı diyor. Ama sonunda en sonunda kabul ediyor işte bir saat sonra atıyorum. Kabul ediyor. Sonra hep beraber sarmaş dolaş. İşte şey yapıyorsunuz yani böyle işte barış yapmış gibi. Öyle işte hani kardeşlik dediğim kısım mesela oralarda ortaya çıkıyor' (2002/ E1). Katılımcı bu ritüellerin kardeşliği pekiştirdiğini, devre öğrencileri birbirine daha çok ısındırdığını söylemektedir.

'Mesela şimdi sigara içemiyorsan Grand Cour denen yere giremezsin. Sigara içmek serbest olunca oraya girebiliyorsun. Ondan sonra onun giriş ritüeli var. Ama talebeler arasında o tamamen. İşte sloganlar atılır. Bilmem ne. Önce bir geçmene müsaade etmezler. Sonra geçersin. Sonra işte şey var, tabii alkol de ritüelin Galatasaray Rit De Passage bir geçişte. Zannediyorum 8'den 9'a geçerken mi, 9'dan 10'a geçerken mi bir üst devre seni çiçek pasajına götürür. Galatasaray'ın hemen karşısında çiçek pasajı var. Çok farklı meyhaneleri olan içerisinde. Oraya, o geçiş yapıldıktan sonra, lisede o şey bittikten sonra oraya gidip topluca içilir. Ve onu o üst devre karşılar. O meyhane masrafını. Mesela bu da ritüelin bir parçası' (2003/E).

Yukarıda bu ritüellerin üç farklı yılda gerçekleşmesi aktarılmıştır. Ayrıntılarda değişiklikler olduğu elbette ki görülmektedir fakat önemli olan temel konu Grand Cour'a girmenin bir eşik oluşudur. Bu büyük eşiğin atlatılmasını da öğrencilerin eğlenceli ve zevkli hale getirdikleri görülmektedir. Önce kapıdan içeri almamaları daha sonra almaları veya elektrikli tabancalarla çarpmaları, birbirlerini ıslatmaları büyük sınıfın halen büyük olduğunu, sözün sahibinin onlar olduğunu gösteriyor. Ardından kucaklaşmalar, sigara vermeler veya meyhaneye götürmeler de büyük sınıfın yeni gelen üyeleri aralarına kabul ettiklerinin ve bir bağ kurduklarının bir göstergesidir. Burada bir konumdan diğer konuma geçiş, kaynaşmayla

sonuçlanmıştır. Bu ritüel dışında okulun başka bölgelerini içeren detayların olduğu ritler de elbette vardır. Fakat katılımcıların aktarımlarından Grand Cour'un zihinlerinde kalıcı bir yer ettiği aşikardır ve buraya girişin de büyük bir törenle kutlandığı görülmektedir. Sonuç olarak okulun büyük bahçesi olan Grand Cour'a girişte uygulanan bu tören açıkça bir kaynaşma ritüelidir.

4.2.3.6. Şamata Gecesi

Bir topluluğu bir arada tutan unsurlardan birinin konuşma dili olduğu yukarıdaki bölümlerde izah edilmişti. Bir konuda şakalaşabilmek, karşı tarafın konudan haberdar olmasını ve aynı dili konuşuyor olmalarını gerektirir. Aynı dili konuşmak ve aynı konular üzerinden şakalaşmak da dolayısıyla bir kaynaşma ritidir. Bu kısımda katılımcıların zevkle hatırladıkları bir ritüel olan şamata geceleri ele alınacaktır. Bu ritüel, birtakım sebeplerden ötürü son yıllarda icra edilmemektedir. Fakat görüşülen katılımcıların bir kısmının öğrencilik döneminde *'şamata geceleri'* hatıraları vardır ve bu hatıralar onların zihinlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Katılımcılardan şamata gecelerine dair ilk bilgiler 1974 yılı mezunlarında görülmektedir. Bundan önceki tarihlerde öğrenci olan katılımcıların anlatımlarında böyle bir gecenin olduğuna dair bir bilgi bulunamamıştır. Fakat okulun çıkardığı gazete olan Tambur gazetesinin 1964 Ocak sayısında şamata gecesinin, eğlence gecesi adı altında gerçekleştirildiği bilgisi yer almaktadır;

EĞLENCE GECESİ

Okul talebeleri geçenler de çok neşeli bir gece geçirdiler. Aramızda «Şamata gecesi» denilen ve konferans salonunda yapılan bu eğlencede maalesef okulun mikrofanlarının hoparlörlerin ve amplifikatörün feci halini gördük. Bu vaziyette dahi bazı sınıflar sahneye gelerek kendi orkestralarıyla bize müzik dinletmeğe çalıştılar. Bu sırada sahneye M.Teoman T.Selçuk ve A.Kunt'tan kurulu okul orkestrasının çıkması ve önümüzdeki konserde çalacakları parçaları ilk defa bizlere sunmaları hepimizi çok memnun etti. Ve söyledikleri şarkılar çok zaman alkışlarla kesildi. Tekrar tekrar sahneye çağrıldılar. Daha son

11 Fen — Edebiyat grubu (Trio los Sakalos)

GÜNLERİ

Odak, Gönüllü ve Stop lâmbalarını bir kez daha kendisinden dinleyebildik Bu güzel şiirlerle Şemsi Belli'nin Gelin Telleri din

Şekil 4.12.: 1964 yılından GSL Tambur Gazetesinden bir şamata gecesi haberi (Kaynak: GSL Tambur Gazetesi 1964 Ocak sayısı).

'Şamata Gecesi vardı bizim zamanımızda. O Şamata Gecesi yapıldı yine. Şamata Gecesi çıkışı pavyona gidildi falan' (1974/K). Buradan sadece böyle bir gecenin yapıldığı bilgisi edinilmektedir.

‘*… bir şey diyeceğim dünyanın hiçbir okulunda son sınıfta öğrenciler mezun olurken bizim bir şamata gecesi diye bir gecemiz vardır ve o gecede bütün öğretmenlerle küfür etmeden küfür kullanmadan her türlü dalga geçmek ve taklit yapmak serbesttir yani hocalar da gelir o şeye ve kendi taklit ettiklerini dinler gülerler bu şimdi çok önemli bir hoşgörü penceresi açıyor yani. … bir tane din öğretmenimizi çok severdik rahmetli bizimle top falan oynardı ki Galatasaray'da din çok sevilen bir ders değildir ama adam bize sevdirmişti … rahmetli …… hocanın daha spermken doğuşunu canlandırdılar çarşaflarla falan yani hoşgörünün düzeyini anlatmak için söylüyorum bunu’* (1981/E).

Burada ise bu gecede neler yapıldığına dair daha detaylı bilgiler verilmektedir. Küfürlü konuşmadan teatral performanslarla okul hocalarının taklitlerinin yapıldığı söylenmektedir.

‘Şamata gecesi olurdu. … Bunlar güzel olurdu. Hoca orada seyrediyor, müdür seyrediyor. … Güzel şeyler olurdu’ (1981/E2). Okulun idaresinin ve hocalarının da bu gösteriye katıldığı buradan anlaşılmaktadır.

‘Ayrıca öğrenciler için de şamata gecesi denilen bir özel gün var. O özel günde de öğrenciler çeşitli hocalarla sitemle, kendileriyle alay eden, esprili gece yarılarına kadar devam eden tiyatral skeçler, oyunlar yapar. O epey gülünen, eğlenilen hususlardır. Bazen önemli kimseler gelir. Mesela bizim son sınıftaki Ferhan Şensoy Galatasaray mezunu. O da izlemek için geldiğini hatırlıyorum. Ona da mesela espri olsun diye yukarıdan bir kova su döktüler. Balkondan, mesela onların yerinde o olsa aynı şeyi o da yapardı’ (1981/E3). Mezun olmuş kişiler de bu gösterileri izlemeye geliyor ve Galatasaray şakalarından da nasiplerini alıyorlar.

‘Şamata gecesi olurdu. İlk dönemin sonunda olurdu. O bence çok güzel bir gelenek. Çünkü orada çok sansürsüz, bütün hocalarla ilgili taklit de yapıyorsun, küfür de ediyorsun, eleştiri de yapıyorsun falan. Orada hiçbir sansür gerçekten yoktu. Şu anda var mı bilmiyorum ben. Benim dönemimdeki o şamatanın dışındakine, bir iki tanesine gittim, yakın zamandakine gitmedim. Ama orada gerçekten hiçbir sansür yoktu. Nasıl görüyorsan ne yapıyorsan ne istiyorsan söyleyebiliyordun, hocalar da katılıyordu’ (1991/K). Öncesinde argonun olmadığı bir etkinlikten daha sonra argonun rahatça konuşulduğu, sansürün olmadığı bir etkinliğe evrildiği anlaşılmaktadır. Öğrenciler mezun olduğunda bile bu etkinliğe katılıyorlar ve okulla bağları bu şekilde de devam ediyor.

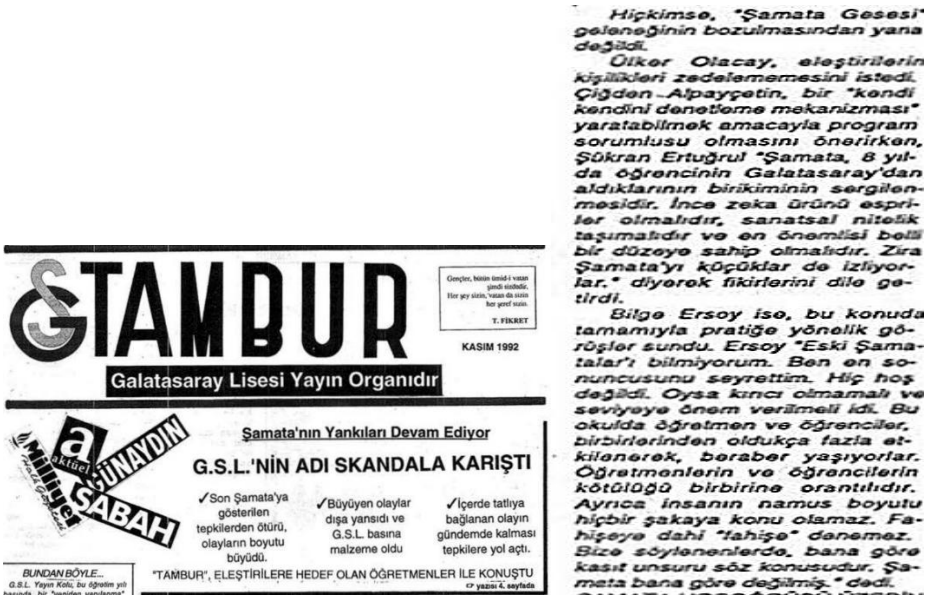
‘Yani bizim tabii ki ritüellerimiz vardı. Bizim şamata gecemiz vardı. Ama o şamata gecesi belki bizden önce 100 yıldır yapılıyordu. Ve onun kendine ait bir espri dili, bir geleneği, bir kültürü, bir o gün mesela şey yapılış skeçlerin hazırlanışındaki doz. … Orada en ağır ve müstehcen espriyi dahi öğretmen oturur onun karşısında kahkahalarla gülerek kendiyle nasıl dalga geçildiğini izleyebilir. Ben hiç unutmuyorum. Yani biz şamata gecelerinde öğretmenler, bazı öğretmenler tabii o anlayışı yüksek yıllardır okulda okuyan öğretmenler, o gelirler izlerlerdi ve kendilerine en müstehcen, ağza

alınmayacak şekillerde taklit eden öğrencilere kahkahalarla gülebilirlerdi. Bunu bir iş gibi yapamazsınız. Anlatabiliyor muyum?' (1991/K3).

Katılımcı burada bu gecelerde sansürün olmadığını, müstehcen ifadelerin dahi kullanıldığını ve bunu da öğretmenlerin saygıyla karşıladıklarını söylemektedir. Bu geleneğin Galatasaray Lisesine has olduğunu ve bu geleneğin yüz yıllık bir geçmişe sahip olabileceğini vurgulamaktadır. Bu etkinlikle katılımcının aslında gurur duyduğu anlaşılmaktadır, Galatasaraylılığını öne çıkaran bir özellik olarak aktarmaktadır.

'Şamataya biz denk gelmedik. Yani benim öğrenciliğim döneminde şamata yapılmadı. ... Ancak hani bizden iki sene önce şamata bir şekilde yasaklandı. Sadece bir devre, bizden iki üst devre, bir sene Tevfik Fikret Salonu'nda bir şamata yaptı. Onu gördük. Onun dışında da hiç şamata görmedik' (2000/K). 2000'li yıllara doğru bu ritüelin yasaklandığı anlaşılmaktadır.

Okulun çıkardığı gazetelerin birinde şamata geceleriyle alakalı şöyle bir haber verilmektedir;

TAMBUR

Galatasaray Lisesi Yayın Organıdır

KASIM 1992

T. FİKRET

Şamata'nın Yankıları Devam Ediyor

G.S.L.'NİN ADI SKANDALA KARIŞTI

✓Son Şamata'ya gösterilen tepkilerden ötürü, olayların boyutu büyüdü.

✓Büyüyen olaylar dışa yansıdı ve G.S.L. basına malzeme oldu

✓İçerde tatlıya bağlanan olayın gündemde kalması tepkilere yol açtı.

"TAMBUR", ELEŞTİRİLERE HEDEF OLAN ÖĞRETMENLER İLE KONUŞTU

BUNDAN BÖYLE...

Hiçkimse, "Şamata Gecesi" geleneğinin bozulmasından yana değildi.

Ülker Olacay, eleştirilerin kişilikleri zedelememesini istedi. Çiğdem Alpayçetin, bir "kendi kendini denetleme mekanizması" yaratabilmek amacayla program sorumlusu olmasını önerirken, Şükran Ertuğrul "Şamata, 8 yılda öğrencinin Galatasaray'dan aldıklarının birikiminin sergilenmesidir. İnce zeka ürünü espriler olmalıdır, sanatsal nitelik taşımalıdır ve en önemlisi belli bir düzeye sahip olmalıdır. Zira Şamata'yı küçükdar da izliyorlar." diyerek fikirlerini dile getirdi.

Bilge Ersoy ise, bu konuda tamamıyla pratiğe yönelik görüşler sundu. Ersoy "Eski Şamatalar'ı bilmiyorum. Ben en sonuncusunu seyrettim. Hiç hoş değildi. Oysa kıncı olmalı ve seviyeye önem verilmeli idi. Bu okulda öğretmen ve öğrenciler, birbirlerinden oldukça fazla etkilenerek, beraber yaşıyorlar. Öğretmenlerin ve öğrencilerin kötülüğü birbirine orantılıdır. Ayrıca insanın namus boyutu hiçbir şakaya konu olamaz. Fahişeye dahi "fahişe" denemez. Bize söylenenlerde, bana göre kasıt unsuru söz konusudur. Şamata bana göre değilmiş." dedi.

Şekil 4.13.: Galatasaray Tambur Gazetesi, 1992 Kasım sayısında şamata gecesi haberi.

Gazete haberinde okul öğrencileri, şamata gecesinde yapılan performanstan rahatsızlık duyan öğretmenlerle konuştuğunu ve öğretmenlerin gecede yapılan espirilerden rahatsızlık duyduğunu aktarmaktadırlar. Öğretmenler espirilerin seviyeli olmadığından, kişiliklerine ve namuslarına saygılı olmadıklarından yakınmaktadırlar. Katılımcının aktardığı bilgilere göre de bu gecenin yasaklanmasında öğretmenlerden gelen bu gibi eleştirilerin neden olduğu söylenebilir. 1991 yılı mezunlarının aktardıklarında şamata gecelerinde sansürün olmayışı,

hocalarla rahatça dalga geçilebildiği önemli bir Galatasaraylılık özelliği olarak yüceltiliyordu fakat gazete haberlerinden öğrenilen bilgilere göre bu durumun öğretmenler tarafından çok da memnuniyetle karşılanmadığı anlaşılmaktadır.

'Şamata mesela belli yıllardan sonra yasaklandı. Yani belli herhalde olaylar falan oldu belki. Bilmiyorum belki artık alkolle mi çok şey olmuştur veya alkol şamatayı almıyor muydu onu da hatırlayamıyorum unuttum ama. Yani şamata şey olmadı. Biz daha böyle ortaokulda falandık sonuncusu yapıldı sonra şamata yasaklandı. Ama önceki senelerdeki bizim de görmediğimiz bazı şamatalar falan çok anlatılır' (2002/E). Yasaklanan şamataların ardından çokça konuşulduğu ve hiç görmeyen bir dönemin de akıllarında yer ettiği bu katılımcının aktardıklarında görülmektedir.

'*Okul dışında arada bir yapılıyordu, hala yapılıyor mu ama bilmiyorum. Arada bir dernek düzenliyor şamata günlerini. En son Ferhan Şensoy'un, Okan Bayülgen'in çok güzel şeyleri olmuştu. Gitmiştim şamataya, çok güzeldi. Şamatamız çok özel bir şey yani, çok bizim okula has bir şey'* (2003/K). Katılımcının burada şamata gecelerini okulda göremese de bu etkinliğin okulun derneğinde yapıldığını aktarmaktadır. Katılımcı bu geceleri öğrenciliğinde göremese de okula has bir etkinlik olduğunu ve bunu ne kadar benimsediğini ifade etmektedir.

Şamata geceleri, kronolojik olarak ele alındığında bu gecelerle aslında mezun olacak öğrencilerin gitmeden evvel kardeşleriyle eğlenceli bir an geçirmelerinin hedeflendiğini anlaşılıyor. Buradan aslında tam anlamıyla Galatasaraylı olacak grubun kendilerini bu konuma son kez hazırladıkları sonucu çıkartılabilir. Dolayısıyla burada mezun olacak öğrencilerin Galatasaraylılığa adım atmalarının eğlenceli bir kutlaması ve kutlamanın da hem okul idaresi ve hocaları tarafından hem de kardeşleri tarafından katılım sağlanmasıyla onaylandığı görülmektedir. Çünkü mezun olacak öğrencilerin sergileyecekleri gösteriyi ancak Galatasaray cemaatinden olacak kimseler anlayabilecektir. Bu iki taraflı iletişimin aslında bir kaynaşma ritüeli oluşturduğu söylenebilir.

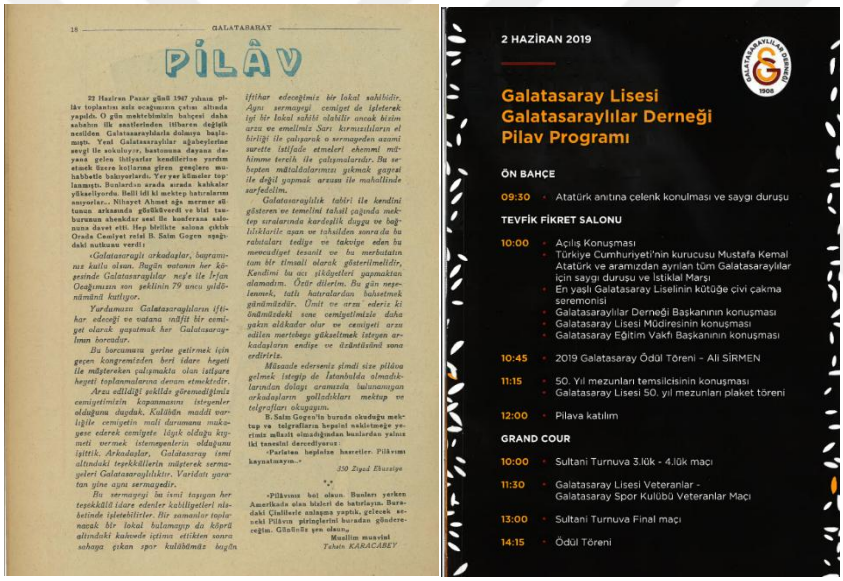
İlerleyen yıllardan aktarılan ifadelerde şamata gecelerine artık argo konuşmanın da dahil olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların burada vurguladıkları husus okulun bu ritüele gösterdiği saygı ve hoşgörüdür. Bu saygı ve hoşgörü ortamında Galatasaraylı olacak öğrencilerin hocalarıyla dalga geçebilme imkanlarının olmasını Galatasaraylılığın bir parçası olarak görmektedirler.

Fakat burada önemli olan nokta ne hocalarla dalga geçilmesidir ne de argo ifadelerin kullanılmasıdır. Önemli olanın bu etkinliğin mezun olacaklar tarafından düzenlenmesi ve bunun henüz mezun olmayan öğrenciler ve bu grubu mezun edecek idarenin karşısında

sergilenmesidir. Yani önemli olan nokta mezun olacak öğrencilerin kendi aralarında lise hayatları boyunca geliştirdikleri dillerinin ve espri anlayışlarının Galatasaray Lisesi grubunun diğer paydaşları karşısında sergilenmesi ve kabul görmesidir. Burada idarecilerin, öğretmenlerin ve diğer öğrencilerin bu geceye katılım sağlamaları bile bunu onayladıkları anlamına gelmektedir. Sonuç olarak şamata gecesi okulun öğrencileri tarafından icat edilmiş, mezuniyete hazırlayan bir kaynaşma ritüelidir.

4.2.3.7. Galatasaray Pilavı

Katılımcılardan aktarılan önemli bir diğer ritüel de Galatasarayın pilavlarıdır. Okulun dergilerinde, gazetelerinde çokça yer verilen etkinlik olan pilavlar Galatasaray Liselilerin nezdinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Yayınlarda çıkan pilavla ilgili iki farklı tarihten haberler şöyledir;

18 GALATASARAY

PİLÂV

22 Haziran Pazar günü 1947 yılının pilâv toplantısı aslı acağımızın çatısı altında yapıldı. O gün mektebimizin bahçesi daha sabahın ilk saatlerinden itibaren değişik nesilden Galatasaraylılarla dolmaya başlamıştı. Yeni Galatasaraylılar ağabeylerine sevgi ile sokuluyor, bastonuna dayanan dayına gelen ihtiyarlar kendilerine yardım etmek üzere kollarına giren gençlere muhabbetle bakıyorlardı. Yer yer kümeler toplanmıştı. Bunların arada sırada kahkahalar yükseliyordu. Belli bili bi mektep hatıralarını anlıyorlar.. Nihayet Ahmet ağa mermer sütunun arkasında gösterdi ve bîal tasvirinin ahenkler sesi ile konferans salonuna davet etti. Hep birlikte salona çıktık Orada Cemiyet reisi B. Salim Gogen aşağıdaki nutkunu verdi:

«Galatasaraylı arkadaşlar, buyrunuz kulüp olsun. Bugün vatanın her köşesinde Galatasaraylılar neş'e ile İrfan Ocağımızın son şeklinin 79 uncu yıldönümünü kutlıyor.

Yardımsever Galatasaraylıların iftihar edeceği ve vatana müfit bir cemiyet olarak yaşatmak her Galatasaraylının borcudur.

Bu borcumuzu yerine getirmek için geçen kongremizden beri idare heyeti ile müştereken çalışmakta olan istişare heyeti toplantılarına devam etmektedir.

Aruz edildiği şekilde görmediğimiz cemiyetimizin kapanmasını istemeyenler olduğunu duyduk. Kalbinin maddi varlığile cemiyetin mali durumuna mukayese ederek cemiyete layık olduğu kıymeti vermek istemeyenlerin olduğunu işittik. Arkadaşlar, Galatasaray ismi altındaki teşekkllerin müşterek sermayeleri Galatasaraylılıktır. Varidatı yaratan yine aynı sermayedir.

Bu sermayeyi bu ismi taşıyan her teşekkülü idare edenler kabiliyetleri nisbetinde işletebilirler. Bir zamanlar toplanacak bir lokal bulamayıp da köprü altındaki kahvede içtimâ etikten sonra sahaya çıkan spor kulübümüz bugün iftihar edeceğimiz bir lokal sahibidir. Aynı sermayeyi cemiyet de işletecek iyi bir lokal sahibi olabilir ancak bizim arzu ve emelimiz Sarı kırmızılıların el birliği ile çalışarak o sermayeden azami surette istifade etmeleri ehemmiyetine tereffi ile çalışmalarıdır. Bu sebepten mütalâalarınızı şikmak gayesi ile değil yapmak arzusu ile muhalliinde sarfedelim.

Galatasaraylılık tabiri ile kendini gösteren ve temelini tahsil çağında mektep sıralarında kardeşlik duygu ve bağlılıklarile aşan ve tahsilden sonrada bu rabıtaları tedliye ve takviye eden bu mevcudiyet tesanüt ve bu merbatatın tam bir timsali olarak gösterilmelidir, Kendimi bu acı şikâyetleri yapmaktan alamadım. Üzür dilerim. Bu gün neşelenmek, tatlı hatıralardan bahsetmek günümüzdür. Ümit ve arzu ederiz ki önümüzdeki sene cemiyetimizle daha yakın alâkadar olur ve cemiyeti arzu edilen mertebeye yükseltmek üzere arkadaşların emirge ve ikâmetâhmi sora erdiririz.

Müsaade edersenız şimdi size pilâva gelmek üzere bu İstanbulda olmadıklarından dolayı aramızda bulunamıyan arkadaşların yolladıkları mektup ve telgrafları okuyacağım.

B. Salim Gogen'in burada okuduğu mektup ve telgrafların hepsini nakletmeğe yerimiz müsaıt olmadığından bunlardan yalnız iki tanesini derecilyoruz:

«Parlaton bağıdan hasretler. Pilâvımı kaynatınyon.»

330 Ziyad Ebuzziya

***

«Pilâvınız hoş olsun. Bunları yerken Amerikada olan bizleri de hatırlayın. Buradaki Galiblerle anlaşma yaptık, gelecek sefer bize Pilâvın pirinçlerini buradan gönderecegim. Gâlibiniz yes olsun.»

Muallim mumtaz
Tahsin KARACABEY

2 HAZİRAN 2019

Galatasaray Lisesi
Galatasaraylılar Derneği
Pilav Programı

ÖN BAHÇE

09:30 • Atatürk anıtına çelenk konulması ve saygı duruşu

TEVFİK FİKRET SALONU

10:00 • Açılış Konuşması
• Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve aramızdan ayrılan tüm Galatasaraylılar için saygı duruşu ve İstiklal Marşı
• En yaşlı Galatasaray Liselinin kütüğe civi çakma seremonisi
• Galatasaraylılar Derneği Başkanının konuşması
• Galatasaray Lisesi Müdiresinin konuşması
• Galatasaray Eğitim Vakfı Başkanının konuşması

10:45 • 2019 Galatasaray Ödül Töreni - Ali SİRMEN

11:15 • 50. Yıl mezunları temsilcisinin konuşması
• Galatasaray Lisesi 50. yıl mezunları plaket töreni

12:00 • Pilava katılım

GRAND COUR

10:00 • Sultani Turnuva 3.lük - 4.lük maçı

11:30 • Galatasaray Lisesi Veteranlar - Galatasaray Spor Kulübü Veteranlar Maçı

13:00 • Sultani Turnuva Final maçı

14:15 • Ödül Töreni

Şekil 4.14.: Pilav günlerine dair okul dergilerinde çıkan haberler (Kaynak: Galatasaray Dergi, 1947 Ağustos sayısı.) (Kaynak: Sultani Dergi 2019 Haziran.)

Katılımcıların okulda yedikleri pilavlara dair anıları şu şekilde ele alınabilir;

'Ve cuma günleri çok kıymetliydi. Çünkü yemekte Galatasaray pilavı çıkardı. Her Cuma mı? Yani birkaç yıl üst üste hatırlıyorum her Cuma. 8 yıldan birden her Cuma onu yediğimi hatırlamıyorum tabi. Ama birkaç yıl demek ki en az yedim ki her Cuma gibi hatırlıyorum. Galatasaray pilavı derken iç pilavı var yanında. Neler var? Bir yerli iç pilav var. Üstünde eti olur. Kuzu eti. O genelde kısmetiniz varsa yağsızı düşer. Yoksa çok yağlı koyun etidir o. Yanında tulumba tatlısı olur. Tulumba tatlısı ve çoban salata' (1991/K3). Burada cuma günleri belli bir menünün zihinde kalıcılığı

görülmektedir. Sürekli olmasa da bu menünün pilav adı altında verilmesi öğrencinin okula aidiyetini artıran, Galatasaraylılığı sağlayan bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

'Mesela diyelim ki pilavı var Galatasaray'ın. Her cuma o pilav çıkıyor, bu bile önemli bir şey. İşte mezun olduğunuz zaman o pilav günü nedir? Bir tane güzel kavrulmuş pirinçli bir pilav, üzerine de bir tane et var. Ama bu bir simge yani. Galatasaray'ın pilavı var. Pilavı olan kaç okul var? İşte ne bileyim Vefa'nın bozası var. Bilmiyorum Erkek Lisesi'nin bir şeyi var ama buranın da pilavı var' (1980/E2). Katılımcı burada kendi okulunun diğer okullardan bir farkı olduğunu vurguluyor ve bu farkın öğrenciyi bağlayıcı bir unsur olduğuna dikkat çekiyor.

'Mezun olduktan sonra yaz pilavı, kış pilavı, senede iki defa bir araya gelme. Yani iç pilavı, tandır, çoban salata, ayran ve tulumba tatlısı. Menü de çok fixtir. Detaylı pilavın nasıl yapılacağının tarifi filan da imparatorluktan intikal etmiştir. Bir de tabi mezuniyetin 25. ve 50. yılında ayrı plaket takdim ediliyor pilav günlerinde. Orada da yine o kişiler yatakhanede yatarlar. Yani 25. yıl ve 50. yılda yine yatakhanede kalıyorlar. Bir gün önceden geliyorlar onlar pilava. Bunlar da ritüel. Ondan sonra şey böyle. Yani ilk aklıma gelenler' (2003/E).

Burada katılımcı okulun geleneksel cuma günü verilen pilav menüsünün yaz pilavı olarak da mezunların katıldığı bir etkinlikle yenildiğini söylemektedir. Mezunların katıldığı bu pilav gününün açık bir şekilde kaynaşma ritüeli olduğu görülmektedir. Üstelik mezuniyetlerinin belli yıllarını doldurmuş mezunlara plaketin verilmesi de bu kaynaşma ritüeli içinde ayrı bir kaynaşmayı oluşturmaktadır.

'Yani Galatasaray pilavı o da haziran ayının ilk pazar günü bir özel günü olarak mezunların buluşması şeklinde. Her yıl yapılan bir şeydir yani etkinliktir. Orada okulda olan öğrenciler de buna katılırlar tabii ki. Daha henüz dersler bitmediği için, ders dönemi bitmediği için. Özellikle daimî öğrenciler yani okulda ailesinin yanına gitmemiş öğrenciler de o şeyde katılır. Pilava katılırlar yani. En çok özel durum budur. Galatasaray pilavı yani. ... önce işte klasik tören yapılır. Tevfik Fikret Salonu okulun en meşhur yerlerinden biridir' (1976/E).

Yukarıda mezuniyetlerinin belli yıllarını dolduran mezunlara plaket verildiği aktarılmıştı. Buradan da bu törenin okulun Tevfik Fikret Salonu'nda gerçekleştirildiği öğrenilmektedir. Ayrıca bu pilav günlerine okul döneminde olan öğrencilerin de katılabildiği bilgisi edinilmektedir.

'Yani mesela bizim bir Haziran'ın ilk pazar günü bir pilav günümüz vardır. İşte o pilav gününe herkes gelemiyor, yetişemeyenler var diye bir alternatif pilav günü yaratıldı 2 Aralık'ta. Yani yılı ikiye bölerek. Şimdi mesela 2 Aralık'taki pilav gününde okulda bir hareket oluyor. ... Çok önemli, benim için

çok değerli. Çünkü yani o gün Türkiye'nin birçok yerinden arkadaşımız gelir. Orada sabah on, on buçuk buluşulur, pilav yenir. Sanki hiçbir şey yenmemiş gibi oradan çıkılır, çiçek pasajında içmeye gelinir. Oradan kalkılır, buraya (Galatasaraylılar Derneği'ne) gelinir, burada devam edilir. O gün böyle acayip bir şeydir. Herkes bir sene boyunca yaşadıklarını anlatır birbirine. Ne oldu…, budur …. falan yok. Çok güzel bir gündür yani. Ailelerle de gelenler olur, ailelerle de gelir. Ben de eşimi, kızımı çok götürürüm pilav gününe. O pilavı yerler onlar, aileler ayrılırlar. Ondan sonra mezunlar kendi aralarında eğlenmeye devam eder' (1981/E).

Haziranda yapılan bu pilava alternatif bir pilav daha organize edilmektedir aralık ayı içerisinde. Katılımcı bu pilavların kaynaştırıcı özelliğine dikkat çekiyor. Galatasaray camiası bir araya geliyor ve görüşmedikleri zaman boyunca nelerin olduğunu, hayatlarında ne gibi gelişmelerin olduğunu konuşuyorlar.

'Pilava giderim. Yani lisedeki pilav günlerine, senede. Yani genelde Mayıs, Haziran'da olur. Bazen de kış pilavı diye bir şey var. Kışın oluyor. Ama o çok rağbet görmez de. Yazın da işte şey oluyor ama onlara giderim falan. İşte öyle yani o şekilde. Benim böyle çok sık görüştüğüm arkadaşlarımın içinde de çok liseden mezun olan arkadaşlarım yoktur yani. Benim yakın arkadaş çevrem lisedekiler değildir yani' (2008/E).

Bu katılımcının yakın arkadaş çevresi liseden arkadaşlarından oluşmasa da okulunu ziyarete gittiği, pilavlara katıldığı görülmektedir. Pilavların mezunlar nezdinde ne kadar çekici bir unsur olduğu da anlaşılmaktadır.

'Gerçekten o yuva diyorlar ya o gerçek. Hissiyatımız o yönde. Okula istekle gitmek herhalde Galatasaray'a özgü bir şey. Okuldan sonra mesela pilava istekle gidiyorsun, pilavdan çıkıyorsun, pasaja gidiyorsun, pasajdan çıkıyorsun, derneğe geliyorsun. Yani düşünsene gittin pilava, dön evine yani' (1991/K).

Burada katılımcı pilav günlerinin ne kadar eğlenceli olsa da yorucu olduğunu da ima etmektedir. Fakat yuva olarak nitelediği o çevreden ayrılmanın da zor geldiğini eklemektedir. Buradan aslında *'Galatasaray yuvasını'* oluşturan unsurların pilav gibi mezun ve öğrencileri bir araya getiren ritüellerin olduğu anlaşılmaktadır.

'Her yazda yapılan bir pilav günü vardır. Kış pilavı da oluyor ama yaz pilavı daha yaygın. Pilav yapılıyor ve aslında tüm mezunlar bir araya geliyor okuldan. İnsanlar kendi devresindeki insanlarla da görüşmüş oluyor uzun zamandır görüşmediği. Ve aslında kimi ağabey, ablalarını, kardeşlerini yeni tanımış oluyorlar. Ve aslında camianın içindeki o birliktelik ve bağı sürdürülmüş oluyor. Yeni bağlar

kuruluyor gibi. Bence çok önemli çok değerli bir gün' (2024/K). Pilav günlerinde mezunlar ve halihazırda öğrenci olanlar tanımadığı Galatasaraylılarla tanışma fırsatı yakalıyor.

'*25. ve 50. yılını dolduran mezunlara plaket veriliyor. Ve işte bir gün okulda kalmaları demek oluyor mesela, yatılılık. ... Çoğunlukla kış pilavları çok sakin sönük geçer, yaz pilavlarında ama hani şey yaparız, Pasajda buluşulur mesela, o da bir gelenektir okulun karşısındaki pasajda, yani okula gelinir, pilav yenilir, ondan sonra oraya gidilir, çok uzun süre birbirini görmemiş olan insanlar hasret giderirler, işte akşam dağılınır genellikle. Loy loy yine devam eder pilavlarda da, okul gezilir, okula bir iki kere gelinmiyorsa okulun her tarafı gezilir'* (2000/K).

Mezuniyetlerinin belli yılını tamamlayanların okulda yatılı kalma hakkına sahip olduğu ve çiçek pasajının burada öne çıktığı görülmektedir.

'İki tane pilav günü var Galatasaray Lisesinin. Bir tanesi yaz pilavıdır. Mezuniyetten bir hafta sonradır, pazar günüdür. Oraya herkes gelir. Çok kalabalık bir şekilde. Ve bahsettiğim gibi farklı kulüplerin fotoğraf sergisi, resim sergisi, satranç turnuvası... Yıl içinde yapılan futbol turnuvalarının son mezun devrelerin arasında oynanan futbol turnuvası olurdu. Onun final maçı pilavda oynanır. Ondan sonra Galatasaray Lisesi mezunu sanatçılar şarkı söyler, gösteri yapar. Öyle acayip bir toplaşma, bayram havasında geçer pilav günü. Kış pilavının mantığı Atatürk'ün Galatasaray Lisesi'ni ziyaret ettiği tarihe istinaden tekrar edilen, onu alınan bir gündür. O yüzden kış pilavı olmuştur. Kış pilavında daha çok şeyler olur. 10. yıl, 25. yıl gibi plaket törenleri, mezuniyetin plaket törenleri gibi şeyler olur. Orası biraz daha sakin geçiyor. ... Pilav günlerinde ağaçlı yoldan yürüyüş yapılır. Çelenkle beraber İstiklal Caddesi'ne yürünür. Atatürk heykeline çelenk bırakılır. Hem pilav günlerinde hem de özel günlerde' (2003/K).

Burada yaz pilavının akışına dair daha detaylı bilgiler verilmekte. Pilavın törensel başlangıcı Taksim Meydanındaki Atatürk heykeline çelenk bırakılmasıyla gerçekleşmektedir. Kış pilavının da temelinde Atatürk'ün okulu ziyaret ettiği tarihe denk getirildiği öğrenilmektedir.

'*Pilav günleri benim için çok önemliydi. Çünkü arkadaşları görmek, sanki 8 sene rüya gibi geçti. O rüyayı tekrar tazelemek için. Pilav günleri tabi çok çok önemli'* (1959/E). Burada aslında pilavın tam bir ritüel olduğu anlaşılmaktadır. Kutsal bağların kopmaması için gerçekleştirilen bir ritüel. 1959 yılında mezun olmuş biri için neredeyse bir rüya olan okul yılları bu pilavlar sayesinde tekrar canlanıyor ve mezunlar tekrar çocukluklarına dönüyorlar.

'Sanıyorsunuz ki o çocukluk geçti, ilk gençlik geçti ve her şey unutuldu orada kaldı. Ama bir geri dönüyorsunuz ki aynı olaylar devam ediyor. Aynı muhabbet, aynı samimiyet. Ben şeyi çok iyi

hatırlıyorum. Yaşını başını almış abilerimizin birbirleri arasında ne kadar güzel şakalaştığını. Hep şey derdim. Biz de mi böyle olacağız acaba? Gerçekten bu müthiş bir şey. Çünkü çocukluktan başlayan bir geleneğin arkadaşlığın devam etmesi. ...Çok özel günler yani' (1991/K2). Burada katılımcı pilav ritüelini gerçekleştiren büyüklerini görünce onlara özendiğini aktarmaktadır. Dolayısıyla pilav günlerinde yaşananlar küçüklere bir nevi örnek olmaktadır.

'50. yıl mezuniyetimizin 50. yılına katıldım tabii. O gün beraatlarımız verildi. 50. yıl mezuniyeti. Akşam da yemek yapıldı. Tevfik Fikret Salonu yemek şeyine çevrildi. Orada yemek verildi. Oraya katıldım. ...Camianın kaynaşması bakımından, daha doğrusu kopmaması bakımından, zayıflamaması bakımından önemli şeyler bunlar' (1958/E2). Mezuniyetlerinin belli yıllarını dolduran katılımcının vurguladığı nokta yine bağları koparmamak oluyor. Keza aşağıda da diğer bir katılımcının mezuniyetinin 50. yılının kutlanması okulla olan bağlarını güçlendirmek için bir kaynaşma ritüeli olduğuna dikkat çekiyor;

'Geçen yıl bizim mezuniyetimizin 50. yılıydı. Dolayısıyla biz de bir komite oluşturduk ve çeşitli etkinlikler düzenledik. Çok büyük bir balo gibi bir şey yaptık haziran ayında. Pilavımız da zaten bize özel plaketler ve madalyalar verildi. Aynı zamanda da tabii daha küçük katılımlı çünkü bunlar gönüllülere göre olduğu için. Çeşitli seyahatler düzenledik. Yani Edirne'ye bir seyahat düzenledik. Gökçeada'ya bir kültürel seyahat düzenledik gibi. Böyle işte İstanbul'da bir Pera Beyoğlu Galatasaray Gezisi gibi filan böyle etkinliklerimiz oldu. Şimdi de 50. yılımızın anısına bir anı kitap hazırlıyoruz. Gönüllü arkadaşlarımız yazılar verdiler. Hayatta olan ve çok sevdiğimiz birkaç hocamızdan yazı aldık yine' (1974/K).

Burada özel toplum olarak Galatasaray Lisesi'ni bir arada tutmaya yarayan şeyin oldukça basit bir yemek olan pilavı karşımıza çıkmaktadır. Pilavın cuma günlerinde belli bir menü dahilinde öğrencilerine servis edilmesi akılda kalıcılık oluşturan bir unsurdur. Bu cuma günleri çıkan pilav menüsünün okuldan ayrılmış olan mezunlara haziran ayında bir törenle verilmesi bu basit bir yemek olan pilavın etrafında şekillenen bir çember olarak düşünülebilir. Yapılan bu pilavlara katılanlardan mezuniyetlerinin belli yılını dolduranların ödüllendirilmesi de bu pilav yemeğinin etrafında şekillenen bir diğer çemberi oluşturmaktadır. Bu katmanlı çemberlerin etrafında şekillenen başka noktalar da göze çarpmaktadır; mezunların kitap çıkarmaları, geziler düzenlemeleri, Çiçek Pasajı'na gitmeleri, yaz pilavını kaçıranların aralık ayındaki pilava gitmeleri gibi etkinlikler. Dolayısıyla burada icra edilen şeyin çok incelikli bir şekilde düzenlenmiş bir ritüel olduğu anlaşılmaktadır. Bu çemberlerin içerisine dahil olanların da henüz dahil olmamışları cezbettiği de görülmektedir. Sonuç olarak Galatasaray Pilavı

okuldan henüz mezun olmamış öğrencileriyle, mezun olmuş nice öğrencileri bir araya getiren ve okul sınırlarını aşan tam teşekküllü bir kaynaşma ritüelidir.

5. TARTIŞMA

Çalışmada Galatasaray Lisesinin okul kültürünün ritüelleri incelenmiştir. Bu ritüeller Arnold van Gennep'in (2022) ortaya koyduğu Geçiş Ritleri Teorisi üzerine temellendirilmiştir. Çalışma boyunca şu üç soruya cevap aranmıştır;

1. Galatasaray Lisesi'nde uygulanan geçiş ritüelleri nelerdir?

2. Galatasaray Lisesinin geçiş ritüelleri tarihsel olarak nasıl inşa edilmiştir ve nasıl gelişmiştir?

3. Galatasaray Lisesi mezunlarının geçiş ritüelleri ile ilgili görüşleri nelerdir?

Araştırmada temel olarak Galatasaray Lisesinin okul kültürü, *Galatasaraylılık* adı altında ele alınmıştır. *Galatasaraylılık*, okuldan mezun olan öğrenciler tarafından da liseyi özgün yapan unsurların bütünü olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla okulda gerçekleşen her ritüel bu şemsiye kavramın altında bulunan bir unsur olmuştur. Çalışmada tespit edilen ritüellerin var oluş sebebi olarak da *Galatasaraylılığın* olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Üstün olanın, kutsal olanın *Galatasaraylı* olmak olduğu da katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Çalışma boyunca ortaya çıkarılmış olan ritüeller, okula gelmiş her öğrencinin hiyerarşik ve kronolojik bir düzenle *Galatasaraylı* olmasını sağlayan yapı taşlarıdır. Dolayısıyla kutsal olan Galatasaraylılığa giden her bir ritüel de aynı derecede kutsaldır.

Galatasaray Lisesinin ritüelleri bu çalışmada geçiş ritleri teorisi temelinde üç kısımda ele alınmıştır; ayrılma (ön hazırlık) ritleri, ara (hazırlık) ritleri, kaynaşma (son hazırlık) ritleri. Araştırmanın birinci sorusu bu gruplandırma yoluyla cevaplanmıştır.

Çalışma boyunca lisenin ayrılma ritleri olarak şu ritüeller tespit edilmiştir;

- Okulun iç ve dış mimari unsurları (büstler, kapılar, pencereler, panolar, duvar yazıları vs.)
- Okulun şiirleri, marşları, sloganları
- Okulun tarihsel unsurları (okulun efsaneleri, hikayeleri, mitleri)

- Okul içerisindeki sosyal ilişkiler (öğrenciler arası hiyerarşik ilişkileri yansıtan davranışlar)

Çalışmada tespit edilen ara ritüel olarak da şu durum tespit edilmiştir;

- Okul öğrencilerinin son sınıfta olma durumları

Kaynaşma ritüelleri olarak ise şu ritüeller tespit edilmiştir;

- Lakap takma
- Protesto etme kültürü
- Etüt ağabeyliği
- Konuşulan dil
- Grand Cour'a giriş töreni
- Şamata Gecesi
- Galatasaray Pilavı

Araştırmada tespit edilen bu ritüeller, Galatasaraylı olmayı sağlayan ve okula giren her bir üyeyi dışarıdan olanlara karşı özgün ve biricik olmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla burada gruplandırılmış ritüellerin toplamı okulun sosyal ekosistemini homojenleştirirken, bu gruba ait olmayan kimseleri de dışlamaktadır. Böylece okulda öğrenci olan bireylerde bir aidiyet duygusu oluşturulmaktadır. Bu ritüeller, sisteme dahil olan bireyler için davranışlarda görünür hale gelen kodlar sağlamaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde sıklıkla şu ifadeler geçmiştir; *'Galatasaraylılar aşırı özgüvenli olur, girdikleri ortamlarda rahat davranırlar, çok eleştirirler, komiktirler, kendileriyle dalga geçebilirler, hem kendilerini hem çevrelerini acımasızca eleştirirler'*. Bu ifadeler neredeyse tüm katılımcılardan rahatlıkla duyulacak türdendir. Çünkü bu ifadeler Galatasaray Lisesi'nde okumuş öğrencilerin öğrenim hayatları boyunca kazandıkları ve karakterlerine işlenmiş özelliklerdir. Bu durum okuldaki kültürün yani *kurum kültürünün* öğrencilerdeki bir yansımasıdır.

Analizi yapılan bu ritüeller, Galatasaray Lisesi'ne dahil olan bireyleri birbirine çekici kılmaktadır. Bu çekicilik Galatasaray Lisesi toplumunu yaptıkları faaliyetlerle dinamik tutmaktadır. Araştırmada üç gruba ayrılan bu ritüeller, öğrenciyi Galatasaraylılığa götüren sistematik bir yapıyı ifade etmektedir.

Çalışmanın ikinci sorusu, ritüellerin kronolojik olarak ele alınmasıyla cevaplanmaya çalışılmıştır. Kronolojik başlangıç olarak da 1950 yılı seçilmiş ve bu ritüellerin 2024 yılına

kadarki gelişimleri ve değişimleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Kronolojik olarak bakıldığında okulun her ritüelinin zaman ilerledikçe yok olmaya yüz tuttukları görülmemiş aksine birçoğunun derinleşerek geliştiği ve öğrenciler tarafından daha da eğlenceli hale getirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Okulun kurulduğu günden bugüne üst düzey bürokrat yetiştirmiş olması, hangi alanda olursa olsun özgün insanları mezun etmiş olması okulun başarısını kanıtlayan somut sebepler olmuştur. Böyle başarılı bir geçmişin olması da güçlü bir geleneğin ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Yukarıda da ifade edildiği gibi okula aidiyet duygusunun sürekli verildiği bir okulda, okulun geleneğinin veya kültürünün kaybolması ihtimali oldukça düşüktür. Galatasaray Lisesi'ne ait olmanın kutsandığı, buraya ait olmanın insanı özgün kıldığı düşüncesinin sürekli yaşatılıyor olması okulun ritüellerinin derinleşerek ilerlemesini sağlamıştır.

Araştırmanın üçüncü sorusu, çalışmanın ritüellerinin neler olduğu ele alınırken katılımcılardan aktarımların yapıldığı ifadelerle cevaplanmıştır. Katılımcıların ifadelerine çalışma boyunca bakıldığında, ritüellere ilişkin hatıralarının çoğunlukla olumlu bir havada anlatıldığı, özlemle anıldığı görülmektedir. Katılımcılar bu ritüellerin onları diğerlerinden nasıl farklı ve özel kıldıklarını vurgulayarak, Galatasaray Lisesi camiasına nasıl bağlı kaldıklarını her fırsatta ifade etmişlerdir.

Eğitim ritüellerinin incelendiği bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı'nın, Ortaöğretim Kurumlar Yönetmeliği'nde (28/10/2016) üç defa vurguladığı *kurum kültürü*, Galatasaray Lisesi okul ritüelleri özelinde ele alınmış ve böylece okula aidiyet duygusunun nasıl geliştiği, okul geleneklerinin nasıl yaşatıldığı ve aktarıldığı açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın van Gennep'in (2022) teorisi üzerine bina edilmesi oldukça önemlidir. Çünkü yapılan birçok çalışmada geçiş ritleri teorisinin ilk basamağı olan ayrılma ritlerine odaklanılmıştır (Thomson, 2023; Thompson ve dğr, 1998; Wilcox ve dğr,2003; da Silva ve dğr, 2017).

Kayler-Thomson (2023), çalışmasında ergen çocukların yetişkin bir birey olma yolunda okulda ne yapılabileceğini ele almıştır. Bunun için Kayler-Thomson, öğrencilerin öğretmenleriyle kamp kurmaları ve bu kampta belli bir süre beraber yaşamalarını bir çözüm olarak öne sürer. Öğrencilerin öğretmenleriyle okuldaki ortama nazaran daha samimi olmaları, beraber ateş yakıp şiirler yazmaları, fikirlerini ve hedeflerini ifade eden konuşmalar yapmaları ergen öğrencilerin daha sağlıklı bir şekilde yetişkin olmasına fayda sağladığı bu çalışmada vurgulanmıştır. Burada öğrencilerin yatılı kalmalarının öğrencilerin bir topluluk olarak beraber yaşama becerilerinin böylece gelişiyor olmasına vurgu yapılması, bir yatılı okul olarak

Galatasaray Lisesinin öğrencileri arasında gelişen '*Galatasaraylı dayanışmasıyla'* benzerlik göstermektedir. Kayler-Thomson'ın (2023) bu çalışmasında vurguladığı ve öğrencilerde olması gereken bir özellik olarak ifade ettiği toplumsal yaşam içerisinde öğrencilerin kimlik gelişimleridir. Yazarın burada hedeflediği özelliklerin Galatasaray Lisesi mezunlarında özellikle de yatılı olmuş mezunlarda olduğu söylenebilir.

Benzer şekilde Wilcox ve diğerleri (2003), Amerika'da yaşayan Afrika ve Meksika kökenli öğrencilerin bir araya gelerek gelecekte nasıl bir kadın veya nasıl bir adam olmayı tasarladıklarını, yaptıkları ritüellerle aktarmaktadırlar. Yazarların aktardıklarına göre, bu ritüeller öğrencilerin yetişkin olmasında belli bir aşamayı temsil ediyor ve çocukluk evresinin artık sona erdiğini vurguluyor. Bu gençlerin modern Amerikan toplumu içerisinde kendi kültürlerini kaybetmeden nasıl yaşayacakları ve nasıl bir topluluk olacakları konusunda bilinçlenmelerini sağlanıyor. Burada yazarlar, öğrencilerin kimlik gelişimine odaklanmaktadırlar ve okul ortamından uzaklaşarak doğa içerisinde yapılan birtakım ritüellerle öğrencilerin çocukluk evrelerinin bittiğini artık yeni bir döneme girdiklerini ele almaktadırlar. Galatasaray Lisesin'de öğrencilerinin kendilerinin ritüel geliştirmeleri ve bunu tatbik ederek yeni gelen devrelere aktarıldığı bulgular kısmında ifade edilmişti. Öğrencilerin böyle bir gelenek oluşturmaları, yukarıda Wilcox ve diğerlerinin anlattıklarına paralel olduğu söylenebilir. Galatasaraylı öğrenciler bu geliştirdikleri ritüellerle sınırlarını belirtiyorlar ve bu şekilde kendilerine has bir kimlik inşa etmeye çalışıyorlar.

Bir başka çalışma olarak da, da Silva ve diğerleri (2017) çalışmalarında belli bir üniversiteye yeni gelen öğrencilerin yaşadıkları zorlu uyum sürecini ve bu süreçte *'inisiasyon töreni'* olarak gerçekleştirilen geçiş ritlerini ele almaktadırlar. Yazarlar bu çalışmalarında öğrencilerin bu süreçte içinden geçtikleri ritüellerin yıkıcı etkisine odaklanmışlardır. Bu konuda yeterli çalışma yapılmadığını vurgulayan araştırmacılar, inisiasyon törenlerinin gayri insani olduklarını ve bunların incelemeye tabii tutulmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Koki (1999), geçmişte yapılan erginleme ritüellerinin ilerleyen zamanda sağlıklı olmayan birtakım ritüellere dönüştüğünü vurgulamaktadır. Bu sağlıksız davranışların bir inisiasyon töreniyle masumlaştırılamayacağını ve bunun kontrol edilmesine yönelik çalışılması gerektiğini söyler. Burada yazarlar öğrencilerin kendilerinin geliştirdiği bu inisiasyon törenlerinin olumsuz sonuçlarına odaklanmışlar ve bunun kontrol altına alınması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Galatasaray Lisesi'nde de inisiasyon törenlerinin olduğu bu çalışmanın ayrılma ve kaynaşma ritlerindeki aktarımlara bakılarak söylenebilir. Öğrencilerin diskur

çekmeleri, büyük bahçe olan Grand Cour'a geçiş töreni yapmaları gibi ritüelleri bir inisiasyon töreni örneği oluşturmaktadır. Katılımcıların aktarımlarından bu ritüellerin özlemle hatırlandığı görülmektedir. Koki (1999) ve da Silva ve diğerleri (2017) gibi yazarların ifade ettiği gibi Galatasaray Lisesi öğrencilerinin geliştirdiği bu törenlerin olumsuz bir sonucu görülmemektedir.

Bell (2003) ve Blumenkrantz ve diğerleri (2014) çalışmalarında üniversitenin bir geçiş riti olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu geçiş ritinin daha sağlıklı işleyebilmesi için üniversite kampüslerinde ve kulüplerinde öğrencileri bir araya getiren faaliyetler olarak tartışma programların, öğrencilerin toplu bir şekilde vakit geçirebilecekleri etkinliklerin veya spor faaliyetlerin olması gerektiğine dikkat çekmektedirler. Galatasaray Lisesi mezunlarının aktardıklarından okulun spor faaliyetlerine önem verdiği ve okulun bu konuda başarılı olduğu anlaşılmaktadır. Kulüplerin aktif olduğu, teatral performansların gerçekleştirildiği, dergilerin ve gazetelerin çıkarıldığı görülmektedir. Tüm bu faaliyetler okul öğrencilerini bir araya getirmektedir ve öğrencilerin bir topluluk olmalarını sağlamaktadır. Bell (2003) ve Blumenkrantz ve diğerlerinin (2014) bir üniversite topluluğu için vurguladığı bu hususların, Galatasaray Lisesi'nde mevcut olduğu görülmektedir.

Eğitim ritüelleri çatısı altında yapılmış çalışmalara bakıldığında bir kurumun kültürünü oluşturan unsurların detaylı bir şekilde incelenmediği görülmektedir. Daha çok grup bireylerinin gruba uyum konusunda yapabilecekleri etkinlikler üzerinde yoğunlaşılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmaların çoğu geçiş ritlerinin ayrılma basamağını oluşturan ritüellere odaklanmış çalışmalardır. Bir kurumu bütüncül bir şekilde ele almamışlardır.

Türkiye'de yapılan eğitim ritüelleri çalışmalarında da geçiş ritüellerine odaklanılmadığı literatür taramasının yapıldığı bölümde ifade edilmişti. Türkiye'de yapılan çalışmalardan çoğunluğu okulda gerçekleştirilen İstiklal Marşı okuma, 19 Mayıs törenleri, 23 Nisan Çocuk Bayramı gibi ulusal törenleri merkezlerine almışlardır. Şahin (2013), Alğan (2014), Korkmaz (2020) çalışmalarında bu ulusal törenlere yüzeysel bir şekilde yaklaşmışlar ve bu törenlerin öğrencilerin gözünde ne anlam ifade ettiğini araştırmışlardır. Bu çalışmalar geçiş ritüellerine odaklanmış değillerdir. Belli bir okulun kültürünü oluşturan element olarak ritüelleri ele almış değillerdir.

Meşeci (2007) ve Özbudun (1995) ritüellerin tarihsel süreç içerisinde gelişimlerine odaklansalar da bu çalışmalar belli bir okulun kültürünü inşa eden ritüelleri açıklamamaktadır.

Fakat eğitim ritüelleri olarak Meşeci ve Karataş (2021) çalışmalarında Haydarpaşa Lisesini incelemeleri oldukça önemlidir. Bu çalışmada kurum kültürü ve kuruma aidiyet ele alınmış ve bu aidiyetin oluşturduğu bir camia olarak da Haydarpaşa topluluğundan söz edilmiştir. Yazarlar bu çalışmalarında, Schein'ın (2010) okul kültürü teorisini temel almışlardır. Yazarların bu çalışmada Haydarpaşa Lisesinin kültüründe ele aldığı noktalar, Galatasaray Lisesi'nde yaşanan birçok ritüele benzemektedir. Her iki okulun da mezunlar derneği vardır ve bu dernekler mezunlarla, henüz okulda öğrenci olanları bir arada tutmaktadır. Her iki okulda da etüt ağabeyliği bulunmuştur. Her iki okulda da öğrenciler arasında hiyerarşi bulunmaktadır ve bu hiyerarşi okul içerisindeki sosyal hayata yansımaktadır.

Benzer şekilde Atmaca ve Dağ (2023) çalışmalarında okula aidiyet konusunda önemli bir etken olarak okul marşlarını incelemişlerdir. Burada yazarlar belli bir teoriyi temele almamışlardır, sadece okulların marşlarının kelime analizine odaklanmışlardır. Fakat bu çalışmayla Galatasaray Lisesinin ortak özellikleri bulunmaktadır. Galatasaray Lisesinin '*loy loy çekmelerinin'* olması, şarkılarının olması, eski yıllardan Tevfik Fikret'in okul için yazdığı şiirlerinin olması Atmaca ve Dağ'ın (2023) çalışmalarıyla ortak yönü göstermektedir.

Görüldüğü üzere gerek Türkiye gerekse Türkiye dışında yapılmış çalışmalarda geçiş ritüellerinin tam olarak ele alındığı söylenemez. Burada aktarılan ve referans gösterilen çalışmalarla her ne kadar ortak yönler bulunsa da eğitim ritüelleri alanında bir kurumun geçiş ritüellerinin ele alındığı bir çalışmaya rastlanılamamaktadır. Bu sebeple Galatasaray Lisesinin geçiş ritüellerinin analizinin yapıldığı bu çalışmanın özgün olduğu ve eğitim ritüelleri alanında önemli bir yere sahip olacağı söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Makale boyunca Galatasaray Lisesinin 1950'den 2024 yılına kadar okuldan mezun olmuş kişilerin anlatımlarından, okulun ritüelleri geçiş ritleri olarak ele alınmıştır. Tüm çalışma boyunca öğrenciler tarafından okulda uygulanan kimi kuralların nasıl ritüelleşerek ilerlediği gösterilmiştir. Büyük sınıfların belli başlı yerleri kullanma izinlerinin olması gibi kuralların zamanla öğrenciler tarafından festival havasında kutlamalarla bu izinlere sahip olma ritüelleri görülmüştür. İlk kuruluşu 1481 yılı olan bu köklü okulun ortaya koymuş olduğu bir Galatasaray kültürü olduğu daha doğrusu bir Galatasaraylılık olduğu, bu liseden mezun olanlar yoluyla açıkça görülmektedir. Bu kültür birikiminin oluşumunun ve gelişiminin küçük bir parçası burada ele alınmıştır. Bu birikimin, mekâna bağlılığı ve bu mekânda bulunmuş insanları nasıl bir araya getirdiği ve nasıl bir arada tuttuğu katılımcıların kendi cümleleriyle aktarılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde (28/10/2016) vurgusunu yaptığı kurum kültürünün oluşturulmasında ve geliştirilmesinde Galatasaray Lisesi güzel bir örnektir. Okulun tüm paydaşlarının aidiyet hissiyle hareket ettiği, çalışma boyunca ele alınan her alanda görülmektedir.

Galatasaray Lisesi bir sistem olarak düşünüldüğünde, bu sistemin girdisinin sürekli bir sirkülasyonla tekrar sistem içerisine dahil edilmektedirler. Okulun idarecilerinin yine bu okuldan mezun olmuş kişiler olması, okuldan mezun olan gençlerin de etüt abiliği/ablalığı adı altında henüz okuyan öğrencilere rehberlik yapması, mezunlar derneğinin birçok faaliyeti bu sirkülasyonun sürekli olduğunu göstermektedir. Bu unsurların önemli olduğu katılımcıların ifadelerinde ortaya çıkmaktadır.

Diğer önemli bir unsur da okulun pilav günlerinin olmasıdır. Okulun pilav günlerinde mezunlar bir araya gelmektedir. Pilav günleri de mezunlar arasında bir sirkülasyon oluşturmaktadır; yeni mezunlar eski mezunlarla tanışma fırsatı elde etmektedir. Bu döngünün içerisine bir de mezuniyetlerinin 25. ve 50. yıllarını dolduranlara törenler yapılması da pilav günleri içerisindeki sirkülasyona bir başka boyut katmaktadır.

Galatasaray Lisesinin okul kültürünü oluşturan ritüeller sarmal bir sisteme benzetilebilir. Bu sarmal yapı, sisteme dahil olanları bu sisteme dahil olmayanlardan ayırt etmekte. Aynı zamanda bu sistemde içerisinde bulunanları sürekli bir döngünün içerisinde tutarak kaynaştırmaktadır.

Şekil 6.1.: Galatasaraylılık Süreci.

1.Sarmal:	2.Sarmal:	3.Sarmal:
Galatasaray Lisesinin Tarihi, Mimari, Sosyal Yapısının Galatasaraylıyı İnşa Etmesi Hali	Galatasaraylılığa Doğru Son Adım: Son Sınıf Olma Hali	Galatasaraylı Olma ve Galatasaray Kutlamaları

Galatasaray Lisesinin okul kültürünü oluşturan ritüeller bir sistem olarak ele alınabilir. Bu sisteme giren ve çıkan yalnız bir unsur olarak kalmamaktadır. Zamanla geliştirilen bu döngüsel sistemin içerisinde bu sisteme girenlerle camia oluşturmaktadır. Katılımcılar öğrenim gördükleri bu okulun kendilerini değiştirdiklerini şu ifadelerle dile getirmişlerdir;

'Bir birey olmayı öğrendik. Ondan sonra tabii eğitim bunun yanına geldi. Fransızca, Türkçe. Ben bir de iyi öğrenciydim. Fransızcam da iyi olduğu için çok erken çalışma hayatına girdim. Bir sürü ufuk açtı bana Galatasaray. Zaten sorulduğu zaman bana nereden mezunsun diye Boğaziçi Üniversitesi demem, Galatasaray Lisesi derim. ... Ben kimliğimi Galatasaray üzerinden belirliyorum. Öbüründen de çok şey öğrendim. Kötülemek anlamında değil ama kıyasladığım zaman benim için Galatasaray'dır. Benim eğitiminin kökü. Öyle düşünüyorum' (1981/E). Katılımcıların ifadelerinde *'birey'* ve *'bireysellik'* vurgusu sıkça geçmektedir. Bu da okulun öğrencilerine ne kadar değer verdiğini göstermektedir.

'*Kendini ait hissetmek, bir yere bir yapıya mensup olmak, onun dayanışmasından yararlanmak falan bunlar var da. Özgür bir birey olmak, hayatın sorumluluğunu alıp onunla başa çıkabilme kapasitesini size kazandırması, ya da en azından ona ket vurmaya kalkmaması, engel olmaya kalkmaması bence çok önemli bir tarafıdır Galatasaray'ın'* (1989/E). Burada katılımcı birey olmanın yanında *'özgür'* olabilme özelliğinin bu okuldan geldiğini vurgulamaktadır.

'Galatasaray size bireyselleşmeyi veriyor. Sen bireysin diyor. Ama bir şekilde de bir toplumun parçasını da veriyor. Yani bu çok sihirli bir formül. Yani modern bir eğitim veriyor. Sen bir bireysin. Kendine güven diyor. Burada diyor. Sen diyor farklı bir birey olacaksın diyor. Ama öyle bir şekilde ki o bireyi de devre olarak da devrin içerisinde eritiyor. Yani devre olarak hareket ediyorsun' (1998/E). Katılımcı burada bu okulda okuyan herhangi bir öğrencinin kendinin farkına varır hale geldiğini vurguluyor. Aynı zamanda bu okul, devre olarak yani aynı dönemde okumuş öğrencileri bir arada tutmaktadır. Bu devre aradan uzun zaman geçse de birbirlerinden haberdardır.

'Yani daha kendini her yerde böyle ifade eden, daha belki ben böyle kendi halimde daha naif falan bir çocuktum. Daha dişli bir kız oldum yani. Belki Galatasaray Lisesi'ne değil de Üsküdar Amerikan Koleji'ne gitseydim bambaşka biri olacaktım. Kesinlikle bambaşka biri olacaktım' (1991/K). Katılımcı bu okulun kendisinde büyük kalıcı izler bıraktığının farkında ve kendini değiştiren bu okula karşı da büyük bir aidiyet duygusu vardır.

'Dönüştürdü. Çünkü kendinizi rahat ve oraya ait hissediyorsunuz. Dolayısıyla kabuğuna çekilmek söz konusu değil. Herkesi kabuğundan çıkarırlar Galatasaray'da. Yani çok böyle uç olmanız lazım oradan çıkmamak için' (1991/K2). Bu katılımcı da çocukken daha sessiz ve kendi halinde bir çocuk olduğunu söylemektedir fakat bu okulda okumak onu *'kabuğundan'* çıkarmıştır.

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Galatasaray Lisesi kurum kültürünün yüksek olduğu bir okuldur. Çalışmanın bulgular kısmında ele alınan okulun geçiş ritüelleri, bu kültürün ortaya çıkmasını sağlayan somut unsurlarıdır.

Çalışmada, Galatasaray Lisesinin hali hazırda okuyan öğrencileriyle görüşme ve onları gözleme imkânın olmayışı büyük eksikliktir. Bu nedenle bir okula dair eğitim ritüeli çalışması sırasında okulun kuruluş tarihinden başlanarak, okulda okuyan öğrencilerine kadar detaylı bir ritüel çalışmasının yapılması eğitim ritüelleri alanı için oldukça verimli olacaktır.

Sonuç olarak Galatasaray Lisesinin ritüelleri 1950 yılından 2024 yılına kadar;

- Öğrenciler tarafından detaylı ve eğlenceli bir hale getirilmiştir.
- Okulun ayrılma ritlerini oluşturan mimari detayların sayısı artış göstermiştir.
- Okulun sosyal yapısını oluşturan unsurlar, korunaklı bir şekilde yeni gelen öğrencilere aktarılmıştır.

- Okulun kaynaşma ritlerini oluşturan unsurların sayısı artış göstermiştir.
- Okulun kaynaşma ritlerinin zamanla kendi içerisinde başka kaynaşma ritlerini de barındırır hale geldiği görülmüştür.

Sonuç olarak yukarıda sayılan unsurlar okula aidiyet hissini arttırmış, öğrencilerin okulla olan bağlarının kalıcılığı ele alınan geçiş ritüelleriyle sağlanmıştır.

Eğitim ritüelleri alanında çalışma yapacak araştırmacılar için bu çalışmadan edinilen tecrübelere bakılarak şu öneriler verilebilir:

1. Okulun güncel durumda öğrenci olanlara ve en eski tarihte mezun olmuş kişilere ulaşılmalı.
2. Okulun kuruluş tarihinden başlanarak okulun kültür gelişimi incelenmeli.
3. Okul kültürünün bir diğer paydaşı olarak okulda öğrenci olanların veya mezun olmuş kişilerin yakın çevreleri de ele alınmalı.

Bu alanda çalışma yapacak uygulayıcılar için de şu öneriler göz önünde bulundurulmalıdır:

1. Etik kurulu izinlerinin yanında kurum izinleri de alınmalı böylece okul kültürünün tüm paydaşlarına ulaşılabilmeli.
2. Okul mimarisinin detaylarına daha çok yer verilmeli.
3. Okul kültürünü daha yakından gözlemlemek adına okulda düzenli aralıklarla bulunulmalı.

KAYNAKLAR

Aray, S.,1959*, Bir Galatasaraylının hatıraları*, Güneş Matbaacılık, İstanbul.

Alğan, B., 2014, *Ortaöğretim okullarında uygulanan ritüellere ilişkin öğrenci görüşleri*, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.

Atmaca, T., & Dağ, S., 2023, Okul Marşları ve sloganlarında yer alan değerlerin okul kültürü oluşturma ve kimlik inşası bağlamında incelenmesi, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(2), 1259-1284.

Aras, O.,2017*, Kitaplığımdaki Galatasaray Lisesi*, Zinde Yayıncılık.

Avcı, N., 2007, *Resmî bayram ve törenlerin kutlanma şekilleri ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri üzerine bir değerlendirme (Afyonkarahisar örneği)*, Yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi.

Baltacı, A., 2018, Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.

Bauman, Z., 2023, *Eğitim üzerine*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bell, B., 2003, The rites of passage and outdoor education: critical concerns for effective programming. *Journal of Experiential Education*, 26(1), 41-49.

Bucak, A., 2024, *Okul kültürünün geliştirilmesinde törenlerin yeri,* Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi.

Blumenkrantz, D.G., Goldstein, M.B., 2014, Seein college as a rite of passage: what might be possible, *New Directions for Higher Education*, n166 p85-94 Sum 2014.

Creswell, J. W. ve Creswell, J. D., 2021, *Araştırma tasarımı,* Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Curry, M. W., 2016, Will you stand for me? Authentic cariño and transformative rites of passage in an urban high school. *American Educational Research Journal*, *53*(4), 883–918. http://www.jstor.org/stable/24751618

Columbia Univ., New York, NY. Center on Addiction and Substance Abuse

Çetin, A. (ed.), 2023, *Nitel Araştırma Yöntemleri; Kuram, Uygulama ve Sınırlılıklar*, Çizgi Kitabevi Yayıncılık, Konya.

Dağlar, O., 2006, Emrullah Efendi- Tevfik Fikret anlaşmazlığı (Mekteb-i Sultani hadisesi). *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 27-45.

Darwin, C., 2024, *Türlerin Kökeni*, Alfa Yayınları, İstanbul.

da Silva, A. C., Farhangmehr, M., & Jalali, M. S., 2018, License to bully: Rites of passage in higher education,*International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 15, 49-66.

De Salve, E., 1874, *Origine de renseignement du français en Turquie : le Lycée impérial ottoman*, La Revue des deux mondes, Paris.

Dimitrijevic, I., 2017, Schooling as a rational rite of passage. *Policy Futures in Education*, *15*(7-8), 891-899. https://doi.org/10.1177/1478210317721312 (Original work published 2017)

Durkheim, E., 1995, *Les Formes élémentaires de la vie religieuse : le système totémique en Australie,* (Fields, K. E., Trc), The Free Press, New York, (Orijinal basım tarihi: 1912).

Engin, V.,2016, *Mekteb-i Sultani*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

Engin, V., 2021, *Galatasaray Lisesi*, Atatürk Ansiklopedisi, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr, [Erişim tarihi: 9 Haziran 2025].

Engelhardt, E. P., 2017, *Tanzimat ve Türkiye*, Kaknüs Yayınları,İstanbul.

Frazer, J. G., 2024, *Altın dal büyü ve din,* Dorlion Yayınları, Ankara.

Frazer, J. G., 2021, *Adonis, Attis, Osiris doğu dinleri tarihi araştırmaları I,* Pinhan Yayıncılık, İstanbul.

Frazer, J. G., 2024, *Psişik işler batıl inançlar kurumlarımızın gelişimini nasıl etkiledi?,* Dorlion Yayınları, Ankara.

Goffman, İ.,2017, *Etkileşim ritüelleri*, Heretik Yayıncılık, Ankara.

Göleç, S., 2019, *Osmanlı döneminde okula yeni başlayan çocuklar için düzenlenen törenlerin pedagojik açıdan değerlendirilmesi*, Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi.

Hemmings, A., 2006, Navigating cultural crosscurrents: (post)anthropological passages through high school. *Anthropology & Education Quarterly*, *37*(2), 128–143. http://www.jstor.org/stable/3805062

Hart, G., 1993, Teacher to teacher: rites of passage and the middle school shaman, *Middle school journal*, *25*(1), 69–70. http://www.jstor.org/stable/23023167

İsfendiyaroğlu, F., 1952, *Galatasaray Tarihi I. Cilt,* Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul.

Kelan, E., Jones, R. D., 2009, Reinventing the MBA as a rite of passage for a boundaryless era, *Career development international vol.14 No.6.*

Küçük, M.,2002, Okul yaşamında törenler, Yüksek lisans tezi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 71-94.

Korkmaz, T. S.,2020, *İlkokullarda eğitim ritüellerinde değişimine ilişkin öğretmen görüşleri,* Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Koki, S., 1999*, Bullying in schools should not be par for the course. PREL briefing paper.,* Pacific Resources for Education and Learning, Honolulu, HI.

Levi-Strauss, C., 2013, *Mit ve anlam,* İthaki Yayınları, İstanbul.

McNamara, O., Roberts, L., Basit, T. N., & Brown, T., 2002, Rites of passage in initial teacher training: ritual, performance, ordeal and numeracy skills Test. *British Educational Research Journal*, *28*(6), 863–878. https://doi.org/10.1080/0141192022000019107

Meşeci-Giorgetti, F., 2016, *Eğitim ritüelleri*, Yeni İnsan, İstanbul.

Meşeci, F., 2007, *Cumhuriyet sonrası Türk eğitim sisteminde ritüeller: Kuramsal bir çalışma,* Doktora tezi, Marmara Üniversitesi.

Meşeci, F., Karataş, H., 2021, *Etnografik bir okul kültürü araştırması: Haydarpaşa Lisesi örneği.*

Millî Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, Resmî Gazete 28/10/2016 Sayı: 29871.

Morgan, L. H., 2022, *Eski toplum,* Alfa Yayıncılık, İstanbul.

OECD, *Future of Education and Skills 2030 OECD Learning Compass 2030 A Series of Concept Notes,* (https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education-2040/1-1-learning-compass/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf), [Erişim tarihi: 22 Temmuz 2025].

Ozan Leylum, Ş., Odabaşı, H. F., & Kabakçı Yurdakul, I., 2017, Eğitim ortamlarında durum çalışmasının önemi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education, 5*(3), 369-385. DOI: 10.14689/issn.2148- 2624.1.5c3s16m

Ortaylı, İ., 2018, *İmparatorluğun en uzun yüzyılı*, Kronik Kitap,İstanbul.

Özbudun, S., 1995, *Ayinden törene: siyasal iktidarın kurulma ve kurumsallaşma sürecinde törenlerin işlevleri*, Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi.

Özemre, A. Y., 2018, *Galatasarayı Mekteb-i Sultanisi'nde sekiz yılım,* Kubbealtı Neşriyatı, Seçil Ofset, İstanbul.

Racial Unrest as a Rite of Passage, 1994, *The Journal of Blacks in Higher Education*, *5*, 30–31. https://doi.org/10.2307/2962399

Radev, S.,T., 2018, *Galatasaray Mekteb-i Sultanisi Resneli Bulgar bir talebenin hatıraları*, Kronik Kitap, İstanbul.

Smith, A. P., 2012, The implementation of a rites of passage programme into a boys' secondary school. *Pastoral Care in Education*, *30*(4), 345–357.

Stokrocki, M.,1997, Rites of passage for middle school students,*Art Education, 50* (3), 48-55

Schein, E. H., 2010, *Organizational culture and leadership* (4th ed.), CA: Jossey-Bass,San Francisco.

Şahin, M., 2013, Okul kültürünün bir öğesi olarak okul törenleri, *Millî Eğitim Dergisi*, 43(199), 169-185.

Şişman, A., 1986, Mekteb-i Osmani (1857-1864), *Osmanlı Araştırmaları*, 05(05).

Turner, V., 2018, *Ritüeller: yapı ve antiyapı*, İthaki Yayınları, İstanbul.

Türk Dil Kurumu, 2025, Ritüel,https://sozluk.gov.tr/, [Ziyaret tarihi:20 Mayıs 2025]

Tierney, W. G., 1992, An anthropological analysis of student participation in college. *The Journal of Higher Education*, *63*(6), 603–618. https://doi.org/10.2307/1982046

Thomson, J. K., 2023, A rites of passage framework for fostering social and emotional learning in adolescent boys, *Education research and perspectives*, v50. https://doi.org/10.70953/ERPv50.23004

Thompson, L, Battersby, T., Lee, A., 1998, Initiation: the rights of passage into young adulthood, *Proceedings of the 1st international adventure therapy conference*: July 1997, Perth, Australia, 238-244.

Tylor, E. B., 2024, *İlkel kültür- mitoloji, felsefe, din, dil, sanat ve geleneğin gelişimine yönelik araştırmalar,* Çavdar Yayıncılık, İstanbul.

van Gennep, A.,2022, *Geçiş ritleri*, Nora Kitap, İstanbul.

Wilcox, W., Lazarre-White, K., & Warwin, J., 2003, Rites of passage: preparing youth for social change, *Afterschool Matters,3,* 52–60.

White, J. J., 1989, Student teaching as a rite of passage. *Anthropology & Education Quarterly*, *20*(3), 177–195. http://www.jstor.org/stable/3195633

Galatasaray Lisesine dair bilgiler için şu siteler de kullanılmıştır;

https://galatasaraylilardernegi.org.tr/

https://gsyv.org.tr/

https://gev.org.tr/

Okulun dergi ve gazetelerine şu web adresinden ulaşım sağlanmıştır; http://tambur.sultani.com/ .

www.istanbulansiklopedisi.org, [Erişim tarihi:25 Mayıs 2025].

https://kultursanat.istanbul/haberler/galatasaray-adasi-sarkis-balyan-adasi , [Erişim tarihi:26 Mayıs 2025].

EKLER

MEZUNLAR DERNEĞİ ÜYESİ, MEZUN GÖRÜŞME FORMU

1. Cinsiyetiniz: 1) ( ) Kadın 2) ( ) Erkek
2. Yaşınız : …….....
3. Mesleğiniz : ……
4. Öğrenim durumunuz 1) ( ) Ön Lisans 2) ( ) Lisans
   3) ( ) Yüksek Lisans 4) ( ) Doktora

5. Hangi yıllar arasında Galatasaray Lisesi öğrencisi oldunuz?.....
6. Sizin için Galatasaray Liseli olmak ne demektir?
7. Galatasaray Lisesindeki ilk gününüzü anlatabilir misiniz?
8. Kendinizi gerçekten Galatasaray Lisesinin bir üyesi olarak hissettiğiniz an ne zamandı?
9. Galatasaray Lisesinde yatılı olmak, evci olmak, daimî olmak… bununla ilgili neler söylersiniz?
10. Galatasaray Lisesinde sıradan bir gün nasıl geçerdi?
11. Okulun önemli ve özel günleri olur muydu anlatır mısınız?
12. Galatasaray Lisesinin size kazandırmış olduğu bir alışkanlık var mı?
13. Galatasaray Lisesinin düşünce dünyanızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
14. Galatasaray Lisesi ile ilgili yaşadığınız, sizi çok etkileyen bir olayı anlatabilir misiniz?
15. Sizce Galatasaray Lisesini diğer liselerden ayıran hususlar nelerdir?
16. Galatasaray Lisesi Mezunlar Derneğinin sizin için anlamı nedir?